

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

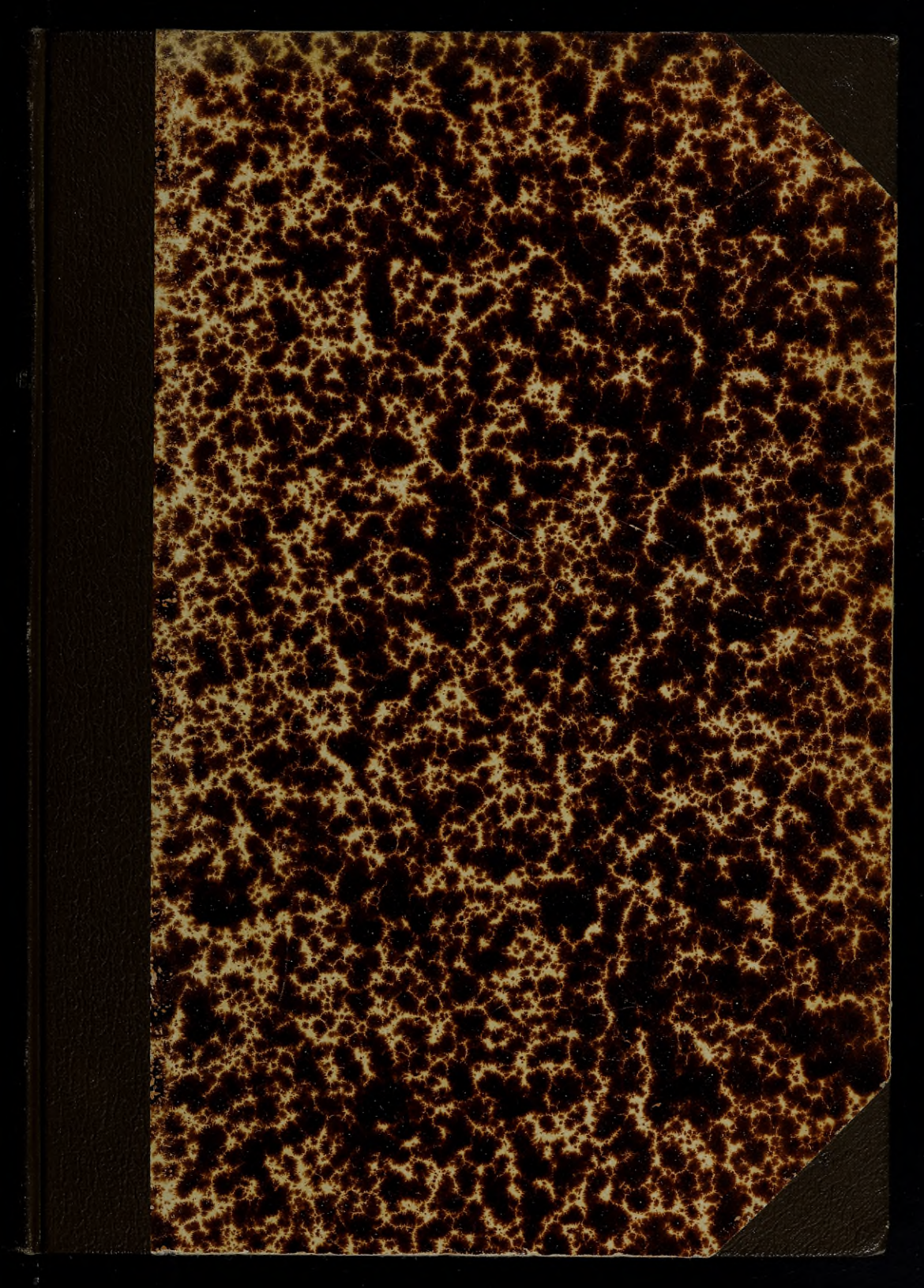
GÖTEBORGS
UNIVERSITET

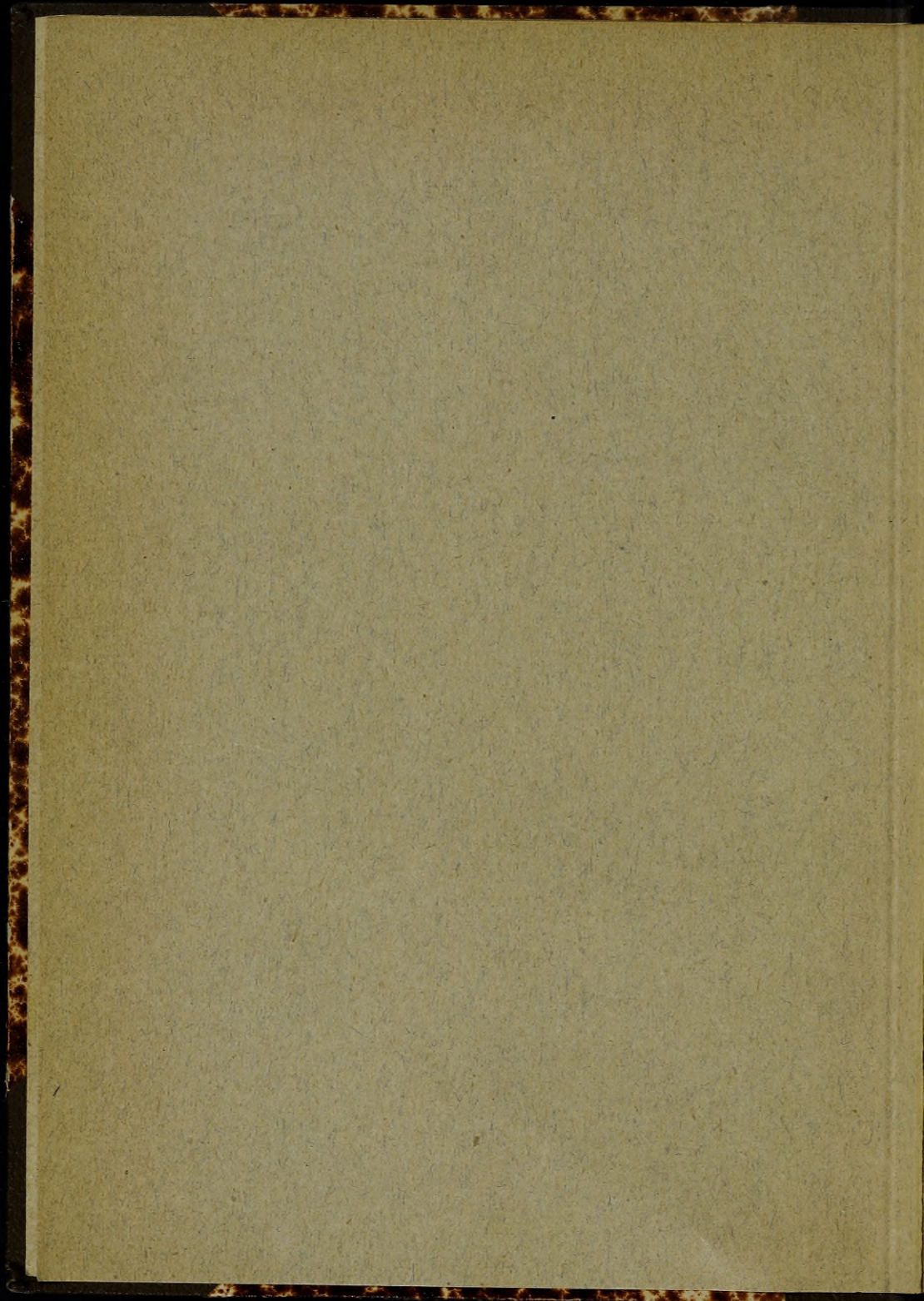
LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Vitt.
Su.

Fänriksår

Svenska bilder

af

Hugo Samzelius.

Stockholm
Wahlström & Widstrand.

181

Fänriksår

Svenska bilder

af

Hugo Samzelius.

Stockholm
Wahlström & Widstrand.

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG,
1899.

INNEHÅLL.

Ute i bygden.	Sid.
Öfverrumplad	3
På Gustaf III:s teater	10
Sista bladet i familjekrönikan	11
En rabulist	20
I julottan	26
Borgfruns kväde	40
Kaskett, hätta och stålhufva	42
Nyårsvaka	55
Höstmorgon i Uppland	62
Huru Ola Nilsson har det	65
I smedjan	69
Gåssexa	71
Lifsfrågor	72
I klostergården	81
Torpare	84
Marknad	89
Höstskog	93

I hafsbandet.

Skär	99
Vrak	102
Till hafs	115
Mästerlotsen Bromans torskmärke	121
Ett dansgille i skärgården	127
Skärgårdsbref	133

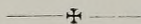
Norr ifrån.

Enslingar	147
Skogslåt	161
Herr Börjes frukost	162
Ljustereld	166

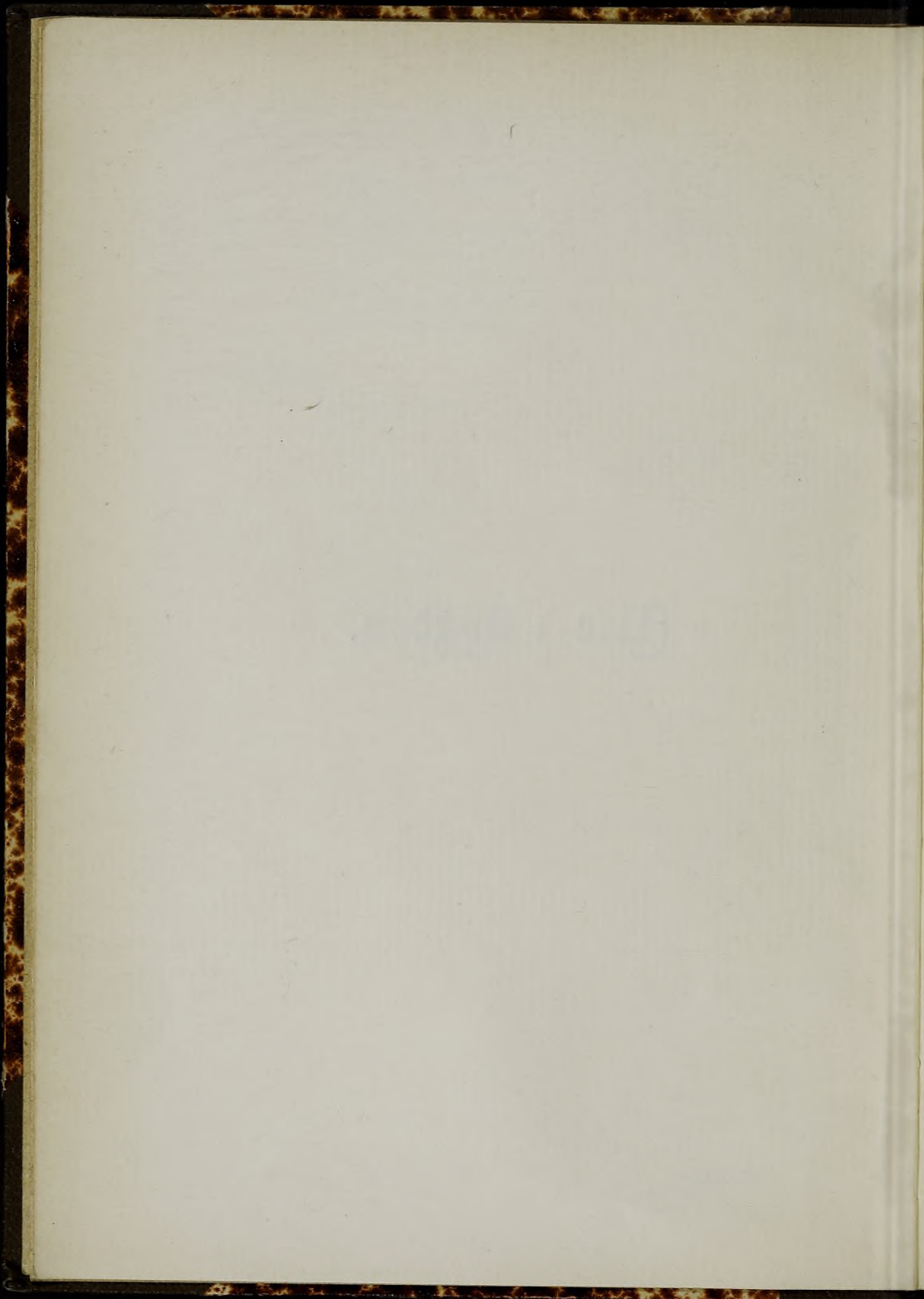
Pajala-pastorns julgran	168
Vid laxfisket	178
En julhelg i Norrbotten	182
Vid stockeldsbivuaiken	188
Tvärs öfver finnskogen	193
Vid Ångermanälfvens strand	205
Jul i vildmarkstorpet	208

Fantasier.

Junkerns hjärta	217
Priorinnan	223
Jägaren	226
Den eviga döden	230
Trettondagsstjärnan	238
Tre fågelsagor	241
Min tankes barn	247
I midnattsväkten	249
Ur det fördolda	250
Bo Tigare	255
Hellenism och svenskhet	258

Ute i bygden.

Öfverrumplad.

Till *Georg Nummelin*.

Det är julafton på Lindebro gamla herresäte. Grefve Clas-Christer Skiöldeborgh — af de högt lysande Weissensteinarnes Frankenerbranche, efter sin inflyttning till Sverige greflig under drottning Christina — går som fångad i bur och spejar i de smårutiga slottsfönstren. Ser och ser men ser ändå ingenting, eller åtminstone ej hvad han vill.

Åh, hvad den mannen är förargad nu! Kommer du i betjäntens skickelse, sänder han ut dig med vredgade ord, och går du som raphönshunden med klapprande tår öfver det blankbonade salsgolfvet, sparkar han dig i en blink utför stentrappan. Nu är gamle grefven inte att leka med, vore du än hans särskilda gunstling. Du är i alla fall inte den rätta, den enda.

Ensamheten är en bitter ört, men hälsosam när man behöfver medicinera. Än bittrare är den när det är själf-förvållad ensamhet, när *dumheten* sitter med vid spelet, ty gamla Skiöldeborgh kunde verkligen låtit bli att midt i helgen permittera sin unga hustru. Tänk om det nu skulle gå så rosenrasande illa, att hon inte hann hem till middagen, mid-dagen på själfva julafton! Hästarne hade kanske skenat för de fördömda lokomotivens olåt, måhända låg hon nu med vrickad fot eller brutet ben i en drifva utanför en torpar-

stuga — det var så man kunde bli galen att tänka därpå. Och grefven mäter golfvet med långa dundrande klef och stirrar med sin argaste krigarmin i fönstren utåt alléen.

Svårföräldrar, tja — hvad hade man väl för glädje af dem! En giktbruten snåljåp och en gammal kokett markatta med rätt besynnerliga antecedentia, en käring man skulle fjäsa för och som nu tog dotter sin ifrån hennes lagvigde man på själfva julafton. Det var odrägligt, det var oanständigt, otillbörligt — grefven bet af några borst i sin gråsprängda mustasch. Inte hade han gift sig med tre personer, alla tanter och kusiner oräknade, utan med en enda, den mörka, strålande härliga Gina Biörneclou till Bjurhult. Förresten bara gräl med gubben majoren om rödbrokig boskap och svinafvel — han var hästkarl, Skiöldeborgh, och ingen fäfösare; stallet var det enda på hela gården som riktigt roade honom. Ja det var helt enkelt märkvärdigt att Biörneclous kunnat få en sådan storartad dotter, som var grande-dame ut i fingertopparne och samtidigt det vekaste, innerligaste lilla barn man kunde drömma om.

Kvinnosnack, kvinnosnack, du snärjer männens hjärtan som gillraren skogsfågeln. Söta ord och illmariga later! Nej, man skulle stoppa bomull i öronen och aldrig se åt tårfyllda ögon eller en bedjande mun, aldrig tänka på hur dessa ögon kunde gnistra i glädje och töcknas i ömhet, hur denna mun, dessa läppar kunde kyssas — hur fager hela lilla människan var. Drömmar och tusen ljufliga nätter —

Otur var det också att pojken från första giftet just den vintern låg ute på tjänstgöring vid ett österrikiskt kyrassierregemente och att grannarne kapten Höks rest sin väg till Rivieran och »bella Napoli» kan tänka, alldeles som om inte gamla Sverige dugde också i vinterdräkt. Sköna villkor det här! Hellre skulle grefven velat vara öfvergifven under alla tre sommarmånaderna, när hagarne stodo gröna, svanarne summo i parkdammen och det i medeltida stil byggda slottet

speglade sina smäckra flöjeltorn i insjöns vatten. Ty Lindebro ligger i en af Östergötlands vackraste trakter, i det minnesrika Ydre. Men nu var det inte alls fråga om hvad man själf helst ville.

*

Grefve Clas-Charter sitter nu vid middagsbordet, med all sin svidande grämelse som sällskap. Trots kokerskans ansträngningar att åstadkomma något riktigt godt vilja rätterna ej smaka honom, och betjänten bär allvarsam och värdig som vanligt bort knappast rörda assietter och fat. Stackars husbond, nog förstår man sådant där om man också blir hundra år. —

Grefve Clas-Charter släpper knif och gaffel, tömmer beslutsamt resten i sherryglaset, slänger vresigt åt sidan den tillknycklade servetten och bryter upp med ett buller och bång som låter så omotiveradt i salens djupa tystnad, att det gör honom helt förvirrad — det här artar sig till en gräsligt trist julafton. Ur ett schatull med präktiga, gammaldags inläggningar och sirater tar han fram en valnötsbrun cigarr, tänder den, drifver väldigt bolmande omkring i rummet, stirrar ena stunden frånvarande på arfvegodset af porslin och silfverkannor på panelningen, i nästa nu genom en fönsternisch åt gårdsplanen. Ett herrans väder är det, full storm!

»Stackars lilla hjärtevänner min om hon nu är ute på färdeväg!»

Almarna i alléen rista som förtviflade sina krokiga grenar till nödrop och bön, väderhanen gnisslar på flygelgafveln och vinden spelar underliga låtar i fönsterfogarne. Riktig domedagsstämning — sannerligen inte alls uppbyggligt att stirra ut i det vådliga mörkret!

Med cigarren mellan tänderna ströfvar grefven ut i vapensalen, ett rymligt rum med konstfaret snidadt tak, hvari en mässingskrona hängde från en af bjälkarne, med blyinfattade

glasmålningar i fönstren, tunga, utskurna ekmöbler, renoverade familjeporträtt och vapendekorationer rundt alla väggar.

»Mumier och skräpukar», mumlar grefven och gör en grimas åt konterfejen. Han är i det vedervärdigaste humör.

Därpå slår han sig ner i en karmstol framför stockbrasan i öppna spiselstaden och låtsar likgiltighet för hela världen med allt hvad däruti är. När några minuter förrunnit befaller han emellertid Mätta, kammarsnärtan, att hämta fram en god rhensk »svanhals» och en remmare, en af de där gröna med hägrarna i förgyllda fält. Och där sitter nu grefven, tömmer nervöst pokal efter pokal och stirrar in i de fladdrande lågorna. Vinet är moget, doftande och hetsigt, det gjuter småningom eld i blodet, och tankarna få fart när de vandra af mossa igengrodda stigar till det förflutnas sago-skog. Där sjunger trast och spelar bofink, allting prunkar i grannaste färg, själf är grefven förbytt från gråskägg till ung husarofficer med styrka i håg och lemmar, med äfventyrslust i sinne och öga. —

Det var en tid! Beständigt det gladaste lif på fält och i läger, smattrande trumpeter, gälla hornlåtar, kamratskämt, sorl af hästtramp, sabelskrammel och klingande sporrar. Ah, när man gaf Bélidor lösa tyglar — Bélidor, den ädla engelska fullblodshingsten, som nu giktbruten och eländig drömde juldrömmar i sin spilta på Lindebro. Maken till nöje fick man söka efter, där det bar fram i carrière vid fältmusikens eldande marsch, medan dammet hvirflade undan hästhofvarna, trafvet dånade och blodet brände genom det solbrynta skinnet.

Där ljöd ur hägkomsternas skattkammare jämväl ett annat eko — ett surrande virrvarr af tärningskast, bågarklang, rusiga älskogsord, kärleksvisor af allehanda art. Hejsan, då var man ung och stod gärna i breschen när det gällde!

Nu smyger ett minne fram, på tå, så sakta och varsamt, klädt i silkeflor. Det är Anna Bure, grefve Clas-Christers

första fru. De hade lärt känna hvarann på en slottsbal, träffats i sociéteten, en gång kört samman i släde efter apelpkastade hästar. Hon såg rätt bra ut och var rik — han friade och fick ja, skulle ju någon gång bli stadig. Men det blef ett olyckligt äktenskap, ty de passade ej alls för hvarann, hade skilda intressen och gingo hvar sin väg i lifvet. Clas-Christer blef inte alls »stadig». Han hade till sist hållit på att bli galen af sorg och förtviflan och funderade på skilsmässa eller att skjuta sig en kula för pannan, när stackars lilla Anna dog i barnsäng. Hon hade ju inte velat ställa det så gränslöst bedröfligt som det hela bar till efter hand, han inte heller. Också hon hade lidit af att de båda pinades i ett äktenskap som de aldrig bort ingå. Lifvet är hårdt ibland. Frid öfver hennes minne! —

Men nu blir det lif igen i minnena, en ängel stiger ner och rör dammens vatten: där kommer den smärta, mörka Gina och slår sina armar kring grefven, kysser honom innerligt, hett, lidelsefullt, medan hennes ögon stråla som svarta diamanter. Där var hela hjärtat med i spelet, där tanke och håg och allt gafs. Och trots skillnaden i ålder voro de så lyckliga som ett par människobarn gärna kunna vara.

I ve och rysande ljuflighet lefver Clas-Christer om det förgångna.

*

Stor är makten hos gamla idealiserade minnen. De gripa tag i hjärtrotten och skaka hela lifsträdet som säf i stormväder. Vi ha alla känt det, nu var det grefve Clas-Christers tur.

Med en knyck rätar han rätt som det är på sin samman-sjunkna figur och går pojkaktigt spänstigt fram till närmsta vapengrupp, pröfvar låsarne på några gamla jaktgevär och tar ändtligen fatt på en fåktarsabel, en trotjänare med en klinga huggen till såg. Med sabeln i hand och i mönstergill en garde kunde du se grefven göra än utfall än parader. Men

nu händer något: midt i ett rasande angrepp mot någon fiende invid schackspelsbordet hör grefven en välkänd, halft förskrämd halft spefull stämma ropa in mellan dörrportiererna:

»Bu-u-u, gubben lilla! Hvad har kommit åt honom? Skäms inte gamlingen att leka krig midt på julafton och med svärdet i hand mottaga sin återvändande borgfru? Han bär sig ju åt som en ryss! Är han tokig?»

»Ja, af glädje öfver att ha dig här igen, du älskade!» lydde svaret, medan den bortslängda sabeln åkte fram öfver det bonade golfvet. Och sedan dundrade den gamle knekten segerstolt och i jublande lycksalighet fram ungefär följande: »Mätta liten, hallå tösen, tänd genast ljus i kronan och ljus i armstakarna och lys snarligen på spöket där borta, så att utrönas kan om det är grefvinnan själf eller bara hennes varsel!»

Men sannerligen, det *är* grefvinnan själf, det känner nog grefven när han mycket kort därpå håller den smärta, af kylan därutifrån och ömheten här inne skälfvande gestalten i sina armar. Men hvar i all världen har hon hållit hus, älsklingen, som inte kommit hem förr och inte ens till middagen? »Men låt då bli att kyssa mig så mycket, jag kan ju inte andas!» — Åh, det hade ju varit tåghinder — här läser grefven en passande strof öfver »dessa fördömda nutidsredskap, som bara föra oväsen och bringa olyckor och vrida alla gamla hyggliga tidsbestämningar ur led och låta folk känna sig som ångmaskiner utan frid och rast». Nå, sedan hon kommit till stationen, hade hon antvardat sina koffertar och sin person åt Eriksson, som nu bragt henne hit på kortast möjliga tid. Hon hade ju längtat *rysligt* mycket efter sin gamla otäcka grottbjörn och tyckt det vara *så* synd om honom där han satt ensam och förstås klädde sina minnen i stass liksom trasdockor och sökte leka helg med dem.

Aftonen försvinner i trefnad och gamman. Att snöyran hviner, svingar sig öfver vallgrafven och stormar slottsmurarna

bekymrar ej stort de tu, där de sakta tala innerliga ord öga i öga. Och när bågaren kredensas till kvällsmåltiden — försann är den med bräddad skummande champagne — galler första skålen grefvinnan, henne den unga och väna som ovädret jagade men kärleken och alla goda änglar frälste, henne den ljufva som redan förr en gång kom som väckande vårsol till den gamle knekten i hans hide på Lindebro och som nu nyss på julaftonen, i den dystra midvinterns köld — hör, nu är grefve Clas-Christer i tagen som festtalare — kom med hela sitt hjärtas rika sommarvärme tillbaka till honom, åt hvilken hon ädelmodigt skänkte tro och loften, — — vare den saliga stunden välsignad i evighet.

På Gustaf III:s teater.

En rondeau.

Till Carl Larsson.

Det är den lilla Diamantine,
hon är som en docka fin,
hon leder ett lam i silkeband
i sin lilla förtjusande band.

Ja, hon är som en fée, en liten bébé —
den vackraste du kan få se.

*

Det är den hålde Granathenbjelm,
han är just en riktig skälm —
hans ögon smeka, hans läppar le,
han är Skönheten tout dévoué.

Ja, hans ögon smeka, hans ögon le,
son coeur est aux Femmes engagé.

*

De båda vandra i lummig lund
en skymmande aftonstund,
medan trasten slår och sunnan går
genom ekarnas kronor och enens snår
öfver tufva kring stam
i skogen fram.

Sista bladet i familjekrönikan.

Till *Artur Hazelius*.

Olof och Daniel Olofssöner Skragge från Värmlands-Näs började båda sin militära bana som gemene. Olof tog vid 17 års ålder värfning som simpel ryttare vid lifregementet, den senare drog adertonårig ut i fält som frivillig vid Nerike-Värmlands regemente. Emellertid var Fortuna huld mot de båda bröderna, som hastigt tjänade sig upp och stego i graderna, tills de slutade såsom öfverstelöjtnanter. Samma år, 1719, då Olof erhöll nådigt afsked med nyssnämnda rang, blefvo de upphöjda i adligt stånd med det klingande namnet Lagerborg och anno 1720 introducerade på riddarhuset, där sköldebrevet bär numret 1620. Hurtiga stridsmän voro de och göto för fosterland, kung och ära sitt blod på skilda slagfält: Olof vid Dünafloden, Klissow och Helsingborg, Daniel vid Gadebusch och Tönningen. Mångfaldiga gånger blefvo de hårdt blesserade och bortförda i fångenskap, hvarur de likväl fintligt befriade sig själfva. Mätta af år och berömmelse hänsöfvo de sist i Gudi samt jordades med öflig ståt — Olof ligger begrafven i Söderby kyrka i Roslagen, där vapnet hänger till beskådande. Ättlingarne valde antingen förfädrens yrke, krigarens, eller juristbanan — de enda vägar som den tiden voro fullt *comme-il-faut* för rikmannens eller ädlingens söner. Mestadels lefde och verkade de i Finland, där ätten

än lefver kvar, eller också i nordligaste Sverige, i Västerbotten.

Vilhelm Lagerborg, en sonson till Daniel, var officer på Västerbottens fältjägareregemente och deltog i sista finska kriget, hvarvid han under slaget vid Pulkkila blef så illa sårad, att han samma månad afled. Änkan, rådmansdottern Elisabeth Rechartt från Torne, fick det bedräfligt efter mannens bortgång. Så godt som alldeles utan förmögenhet var hon, och hade hon ej haft den lilla pensionen och släktingars vänliga hjälp att tillgå, hade hon omöjligt kunnat lämna sina tre söner en sådan uppfostran som anstod dem. Genom arbetssamhet och försakelse kröntes emellertid hennes sträfvanden med framgång.

När fredslutet satt en gräns för det förtviflade kriget och Torne och Muonio älfvar blifvit råskillnad mellan Sverige och nabolandet, hvars vägar hädanefter skulle divergera från moderlandets, flyttade särskildt en del officersfamiljer öfver från Finland — de ville förblifva svenskar i stället för att göras till arffriendens undersåtar. Så gjorde t. ex. medlemmar af släkterna Bethén, von Essen, Dahlberg, Lychou, Silfverbrand, Taube, Gyllengahm, Lagerborg och Enesköld. En officer af den sistnämnda ätten grundade i Nederkalix socken det nu försvunna och i bondgårdar förvandlade säteriet Landtjärv.

Fru Lisette Lagerborg var en af dessa emigranter, och hon tillförde sitt nya hemland tre militärer och två blifvande majorer: Daniel, som barnlös dog i Öjebyn utanför Pite, Samuel Wilhelm, hvilken ogift afled i Göteborg, och Gustaf, den yngste och längst lefvande. Från sergeant vid Göta artilleri och fänrik vid Västerbottens fältjägare avancerade den sistnämnde till löjtnant och kapten vid denna kår, som då för tiden var den nordligast i riket förlagda. Så köpte han ett inom Börjelsbyn i Nederkalix socken beläget hemman, hvilket han kallade Högbacka — ty byggningarna ligga på

en plåtå ofvan den höga älfbranten — och där han bjöd ett hem åt mor och hustru. Nu var det värsta öfverståndet för fru Lisette, men det grämde henne att ligga sonhustrun till last, hvarför hon gjorde ett sista förtvifladt försök genom att aflåta en petition, som med diplomatisk noggrannhet lydde som följer:

Stormägtigste Aller-Nådigste Konung!

Med den tillförsigt, Eders Kongl. Maj:ts kända Nåd skänker hvarje behöfvande, vågar äfven jag i underdånighet nalkas Eders Kongl. Maj:ts Thron.

Enka efter Öfverste-Lieutenanten vid Eders Kongl. Maj:ts Vesterbottens Regemente, Riddaren Vilhelm Lagerborg, hvilken efter 35 års tjenstetid, och sedan han under 1788, 89 och 90 års Campagner, bevistat de fleste förefallne Affairer slutligen erhöill en dödlig blessure i Affairen vid Pulkkila den 2 Majj under 1808 års fälttåg, hvaraf han kort därpå afled, ser jag mig nu vid 48 års ålder — sedan jag uppoffrat allt på 3:ne söners uppfostran, hvilka på samma bana som deras afledne Fader tjena Konung och Fosterlandet —, utan all annan utväg till lifvets bergning, än den nog svaga tillgång jag eger uti den Pension af 75 Rdr Bco som lemnas mig af Arméens Pensions-Cassa.

Jag vågar därför fly till Eders Kongl. Maj:ts Nåd med bönfällan, att Eders Kongl. Maj:t med Nådigt afseende å min omnämnda belägenhet, täcktes tilldela mig någon tillökning uti min redan egande knappa Pension, och under det säkra hopp att blifva bönhörd, framhärdar

Stormägtigste, Aller-Nådigste Konung!

Eders Kongl. Maj:ts

Underdånigsta och Tropligtigsta

Tjenarinna och Undersåte

Lisette Lagerborg.

Det säkra hoppet slog fel, den i tidens stil affattade ödmjuka ansökningen blef lämnad utan afseende. Man kan förmoda att fru Lisette utan vidare saknad drog från detta jordiska, hvilket skedde en midvinterdag 1839. Sonen Gustaf, dåvarande kapten, bodde emellertid med vif och barn framgent kvar på Högbacka. Svårt hade han det där på mångahanda sätt. De öfriga välborna krigarfamiljerna i Kaliks hade det förmodligen ej stort bättre och saknade därför anledning att kännbart kujonera den fattige kaptenen och hans af borgerlig stam födda fru, bärgmästaredottern Birgitta Svanberg. Litet hvar kan väl emellertid ändå föreställa sig hur pass bekymmersamt det måtte hafva varit att draga fram familj på fyra personer med blott 1,000 rdr rgds i lön af rikets ständer. När fisket efter sik och lax slog till i älfven, ljusnade det kanske något, och blef det gynnsamma skördar af hö och korn, låg framtiden i högsommarsol och spådde välstånd — men så kom kanske redan nästa år andtiden med foderbrist och frostbränd säd, hvilket nödgade till vanlig inknappning i ladugården och på matsalsbordet.

Kapten Gustaf, prydd med Svärdsordens stjärna och Carl XIV Johans-medaljen på uniformssyrtuten, blef anno 1851 nådigt afskedad med tillstånd att kvarstå som kapten i arméén och utnämndes 1855 till »gränsbefälhafvare» i Haparanda. Titeln var ståtlig nog, och djupt grämde det innehafvaren när en gång strax efter utnämningen länsstyrelsen glömde att använda den. Lagerborg skref och påpekade slarfvet. Till svar härfpå fick han ett högst maliciöst och impertinent bref från landshöfdingen, som lofvade att gränsbefälhafvaren i hvad på honom (landshöfdingen) ankom skulle för framtiden få sin önskan bifallen och sin fåfänga tillgodosedd. Men nu blef gubben topp tunnor rasande och aflät en ovetting epistel, som jag råkat få läsa i koncept, hvori han undanbad sig alla bondkvickheter och höll på sin goda rätt till samma titulatur som företrädaren.

Lät benämningen bra, var den likväl utan motsvarighet och stöd hvad beträffar kommandots omfattning, ty stab och trupp utgjordes blott af ett par soldater, och allt militäriskt sällskap bestod af något gråskägg från kriget och vederbörande vid den s. k. gränsbevakningskåren, som in summa räknade 12 man, förlagda i en numera som lärarinneseminarium använd kasern, där gossarne fingo durka reglementen och exercera. Det måtte i förbigående sagdt varit ganska uppbyggligt att se denna omnämnda lilla truppstyrka, som naturligtvis ej var till för att försvara gränsen mot moskoviten utan för att söka öfverrumpla och knipa smugglare, operera på landsvägarne vid kusten och uppefter älfvalden. Fram och tillbaka redo de med blänkande sablar, cartoucher och epåletter, och fanns det då som nu en smugglare med tobaksmattor och mjölsäckar i en vik, nog aktade han sig för att forsla varorna öfver älfven så länge han såg solskenet glimma kring soldaternas granna uniformer. Den officiella benämningen på dessa militäriskt öfvade personer, som till en del stodo under befäl af öfveruppsyningsmannen vid tullen, var »gränseridare», och ur instruktionen för dessa inhämtas, att »gränseridare skall — — flitigt anställa patrulleringar inom sitt tjenstgöringsområde, såväl åt gränsebandet, som å de inåt landet ledande vägar». (Reglem. för tullkamrarne och Tullinspektionerna i riket. Sv. Förf.-Saml. 1831, nr 58.)

Kapten Lagerborg, som vid aflyttningen till Haparanda anförtrott Högbacka och familjen åt äldste sonens omvårdnad, trufdes inte så vidare väl på sin nya bostadsort, ty han var alltjämt dödligt orolig för att det skulle gå på tok med landtbruket och den lilla byhandeln nere i Kaliks. Unge herr Gustaf Vilhelm fick därför tidt och ofta i bref aflägga räkenskap för sitt fögderi och mottaga detaljerade förhållningsorder. Också fru Brita borde komma in med rapporter, tyckte han, men hon slingrade sig oftast undan med en erinran om att hon skref så rysligt illa. Själft plitade emellertid gamle

kaptenen och skref desto oftare till de sina på älfbacken, skref med gåsfjäder på dåligt hamppapper om sannerligen allt möjligt: om nya botemedel när springormen farit i hästarne, rekommenderade dref i strumporna såsom ypperligt mot förkylning, klagade öfver sin slösaktiga och vettlösa jungfru, önskade att fru Brita ville komma och fägna honom en tid, upplyste Gustaf att hörukkan gällde en rubel och att man af kosackerna i Torne kunde få köpa hafremattan för 5 rubel, medan åter ryssmjölet kostade 7 rubel. Brevet, som vekos till kuvert och förseddes med adliga signetet, slöto alltid med ett: »Gud vare med oss alla, önskar Din till döden trogne Gösta Lbg» eller, då det gällde någon af sönerne: »Gud vare med dig, älskade barn, önskar af hjärtat din Far G. Lbg».

En svår sorg drabbade föräldrarne, då fänrik Paul Fredrik dog 1855, nära 20 år gammal. Här har jag anledning att gissa på en djup, en mycket djup sorg, ty jag har sett hans bref till de gamla kringbundna med ett svart snöre och på ett af dem följande anteckning: »detta är det sista bref vi mottagit från vår näst sista son, vår utesägligt älskade, döde Paul Fredric.» Att den kvarlevande Gustaf Vilhelm, den sista förhoppningen för ättegrenen i Sverige, skulle slå sig fram och göra ett passande gifte var naturligtvis nu en brännande fråga med anledning till ständiga bekymmer. Fadren skrifver i ett af sina bref: »en nedåt lutande ungar, alldeles lik Gustaf Vilhelm Lagerborg, går på gatan härutanför. Då jag nu anmärker det, måtte ställningen icke vara den rätta» — man kan tänka sig att gossen fick sina snärtar! Så lämnade de båda föräldrarna denna jämmerdalen, och vips passade handelsmannen Gustaf Lagerborg på och gifte sig 1865 med — pigan Maria Öquist, som under en del år tjänat på Högbacka och där förvärfvat något savoir-vivre. Efter ett sju-årigt krig mot allehanda nöd och bekymmer för den eländigt dåliga köpenskapen slöt Gustaf Lagerborg ändtligen ätten

på svärdssidan i Sverige, hvarefter den ofrukt samma hustrun gifte om sig med bonden Lars Olof Andersson i Börjelsbyn, hvilken måste lösa hemmanet ur dess tyngande gäld men nu är burgen karl.

* * *

En julidag år 1893 kom jag under ströftåg för Nordiska museet till Börjelsbyn och blef på min fråga efter gamla Lagerborgska gården visad ner mot älven, där jag trädde in i en byggnad, som åtminstone till det yttre i intet afseende afvek från allmogens vanliga. Här blef jag bekant med den förra fru Lagerborg, numera madam Andersson, en kvinna med treffligt utseende, vackra drag och mycket vinnande sätt. Efter en stunds samspråk om litet af hvarje sporde jag henne, om det fanns kvar några saker från de gamlas tid.

Nej, svarade hon, det var rakt ingenting; hemmet var plundradt af judar och resenärer, eller också hade hvad hon egt blifvit såldt på auktioner. Förr hade där funnits ganska märkvärdiga saker: ett skåp med rika utskärningar och helgon och figurer och en stor bok med bara målade, fasligt granna adliga vapen — skåpet hade förstås doktor Hogner köpt, eller kanske var det Kinberg, och boken hade en kroknäst jude farit af med för 5 kronor. Nå, jag kunde ju gå in och se på, tyckte hon; några möbler af herrskapsort funnos väl alltid kvar.

I en stor, gammaldags rymlig sal, där det ej var så värst långt till taket, stodo några gustavianska stolar, fåtöljer och en lång pinnsoffa. Jag kunde utan ansträngning af fantasien restaurera rummet och se kaptenen — gränsbefälhafvaren sitta framför spiselmuren och röka sin pipa. Då var det hela stilfullt i sin enkelhet, med blommande växter i fönstren, nystvindan på ena långväggen, hemväfda mattor på golvet, ett buktigt klockfoder i hörnet, doft af lavendel i den järnbeslagna linnekistan. Nu var allt solkigt och flottigt, en otäck brun-

betsad skänk och en dragkista hade vandrat in i stället för det fäderneärfda skåpet med siraterna och den svängda byrån med inläggningar, mässingsbeslag och marmorskifva. Flugorna hade prickat öfverallt, taket var svärtadt af smuts och rök, hemska oljetryck hängde på väggen.

»Men snälla ni», frågade jag, »finnas här inga småsaker, som öfverstelöjtnanten och kaptenen eller deras fruar brukat?» Hur det var, kom det till sist fram en hel del: kartor och böcker med namnteckningar sedan århundradets början, silfverpjäser och delar af en prydlig servis, trasiga kristallglas och skålar, tre sigillstampar med ättens vapen, fru Lisettes löslockar och lilla gröna sidenparasoll, släktporträtt i silhuetter, öfverstelöjtnant W. Lagerborgs sidenplånbok med broderade sinnebilder, stora buntar bref och handlingar m. m., hvilket allt jag tillhandlade mig af madam Maria, som inte begrep sig just någonting alls på sakernas användning, och vännen Lars Olof, hvilken inte tyckte det löna mödan att hålla på dylikt skräp, när det händelsevis kunde omsättas i reda pengar. Han hjälpte mig sedan vid följande insamlingar i socknen, och han fick en bok till tack från doktor Hazelius, hvilket förstås blef honom ett ganska stolt minne.

Lustigt var när bondhustrun tog fram en apparat att »göra nötter med» — en liten tillställning med mässingsblad för att rita de fem notraderna — och när hon med en oeffterhärmlig nyans af själfkänsla visade mig några trasiga, granna bitar af en uniformskask, som burits af hennes första mans far. För öfrigt var det ej så litet gripande att i alla dessa ting läsa en tragisk familjehistoria om en ätt, som varit »förnämlig», men som det gått utför med och som till sist slocknat ut. I fattigdom och enslighet hade det burit nedåt på rangskalan, och den forna tjänstekvinnan inför mig, bonden Lars Olofs hustru, var nu den enda som jämte rester af kvarlåtenskapen minde om det framfarna. Det var rörande att se henne ur sin byrå, lik alla andra fula allmogebyråer, leta

fram dessa saker, som tydde på ursprungligt välstånd och
hvilkas användning efterleverskan ej kände. »Romerska her-
dar, vandrade i Pompeji under dess utgräfnings» — det hela
en illustration till sagan om den vidfarne främlingen, som med
sina egodelar (hvilka ingen begrep) drog ut och timrade sig
bo långt borta i skogen. Efter hans död såg man latinska
kalfskinssluntor hos flottningskarlen och oljemålningar hos
obildade nybyggare.

En rabulist.

Till *Sophus Aars*.

Ryttmästare Tom Lychou och kammarherre Adam Stjärne-sköld voro närmaste grannar i en af Södermanlands vackraste bygder. De båda egendomarne, som kring midten af 1600-talet blifvit uppförda i imponerande slottsstil, lågo på bara ett par kilometers afstånd från hvarandra vid stranden af Brisnaren, en vasskransad sjö, där det fanns godt om gös och änder. I tysta kvällar hördes tydligt nattvåktarnes lur-låtar från den ena gården till den andra. Säterierna hette Gripebärg och Ekevik, präktiga gods för resten. Till hvartdera hörde vid pass tusen tunnland öppen åker och tre gånger så mycket skog. Skogarne lågo rå om rå, och därför hände det emellanåt att ryttmästarens stöfvardref drogo in på kammarherrns mark. Det där betydde emellertid rakt ingenting, ty de båda herrarne voro pröfvade vänner. De hade umgåtts på samma håll i Stockholm, och de voro gifta med hvar sin Leijonhufvud — hade lustigt nog båda friat under kottiljongen på samma Innocence-bal.

Ryttmästare Tom var road af all idrott och hade varit den ledande kraften i en hel del dylika rörelser, som på frivillighetens väg uppstodo i hufvudstaden under senare perioden af hans tjänstgöring såsom militär. Hans skvadron hade under manövrerna upprepade gånger vid sig fäst öfverstens

särskilda uppmärksamhet för präktig hållning trots alla strapser, truppen varit ute för, och man hade allmänt beklagat när Lychou tog afsked för att bättre kunna vårda sig om sitt gods. När han låg hemma från gardestjänsten, hade han aldrig latat sig som vissa kamrater, hvilka tvärt efter utryckningsdagen gäfvö släpp på allt arbete — han studerade militärlitteratur och facktidskrifter, men helst red han på sin skimmel kring egorna och rökte cigarett, medan han strängt höll ögonen på folket och arbetet. Gärna låg han också ute på jakt i marken, höll goda hundar och favoriserade särskildt stöfvarjakten. Man slapp träsmaken från skrifbordet och att lukta stall för mycket, när man litet emellanåt följde räfvens och harens färd på stigarna i skogen. En käck, energisk man med en rangofficers fint förbindliga manér. Hade i kamratkretsen utpekats som mogen för generalstaben på grund af sin stora beläsenhet och taktiska förmåga samt hade inom ett år varit major, om han bara gittat tjäna kvar. Men han älskade friheten och ville ner till sin egendom.

Kammarherren var mera bekväm af sig, läste helst memoirer och såg främmande de tider han ej uppvaktade vid hofvet.

Efter möjligast utförliga kalkyler beträffande gårdens afkastning och egna disponibla räntor hade ryttmästaren beslutit sig för att låta Gripebärg undergå en grundlig reparation, eventuellt en tillbyggnad med torn och två stora hallar. Men snyggt och stilrent skulle det bli, och därför skref han till sin vän öfverintendenten och anhöll att få ner en ung skicklig arkitekt att rådgöra med.

Det blef Karl Broms som kom — Kalle Sting som kamraterna kallade honom. En vacker oktoberdag red han gemytligt hvisslande på bicykel upp genom lönnalléen, tog kisande en titt öfver slottet och flyglarna, retades ett tag med bandhunden som stormskälde och ställde därpå lugnt sin tvåhjulning mot stentrappans konstsmidda järnräcke. Betjänten

skyndade ut och sporde hvem han fick anmäla. Kalle drog makligt af sig ena handsken och studerade vapnet ofvan dörrarne, varsnade ändtligen den livréklädde betjänten: »För all del, gör sig ej besvär», sade han, »jag är ju väntad, jag. För resten heter jag Kalle Broms», tillade han och måttade en vänskaplig stöt åt betjäntens mage. Betjänten försvann ögonblickligt — den där karlen var inte kommen af bättre folk, det var då tydligt. Såna vanor; puffa folk midt i magen; och inte hade han någon titel. Var väl nå'n så'n där agrar eller agronom, bevars.

Kalle Broms gick in i förstugan och ställde sig att titta på älghornen, bössorna, hillebarderna och rustningarna — inte värst tokigt ordnad, en smula för stelt och tråkigt endast. Men se där hade de ju hängt två stora präktiga sablar bredvid hvarandra alldeles som dynggprepar. Nå Gud sig förbarme! Kalle var i en blink uppe på soffan och sökte fästa sablarna i korshugg ofvan en sköld. »Hvem fan rör i mina vapen?» bullrade det ur en dörr. Kalle tittade ner. »Åh, det är bara jag», svarade han vänligt och placerade sablarna som han ville ha dem. »De hängde en smula tokigt förut, de där knifvarna», tillade han ursäktande, hoppade ner, lyfte på mössan och presenterade sig »Karl Broms, arkitekt». »Jaså, är det arkitekten — ni börjar genast med att reparera här, ni», skrattade ryttmästaren och mötte öppet den nykomnes lysande öga. »Ja, jag blir sjuk när jag får se något vansinne i dekorationsväg», upplyste Kalle.

En klocka ringde, och betjänten kom ut igen. »Hans, bär in arkitektens saker», sade ryttmästaren. »Det är visst ingenting att bära in», svarade Hans skadeglådigt samtidigt med att han gjorde ställningssteget. »Saker» — replikerade Kalle — »det har jag inga. Har en väska med en krage och tandborste ute på bicykeln, det är alltsammans det! Får väl telegrafera till syster min att hon plockar ihop andra grejor också, om jag blir tvungen att stanna här mer än ett par dar!»

Herrarne gingo in i skrifrummet med dess böcker, vapen, monterade skinnmattor och bekväma engelska ländstolar. Ryttmästaren bjöd på en lätt förmiddagseigarr och utvecklade sin plan beträffande reparation och bygge. Friherrinnan kom in, och Kalle presenterades. »Mycket angenämt», bockade Kalle — ty frun var verkligen inte alls illa, hade stora bruna ögon, vacker mun och vacker figur, och såg rasande distinguerad ut. Kalle lutade hufvudet åt sidan och kisade på henne, tills hon började rodna och gick fram till sin man. »Herrarne tala om bygget, förstår jag», sade hon. »Ja, vi gör det», tog Kalle upp; »och skall jag säga min mening rent ut, tycker jag att det är synd att börja på att röra vid det här gamla vackra stället! Kan inte herrskapet reda sig utan torn och hallar? Ni har ju en stor och bra förstuga, riktigt hemtreflig tänker jag när kaminen glöder och ni har ljus i den stiliga lyktan i taket. Och röka kan man ju göra här i stället för i en hall en trappa upp. *Hvarför* ska vi nu börja på och klåpa till några utväxter på det här huset? Förstår inte alls det kvicka i förslaget. Jag förtjänar gärna en slant när det bjuds, men jag har knappt samvete att smörja till något mer här. Byggmästarn var en karl som hade fan i fingrarne — förlåt, friherrinnan, men jag svär ibland i ifvern — och som förstod sin sak, det är alldeles tydligt. Nej, låt mig slippa! Och så kostar det pluringar», afbröt han och smålog så älskvärdt han kunde.

»Arkitekten säger precis hvad jag brukat invända», skrattade friherrinnan med ett skälmskt glitter i ögonen. »Vet Tom, jag tycker vi ha så bra som det är nu. Kanske behöfver ett och hvarje repareras, det tror jag visst det, men inte tycker jag det är värdt vi tänka på en onödig och kostsam tillbyggnad.» Ryttmästaren bolmade öfver några ritningar, han själf klottrat ihop. Det vore väl nog om det inte skulle bli ren och ädel stil på huset också efter tornvåningsbygget — men det begrep bevars den där frispråkiga arki-

tekten så utmärkt väl. Kostnaderna svarade han själf för de angingo hvarken friherrinnan eller herr Broms. Men affären stod ju inte för lifvet, och man kunde därför vänta någon tid och tills vidare taga itu med reparationerna, rörande hvilka herr arkitekten kanske ville vara god att anvisa gårdssnickaren hvad som borde göras och uppsätta en promemoria.

Kalle plirade gladt åt friherrinnan, tog ur fickan upp sin lilla cykelmössa och bjöd farväl på en stund. Sedan hörde man snickaren och honom rumstera kring väggar, på trossbottnar och i källare, titta in i garderober och skrubbar. Slutligen var husesynen afslutad, och listan på hvad som borde fiffas upp förelades ryttmästaren. Det var en ganska omfattande längd, och ryttmästaren, som nu kände sig mindre liberal än när det gällde tillbyggnaden, fick lof att gå med och titta på ett par håll, om det verkligen stod så till som de sakkunnige uppgifvit.

Traf af vagnshästar hördes i alléen, det var kammarherre Stjärnesköld som kom på besök med sin hustru. Han rusade fram och öppnade vagnsdörrarne, när droskan med de svarta blänkande hingstarne körde upp på gårdsplanen. Herrarne hälsade, och damerna kysstes. Kalle presenterades. »Ka tjänare, 'ka tjänare!» — värre fint folk de andra också, men kammarherrn såg svampig ut. Behöfde tydligen motion, borde lära sig cykla och klättra på lina. Frun var näpen, men inte hälften så söt som ryttmästarens. Men hvad rörde det där honom, Kalle, egentligen — det var ju inte hans fruar! Tokerier alltsammans. —

»Nå, hur har det blifvit bestämdt med tillbyggnaden?» frågade kammarherren vid middagsbordet. »Vi ha uppskjutit den tills vidare», svarade ryttmästaren en smula afvisande. »Jaså, arkitekten hade kanske inte samma åsikt som bror?» undrade kammarherrn. Kalle ansåg sig uppfordrad att tala: »nej, det hade jag visst inte det», sade han. »Jag tycker

inte om vandalism i allmänhet och har pietet för det gamla. Det ha nog herrarne också, men ni förstör ibland af ett infall det som är vackert i sig själft, enkelt och stilrent och noga proportioneradt — och sen få vi arkitekter komma och rätta på saken och ofta nog taga bort hvad ni plottrat dit. En sådan här gammal byggnad är en historia, och man får akta sig att fingra på årtal och stoff. Man skall betänka sig två gånger innan man tar bort en sten eller murar dit något nytt. Ty samtidigt inkräktar man på minnena. Och det är just minnena, den gamla, äkta färgen på allt, som göra gården till hvad den är!»

»Och jag som trodde ni var en riktig rabulist, en ordentlig frifräsare som visst alla arkitekter och målare», sade ryttmästaren en smula spetsigt. »Ja, framstegsman är jag väl», svarade Kalle och rodnade, ty han älskade ej att aflägga trosbekännelser, »men jag älskar som en galning det gamla utan att därför behöfva vara reaktionär.»

»Tack för att arkitekten kom hit och räddade Gripebärg», sade friherrinnan ganska varmt och höjde sitt glas.

»Skål», sade Kalle och drack gladt i botten, medan han kände att ryttmästarens ögon voro riktade på honom med ett eftersinnande uttryck.

I julottan.

Till *Bo Leijonhufvud.*

Notarien Lars Stjärnström skulle komma hem för att jula hos sina gamla föräldrar kronofogdens på Säterbo — det stod så tydligt som helst i sista lilla gnetiga brefstumpen från Stockholm. Lika tydligt, lika säkert hade det nu förstås låtit i en fyra, fem år, men den här gången artade det sig verkligen till att blifva allvar och något mer än tomma löften, och på Säterbo rådde därför till helgen mycken glädje både i stora byggningen hos herrskapet och borta i drängstugan, där tjänarne samlades kring långbordet. Ty notarien var sina föräldrars enda barn och allas gunstling.

Herr Lars var beklädd med makt och myndighet i kongl. maj:ts och rikets kammarkollegium, var inbiten ämbetsman och inbiten ungtkarl. Förmiddagen tillbragtes under mer eller mindre ifriga och grundliga forskningar i dammiga jordeböcker, häfder och landsböcker, i arkiv och vid koncept, under sampråk om dagens nyheter och skvallerkrönika, besök i grannrummen, smörgåsar och öl och en behaglig siesta; middagen åts med juntan eller det s. k. lilla sällskapet på Du Nord, och kvällen gafs som oftast till spillo vid stambordet på kaféet, därest ej några särskildt brådiskande mål föranledde hemarbete. Vår notarie hade — han liksom andra välvisa tjänstemän i verken — efter hand left sig fast vid en officiell och

privat nådig tågordning, där gammal sedvänja och legitim egoism gå i téten. Bekväma af naturen, bekväm på grund af utveckling och verksamhet, vän af allt hvad reguliert heter, hade han därför ganska mycket dragit sig för järnvägsresan till Falun och särskildt för den sex mil långa slädfärden till hemmet. Vädret var duktigt kallt före jul, och inte var det där hur som helst någon lustresa. Men man måste ju förnöja de gamla, som väntat honom hem ett tag nu i långa år och den här gången tycktes satt in kraft på att öfvertala och beveka honom, ehuru det inte var den bittersta fara med dem: de lefde ju så stillsamt och sundt och skulle säkert bli bortåt hundra år.

Det gafs emellertid redan under resan ett ögonblick som ersatte välförståndige herr Lars för tidigare besvär och obehag: det nämligen, då han vid Falu station tog på gubben fars medsända lifpäls med den broderade gördeln och med en präktig fäll kring benen stufvade in sig i samma gröna släde, han såväl mindes från barndomen. Sedan bar det för ett lustigt traf in i tysta, nedsnöade storskogen, medan bjällerklängen ringde fram tusen hågkomster. Det var då — — och det var då — — det var så mycket som under årens lopp blifvit glömdt eller skjutet åt sidan för att lämna rum åt hvad han kallat viktigare intressen. Nu trädde det förgångna fram för hans inre sinnen — sannerligen var det ej goda, fina, vackra minnen! Men där gafs också minnen af annan art, anklagande, pinsamma minnen, som körde blodet i en kokande fors, så att det sprängde kring ögonen och brände i öronsniobarne. Herr Lars kände sig som liten skolpojke då ferierna brutit in och fars fålar förde honom hem till fädernegård och julgran.

Nå, det är ju ett gammalt faktum att landtlifvet verkligen har sina behag —

Så hade släden svängt upp på gårdsplanen med dess hafrekärfve på rotundan och frostiga granar kring verandan, och Lars hade hälsats med skall af bandhunden och välkomnats

med varma famntag af föräldrarna. Malla, den hvithåriga huspigan, hade storlipat när hon såg sin gullgosse, och herr Lars hade fågnats med varma blickar och varma känslor, med kaffe och strufvor och gorån och sandbakelser och annat mera i oändlighet.

Nu var det alltså julafton — timmarne hade runnit som i dröm. Granen stod pyntad och tänd, vaxljusens blossande solar aftecknade sig på frostrankorna i fönstren. Som i barnomens tid lyste rosenhägar och grågyllen mellan barrkransarne samt lockande pepparnötter och fikon, och alla tomtgubbarne från förr hängde ju där och dinglade i röd lufva, kolt och ett hvitt skägg som böljade till midjan.

I farfars skinnklädda, gulbetsade fönstersoffa mellan bokhyllorna sutto fogden och notarien med sjöskumspipor och äggtoddar, medan gamla mamma föreläste en bit ur någon jultidning, som kusken enligt uppdrag köpt i residensstaden. Där stod en liten skiss om en man, som gått ut i lifvet så käckt och modfullt som någon och med lika goda förutsättningar som de fleste att slå sig fram. Han led emellertid skeppsbrott på tro och lycka, blef enstöring och människohatare. Hvarje julafton plögade dock allt, som hos honom frusit till is under lefnadens vargaväder, tina upp och spira, när syskonens småttingar togo i ring kring granen och den blida barnastämningen smög sig öfver honom vid allmogepolskans låt.

»Så bra och vackert skrifvet», sade fru Stjärnström med sin mjuka, beslöjade stämma och torkade ögonen med näsduken. »Det är lefnadsvishet i den där berättelsen», afbröt hon utan att vädja eller vänta svar. »Snick snack, bara fraser af en murfvel, som gör sig till i en jultidning», anmärkte notarien med hård, men skälfvande röst och bet underläppen blodig för att dölja hur han torrsnyftade invärtes — ty herr Lars *har* hjärta, till och med ett mycket lätrördt hjärta, ehuru han är rädd som för pesten att visa det. Man

tänke sig bara en tjänsteman i ett gammalt statens ämbetsverk med ett sådant öfverflödning som — hjärta. Åh nej, lifvet har nog lärdomar till hands.

Men inte vet jag hur det sedan gick till att herr Lars en halftimme efteråt satt midt i soffan med de gamla föräldrarnes händer i sina. Ingen af de tre sade ett ord, men dock var det som om de efter många, långa år fått tala ut med hvarann och kommit att öppna tillbommade hjärtedörrar på vid gafvel så att julljusen skulle få skina in där.

Till kvällen lutfisk och gröt på gammaldags julevis. Notarien fick förstås den insmugglade bönan, men bedyrade att han aldrig skulle begå en sådan galenskap som att gifta sig; han hade nog med att försörja sig själf. Föräldrarne finge nöja sig med *far* och *mor*; han kunde verkligen inte stå till tjänst med att förbättra namnen till *farfar* och *farmor*. Det var för resten en gammal utriden kapphäst det där, bref och eljest. Och hade de ingifvit häradshöfdingens uppnästa dotter vissa förhoppningar, var det ju litet ledsamt, men inte ohjälpligt, ty han skulle faktiskt aldrig komma att besvara den sköna mön. Nej, det ogifta ståndet var alldeles säkert det lämpligaste.

Fru Stjärnström gjorde litet musik på taffeln, hvars spröda toner skvallrade om Lars' lekar och okynne i barnaåren. Det blef mest stillsamt och en smula ovant föredragna folkvisor om skogar och sjöar och längtan öfver blå bärg — låtar utan sammanhang, en gammal kvinnas blida fantasier en julekväll.

Herrarne resonerade om kammarrätten, sade kvickheter om hofrättsråden, ondgjorde sig öfver ett par komitéer och några förhastade utslag, talade om uppbörden på landet och kitsliga revisorer i verken samt rökte långpipa så att mor erinrade om de nystrukna gardinerna.

»Nå, i morgon göra vi förstås sällskap till julottan?» yttrade rätt som det var kronofogden med en fråga i tonen.

»Nej, jag för min del kommer inte med», sade herr Lars tvärhugget men gemytligt; »jag har verkligen inte rest hem den här långa vägen för att sitta och ha tråkigt i en kyrka, det får du vara god och ursäkta, far.»

Kronofogden höjde ögonbrynen och lade pannan i veck såsom han brukade när han blef ond på uppboresstämorna. »Inte det, min pojke», sade han och blåste ut några ringar dansande rök. »Du är väl förstås smittad af något nytt Babylon, kan jag begripa. Eller också är du bevars trött och vissen invändigt, gammal och snusförnuftig kantänka, tror dig ha kläckt något storartadt tankefoster och hittat kärnan i allting. Eller också har du »resignerat» — åh hvad jag hatar det ordet — och tycker att det är dig nog om du bara äter och dricker och blir befordrad. Fuit tempus quum — också jag har varit ung, min gubbe, också jag har left med ute i din stora värld och det ganska grundligt ändå — — ja ja, mor lilla, lugna dig, du vet ju att det inte värst mycket gällde fruntimmer! Men andliga intressen hade jag alltid, och salig Boström lärde mig att både tänka och känna. Det där går ju för sig också i städerna, men nog är det lättare att odla sitt högre jag i de enkla, mindre komplicerade förhållandena på landet, där man inte slits åt tusen håll och står stilla och stampar på en punkt utan att utvecklas. Men du, Lars, du har hvarken hjärta i bröstet, blod i kroppen eller ögon i hufvudet, ty då vore du inte en sådan där stympare och andlig krok Mickel som du är — för jag vet nog hvar jag har dig: du är totalt ligkiltig för hela historien. Fy katten, så'n pojke man har!»

Men nu vardt Lars rykande het — ty gubben hade rätt i en hel del af hvad han sade, och det onda samvetet och vreden äro tvillingbarn. »Du är anteduleviansk och despot, far lilla», bröt han ut med en hånfull udd i orden, »du dömer af dina kammarvanor och du blir arg på mig därför att jag inte delar din vana att sitta och hänga i kyrkan hvarenda

söndag — för att ingifva folket respekt för religion, prästerskap och kyrka, eller hur du menar det — och du känner ju för öfrigt inte alls till mina åsikter. Ty jag består mig verkligen med åsikter också i de där sakerna, fastän jag inte vill sitta och gräla med far min om dem!» slöt han vredgadt, slängde pipan i soffhörnet och sade ett brådstörtadt godnatt utan att dricka ur den verkligen omsorgsfullt tillagade toddyn. Så stormade han uppför trappan till vindsrummet, och i det samma hörde han modern brista ut i högljudd gråt.

»Jo, det här artar sig just till en treflig helg», brummade notarien och tänkte med saknad på det lugna Stockholm, där kottieriet nu som bäst glammade på restaurantens kafé med »Grönstedts blå» i glasen och skyar af cigarrök svepande kring de goda stamkundernas hjässor.

Loftkammaren kallades sedan långa tider tillbaka »Lars' rum». Den hade bevittnat en hel del af hans upptåg under sommar och midvinter så länge det härliga skollofvet varade. Dess hvita möbel kände han från karm till stoppning — ty Lars hade varit ganska vetgirig när det gällt att peta sönder och fördärfva något —, och i de bataljer, som framställdes på de af smala förgyllda lister infattade kopparsticken på väggen, hade han tagit del med hela sin pojkfantasi, hade till och med skjutit med pilbåge på kroaterna. Och det stora knotiga päronträdet utanför fönstret — dess underliga sus mindes han godt från kvällar i skräck och bäfvan för allt okänt, medan månens strålfod rann in genom rutorna och tecknade sagobilder på de blommiga tapeterna. Nu var han som man kommen hit tillbaka till sin barndoms värld. Med armbågarne mot bordskifvan stödde han hufvudet mellan knyt-nävarne och genomlefde i tankarne de gångna åren, som ingalunda ännu lågo bäddade i graf undan hågkomsten. En stämning, vek och fin och innerlig, gick fram i hans blod. »Herre Gud, om man ändå vore ett litet barn igen och finge

börja om från början!» mumlade notarien. »O, att man kunde göra allt det godt igen som man har att ångra!»

Herr Lars kläder af sig som en gengångare, värmer sina händer ett tag på kakelugnen, blåser mekaniskt ut ljuset och somnar under täcket med vallmorankorna, drömmer om barndomens ljusa tid, när man ännu kände och erkände att änglar buro bud från himlen till jorden och bragte barnens bön upp till strålände rymder, där Gud själf satt på en stol af purt gull, vänligt lyssnande.

Det är att säga, att Lars sofver bättre och drömmer härligare än inom år och dag hade skett.

»Gulle herr Lars, ska han följe mä herrskape te körke nu?» sporde gamla Malla när hon så godt som midt i natten eller åtminstone mycket tidigt på morgonen satte in en björkvedsbrasa i kakelugnen. »Kronofogden ba mäj fråge dä», tillade hon och plirade så vänligt hon kunde öfver till den yrvakne notarien.

Notarien vände sig åt väggen, tankarna gingo som spinnrockshjul — skulle han, skulle han inte? Ej likade honom stort sockenprästens landsmål och de bredt plogade allfarvägarne i hans predikningar, hela det med en landtmätarens noggrannhet utstakade nådasystemet och den sjukliga gudsnådligheten som grinade i alla bänkar. Men ett minne från tidigare år tindrade i honom, och det vore ju inte alldeles ur vägen att göra de gamla till viljes i en bagatell, som de kanske gjorde till lifssak för hemtrefnad och julglädje. Det var nog ändå något särskildt med stämningen i julottan, något stort och varmt och grant. Och han ville än en gång se den åldriga kyrkan i julstass, sådan han mindes henne med flämtande ljus i fönster och bänkar och ljus i tunga mässing-kronor, som hängde ner som mätta jättespindlar från takhvalfvet.

»Säg att jag kommer med», yttrade han hastigt och hoppade ur sängen vigt som i gymnasistären. När han

om fem minuter påklädd kom ner i salen, stod kaffebordet dukadt.

»Det var roligt att du följer med oss i ottesången på juldagen», utlät sig kronofogden med tonvikt på hvarje ord. »Roligt?» kritiserade notarien så snävt han kunde och tog sig en stor hembakad kringla ur skorpkorgen. »Roligt? Jag tänkte jag skulle få tillfälle att innan hemfärden forska en smula i kyrkoarkivet och söka utreda pastorsboställets tillkomst och natur, antingen det är af krono eller doneradt — — vi ha just det där ärendet före i kollegium strax på nyåret, en af de där hårdtuggade kungliga remisserna, far vet, och jag kunde kanske tillhandahålla några upplysningar genom att glöta litet i papiren», avslöt han i ämbetsmannaton men samtidigt så vänligt och förekommande han kunde.

Rätt så, herr Lars, dölj dina tankar, limma tungan vid gommen och fäst konstlås genom läpparne — men ej lär du därigenom kunna hindra hjärtat från att tala. Ty du *har* ett hjärta, *du har* ett hjärta — känn bara efter på bonjouren, om du ej ända upp i halsen märker dess sprittande lif. Du finner jag vänder och tar det rent ordagrant. Hvad drifver det hjärtat, hvilken kraft sätter hjärtat i snurrning så att alla pulsar dunka *tick tack* som en klocka? — — blodet, javäl, men hvem regerar blodet: jo *Lagen*, lifsbetingelsens Intelligens, och den är förvisso af Gudi. —

Hingsten väntade utanför farstubron, frustade, skrapade, stampade af otålighet att komma i väg, ringde med gungande bjällerkransar »raska på, godt folk». Så kommo då, väl ombonade, kronofogdens och notarien. Fogden körde själf, ty det uppstoppade, vid fällen fastsittande björnhufvudet skulle idag ligga och gapa öfver drängens plats på hundsfotten. Fram genom mörka barrskogen bar det af långs landsvägen till kyrkbyn — visserligen ej långt efter begreppet i bygden, men ändå inmot en mil. Granarna kastade trolska skuggor öfver drivvan, som låg djupblå i skogsdunklet, månen stod i

nytändning och stjärnorna brunno gnistrande. Vackrare vintermorgon hade herr Lars svårt att mana fram ur sina mest idealiserade barndomsminnen, så syntes honom medan färden gick fram genom skog, öfver bärgiga utsiktsåsar, mellan hopbyggda gårdar där brasan brann i spisen och slickade fönstren som lystna, röda vargtungor. Medarnes entoniga knarrande drefvo tankarne in till hjärtats doldaste vrå, vyssade till ro, sänkte i hvila, gaf styrka som en sund sömn, och när fru Stjärnström ömt skämtsamt frågade om hennes Lars möjligen åtrade sig på halfva vägen, fick hon till svar ett allvarsamt: »nej, mor lilla, det gör jag visst inte!»

Kyrkan hade långt i fjärran tecknat sig som ett strålande palats mot fonden af blåa fjällkedjor. I hvarje fönster glimmade ljusrader i den heliga triangelnns mönster, längre in under hvalfven prunkade mässingskronornas ljusrikedom. På kyrkvallen och vid de grå kyrkstugorna hvilket vimmel af gnäggande hästar, folk i får- och hundskinnspälsar, bjäbbande hundar och ändtligen också skrikande barn!

Där skakade nu herr Lars hand med herrskapsbekanta och gubbar mildtals bortifrån skogarne, gamla »känningar» från ströftåg i gymnasist- och studentåldern. Herre jess, kronfogdens son, hade han kommit hem från självaste Stockholm, där han ju påstods hjälpa kungen att döma — ja nog kände de honom, ehuru kanske han ej kände dem längre. Nå han var förstås gift nu och hade barn, funderade en annan. Nej, han hade aktat sig för den åkomman, svarade herr Lars ganska kärft, ty han tyckte inte om närgångenhet af bönder. De äro gjorda för att svara på tilltal, inte för att resonera — och Lars klifver i högst kritisk sinnesstämning och med händerna begrafna i pälsfickan jämte föräldrarna in i sockenkyrkan.

Där inne i kyrkan, som var så godt som fylld af folk, blef det orgelspel af gamle klockaren Liss Nils: ett alldeles nytt præludium som han med svett och möda lärt in för just

denna ottesången. Så tog han med sin skrofliga röst upp hymnen »Var hälsad sköna morgonstund», och genast reste sig allt folket och stämde in i psalmen.

Notarien sjöng inte med: kunde nog, men ville inte. Hans ögon hade först tagit en fältherrerevy öfver församlingen och därpå, när det befanns att det var bara tråkigt folk och just inga vackra flickor att se på, envist fäst sig vid en vapensköld, som hängde ofvan en mångarmad lampett af drifven mässing.

Vapnet var bleknadt och vittradt, inskriften på silfverplåten nästan oläslig, men herr Lars mindes den godt ty han hade en gång stafvat igenom den. Till hågkomst af en mäktiga myndig krigsöfverste hade det prydliga träsnideriet blifvit fäst på kyrkoväggen, och sedan två århundraden tillbaka låg den högadliga herrens multnade stoft i en ekkista under konsthuggen grafhäll i kyrkans kor. Öfversten hade varit en stolt och gruflig man i sin krafts dagar, därom talade både saga och sägen. Han förde årligen fejd mot landets fiender — och mot prästerna, som han hatade. Det hade blifvit de efterlevande dyrt att få grafplatsen köpt, dyrt att vinna vördiga prästerskapets ynnest. Nu var emellertid öfversten en skopa mull blott, hans stam sloknad och hans gård skiftad mellan bönder. De togo lugnt och stillsamt hvad Gud gaf för hvarje dag, drömde inga röda syner; därför var framtiden deras. Af minnet om öfversten fanns för öfrigt nu ej stort mera kvar än af siraterna på vapenskölden, där det glesa hjälmgallret gapade och färgen flagnat af från de förgyllda ättefälten. »Sic transit gloria mundi», mumlade notarien och log ett trött leende.

»Skall du inte sjunga med?» hviskade kronofogden vid första versens slut och puffade notarien i sidan med armbågen. Lars rodnade som en skolpojke som blir beträdd med ouppmärksamhet, men svarade ej. Han var sin egen karl. Fogden sneglade ett tag på sin käre son och höll koralboken ett

stycke åt vänster för att gifva Lars tillfälle att titta samtidigt. Denne lät sig dock ej bekomma utan fick med ens en svår hostattack, hvarefter han stirrade på häradshöfdingens dotter så att hennes fräkniga hy blef blodröd. Emellertid kändes det inte trefligt att veta sig göra far och mor misslynta — hade det inte klämt ihop så i strupen, varit så trångt och tungt och doft alltsammans, skulle han eljest inte haft något emot att sjunga ett tag för att som förr briljera med sin basröst. Nu fick det väl vara, ehuru faderns stränga min och moderns skygga, sorgsna blick irriterade honom.

Prästen, den gamle vänlige kyrkoherden med snö i håret och sol i ögonen, kom upp på predikstolen, ofvan hvars skulpterade räckverk han tog sig präktigt ut. Notarien hade ej på åtskilliga år varit inne i en kyrka i egenskap af »kyrko-besökande», men han mindes godt sin barndoms och ungdoms kyrkokommendering, hela det osmakliga *tvånget* öfver allt som stod i samband med religion och kristendom, detta uppfostrarens ängsliga och skuggrädda tvång som alstrar leda och förakt för ideella ting eller märker de unga med osjälfständighetens brännjárn, så att de för framtiden bli andligt lytta eller ordagrant som barn såsom den dästa välvisheten vill ha det. Nu var han alltså genast inne i föredragets stämning och taukegång och hade förmånen att utan vidare ansträngning kunna gissa sig till öfvergångarne i talet, till eftersatserna och »klämmarna».

Kyrkoherden hade i inledningen afhandlat ottesångstexten med herdarne, änglarne, stjärnan, krubban och de heliga tre konungar enligt skrifterna och deras tolkning — allt detta lämnade herr Lars ganska oberörd. Det var den nötta stora allmänna landsvägen — han ville ha nya ord, kräfde annat ljus öfver frälsningens hemlighet.

Men nu kom det — det var som om gamle kyrkoherden velat förvara sin tjänst med att för hundraelfte gången tugga om samma berättelser och dogmatik, men måst freda sitt

samvete genom att yppa hvad lifvet och tankeverksamhet på egen hand hade lärt honom angående den mångtydiga textens djupare tolkning. Och han talade och sade medan ljusreflexerna formade sig nästan till en gloria kring hans silfverhvita ännu:

»Vi vandra frankt på egoismens bredtrampade väg eller famla, sökande i mörker, medan vårt hjärta lider. I förra fallet är mat och dryck samt tillfredsställd fåfänga oss nog, i det senare begära vi en vandringsstjärna som leder oss till frid. Men alla ha vi odödliga själar, och i allas vårt hjärta skall den frigörande Frälsaren Kristus födas. Det stora mysteriet skall en gång varda allas medvetna arfvedel. Det gäller att feja i hjärtat, så att det kan bli rum, det gäller att rycka upp själfviskhetens tistel samt högmodets och ärelystnadens märgtomma träd. Det sinnliga är att likna vid fattigmynt i jämförelse med det öfversinnligas och andligas kungaskatt. Vid de förra häfta smuts och tårar, den senare strålar i evighetsglans. Vägen till Betlehem heter själförsakelse och själfuppföstran; ty om vi ej äro värdiga och själfva byggt pelarne, kan ingen spänna hvalf däröfver; och vi äro ansvariga för alla våra tankar, ord och gärningar. Hvad människan sår det får hon ock uppskåra. Jorden är till för att vi skola danas för evighetslandet, vi bestämna frivilligt vårt öde. Ösa vi ur usla brunnar, ligger det äckel och leda öfver bottensatsen. Lifvet blir så fattigt och tomt. Då bjuder egoismen upp till fejd, och den skriar allt högre och högre ju starkare samvetets röst ljuder i vårt inre. Ur denna strid födes lif, andligt lif med flöden ur oändliga evighetsbrunnar. Vi ha djupt i bröstet en aldrig tigande stämma — låt den ej öfverröstas; vi ha alla inom oss en ledstjärna till Gud — fånga den och låt den lysa, ty ej är ute i lifvet den stjärnan alltid sanningens som strålar blankast och fagrast och mest smeker vårt öga! När kärlek till det goda och ädla gror i ditt hjärta, då står din inre, tillförlitliga ledstjärna i nytänd-

ning, och när du känner dig i harmoni med ditt äkta jag, din innersta, odödliga väsensdel, då lyser hon dig fram till Sanningen och Gud. Uppfostra dig och arbeta osjälfviskt, då kan du nås af hjälp och vägledning från öfversinnliga världar — —.»

Herr Lars försjönk i grubblerier: han arbetade verkligen ej stort på hvad den gode kyrkoherden kallade egen utveckling. Han slarfvade bort sitt pund som en omyndig och kastade tanklöst sitt salt på gatan. Det var obehagligt att vid hans ålder blifva instruerad, men sanningskärleken gaf den hvithårige gamle rätt. Gubben saknade emellertid botgörarpredikanternas själsäkra sätt och ton och *upplyste inte* så där nedlåtande myndigt *om huru allt förhåller sig* — ett tilltag som är och förblir ett nonsens, en löjlighet, ty vi kunna ju aldrig helt fatta, endast ana i allt högre och högre grad. Visst var det ju *sant*, att Lars lät tillfällena slappt glida sig ur händerna, de tillfällen han i stort som smått kunnat använda för att växa och utvecklas. Skulle det nu verkligen komma efterräkningar, såsom allt gudsnådligt folk skrockade om? Efterräkningar eller ej, men nog finge man kanske ändå använda lifvet så att det gaf en smula mera verklig tillfredsställelse. Egoismen? — ja, det var nog där det satt! Han tänkte för mycket på mat och dryck, gaf sig ej tid att studera, forska, tänka, göra sig nyttig för andra och bereda andra glädje, var ohågad och rädd för att vara ensam med sig själf. Inte var det *lif* att hänga på verket under förmiddagen och att tillbringa kvällen på restauranterna! Man blef ett lik, en skendöd stackars fattiglapp utan hållhakar, håg och kärlek, blef till sist en förtorkad maskin som måste smörjas med ärelystnad, begär efter penningar och andra torra eller våta stimulantia. Nej, herr Lars, du får lof att gå in i dig själf och plocka ihop de spridda bitarne af ditt ömkansvärdt trasiga jag —

Och nu inträffade det märkvärdiga och fast otroliga,

att notarien i kammarkollegium Lars Stjärnström ödmjukt böjer sig ner i kyrkbänken och tycker sig höra hur järnbanden kring hans hjärta brista, böjer sig ej för prästen, ej för kyrkan, ej såsom skulle allt vara sant och fullgodt af hvad som där förkunnades från den ansvarsfulla platsen på predikstolen, men böjer sig för den heliga julstämningen och inför storheten af de nya ideal, som skoningslöst bryta ned allt hvad han förut med fumliga händer byggde för att i stället där timra och mura ett renadt, helgadt tämpel, där den i härbärget födde Kristus kan stiga fram och lära och där Gud kan bo.

Borgfruns kväde.

Till *Sophus Bauditz.*

Slumra, vännen, i ljufva drömmar,
dröm nu om vårsol och blanka strömmar,
ängarnas blomster och fjärdens vatten —
dröm genom långsamt skridande natten!

*

Älskling, hör ej hur stormen brusar —
det är en lummig björk som susar,
eller en yfvig gran, hvars grenar
repa mot gafvelns vindnötta stenar.

*

Strax där intill, där vildvin klänger
upp efter väggen på galler och stänger,
sjunger en trast från rankornas stammar
ut öfver skuggade grafvar och dammar.

*

Månen sitt irrbloss på himmelen tänder —
Somna då, liten, med knäppta händer!
Askar, almar, kastanjer skälfva,
öfver oss ser du sig stjärnkupan hvälfva.

*

Svanen glider på frusna fötter
ut från sitt bo mellan trädens rötter;
månen tömmer i vattnet sin bägar,
lyser på fågelns speglade vägar.

*

Tomten i hätta och fotsid kappa
Smyger på snibbskor i krokig trappa;
gömsle har han bland slottsvindens bjälkar,
kärestan bor ibland rosornas stjälkar.

*

Tomten tänder sin silfverne lykta,
vandrar till stallet att fålarna rykta —
ljudlöst han färdas som blad för vinden,
lätt som en doft från blommande linden — —

*

Slumra, älskling! Stjärnorna glimma,
stråla kring hemmet i nattlig timma;
månljuset skimrar i slottets parker,
bort öfver skogar, hagar och marker.

Kaskett, hätta och stålhufva.

Bilder från Skansen.

Till *Karl-Erik Forsslund.*

Lurlåtar och jodlande toner ur krumböjdt bockhorn. Vi befinna oss i Norrland, fjällens, älfvarnes, tiomilaskogarnes land. Granen står risig och hög, furan reser sin bjälkstam ur karga grunden, björken susar — här är ock torftighetens, mannakraftens och sagans förlofvade land, i mångt och mycket äfven svenskhetens hemvist. Huldran lockar i fullmånens förtrollande glans inne i snåren, näcken spelar mästermansfiol i skogsbäckens fors.

Klöfjestigen går lika snörrätt fram öfver myrarne som den slingrar i skogsmarken, kring stenar och vindfällena, backe upp och backe ner. Gullöga, Solros, Majblom och hvad de heta allt skrefva i en lång komarsch upp till säters, behärskade af sällskapsvana, stintans lockrop samt den bjäbbande hundens skall. Midt på bärgets mörka skogskontur synes en ljusare insättning: där ligger sätern på ett kolhygge eller en slåtterröjning, eller kanske på en sved eller ett brännland. Fjärran från bygd och folk lefver fåbodkullan sitt ensamhetslif, vallar och vallar, mjölkar och mjölkar, kärnar och ystar, sträfvar och längtar. Kommer förning och en fräknig räkel från hemtrakten, blir hon sprittande glad, men kommer en oväntad turist eller jägare, blir hon kanske röd som rönndrufvan,

medan ögonen simma i vemod och hon snyftar, snyftar utan att veta hvarför.

Sitter du på en stubbe ute på gröna backvallen, där getterna nappa dig i skägget och söka knipa en smakbit af din vandringsdräkt, skådar du en vid, härligt vacker ödemarkstafla. Timtals kan man ligga här i stumt betraktande, fascinerad af naturstämning. Du har ju hört sagan om valljäntan, som låg och stirrade sig vettvill på det blå fjället, henne som trollen bärgtogo. Sannerligen kan ej det äfventyret hända än i dag!

Ljommande klockklang öfver ås och gärde. Sceneriet skiftar, nu befinna vi oss nere i kyrkbyn vid helgmålstid. Ytterst på bärgkanten reser sig klockstapelns smäckra, fjälltäckta spira ofvan den svällande lökformiga kroppen. *Håsjö-stapeln* — känner du ditt land, minnes du den säkert från den jämtska sandbrinkens utsiktsplatå. Här är emellertid panoramat ett annat än det norrländska med blånande höjdsträckningar ritande upp bakom hvarandra, naggiga skogsband och ringlande älfvar i dälerna. Taflan är dock ej mindre vidfamnande: den visar oss med frodiga ekar och utgrenade furor beväxta bärgssluttningar, Djurgårdsbrunnsvikens blanka, breda vatten, det af gamla planteringar nästan bortskymda Skogsinstitutet, gardeskasernerna, »gärdet», Nordiska museets ädla nybyggnad i svensk renässansstil, Strandvägen med grosshandlarpalatsen från sista decennierna, i fonden det äldre Stockholm från vår krigaråras tid med spetsiga tak och trappgaflar, torn och kyrkspiror, konungaborgens imponerande fyrkant och det fantastiska telefontornet, därifrån knippen af trådar omhvärfva staden med ett glimmande nätverk.

Ur Skansens kortväxta talldungar mot öster reser sig på afstånd en hög, mörk, underlig kontur: *Hellestadstapeln* med sina fornartade sträfvor. Stode den kvar i Östergötland, den kunde dock ej bjuda fagrare syn öfver skog och blå vatten

än den gör här vid inloppet till Stockholm. På långt håll skönjes den af skärkarlen, som seglar in till fiskbron med bukig braxen och glitterströmming, och långa vägar skymtas den, då turisten vänder ryggen åt drottningen vid mälarvägor. I solbrand en förmiddag, eller i dunkel, spöklik skepnad en kväll, medan vallfacklor blossa från Bredablicks krenelerade torn —

Från östra Södermanland invid Nerikesgränsen erinrar jag mig en gammal herregård i 1600-talets stil. Speglande sig i en insjöns alkransade vatten låg den där och gömde på en minnesskatt från krigens tid. Men det var i en drömande, tätt igenväxt eklund nära slottet. Under trädkronornas skumma hvalf låg där en murken fatbur, en öfverlefva från förr, ett maskstunget, fuktfrätt bo, där »dödsuret» pickade och spökade om nätterna, där tickorna sågos hopgyttrade i stockfogarne och gröna lafvar klättrade öfver knut till loft och svale. Där spelade ej trast eller fink, öde och död låg fatburen som en förtrollad gård i sofvande skog, och lysveden brann underligt bland måbärssnåren.

Här på Skansen har jag återfunnit min mystiske vän från den sägendigra germanska ekskogen. Läget högt på en bärgklint, men ena gafveln skuggad af en grenrik fura. För en dylik plats — eller en älfbacke eller en insjöstrand — är fatburen som skapad, och aktsamt behandlad blefve stilen ypperlig för villabyggnader vid våra kuster, där en smula äkta svensk natur ännu finnes kvar och en rest räddats af löfträdslunden, som den så välsignade kulturen annanstädes härjat med vanlig vandalism — ty där finnes bevars en sådan utmärkt mylljord.

John Böttiger anordnade en gång under en af de populära vårfesterna på Skansen en präktig tablå i denna fatbur: »Gustaf II Adolfs krigare på inkvartering». På trappafsatsen

stod en ung soldat ur ett bland de fruktade ryttarregementena och blåste i trumpeteten en skallande aflösningssignal till vakten; och längre till höger, just under svalgångens krokiga sträfbjälkar, sågs en trumslagarpojke, en äkta, käck, blond svenskosse, afteckna sin silhuett mot den af aftonsolen bestrålade fonden med furorna.

Träda vi så in i den fordom fredliga fatburen, där nu vapenskrammel, bågarklang och dryckessånger ljuda från den inkvarterade knekthopen, blifva vi i tillfälle att bese det rum, där under aftonen ett dussin officerare samlats till festligt lag för att fördrifva överksamheten och skymningstankarna. Från takets stocklag nedhånga lyktor med sidor af bukiga, genomlysande hornskifvor, men eljest bevittna de fladdrande talgdankarna i grenstaken att vinstopet aldrig får stå tomt. För att skyla väggarnes nakna bjälkytor äro kostbara väfnader upphängda, och på det långa matbordet, i hvars omedelbara närhet vinkylaren af drifven koppar prunkar med en rikedom af långhalsade rhenvinsflaskor, är hela attiraljen af den tidens dryckestillbehör uppradad: remmare, stånkor, pokaler, bågare, krus och muggar. Glammande sitta de emellertid här, desse stridbara riddersmän, hvilka gjort svenska namnet äradt, fruktadt, älskadt, förbannadt, känt och aldrig glömdt på främmande botten, där våra fanor svajat bland slagfältens moln af krutrök och damm. Lika vålnader från vår svunna politiska stormaktstid blicka de oss till mötes här, dessa bistra herrar, som för en stund bytt tygeln, svärdet, musköten och luntstången för att krama bågaren och knipa fingrarna om den långskaftade kritpipan. Glad skämtande samspråka de just om hur lättvindigt fiendemassorna skola till hjältekonungens fägnad skingras som agnar för vinden, när blott de segervana Smålands ryttare och finnarne, hvilka slåss som djäflar, få sätta sporrarna i och göra ordentlig choqué en gång — ja, det är bara en tidsfråga när hela världen ligger under Sveriges lydno. Säg, äro de ej underligt fångslände dessa

trygga, starka, blonda svenskyper i bredskyggiga filthattar eller glimmande stålhufvor, i blanka kyller och huggvärjor, i kragstöfflar med vargtandade sporrklingor, i grå benkläder, gråbrun tröja med röda ärmor och med gröna fältbindlar!

När jag går därifrån, sker det mig att takluckan till fatburens loftrum slänges upp af en kraftig arm och att ett ärrigt knektansikte med vinstänk i skäggstubben där blir synligt. Håret står alldeles brandrött, så att uppenbarelsen verkar som en vådeldslåge. Först sjunger han, krigsbussen, en både hätsk och kvick och hädisk nidvisa mot de påfviske, men när folk samlas som blodlösa skuggor ikring mig, brister han ut:

»Jaså, jag får åhörare, nå det var *ganz lustig!* Men så ni ser ut, mina vänner — hvad duger sånt där folk egentligen till? Kan ni krama blod ur en glödgad järnstång eller hitta till hjärtat på kroatén, när han kommer rännande med lyftad sabel. Förmodligen inte, tvi för sjutton tockna ena! Och ändå är ni *svenskar*, donnerwetter! Ja, ser ni, ni tillhör ett gengångarsläkte, som tror sig kunna lefva på spillror af forndarsminnen och hoppet att era efterkommande på samma sätt ska göra öfverloppsgärningar åt er, åt er, snöpingar, som maran rider. Nej, ynkryggar, det börjar vid de kristnes Gud bli tid på att ni också gör någonting själfva. Så som vi med vett och vapen och brinnande hängifvenhet för vårt land gjorde det, vi Gustavi Adolphi soldater och krigsmän. *Hi och hej*, ännu *måste* i gamla Sverige finnas lifsmod och must af urgammal brygd. Och än lefver kunganamnet *Gustaf*, som min ädle herre gjorde kunnigt öfver allt Tyskland. *Gustavus vivat* — kan ni inte en gång *hurra*, stackare, ären I döda invärtes? Gå ner i våra strömmar och älfvar och dränk er eller låt vargarne slita det tomma, fega hjärtat ur kroppen på er! *Reverentz!*»

»Lada från Torne älfdal i öfre Norrbotten.» Tyst, hör

du ej myggorna sjunga sin sisande olåt, känner du ej deras infernaliskt irriterande stygn på hals och nacke? Långa vägar vandrade vi öfver hed och bärg, genom mossig skog och grytig mark — så nådde vi äntligen ut till myren, som låg där som ett stelnadt haf med ringlande vågbärg, krönta med dvärgbjörk och martall, med hjortrontufvor och starrgräs-ruggar. Öfver hala spänger, som vredo sig i gungflymossan, kommo vi till den rågade ladan, där det nybärgade höet doftade af vattenklöfver och fräken, medan myggorna sisade, myggorna nalkades, myggorna fjärmade sig, myggorna åter nalkades, sisade, stucko — men ljuflig var dock vår hvila efter den långa vandringen.

Så var det om vintern. Utför branter, öfver myrar och frusna kärr drog leden fram, medan den raggiga finnhästen ringde med bjällerkransarne. Timme efter timme gick till ände i skymmande skog, säkert voro vi väl nu framme vid byn, där värme och kvällsvard och ny häst väntade — men så hade vi kört galet, svarten hade själfrådigt slagit in på ett sidospår, som vi ej observerat, och nu tvärstannade han invid en lada, hvarifrån man på nya föret kört hem hö till bys. Sånt elände — nå, man fick invänta gryningen eller leta sig fram när det blef månlyst.

Hell dig, rike norrlandsbonde, du som timrade *Herte knubbstuga i Bollnäs!* Godt om spannmål har du på loft och loge, milsvid skog sluter sig kring dina välplöjda åkrar. Frisk är syran af din humle i kryddgården, mörkögda och fagra dina smärta jäntor, som ränna skidor på skarsnön. Tukt och ordning älskar du, och aldrig knorrade ditt folk mot hustafans bud — du är herre på din vret på gammaldags odalmannavis, och du har haft förstånd nog att själf förvalta din timmerskog och ej låtit dig lockas att för en spottstyfver kasta den i gapet på bolagsinspektoren. Gästfritt lyser från din storstuga talgljuset i sin konstsmidda järnstake,

och vid spiselmurens brasa af masurbjörk och kärntall vet jag du lika gärna välkomnar den vägfärande herremannen som den loslitne, kringvandrande tiggaren. För dig betyder ännu ett handslag all världens heder och mer än skrifna papper, du är den sunde, starke, rotfaste, som obekymrad om herrar och väldigheter tryggt sköter ditt med den äran. I ditt hem ständar ännu Lucia brud på siratligt gammaldagsmanér och fägnas med glögg, kusar och julbullar, för dig är högtiderna mer än bara data i almanacken, till dig komma också trettondagsgossarne gärna med nyårets strålande stjärna, ty du är gifmild som alla ensamboende på landet, hvilka lifvet lär sammanhållning och brodersinne i stället för tvedräkt och daglig tämpeltjänst åt sjäfviskhetens afgud.

Det är nu länge sedan varg och lo maroderade i kungens djurgård utanför Stockholm eller läto sig af häpen borgaresven skådas i den s. k. Logården inne i staden. Men än längre tillbaka i tiden måste man gå för att träffa björnen här vid mälärstrand. Den har dock med visshet funnits här — storjägarna Carl XI, Carl XII och Fredrik I sköto björn i hufvudstadens nära omnejd. Nu äro emellertid björnarne återkomna hit till Birger Jarls stad, fortfarande utan ring och nosgrinna, ehuru naturligtvis i detta välsignade århundrade hjälpligt tama och till förebyggande af alla vådliga bakslag i temperamentet undanstuckna i en grotta med ordentliga järnstängsel. Här utveckla de i lek och allvar älskvärdt godmodiga drag, fullständigt oberörda af pojkers retsjuka okynne med käppar och spön. De tumla vigt om på klipporna, brottas på hvalfbron ofvan den i bärgets utsprängda dammen, klättra i en afbarkad tallstam, knäcka nötter och tiggas sötsaker. Men från Lapplands vildmarker minnes jag skogens kung i frihet, där han makligt drager omkring på sommarbete och ristar runor i träden då han är i misshumör. En gång såg jag honom ute på en sollyst hjortronmyr, där han gick och

snaskade på de fullmogna, oljeglänsande bären — en vacker syn, äkta ödemarksstämning!

I Hallands skogsbygd med bärg, sjöar och moras, långt från kyrka och häradsväg. Klöfjestigar, märkta genom blekning och undankvistning i träden, leda mellan de enstaka gårdarne, som ligga infattade i nordiska landskapsstycken med gran och fur och björk. Ryggåsstugan reser där sin underliga profil med bålstuga och häbbar (härbärgeshus) samt en hel borggård af andra hus; fähus, vagnshus, vedhus, lada, loge, stall och skjul. Nu råder helgdagshvila i *Oktorpsgården*. På planen är arbetsdagens rörliga lif bragt till ro, kärror och skrindor stå med fimmelstängerna mot marken, hästen drömer i sin spilta om sommarängen, oxen idislar slött i sitt bås. Katten sofver bland rabattens vissna ringblommor. Endast gässens vankande flock drager skriande fram genom inkörporten. Inne i bålstugan lysa de skurade kopparkittlarne och tennfaten med en glans som af guld och silfver i förmiddagssolen, sparlakanen kring skåpsängarne hänga nytvättade. »Bröllopet i Kana» och öfriga granna bonader äro dammfria, de hemnaväfda drättena prunka i klara färger.

»Svenska folket i helg och söcken» — här på Skansen bjudas stämmingsrika, fornartade bilder endast af allmogens helgdagslif. Men lyster dig att skåda hur odal mannen sträfvat och glädes och lefver dagligdags, är du tillräckligt svensk-sint för att önska tränga till kärnan och lära i grund känna ditt folk, då måste du själf draga ut på vandring i bygderna och göra iakttagelser med fördomsfria ögon!

Treenighets- eller ryggåsstugan från lilla Bröthult i Kyrkhults socken, Bleking. Treenigheten utgöres här, materiellt sedt, af högan loft, den egentliga ryggåsstugan och lågloftet. Taken på alla dessa afdelningar äro torftäckta; skorstenen uppbäres af den låga ryggåsstugan i midten. Vid bakre lång-

väggen ligger humletäppan, på framsidan af stugan ståtar kryddgårdsvreten med stormhattar och ringblommor samt en bänk halmkransade bikupor. Grå och väderbiten och treflig ligger stugan under susande björkar.

Nu klifva vi på för att som hastigast göra ett besök, medan skjutskarlen från grannbyn håller med en helgdagsvagn där ute på gårdsplanen. Far själf, bonden, är ute på åkrarne, ty den bråda andtiden pågår som bäst med hväsande liar och dunkande slagor, men moran beder oss vänligt sitta ned medan hon hämtar litet fägnad: färsk ost och ett stop dricka af sista brygden. Det är till en gammaldags, välbärgad odalgård, vi kommit, det synes genast af all den blankskurade kopparn, de stora tenntallrikarna och stänkorna på hyllorna, af de många täckena, bonaderna och kläderna, alla skåpen och de rikt skulpterade stolarne. Storstugan, hvars blyinfattade smårutor sitta alldeles under »takhåffsen», är fejad till helg och prydd med all högtidsstassen; golftiljorna och de utefter väggarna fasttimrade sängbänkarne äro rentvättade. Som tapeter öfver de nakna stockhvarfven hänga våder, brokigt och fantastiskt målade med motiv och förklarande text efter bibelns berättelser: »The wijse män och stiernan» etc. Öfver ryggåsrummets nedre taksparrar äro konstmässigt väfda dukar utspända.

Från dagligstugan leder en dörr ut till bränneriet, där hönsen bo, sedan man slutat tillverka brännvin. Där bredvid »högan loft» och gästkammaren med sina sirade dörrskåp, sin vackra mässingskrona och sina massiva ekkistor, hvilka på de kupiga locken, i blomsterrankor och tänkespråk, gömma mången romantisk saga från svunna dagar.

Emanuel Svedenborg har ånyo flyttat in i sitt lilla välkända lusthus, som efter årtionden af förnedring blifvit förvärfdt åt Skansens mångskiftande samlingar. Vi minnas af biografien huru han, den djupt lärde mannen, en föregångare

inom skilda vetenskaper, efter hand kom vidare och vidare in i mysterierna och slutligen stod i synnerligen märkelig rapport med den öfversinnliga världen. Svedenborg gaf ej tappt inför den förlamande känslan af människotankens begränsning, en känsla som föder den intellektuella likgiltighetens vampyr med det bästa hjärteblod vi ha — och därför ter han sig än i dag för hvars och ens blick såsom en banbrytare för fritt tänkande i ordets vidaste mening. I lusthuset, där han hade en stor del af sina fjärrsyner, möter man en fläkt af den fräjdade mannens väldighet, och när solnedgångens färgspel leker i de brokigt målade fönsterrutorna och kastar mystikens ljus — det blå och gula, det röda och gröna och violetta — öfver golftiljor, bohag och »tabernakel», då ser man som i dröm en gubbe med markerade drag och hvit allongeperuk sitta och med lysande, men absorberad blick studera världen på andra sidan förlåten. *Svedenborg speculerande öfver arcana* kunna vi ju kalla taflan.

— — — — —

Så den öfver all beskrifning präktiga *Laxbrostugan*, där fantasien får fart och en intensiv stämningsbild ur bärghsmanskrönikan bränner sig fast inom oss:

Välachtad Michel Hinderson, den högmögne herr gruf- och vågskrifvaren i Ljusnarsbärg, gick hädan utan att behöfva misslynt fingra på Görtzens klena pengar. Men väl hade han hunnit se stridsbrand lysa blodröd på kvällshimmeln öfver kolskogens granskymning, lysa där kväll efter kväll, och väl hade han i ångest skådat Kopparbärgets käckaste folk draga öster ut med musköt och plit mot moskovitens land, därifrån ingen återvändo gafs. Blott en af alla krigsmännen hade kommit tillbaka för att mäla om unge kungens hjältedater och jagande svenskar och flyende ryssar — ett gammalt gråskägg, ärrig och enbent, som nu svängde kryckan som färla bland skolbarnen i grannbyn.

Nu sitter i den rika bärghsmansgården ärliga matronan

Maria von Gent, salig herr Michels dygdädla efterleverska. Änkeståndet tynger henne ej öfver höfvan, ty tidigt lärde hon konsten att tumma dalern, så att den kunde påräkna godt sällskap i det hemsidda järnskrinet. På tackjärnsvikt och köpenskap kan ingen narra henne. Och bland gårdens drängar och pigor har hon gehör så bra som någon. Där finnes ej minsta dammkorn på karmstolarnes gyllenlädersprakt, kistornas sirliga bilder värld, ekskåpens konstfaret snidade dörrar, på mässingskronorna i taket, på bonaderna, stånkorna och stoppen. Allt är fint och fejdadt.

Det är midvinter, just Luciaë kväll, som följes af en natt så lång, att korna sägas hungra, svälta i ladugården och i sin vända tre gånger bita i träbåsen. Ute hviner yrsnön ner från grufbacken rundt vildapel och timmerknot, och vargen stryker fram öfver gårdsplanen för att göra ett godt mål på stallgumsen eller bandhunden — om man glömt betryka dem med krut och sillmjölke. Inne i Låxbrostugans sal och kamrar är det emellertid varmt och trefvet. Brasan från spiseln glimmar i de frostlupna, blyinfattade fönsterrutorna och i köpstadsspegelns tjocka slipade glasrutor, talgljusens bleka sken fladdrar öfver mässingslampetternas drifna fruktklasar och oljefärgstaflornas allvarsamma porträtt. Där hänger ock tolfte Carols bild i gult kyller och kraghandsken på värjfastet, just sådan han såg ut, innan han drog ut i det långa kriget — hvar han nu månede vara vete Herran och storturken. Slöjd och spånad hvila, dagsarbetet är ändadt, katten sofver på rockens sluttande plank, domherren sofver i sin bur under takbrädernas granna liljor. Det stundar till aftonbön. Postillans ord och hustaflans ljuda från husmoderns plats vid långbordets kortsida, nu slås psalmbokens knäppen upp —

Hvad gäller väl bullret på gården? Hästtramp och frustningar! Bandhunden stormskäller, snabba steg knarra på plogstigen genom drifvorna. Slag med portklappen, en sträf röst: »låter upp, här bringas tidender!» In träder så med

isbark i skägget en kurir i trekantig karolinhatt och blå kappa med gula galoner, hälsar höfviskt den ärliga frun, stiger fram medan pampen hugger i golflaget, och ropar sedan: »Gif till hugnad en stänka det bästa öl, I bryggden och gömden i källaren, och jag säger Eder att juten står i Skåne med all sin här! Förbannad vare han, den snackande igeln Nu tager jag, välborna fru, i kraft af patent och kungens namn halparten af Edra drängar och kläder dem som kronans stridsmän i blått och gult!»

Den Luciækvällen är tryckande tung i saligt afsomnade Michel Hindersons gård; där ljuda ej speord eller gissegåtor. Tysta och modstulna gå barnen genom rummet, kasta skygga blickar åt salsbordet, där kuriren vid stänkan täljer om heta drabbningar och dater, hvilkas ära aldrig dör. Sist kallar husmodern alla tillsammans, och läser med innerlig, varm stämma psalmen nr 224, som slutar:

Märck hurulund Gud halv strida
emot Jerobeam,
i Konung Abia tida,
them kringwärft hade han,
at han ej kunde vndkomma;
men folcket ropte til Gudh,
thi flydde the fiender med skammen,
Gud; folk slog them tilsamman,
fembundrade tusend dödh.

Mest stämmingsfull och fornartad ter sig Skansen en bister vinterdag, när snöbäddarne glänsa på stugutaken och rimfrosten glittrar i trädens grenar. Eller också en höstafton, då man från Håsjöstapeln ser solen gå ned med ett skimrande färgspel öfver stad och ström och ser månen, som är i fylle, sakta stiga ur de blågrå skyarne. Är det då en lördags- eller söndagskväll blir det eklärering på Skansen. På »renbärgen» tändes med näfver och tunder som eldfänge en flammande vårdkas till tecken för hufvudstadsbefolkningen att an-

träda vandringen ut till Djurgården och fram till Skansen, som ligger sagolikt belyst af en mångfald bloss, marschaller, facklor, vårdkasar och tjärtunnor.

Folk kommer myllrande i djupa leder, tusen och åter tusen, ty veckans mångahanda är nu gånget till ända, brödkampen är domnad som en dyning i strand, man har tid nu att under några timmar skåda huru fädren lefde. I stugorna, hvarest långveden sprakar på spiselhällen och brasan skimrar i de små fönstren, står en oafbruten ström af besökande. Andra vandra sakta långs dammen, där svanarne simma som sagofåglar i skenet från ljusterelden. Det är fullt på alla gångar.

I kåtornas dörröppning och rökfång hviskar fjällvinden hemlighetsfulla ting och kör ibland upp ett yrande gnistregn mellan de nedrökta björkstängerna; inne i djupa furuskogen ropar ufven hemskt och skrämmer vandraren som lagt sig till hvila vid stockelden.

Och nu samlas kullorna med sin skickliga spelman på dansplanen för att få sig en riktig svängom på lördagskvällen. — —

Nyårsvaka.

(Stämningsbild från Skansen.)

Till *Jonathan Reuter*.

Motivet en ändlös, frusen slätt med stig vid stig i villande vimmel.

Här på tidens fältlasarett ligger nu det gamla året i de yttersta stundernas vånda och stelkramp. Kring sotsängen har den senblomstrande tidlösan slagit krets och räcker sina blekblå, i rödt stötande kalkar in mot lägret af mjukaste nysnö och barriga grangrenar. Döden, med timglaset vid hvitnött fot, hvilar lien i knäet och stöder med skeletthand under den gamles rosslande bröst. Sanden rinner och rinner, dess snabba färd bär en klang som af skratt och gråt och vittnar om hela lifssagan — och den gamle tänker ansträngda tankar under glesa silfverhår, lodar djupet i minnenas bubblande haf.

Ungersven var han en gång med viga lemmar, obändig kraft och het, längtande hug — ah, den härliga ungdomen! Man blef han så efter vild kamp med lifvet — och nu, nu ligger han här i vinternatten som en döende gubbe. Oljan förtärd, och vecken nära att slockna.

Försänkt i inåtvänd syn och inre begrundande tänker han sig så med all kvarboende styrka och i förtviflans själf-

bevarelsedrift tillbaka till fordom och sträcker samtidigt sin blick framåt, och då är den heliga minuten inne för nyårsnattens mysterium: då föder det hänsvinnande gamla året, just när vid tofslaget själarिंगning öfver land och vatten förkunnar att dess starrskumma ytteröga brast under Dödens håliga blick, ett nytt år till världen, ett ljuslockigt litet lif, för hvarje gång en upprepning af det framfarna och samtidigt ett önskebarn. Har så timat år ifrån år, ända sedan i urtiden Zeus af sitt hufvud, genom samma inåtvända skapande tänkande, födde Tritogeneia, den spjutsvingande Athene. Liksom vi mena att Fadren af evighet födde och fortfarande föder Sonen. Mysterier åt alla håll —

*

Midvinterns njugga sol sjönk längesedan i västermoln för att efterträdas af det konstgjorda ljusets bleka sken öfver torg och gator.

Nu är det nyårsafton.

Bakom ligger en lång följd af dagar bäddade i graf, ehuru minnet ännu kan bräcka inseglet. Men vi ha ej nyckeln till hvad de bragte oss. Vi gå till vårt dagliga id, ena dagen glada, andra dagen sorgsna; men vi kunna ej lösa vår egen gåta. Vi gå i dimma och trefva med framsträckt hand, kunna ej se sammanhanget i hvad som händer oss, ej se länkarna i kedjan — endast ana. Aningen stiger som en pappersdrake mot skyn, men den förlorar sig i rymden. Och på det sättet få vi ingenting veta.

Det blir nyår igen. Samma gamla visa: arbete, sorg, glädje, intet ljus öfver den dunkla stigen. Men hoppet drifver oss att gripa nya tag. Går det framåt eller bakåt? Hör efter i hjärtekammaren!

Du går och tränar från morgon till kväll. Förnumstigheten och tvärsäkerheten håna och banna dig. Känner du

att du växer och blir starkare, är du försvarad, och då kan du bedja de öfverkloke att lyfta på pälsmössan åt din lufva, som du tryggt kan låta sitta kvar. De lätt förnöjda veta ej hvad gränslös längtan rymmer och betyder — själf vill du aldrig byta den mot deras mätta, dästa ro.

*

I sena kvällstimmar draga skaror af slädar och vandrare ut till Djurgården, till Nordiska museets *Skansen*, där nyårsvaka skall stånda på gammalt germanskt vis. Det är som en färd upp till de blå sagobärgen, dit din längtan plägar föra dig. Redan på långt afstånd skönjes den strålande belysningen på Bredablicks tinnar, och när man väl kommer upp i backarna, inramade af marschaller och ålderdomliga lyktor mellan de aflöfvade jätteekarne, får man ett lifligt intryck af fest och högtid.

Vi infinna oss tidigt på aftonen för att hinna få stämningen inristad i linjer, som tåla att täckas af andra utan att alltför snart utplånas. I Bollnäs-gårdens gästvänliga storstuga hälsa vi på Luciabruden, som välkomnar oss på det gamla, klangfulla norrlandsmålet och beder oss sitta ner utan all kruserlighet, så vill hon bjuda oss på en glögg mot kylan. Nå, det var då riktigt vänligt — men vi bedja den unga damen att ej brådska med serveringen, så att hon ej tappar något af de brinnande ljusen ur sin krona och får vådeld i sitt rika hår. Framme vid den stora, nymenade murspisen sitta två fiolspelande dalmasar och fila med korta, krumma stråkar en valsåt från hembygden — det numret ha de öfvat i lekstuga vid Siljans stränder, det märker man bara på den kläm hvarmed de stampa takten, så att de bollprydda strumpebanden slänga dem om vadorna.

Från det varma rummet med gammaldags gamman ut i bistra kvällsluften, där skägget rimmas och snön skriker

under stegen. »Se upp» — ljuder ett hastigt rop bakom oss. Vi hoppa åt sidan, och förbi kör en scholaris i pulka efter ren. Emellertid en mycket lättjefull och civiliserad ren, som inte gör sig brådt trots kylan och snällt löper samma väg man en gång lärt honom. Men så kan också hvilken liten fin Stockholmsfröken som helst här vedervåga en färd efter fjällens trafvare. Eljest har nog idrotten äldre anor i hufvudstaden än man i allmänhet känner till, och redan Carl XI berättar i sin dagbok att han och kronprins Carl den 7 mars 1696 åkte med »Rehn-djur och Adtje» (akja) mellan Stockholm och Järfva. De måtte ha fått smak på nöjet, ty två dagar efteråt satte de sig i pulkorna vid Kungsbacken och åkte med ren ut till Ulriksdal, och då hade de äfven med sig änkedrottningen och prinsessorna. Änkedrottningen ville väl emellertid ha det litet bekvämare och för därför i släde efter renarne, men sessorna använde pulka både på ut- och inresan samt under några utflykter vid Ulriksdal.

Vid vägarna och på snöslätten brinna med kådrikt virke fyllda tjärtunnor, och stenhvalfvet vid själdammen är belyst af vallfacklor. Vandrar man inne i skogen, där mörkret rufvar mellan träden och haren i sin bur varsamt kyttar mellan tallbuskarna, ligger slätten med gångar och frusna bassänger i förtrollande sagospelsbelysning. Där glänsa brasa och talgljus i Morastugans blyinfattade rutor, där glöder den värmande stockelden, där stiga gnistor i spiralform ur kolar-kojornas rökfång, där prunka vallfacklorna, där glimmar det i Blekingstugans fönster under torftäckt ryggås från granveden på härden i dagligrummet, hvarest en roskindad kulla sitter och stafvar i tolfte Carols stora bibel.

Och frosten gnistrar med diamanters hvita och blå glans från drivornas skira skartäcke.

Tyst, hör — trumhvirflar ljuda genom den spröda luften Vid Bredablick har musikkåren samlats, och snart ser man denna, företrädd och efterföljd af fackelbärare, under klingande spel draga ned till estraden. Ett sällsamt tåg nu i nattvåkten! Mellan de snötyngda träden böljar processionen fram på buktande stig, som markeras af blossens bleka solar — just en klosterfantasi, en spöksyn ur sancta ecclesia, som ej längre är vår.

Tonerna af finska rytteriets marsch, som väcka till lif minnen om sega fejder och en aldrig svikande trofasthet, brusa elektriserande fram genom stillheten.

Väl hunnen till vederbörligt ställe ordnar sig truppen å nyo, medan facklorna släckas i snö, och så följa hymnerna »Du som världar har till rike» samt »O Gud som styrer folkens öden», mäktiga till sin verkan här ute i fria luften, där det högt spända kyrkhvalfvet låter ljuden stiga utan gräns.

Härefter anträdes ett tåg till Håsjöstepeln på de västliga branterna mot staden, som ligger bäddad i skuggor och dagar. Nu äro instrumenten stämda i moll, nu drager man på likbegängelsen till den öppnade vintergrift, dit ären hasta ett efter annat och glida oss ur händerna, utan att vi hinna annat än fattiga smulor af allt vi velat, kunnat och bort göra. Den beklämda, själfgisslande stämningen endast näres af sorgmarschens tongångar, och osökt drager man sig till minnes den gamle psalmistens högst pessimistiska människokarakteristik:

Quid sumus quam fæx
putris, umbra, pulvis
glebaque terræ?

Hvad äro vi annat
än rутten drägg,
en skugga, ett stoft
och en handfull jord?

(G. Thymus, ps. 308 i 1695 års psalmbok.)

I denna kväll, i denna rannsakingens natt, få stroforna så gärna gå för fullt utan att mötas af en opposition, som annars ej skulle ligga långt borta.

Så ringes då det gamla året ut i den fornartade stapelns klara klockor, och från Renbärgets talareplats föredrager samtidigt en herre med blottadt hufvud lord Tennysons »Nyårsklockan», sådan dikten en gång kläddes i svensk dräkt af Edvard Fredin:

Ring klocka, ring i bistra nyårsnatten
mot rymdens norrskenssky och markens snö;
det gamla året lägger sig att dö — — —
ring själarिंगning öfver land och vatten!

Ring in det nya och ring ut det gamla
i årets första, skälvande minut.
Ring lögnens makt från världens gränser ut,
och ring in sanningens till oss som famla — — —

Rannsakingens stund. De goda föresatserna vandra med fjäderlätta steg in i hjärtat, och stämningen kör nervösa frossattacker längs ryggen. Man ser blott ett enda uppsåt, ett starkt och ärligt, tecknad i de närvarandes ögon, som stråla af rörelse. Huru länge dröjer uppsåtet kvar — ?

Skänk då huldt, nyår du bidade, blod och gestalt åt de vackraste drömmarna från vakans långa natt, skänk, du signade, mod och styrka och ihärdighet, skänk, du späda lif, rena tankar och en ädel vilja. Låt såren gå i ärr, där din fader sänkte sorgens lystna blodyx, och låt alla lamslagna hjärtan åter klappa ungdomsfriskt. Hör oss, späda lif, se till vår brinnande hug och vår längtan, hör oss, eller knytas våra knäppta händer kring din strupe innan morgonens hane gal — —

*

Nere i staden slå klockorna tolf — kling klang i skilda toner från alla kyrktorn — medan fanfarer från Håsjöstapelns

svale förkunna det nya årets födelsetimme. Hattarne af och bort med de förrådiska tårarne! Nu vidtaga klockljuden för att ringa in nyårsdagen och signa den från allt men, och så spelas en psalm och en hymn (»Höga majestät vi alle», »Hör oss, Svea»), innan tåget i sin trolska fackelbelysning och under tonerna af en festmarsch drager tillbaka till Bredablicks strålande borg. Högtiden har genomsyrat oss med den ädlaste fosterländskhet och tusen goda föresatser samt lämnat ett vackert, varaktigt minne efter sig. Och i Skansens krönika har ett nytt blad blifvit tecknad i stor, stämmingsfull stil.

Vårdkasarna, tjärblossen och ljusen i de gamla danne-
manshemmen släckas efter hand, sorlet dör sakta ut, och inom kort ligga skogarna och fälten i sval, andlös midnattsro.

Snart komma de snälla gossarne med trettondagsstjärnan — låt piltarna slippa in genom dörrarna till hem och hjärta. De äro svenner åt Läraren, och de bringa ett återsken af ledstjärnan, som en gång färgrik brann öfver Bethlehem i Judalandet.

Höstmorgon i Uppland.

Till *Sigfrid Rålamb.*

Det är en lugn oktobermorgon, omkring fyra grader under fryspunkten. Ett förtjusande väder, som vidgar lungorna och spänner bröstet där jag går ut öfver gårdsplanen. Den friska kylan lifvar kropp och sinne.

Jag vandrar »min egen väg», en nyss upptäckt stig genom hagen bort mot skogen och gärdena. Löffträden stå i svepnings-skud, men det är sjungande lif i dem. I den halmgula björken klingar en silfverton — det är ett blad som bräcks från skörfruset fäste och fladdrar ner i lek. Andra följa, de tumla som stjärnskott mot barrskogens mörka fond. I hänggranen smackar ekorren med en lefverbrun kotte mellan tassarna. I dess krona klänger korsnäbbens muntra flock, roande sig med att blåsa hvisslande locktoner. Nötskrikan är i sitt yppersta lynne, härmar göktytan, härmar trast och mes, sitter belåtet och skrockar i en rönbuske och ruggar pråligt upp nackplymagen, tills hon får syn på mig, då hon med ett skorrande, skärande skri flaxar in i ett grangömsle.

Mossan frasar under stegen. Det af regnet sammanfildade bladfallet pressas, segt och halkigt, i sär under mitt tramp. Stigen slingrar mellan måleriskt grupperade dekorationer af daggig, blågrön ungtall, allvarsmörk hänggran, berberisbuskar med röda klasar på bågböjda grenspön, brunröda

ektelningar och bleka björkar. Lofträden stå som grafmonument i skogsgrönskan — de hafva tilländalagt ett lif i utvecklingsserien och gått in i efterårets svala hvila för att reflektera öfver hvad sommaren bragte och samla ny kraft till nästa löfsprickningstid.

Öfver stättan in i skogen, där tallen reser sig gulbrun, smärt och afkvistad ur markens gröna, frostglittrande bädd, vissnadt gräs och slokig örnbräken. Spillkråkan hamrar i en stubbe, hennes kilformiga näbb rasar rent automatiskt i den murkna veden — så slår hon till en långdragen klunk och ger sig bort i rytmiskt gungande flykt. Naturen är så »lydd», verkar spröd, genomskinlig, utarbetad. Solen leker in i minsta vrå, in i snåren, där den låter skenet från sin detektivlykta falla flugsvampens rödfnasiga rucklareansikte rakt i ögonen. Här ges ej skydd, ej undanflykt. Skogen står som en gengångare, och man väntar nästan se träden glida bort som teaterkulisser eller spårlöst absorberas af det gnistrande solljuset.

Fälten ligga i silfverglans. Trädan lerbrun, våt, uppplöjd, stubbå kern i grått, rifvet vadmal, de frostiga grönsädesfälten saftigt friska, blågröna, glittrande i stora imponerande figurer som hafs bassänger. På andra sidan löper landsvägen — jag hör på långt håll en häst trafva i varsam hemfärds lunk, ser röken stiga ur grå torp vid väggkanten, ur röda stugor infattade af vridvuxna fruktträd.

Men allt det vissna, frusna eländet rundt om mig gör mig slutligen bekländ till sinnes, slår mig till jorden och pressar ett tungt knä mot mitt bröst, så att jag domnar bort — — störrar mig rätt in i ögonen med rödgrättna, tomma ögon, så att jag fascineras. Förtrollningen måste brytas, ty eljest rinner blodet ifrån mig. Hos min följeslagare, valdthornet, finner jag den förlösande melodien, som tillför mina sinnen jämvikt och harmoni och låter mig enligt stor synvinkel skåda höstens blida ro.

Nu hvilar naturen, tröttkörd och utpinad, ut efter sin bråda utvecklingsmöda, sin vådröm och sin sommarsaga. Har jag samma rätt till hvila, må jag kräfvä den — men annars gäller det att reagera mot den svala stämningen, att känna slagregnet som en trumpetstöt och rutans isblommor som det ofullgångnas och vardandes runor, som måste tydas innan vår kan bryta in.

Huru Ola Nilsson har det.

Till *Albert Edelfelt*.

I blekingska skogsbygden. Här låg fordomtima snapphanen på lur bakom de mossiga klyften, bakom »jättekast» och stenkummel. Våldiga gryt, skuggade af bok och ek. Den mest måleriska lund du kan tänka dig.

Och här bor Ola Nilsson. Med fullgiltig och obestridlig rätt eger han ett litet hemman, ett »Dukkehem» så visst som något. Boningshuset är lågt; fönstren små, sammansatta och skiftande i alla regnbågens färger; takspånen öfverväxta af mossa och laf; trädgården, inhägnad af ett störstaket, ger både blommor och frukt; utanför i backen ligga åkerlapparne, kringgårdade af våldiga stenmurar — det finns godt om sten här; bortom tegarne skogen rundtom, skogen med yfvig gran och lummig bok.

Jag hade hört Ola omtalas som ett stort original, och man hade varit nog vänlig att tillråda mig göra hans bekantskap. Buro så verkligen en dag mina vägar ditåt. Gården låg som sofvande i en förtrollad skog, ej det minsta knäpp hördes, intet varningsrop från tuppen, ingen kacklande höna, inga skator som väsnades i fruktträdgården, blott bina flögo surrande in i sina kupor. Allt så tyst, så drömmande stilla. Jag lyfte af dörrklinkan och kom in i ett stort, lågt rum, där mörka takbjälkarna löpte fram under brädlaget. En

gammal gjutjärnskaamin, prydd med storståtliga lejon, stod på ena långväggen, en kista med rika beslag strax i närheten, i ett hörn hängde ett antikt skåp af ekträ.

På en väggbänk sutto Ola och hans bror Per. Olas hustru sysslade med någon stickning vid ett af fönstren och tittade nyfiket upp öfver glasögonen då jag trädde in. Men Ola och Per togo saken kallare, besvarade visserligen hälsningen, men tycktes nästan förargade öfver att bli störda i behagliga eftermiddagsfunderingar.

Jag förde fram min önskan att få se på Olas samlingar, hvarom folket i bygden hade så mycket att berätta, och vore tacksam att få höra honom spela på fiol, hvori han sades vara mästare. Ola tinade upp. Intresset för gamla märkvärdiga ting enade oss, ehuru Ola för sin del höll styfvare på dem som samlade för egen del och ej i afsikt att rikta museer.

Ola gaf mig en öfversikt af sitt lif. Han var född där uppe i skogsbygden, hade alltid varit road af att ströfva omkring i marken och hade noggrant lagt på minnet allt han hörde eller läste om svunna dagar. Särskildt roade honom förstås snapphanekrigen, då Ousbyborna röfvade konung Carl XI:s bordssilfver och träffsäkert sköto hans folk som sparfvar rätt genom hufvudet. Hade man silfverkula i muskedundet, kunde man få en öfverste eller general. Ja, här uppe i stenbackarna hade mången blodig drabbning utkämpats.

Ola nådde ett visst välstånd. Stenbacken blef en skaplig rågåker, bärbuskar och blommor planterades på rabatt i trädgården, kor funnos i ladugården och en häst gnäggade i stallet. Nu blef han i tillfälle att föröka de från gammalfar ärfda skatterna, öfver hvilka han rufvade som en drake. Och ifrigt forskade han i en mängd gamla böcker från 16- och 1700-talen, farliga, förvillande böcker i pergament och med egendomliga kopparstick, böcker som gjorde Ola till — »fritänkare».

»Ja, jag var fritänkare då», sade Ola, »men sedan kom också sjukdomen som straff. Ingen läkare i hela Sverige visste hvad jag hade för en sjuka — man sa' att jag var sinnesrubbad, men det var jag inte. Jag for från stad till stad och besökte läkare efter läkare, den berömda doktor Westerlund också, men ingen bot kunde de lämna, nej då, ingen af dem. Hade jag inte haft fiolen till tröst, skulle det väl gått rent galet med mig, men nu stämde jag opp och spelade när det blef för hårdt med det onda. Det kostade emellertid stora pengar att resa omkring till så där många doktorer, och till sist blef jag tvungen att fara hem. Då var det slut på hvad jag sparat ihop, men hemmanet och samlingarna hade jag i alla fall kvar.

Sedan bodde jag återigen hemma i skogen i många år, men med hälsan var det fortfarande klent — ingen människa tålde jag heller att se, och därför ansåg man mig rubbad som förr.»

»Ja men, nog var det fasligt illa med dig då, far», sade hustrun.

»Slutligen blef jag i alla fall frisk som förr och af tack-samhet mot Gud blef jag då *troende*. Alla de falska gamla pärmböckerna fick Per till skänks af mig, och prästfar kom hit upp i skogen och predikte och läste för mig och bad med mig, så att jag till sist märkte att jag var en riktigt stor syndare. Men nu är allt förlåtet. Strax blef allting så bra och lyckligt på alla vis: bina svärmade aldrig i väg utan att jag hann ställa om hus åt dem, äppelträden satte frukt så jag trodde grenarna skulle brista, potatisen blef stor och mjölig, och det vardt liksom nytt ljud i fiolen också.»

»Ja, om herrn visste så far kan spela nu!» inföll mor Sissa, hustrun.

»Många höga främmande kom hit och hälsade på, för se de visste förstås af att jag samlat ett och hvarje! Där kom herrar från Norrköping, såna där judar, två löjtnanter

och en jägmästare på samma gång, Kyrkhultafrun (fru A. Gauffin), som fört ihop så mycket gamla saker att hon ska ha ett helt hus fullt däraf, och själfve doktor Hazelius kom en dag vandrande hit för att få litet till sitt museum. Men just ingenting har di fått köpa» —

På min enträgna uppmaning tog Ola tvekande fram den ena efter den andra af sina undangömda märkvärdigheter. Först kom en gammal snapphanebössa med rika bensirater på stocken, ett utmärkt vackert vapen.

»Den här har egentligen Per fått af gammelfar», förklarade Ola, »men jag köpte den af honom, när han nödvändigt ville ändra om flintlåset.»

Sedan framtogs en alnslång skarprättarebila med gammaltysk inskrift, allmogeväfnader i olika mönster, silfversmycken till den utdöda bygdedräkten, myntsamlingen af in- och utländska silfver- och kopparmynt samt flera plåtmynt.

Också mig var det omöjligt att förvärfva något af den ifrige samlaren Ola: han hade ärft alltsammans, älskade det och behöfde ej sälja, sade han. Ett af hängsmyckena hade han emellertid en gång låtit öfvertala sig att sälja, och på bottnen af den låda, där han förr hade båda smyckena förvarade, visade han mig nu en tiokronosedel ligga »i stället för smycket och som en varning att inte vara lika dum en annan gång».

Till sist kom fiolen ner från sin spik, och nu skulle Ola spela. I fantastiskt virrvarr rusade tonerna om hvarann, och det hela var en skärande olåt. Jag tackade tämligen snart, ty Ola Nilssons musik var lika bizarr som han själf, men vida mindre njutbar. Kan den fägna honom själf och hans husfolk, har den emellertid alltid en uppgift.

Brännarebygden, Kyrkhults s:n, Bleking.

I smedjan.

Till *Erik Hedberg.*

Vida åt alla håll höres i kvällens tystnad stångjärnshammarens dunkande där ån slingrar mellan al- och videbuskar och fram öfver grönskande ängar. Smedjan, rödfärgad och med tegeltak, ligger strax nedanför bron, genom hvars öppna dammluckor vattnet rusar ut, under dån och brak brytande sig till fradgande skum mot stenarne i fallet. Kolboden och vaktstugan ligga strax bredvid i en björkbacke, där det finnes godt om kantareller och rörsopp och där man en solklar dag kan mot björkbladen se ett nät af glittrande kolstybb fladdra i dans i luften.

Dörren till smedjan står på glänt, och vi klifva in, genast på tröskeln mötta af en atmosfär, som ganska grundligt mättats af fuktiga ångor och svett.

»Nej, se herrn! Välkommen! Då ä fäll illä mörkt ute, kan jag tro, för månen lyser så slumt —.»

Från något ställe nära hammaren kan man stå bra nog skyddad för värme och åse smidet. Långa gestalter stå framför ugnarne i sotiga skjortor, som äro fastklibbade vid kroppen till följd af den ur alla porer flödande svetten. De ha krökta ryggar smederna och smala ben, men kraftfulla senor i nacke och skuldror, fasta muskler i armarne. Ur ugnarne, där järnet

glödgas bland kol, medan giftiga gaser fladdra öfver glöd-
högarne, nypes tackan ut med stora tänger och blir till stång-
järn under hammarens slag. Och smeden vänder järnet ofta
och med beräkning, så att hans arbete skall bli välgjort.

I nattens sakta skridande timmar pysslar han framför-
sina heta brasor, begagnar den af strömmen drifna hammaren
eller släggan i seniga händer för att på stället forma järn-
klumpen. Ordagrant under mycken svett förvärfvar han så
sitt dagliga bröd.

Sväfvade man i natten som en flyttfågel öfver bärags-
lagerna, det blefve en färd lyst af hundratals flammande
masugnar och gnistrande eldflakor, falnande i askregnet.
Järn finns det öfver allt: i grufvans schakt och i smedens
arm, och malmklangen ljuder ej blott i grufvan utan äfven
i bäragsbons språk, minnande om hammarslag mot hårda klipp-
väggar.

Gåssexå.

Till *Södermanlands-Nerikes gille.*

Från Falsterbo och till Borås,
från Mönsterås till Västerås
det är en sed på *Mårten Gås*
att samlas under sotad ås
kring fat med fet och välstekt gås
och äppelmos och sås.

*

Till smörgåsbordet lär bestås
af gås en lefver, ganz famos,
och heller icke kan försmås
det fina, läckra krås —
och gåskarlns bröst är dömdt, gunås,
att ätas upp, förstås.

*

Ja, än till världen skall förgås
— så länge Dieu dispose
och vi på våra fäder brås —
vi gå i gåsmarsch till ett båas
uti »Du Nord», slå dörrn i lås
och frossa där

på gås,
så länge slikt förmås.

Lifsfrågor.

Till minnet af *Karl Aug. Tavaststjerna*.

Kammarherre M. och assessor N. hade i turisttiden helt å propos träffats på ett fjällpensionat i Jämtland. De kände hvarandra sedan nära nog tjugu år tillbaka, hade råkat samman på baler i hufvudstaden i den tiden de båda af all makt aspirerade efter befordran och sökte liera sig med inflytserikt folk. Vidare hade de ju träffats i sällskapslifvet, i klubbar och ordenssamfund, på sammanträden, teatrar och restauranter samt voro hvad man kallar goda vänner — men på det hela taget hvarken kände de hvarann eller voro goda vänner. Bekantskapen hade, såsom ofta är fallet mellan tjänstemän, inskränkt sig till polerad artighet och denna svala förbindlighet, detta verseradt nonchalanta och ytliga vidrörande af alla mindre själfklara frågor, hvilket stämmer båda parterna så ytterst själfbehagligt. Förbindligheten vet en invigd att öfversätta med ett understruket *noli-me-tangere* eller »jag är ett ämbete», och vänskapen mellan ett par stora egoister blir förstås intet annat än egoistisk. Nu på ett par år hade de ej sett hvarandra. Kammarherren bodde kvar i hufvudstaden, lefde på räntor och uppvaktade vid hofvet, men assessorn hade lämnat hofrätten långt innan han skulle bli pensionsmässig och slagit sig ner på landet —

hade blifvit en smula »besynnerlig», menade hans bekanta och läto se ett halft beklagande, halft urskuldande men städse öfverlägset leende.

Kammarherren hade varit gladt öfverraskad af att möta assessorn: »här stöta vi, två gamla vänner, oväntadt ihop utanför den välsignade kulturens rämärken. Nu skola vi ha en treflig sommar ihop och revidera våra ungdomsminnen», hade han sagt med sin vänligaste och mest förekommande ton. »Gärna det», svarade assessorn; »fastän ämnet är föga uppbyggligt», tillade han. Han var en smula skygg för godtköpsvänskap och för de inbilladt mäktiges inbilladt nedlåtande vänskap, ville gardera sig i tid.

Det var en härlig, sollyst julidag. Hvita strömoln seglade högt på himmelen och läto fjällen framstå i ständigt skiftande dagar: rödgrå, sidenhvita, blå som emalj. Utsikten var storslagen från det fjäll, där de båda herrarne vandrade fram på öfversta platån. En räcka snöhöljda tinnar tornade och hvälfde sig öfver skogsåsarnes djupblå linjer, där barrskogen kämpade som utpost för den odlade bygden, som låg trängd och stängd nere i dalarna. Somliga liknade dunkla sago-borgar, andra skinande jättehufvor. Myrar slingrade sina bruna, fantastiskt vridna armar kring skogsholmar med margran och laftäckt tall — sög dem fast som med polyparmer, ville kväfva dem. En nästan cirkelrund sjö, ett äkta fjällvatten, låg som ett öga nere vid fjällets fot och vaktade vildmarken. Den steniga platån var öfverdragen med en matta af blommor i klara, mättade färger, i violett, blått och gult, i hvitt och rosenrött, och den svagt lilasfärgade luften stod och skälfdde och brann öfver marken. Det var som ute i hafskanten i tidiga våren, när man ser ljusknippena tätna till röda näckrosor på den emaljblå vattenängden, vibrerande, sakta men oafåtligt hvälfvande. Bäckten rann med strilande tillflöden ur drifvorna, kastade sig skummande ner genom en

brant vårfloidsravin. Från skogssluttningen ljöd ett eko af getarens lurilat, ljöd som harpokklang uppåt de svala vidderna.

De båda männen satte sig på ett utsprång af fjället och betraktade det vidsträckta, öde panoramat. Längre sutto de där stumma och bara skådade, stirrade och kände med alla sinnen, tills den mäktiga ensamhetsstämningen rann öfver dem och vände tanke och blick inåt. Kammarherren bröt först tystnaden, liksom ville han värja sig mot den förtrollning, som tagit honom fången. »Fan, här sitter man ju och blir trist och alldeles vimmelkantig — inte duger sånt här, bror», brast han energiskt ut med ansträngd och upprörd röst.

Men då svarade assesorn med lif och eld i ögonen:

»Jo du, det är just *det här* som duger — men du är visst rädd att vara ensam med dig själf och låta hvad du håller instängdt röra på sig. Det är nyttigt att ibland släppa alla bojar och drifva till hafs för att sedan göra bokslut och plocka ihop de spridda benen ute på kalskäret, att känna sig klämd ordentligt och piskad att under Försynens färla rätta på sitt egentliga jag. På den stämningen bjuda fjällen, och därför älskar jag dem. Här är allt uråldrigt, gränslöst, äkta, här är annat än sorl och skrik och äflan om ära och gull i Stockholm, här är det naturens heliga andar — dem vi sniket göra allt möjligt för att kränka — som få tala till det bästa vi gömma på, det högsta i oss. Här är man människa och inte bara en af egoismen justerad maskin, som dagligdags gör revolt mot hur det hela är justerad. Broder kammarherre hos Konungen — du kan i parentes sagdt inte ana hvilken djup tolkning jag vore hågad ge åt dessa båda begrepp — försjunk du så tryggt som helst i hvad du känner här, unna dig en helgdagsminut och gå in i dig själf. Jag hörde ju, jag kände ju nyss att du har genljud för de trolska tonerna.»

»Nej, det här envisa stirrandet och spända kännandet är på min ära *osundt*», inföll kammarherren. »För dig, som

alltid varit en hel del egendomlig och väl nu alldeles förankrat dig hos naturen, är det kanske bevars uteslutande njutning, men på mig verkar det som Samum, förtorkande och rent ut äcklande — jag vill ha lif och människor, jag.»

— »Och dock vill du ha lugn, jag vet det. Jag älskar lifvet och striden kanske mer än du — men jag har sökt att gå utanför bagatellerna och formerna och tränga in till kärnan i det hela. Vet du hvad jag känner här på fjället? — ja, nå jag kan ju säga det, eftersom vi, två människor, sitta tillsammans här och du redan håller mig för att vara egendomlig, d. v. s. gör mig äran af att medgifva att jag söker vara mig själf, vara mitt egna jag och ingen härmfågel.

»Jo, jag känner mig försatt tillbaka till början af vår odlingshistoria — inte till tidernas morgon, heller ej till våra visa, gudomligt rustade föregångare. Ty vi äro senfödda eftersägare, som ännu hålla på och krafla i slutningen och ha de skinande topparne, der vi synas förklarade, så långt långt ofvan oss. Samma känsla hyser jag på kalskåret i hafsbandet, där illusionen är minst lika slående. Jag vet nu att detta är roten till min kärlek för hafvet. Emellertid, yankeecivilisationen är ofödd och finnes till endast såsom en gemen möjlighet, hvilken flertalets lägre lif har sig förbehållet att utforma — högre eller lägre begär skapa också högre eller lägre andliga motbilder, alla beklädda med den makt man själf gifvit dem. Nå, här sitter jag, en människa, i ensamheten med vildmark rundt om mig. De andra af stammen bo vid nästa fjäll — du ser röken stiga som en hvit strimma i den blå skogsklumpen där nere. Gåtan ligger i luften här, riktigt rufvar mellan fjällen, så att jag ej kan undgå den: hvad har jag att göra här, hvem är jag och hvarför lefver jag? — gamla, evigt unga frågor, åt hvilka jag ser dig småle på ditt diskreta sätt, men som lika litet innebära bagateller som lönlös spekulation, utan först och sist frågor som jag

för min del *måste* söka att finna ett (nb. för mig) giltigt svar på, helt enkelt lifsfrågor. Jo, då tänker jag mig som en droppe af fullhetshafvet, en atom af lifskärnan, och att det är denna del af det hela och dennas förhållande till det hela som jag bör söka att komma under fund med. Ty jag älskar ej ett själfvålladt förnedringstillstånd där jag i alla fall är kapabel att själf tänka. Det absoluta i dess obegränsade vidd kan jag ju ej göra mig någonsomhelst exakt föreställning om, och däraf lider jag ej alls — man får ju gå från de mindre mysterierna till de större.

»Man ser emellertid huru detta absoluta DET uttrycker sig i fallande serier, regerade af genomgående system. Hela naturen hänger lagbundet och 'valknutet' samman i en broderskapskedja genom denna sin innersta beskaffenhet, och det är på graden af medvetenhet man kan skönja huru långt det eller det naturföremålet hunnit i sin ständigt fortsatta utveckling i riktning mot de högre motbilderna i öfversinnliga världar — lika visst som det är af kraften att 'hänsynslöst', och trofast realisera andliga syften man rättvisligen mäter människors värde. Stäng inte in dig, utan se i stort, se till sammanhanget! Jag har gåtan i mitt eget inre, och jag ser den dag från dag i allt klarare belysning, i mån som jag låter den inre rösten göra sig hörd och 'läraren i tämplet' tala — denna min inre, högre natur är det som uppåt och nedåt knyter mig samman med den stora kedjan, och nu inser jag att själen, min öfverlevfande och mina olika lifsformer genomgående princip, är mitt egentliga jag, men däremot ej alls den kropp jag nyttjar eller den ställning jag innehar under ett futtigt kort jordelif. Lef ett osjälfviskt andligt lif, förhåll dig renlifves och idka ett starkt, samladt tänkande — och den ena klarheten följer på den andra.

»Jag kan inte förstå hvarför vi ej medvetet kunna vara hvad vi i alla händelser äro afsedda till, nämligen medier åt vår högre natur och åt väldigheter i det öfversinnliga! När

allt kommer omkring är *tänkandet* — och dess högre form *meditationen* — den enda intellektuella verksamhet som kommer det ideella närmast och egentligen är värd någonting, liksom att lefva osjälfviskt och fylla sin post med dess verkliga, högre förpliktelse — med hårdnackadt iakttagande af 'trohet i det lilla' — är den enda praktiska sysselsättning, genom hvars utfövande jag slår in på den stig, som leder ut till den andliga kungsvägen med själfkänedom och gudomligt själfmedvetande som yttersta mål. Där upphör 'förvandlingens' lag att göra sig gällande, där klingar vår grundton med i och löses af det heliga trefaldiga ackordet. Det är den höga, inträngande själs- och naturmystiken, eller rättare dessa båda i innerlig förening i kraft af eviga lagar, som synas mig gå på rätt spår. Broder, de visa mig sammanhanget och ge mig kännedom om vissa sidor af världssjälens, d. v. s. världarnas själ, i kraft af hvilken jag är människa!»

»*Mystiken* — ja där fick jag nyp på det förbannade ordet, som käringarna i Stockholm sladdra om», föll kammarherren in med vresig ton. »Här går dels den blodfattiga, märgtomma, själfsnöpande pietismen och dels denna fördömda mystik — eller ockultism, såsom jag tror att den moderna konsttermen lyder — som andliga farsorter genom tiden och bjuda i sin orimliga naivitet till att sätta falska värden på allting, på oss själfva, kulturen, utvecklingen, lifvet. Har du inte märkt huru till och med de mest liberala pappersdrakar draga på axel och smilband åt denna löjlige rörelse, som smittar ner litteratur och konst?»

Men nu blir assessorn varm:

»Du talar så själfsäkert och själf tillräckligt, bror, men samtidigt åberopar du som bevis hvad andra sagt», yttrar han. »Som f. d. jurist jäfvar jag ditt vittnesmål. Du sablar ner mystiken, men har du väl tänkt att vi inte begripa något till dess *väsen*? Vi äro vana att fingra på alltings yta, att se allt 'overfladisk' och sedan stillsamt låta oss nöjas —

nöjas med skal i stället för kärna, med lifsytringarna i stället för lifvet själfvt. Men jag frågar: finns det någon kunskap som egentligen är *värd* någonting, den där ej grundar sig på möjligast fullständiga kännedom om sakens i fråga *natur*? Och sådan kunskap — den enda som tillfredsställer — får man endast genom *arbete*, om man ej låtit sig födas som Lycans gullgosse. Det är lika galet att låta sig matas som en maskin som att slöa och ge allt tänkande på båten därför att man på grund af vissa klara fakta händelsevis aldrig kan få se *alla* bestämningar hos ett begrepp eller få nöjet att med sitt höga pekfinger känna på öfversinnliga ting. Man får vara så god att lita till och utveckla andra organ, andra förnögenheter, när det gäller sådana saker. Sanningen ligger ej för fåfot i de yttersta fibrerna, utan du får allt söka dig in till kärnan, får bända upp musslans skal för att finna pärlan — lägg nu märke till naturens egen allegori! — antingen hon sedan visar sig som blott ett anlag eller ligger där grann och helgjuten, sedan du brutit tusende musslor. Man får hamra i schakten för att mäjsla ut de vises sten, måste gå på djupet med allting, ned och in i det väsentliga, ty det är för den djupaste och innerligaste uppfattningen som sanningen ter sig i ständigt blankare glimtar.

»Du talade om att fruntimmerna i Stockholm vaknat och fått religiösa behof utöfver det slentrianmässiga, att de bjuda till att tänka själfva och skaffa sig nöjaktig syn på lifvet — vet du, jag tycker det är ganska ordentligt orätt att fördöma detta och skämta med det på det sätt du älskar, i all synnerhet om deras högtförträffliga herrar män dykt ner i materialism och nöja sig med ära, pengar, nöjen och god mat som yttersta och tillräckliga lifsmål. Bra egoistiskt och en hel del fult det här — var åtminstone ridderlig, bror kammарherre

»Andlig farsot, sade du. Har du tänkt på hvad begreppet innebär och huru en sådan där farsot egentligen upp-

kommer? Hvad tror du står bakom en sådan där mäktig rörelse? Jo, enligt min uppfattning, att väldigheter, här på jorden eller annanstädes, sätta sig i verksamhet för en bestämd uppgift, mot ett bestämdt mål. Vi få på dolda vägar allmän-giltiga och universella sanningar att utarbета, att gjuta i in-dividuell form och att omsätta i lif. Tankarnas makt är nog större än vi i allmänhet ana — intet försvinner spårlöst, och tankar ega ju skaparekraft och kunna fortplantas på andra! Här gå strömningar af mäktiga, härliga tankar fram ibland oss, och den som är varmblodig och åtrår hvad som ligger utanför begränsningen fångar dem i en eller annan form. Sedda inom det individuellas ofta alltför trånga synkrets rinna de i skilda flodbäddar och synas ytligt betraktade hafva föga egentligt syskontycke med hvarann, men en öfverskådande och inträngande blick kan dock leda dem tillbaka till en gemen-sam källsjö med evighetsvatten. Den som hunnit dit eger de rätta värdena, de äkta siffertalen, primtalen till allt — och värdena från allfarvägens käbbel och vrängsinthet röra honom ej stort. Han vet hvar han står och vet att sörja för sitt genom att sörja för andras. Och har man en gång — var det också under mindre än en sekund — skådat San-ningens purpurbrämade mantelfäll, kan man ej för sin hjärte-frids skull vända tillbaka utan att bli olycklig. Man står då som en saltstod — eller ock bär det till rännstenen eller hospitalet. Quem vult perdere Deus dementat.

»Att tidningarna i öfverlägsen ton tala om de där sakerna beror antingen på motvilja för hvad som går på andra sidan om det alldagliga och inkörda, det som ligger utom 'klickens' meningssfär, eller på att de för risken att mista sin lättfångna ledareställning i allmänhet ej gittat göra sig förtrogna med hvad det gäller — man spelar gärna öfverlägsen, när man ej känner till eller förstår en sak! Hvem är det för öfrigt som skrifer referatet från ett föredrag eller recenserar en bok? — ack min vän, alltför ofta en ganska själf tillräcklig

och trångsynt man, till hand och fot och hjärta fastklofvad vid materialistiska vanor och åskådningar, en man som från första stund förhåller sig ironisk mot allt som stöter på 'hemligheter». Så sällar han frankt medlidandets skramlande glosor i sina spalter — han har gjort hvad hans ställning och tidningens hållning och anseende fordrade, vill inte alls besvära sig med att söka förstå någon slags 'humbug'. Men visheten bjuder att finna anknytningspunkter med olika tänkande och att anse situationen som pelarhelgon riskabel när man inte själf gitter tänka. Skulle här ifrågavarande och i alla händelser märkliga rörelse hafva mäktat 'smitta ner' litteratur ock konst, hvilket i stort sedt kanske är förhållandet både hos oss och i utlandet, synes mig detta endast bevisa att här faktiskt gifves en väldig kraft, som uppenbarligen tjänar det goda, ädla och sköna — — — — —

»Snick snack, grillfängerier, lyktgubbar!» kastade kammarherren som i dröm ut i luften efter en stunds tystnad. Men hans röst lät ej så alldeles naturlig, ehuru det som vanligt gällde att cachera sig. »Det är en modern korsningsprodukt mellan utopi och hedendom det där!» tillade han.

»Det är *religion*, och en åskådning af gammalt, bepröfvadt slag» — sade assessorn lugnt och strök sin mustasch, medan han djupt och allvarsamt såg kamraten in i ögonen.

Några minuter efteråt gingo de båda herrarne sida vid sida ned till pensionatet, medan vildbäcken sjöng sin sorlande sång och vallgossens lurlåt strömmade trolsk som harpoklang öfver vidderna. De hade haft en uppgörelse sinsemellan i hvad man plägar kalla lifsfrågor, ehuru blott en på hundra verkligen känner det så — och den mannens lott är att stenas.

I klostergården.

Till *Harald Wieselgren*.

Under det skogklädda Ombärg. Strax intill bärgets yttersta sluttning med gran och bok samt små björk- och hasseldungar. Långa landsvägen lummiga almar. Åt öster slätten, det stora, likformiga låglandet fram mot Linköping och Skeninge, slätten med böljande rågfält, stugor, kyrkor, knotiga pilträd, löfskogs-holmar.

Alvastra, vårt äldsta kloster — vår härligaste kloster-ruin. En stiftelse af grefven till Châtillon, sedermera Helige Bernhard, han som skref till en munk: »Vilt thw *fullkomlika* koma til thz thw actar, tha är thik tw thing vidhirthorftog, hwilkin thw skalt göra, fförsta är, at thw skalt dragha thik bort fraan allom forgaanglikom oc värildzlikom thingom; annat är, at thw skalt swa ganz giwa thik gwdhi at thw ängte skal tala älla göra, hwilkit thw egh stadhlika tro, gudhi thekkias.»

Klostret stod högt i anseende för lärdom och fromhet, hade ett stort bibliotek och träget arbetande inbyggare. Det egde gårdar, kvarnar och fiskevatten, var förmöget genom testamenten af furstar och ädlingar, som önskade hvila inom de signade murarne, där mässor kunde läsas för deras eviga väl. I den härligt vackra naturen reste det sig med långhus, tvärskepp, högkor och fyra sidokapell eller kryptor.

Hänförande vacker och enkelt stilfullt tedde sig byggnaden. Inga utsirningar i gesimser, inga akrotärier, eljest så vanliga i gotiken, fingo här förekomma, men till gengäld spände i taket de luftiga tunnhvalfven sina fina ovaler, och in genom spetsbågarnes massverk bredde sig i kyrkan en mångfärgad dager vid kvällningstid.

*

Nu är Alvastra bara en ruin. Per Brahe tog sten till Visingsborg, byggmästaren af Vadstena slott fortsatte illgärningen. Endast tvärskeppets södra gafvel och röste samt södra pelarraden med föreningsbågar finnas nu i behåll. Men resterna äro beundransvärda, särskildt är det stora rosettfönstret på södra gafveln ett det ädlaste konstverk.

Vid ingången till ruinen och jämväl inne i kyrkan träffa vi inom nischer skålar med uttömningshål, stjärnformigt ut-huggna i kalkstenen. Inom kyrkans egna murar måste nämligen vigvattnet förrinna för att ej oskåras. Nu är kyrkan en själfväxt trädgård med stickelbärsbuskar, vildapel, rönn, ask, berberissnår, gräs och bladrika örter. Midt i den grönskande planen ligger än en grafhäll kvar, öfvervuxen af snärjgräs. Barn från Alvastra gård leka där, obekymrade om lif och död, om förr och nu. Hvem är väl den mannen, som jordfästes där? — var han en prior som skulle vakta sitt monasterium. Han har illa kunnat det.

*

Af gammalt gömmer klostret en romantisk sägen om två älskande. Det var den kække riddaren Sune Folkesson och prinsessan Helena, Johan den frommes dotter. Hon hade tvingats att taga slöjan i Alvastra, men riddaren förlät ej tankarna på att komma i besittning af sin hjärtans kär. Så vandrade han då en dag i grönan lund med lans och båge, när han blef varse några nunnor. Kärleken är uppfinningsrik, riddaren hade genast sin lilla plan färdig. Han gaf till

ett ångestskri, de snälla små nunnorna lupo till, och som förment död blef riddaren bragt inom klostrets murar. Hans käreста badade i gråt vid det sorgesamma bådskapet och kastade sig på det hårda stengolfvet invid båren. Men då var riddaren i ett nu på benen, slog sin starka arm om den förskräckta jungfrun och lopp ut i gröna lunden med sin skatt, under det nunnorna fromt menade: »det var en ängel som tog vår syster!» På sluttningarne af Ömbärg möttes priorn, och här bland ek och bok ute i fria naturen vigdes skön jungfrun vid riddaren. Klosterrofvet blef förlåtet för den myckna, starka kärlekens skull.

*

Alvastra kloster bör ses i kvällningen, när skuggorna rusa ner från granskogen uppe på bärget och draga svarta flor öfver slätten som hvilar ut efter dagens id. Vildapelns blad skallra uppe på muren för aftonbrisen, som går och hviskar öfverallt. Och alla gamla minnen få lif och gestalt! In genom spetsbågens blyinfattade små rutor och det brokiga stafverket silar ännu en reflex ur skimrande västermoln, och i fantasmagorisk styrka rör sig ett gengångarvimmel i kryptor och gångar. Kören sjunger en aftonmässa i stolta, trosvissa tongångar, döende bort i ett harmoniskt, innerligt pianissimo. Här höras suckar, där böneljud — det är sekler som gå igen!

Vesperklockan bär signade ljud med frid öfver bygden som sofver, frid åt ädlingen i borgen, åt bonden i kojan, åt fiskaren på Vätterns speglande källsjö: vivos voco, mortuos plango, sulphura frango.

Torpare.

Till *Olof Arborelius*.

Det är i Södermanland, under vaktombytet mellan höst och vinter. Skog och lund ligga som en valplats från vårens mobilisering, sommarens kampanjer och höstens afväpning samt vänta blott, vänta på att snön skall komma och skyla eländet.

Bästa tiden för vandring ute i bygden, man träffar folket hemma i alla gårdar. Luften är sval, himmelen hög, röken stiger rakt upp från stuga och smedja, alla vägar och stigar äro torra och dammfria. Och vackert med besked! Trädens vissna löf förete en oändlighet af färgnyanser, från hårdaste lädergult till varmaste brunrött.

I skogsbacken vid sjön bor gamla torpar-Anders i sin koja. Eller vi kunna om du så vill kalla den en *kula*, ty bostaden är så primitiv som helst. Anders Ersson hade under sin ungdoms och krafts dagar brutit bygd som torpare under den närbelägna herrgården. Rastlöst hade han arbetat, många, långa år igenom, innan han såg hafren stå frodig på myrjorden, där förr blott starr och tåtel växte. Ute på de karga stenbackarna fick han äntligen höra rågen, rågen med blåklint, vicker och oxöga, susa för sommarvinden. På sandvreten blef potatisen hård och rar. Allt gick så bra trots de många herrgårdsdagsverkena, ty hustrun hans var en

duktig käring, och snälla barn hade de. Barnen voro nu alla ute i världen, men bref med skilda stämplor letade sig emellanåt väg till torparkojan, där de lästes och noggrant lästes omigen, tills de lades på hög i fäll-lådan i kistan med de gula och röda slingorna. Där hade under årens lopp samlats en hel trafve med bref, som i sammanträngd form rymde de ungas lefnadssaga.

Men så hade det blifvit rent uselt med henne Anna Lisa, hustrun. En vinterkväll, när kölden knäppte i stockfogarne och röken från stugan låg som en blå dimma in mellan träden, sade hon ifrån att hon kände sig så märkvärdig i bröstet. Det låg alldeles som en stor sten och tryckte där, och det var omöjligt att bli kvitt den. Hur hon sträckt på sina skrumpna lemmar och hur hon harsklut, hade det ej velat bli bättre. Fällbänken bäddades till sjukläger, där den gamla låg och svettades i långa dagar och nätter, vred och vojade sig, skrek när maran tog henne midt i vissna bröstet och nöp henne så att andedräkten stannade och kallsvetten rann som saltlake ur det grånade håret. Hon låg där med tårda, skarpa drag och djupa blå ringar under ögonen — precis som ett spöke, hon som ändå varit så grann som tös. Hon blef allt sämre och sämre. Med kostnad och besvär fick man henne körd till doktorn vid Gnesta. Doktorn sade att det var galopperande lungsot, att hon inte hade långt kvar och att det var bäst hon kom på lasarettet, där hon kunde få ordentlig mat och en smula skötsel. Till lasarettet, *aldrig* — det var då detsamma som att dö, menade torparfolket. Och de körde tillbaka till kojans vid insjön. Men det var inte långt kvar, hon Anna Lisa hade dött på åttonde dagen efter Gnestaresan.

Nu satt den sjuttiåttaårige Anders ensam och väntade på att döden skulle komma och hämta honom också. Han talade om barnen. De hade växt upp ett efter annat, svultit och tidigt fått arbeta mer än de hade godt af för sina år.

Daglig vandring en half mil till folkskolan, skriftläsning hos kyrkherrn, arbete dagen igenom vid herrgården och på sena natten kring torpet, till sist blefvo de pigor och drängar på bondgårdarne, där de fingo göra lika rätt för sig som de fullväxta.

Hustrun hade dött, barnen voro borta. Anders hade ej kunnat bibehålla torpet utan flyttat på undantag, där han skulle få bo så länge han lefde, hade patron lofvat.

Torpar-Anders' öde grep mig. Här satt han, denne svage och sjuke åldring, ensam uppe i ensliga skogen. Trots sin lifslånga, sträfsamma arbetsdag har han ej lyckats få det bättre ställt för sig till afton och liggdags, nu när lifslågan fladdrar som en vilsen skvätta och den långa, mörka natten rufvar invid stugdörren. Ensam med sina minnen, ensam med skogen och sjön, utan omvårdnad af människor dväljes han här i afskildhet.

Men denna stämning af vemodig resignation bäres ändock af en svit harmoniska tongångar. Här lefs nämligen i stillhet och förtrollande afsöndring från världen, som sorlar och jäktar rundtom, men först utanför, först bortom skogen, som slår sin magiska krets kring den gamles bo. Af alla »stora frågor» där ute i vimlet höres här ej minsta eko, alla stora sinnesrörelser ligga oändligt fjärran. Och all den förkonstling, som lifvet rymmer, reduceras här till ett minimum.

Åh, jag har hört så många, många, som från storstaden med dess nervösa färd och sinnesöfverretning kommit ut i svala skogen med fura och gran, utbrista: »här vore oss godt att lefva!» Men de ha ej gjort minsta ansats därtill, ty de ha samtidigt känt och ganska ärligt medgifvit att de varit för svaga att draga sig undan allt hvad deras söndersmulade hjärtan hakat fast vid. På gammalt patriciermål torde det kallas »plebejska instinkter» att känna för och med de små, armodets och försakelsernas barn, samt att framför det komplicerade stadslifvet föredraga ett mera naturenligt och i alla

afseenden hälsosammare lif på landet. Men dessa instinkter böra rätteligen kallas med ett annat, ett stoltare namn. Emigranten från staden vill medvetet frälsa det finaste och innerligaste hans hjärta gömmer, och fordrande rättvisa för egen del, gör han rättvisa åt alla andra, oberoende af rang och rikedom — han kan inte gärna se någon öfver axeln, hvilket vi för resten litet hvar borde hunnit växa ifrån.

Anders och jag samspråka i skridande timmar — jag utfrågar honom så varsamt, ty jag är rädd att såra honom och låsa hans mun. Till sist emellertid ett snitt med dissekerknifven —: »Nå, patron vill ju att Anders skall flytta fram till herrgården! Tänker Anders gå in på det?»

Gubbens böjda gestalt skakade af rörelse. »Nej, vet herrn», svarade han, »inte lämnar jag stugan och åkern, där jag stretat hela mitt lif. Min äldsta pojke, som nu är i Södertälje och står sig bra, har ideligen velat taga mig till sig, men det har jag aldrig essmerat. Då jag inte flyttat till honom, så flyttar jag aldrig i tiden fram till herrgår'n, patron får säga hvad han vill. Värst är det förstås, om jag skulle bli eländigare än nu, ty hit kommer ibland ingen på flera veckor. I går högg jag litet ved på backen, och se nu huru fingrarna stå styfva som stickor. Ja, herre jesses, hvad jag är usel! Det är gikten som far fram i min gamla utarbetade kropp. När värken kommer som värst, ligger jag bara och vrider mig och ber att jag ska få dö — men det är väl inte min stund ännu. Ingen must har jag kvar, jag gamla skrälle, jag är rent vissen och förtorkad, som ett gistet ämbar på en sophög. Ja, ja, så är det bestäldt. Herrn frågade nyss om jag hade något att lefva af, och nog har jag ju några riksdaler hopsparade, men inte är det just mycket, och Gud vet om de räcka min tid ut. Nog kunde jag ju ställa till auktion och göra mig af med en del bråte, som jag inte behöfver här hemma, men då tänker jag som så, att det inte blir just någonting att sälja efter min död.

Nej, det får väl följas åt alltsammans, och jag *skall* väl i all världen inte ha så värst långt kvar att gå här och larfva tycker jag.»

Tunga tårar tillrade ner i fårorna på kinden, och den gamle suckade i öfversvallande vemod.

Käre vän Anders, hur skall det väl gå med dig? En vacker dag, kanske strax efter julhelgen, skall gårdsfiskaren komma hit för att draga vinternot i sjön utanför din bostad. Så går han in till dig för att få använda också dina beprövade garn — men då ligger du redan liflös i fällbänken, död sedan flere dar tillbaka. Du har sluppit flytta fram till din patrons herrgård, men kanske i stället fått respass till en större patron och en större gård.

För att få hugfästa din lifslott och tälja den öfvergifna ålderdomens elände virar jag denna lilla krans af skogsgrönt dig *in memoriam*.

Marknad.

Till *Henrik Wrangér.*

Det var höstmarknad i Nyköping, men händelsevis inte hållregn som vanligt. Gator och gränder vimlade af landtfolk och skärgårdsbor, unga och gamla, fula och drägliga, fulla och tills vidare nyktra. Alla trängde och klämde hvarandra af hjärtans lust på trottoirer och körbanor. I hörnen, där folkströmmen bröts för att bölja åt skilda håll, knuffades man för lifvet, men mycket vänskapligt.

Landtborna ströfvade fram familjevis, far i ludemössa och nya vadmalsrocken, morsan med Kalle i vänster och Stina i höger hand, på hufvudet den allra som grannaste »svalett». Men mor fick lof att klifva varsamt i sina nya, blanka galoscher, ty på skrikande hjullötar hade landsvägarnes klibbiga lersörja dragits in till staden och låg nu som ett cement öfver stenarne. Och det var lätt att halka i smutsen och få hela sin stass fördärfvad. Man luktade på trädgårdsmästarens mejram och lök, som spred en rar doft öfver halfva torget, köpte en kopparkastrull hos bleckslagaren och åt barnen ett par papperskarameller hos en af »gummorna på torget», som tronade där i dag liksom de sutto där alla dar året igenom, omgifna af lådor med karameller och korgar med frukt.

Bondpojckarna voro utklädda i krafttyg, smorläderstöflar

och tjocka, röd- och hvitrandiga yllehalsdukar. Där de råkade flickbekanta, blef det stim med ens. Armar slingrades då klumpigt kring fylliga midjor eller kring jäntans hals, medan schaletten drogs ner i nacken; ett misslyckadt försök att stjäla en puss slutade i en duktig kramning, och så drog man skrattande och sjungande vidare framåt. Vid »Lyckans stjärna» tycktes vara ett mötesställe för ungdomen, som stod där och flinade och stank Eau de Luce flera famnar åt sidan. För bara 5 öre fick man nämligen där af den svarta, behornade fulingen i flaskan reda på när och med hvem man blef gift, hur många barn man skulle få, om äktenskapet blef lyckligt o. s. v. Och af några tama korsnåbbar kunde man få ett rart »bref» med de mest förtjusande upplysningar på vers.

I utskänkningslokalerna serverades potatisdrufva till 10 öre glaset. Ur de vidöppna dörrarna trängde ett surr af rätt skratt och svordomar, och röken bolmade från pipor med Chandeloupe, Gula lacket och Hoppet. Tobaks- och snus-saften rann stripig ur mungiporna, och ögonen stodo som konstgjorda glaskulor i skallen. Skärgårdsborna föreställde kraft och lifsglädje gent emot de mera sömniga bönderna. De hade färdats långa vägar i sina skötökor eller råsegelbåtar och hade nere vid fiskbron tältat öfver fjärdingarne med salt torsk och strömming ombord. De luktade färsk fisk och saltvatten i angenäm förening.

»Storskolans» pojkar hade marknadslof och ströko i gåsmarsch eller flockar fram för att skoja med bassarne, mocka gräl samt göra ofog med pluggbössor och kastanjeprojektiler. Nere vid karusellen vistades de helst och sökte göra sig till goda vänner med flickan i lugg och sammetsblus för att få åka gratis och slippa bidra till kollekten.

Hela poliskåren med extra förstärkning var på benen. Hälsade af ett vänligt »nöff nöff» drogo konstaplarna fram, allvarsamma som på en begrafning, med battongen ordentligt

instucken i högra rockärmen. Och mången som kommit körande så snällt i landsvägslorten med en stut och ett par tunnor potatis och som verkligen föresatt att ej ställa det lika illa för sig som på marknaden i fjol, fick i finkans hvitmenade grift omigen drömma rusiga drömmar om det välsignade tiodubbla, som i strömmar rann in i hans törstiga gap, en uniformsklädd konstapel, som aldrig ville upphöra att släpa honom med sig fram öfver gatorna, samt om en argt bligande stut, som tuggade grön fradga när färskhöet höll oväsen i hans många magar. Så tyckte han sig ramla ner i algropen hemma vid ladugården — och då sof han som ett djur.

Från en gård, där jätteoxen Carlo, polichinellen och lopp-cirkus visades och lockade med stora, braskande affischer, ljödo de melankoliska tonerna från ett positiv. Det var väl en vefstake med markatta, björn eller tama fåglar — kanske sjöng han någon »alldeles ny» och »mycket vacker Wisa», diktad t. ex. af den tjugutvååriga, blindfödde och lomhörde Karl Swenzon! Bäst att se efter —

Det var en omkring 25 års karl med slankig hållning, smalaxlad, svankryggig som en gallhjort. Han var klädd i en onaturligt lång, på ärmarne och vid knappålen trasig bonjour, en blommig väst se'n 50-talet, förnicklad klockkedja; och de smala, muskelfattiga benen voro inkörda i ett par snäfva byxor, som likväl slängde och hasade kring vristerne. Men hans skägg var vårdadt: mustascherna långa, mycket fingrade och styfva af vax, hakskägget föll rörande ledigt. Håret var kammadt i alla möjliga snirkclar och pomaderadt till öfverflöd. På hufvudet den traditionella slokhatten, ögon dåsiga, blaserade förstär du.

Han sjöng med skrikig falsett i det högre registret — och för resten den högre stilen, med pathos och kastningar på kroppen så långt vefvandets medgaf. Det var den behagliga visan »Ack du min Valdemar», denne herr Valdemar, som aldrig går till ro i glömskans graf. Kanske var det in-

billning, men jag tyckte att trubaduren på ett särskildt sätt strök under de här älskligt hopkomna stroferna:

När vårsol uppstiger
upp till firmament,
lifvets lust och vemod
har mitt hjärta bränt;

— — — — —

Ack! Det arma lifvet
är ej mycket värdt,
när man sträfvar utan
det, som man har kärt!

— — — — —

:||: O, du min Valdemar :||:
din blick som solen klar,
och öfverallt så mild
din ljufva bild :||:

Han hade varit en duktig arbetare och fått sig en tös. Hon höll af honom och han så innerligt af henne. De byggde luftslott ihop, ty svärmeriet är ej mera främmande för folkets barn än för skolgossen och pensionsflickan. Hon kom till hufvudstaden för att tjäna, men där tappade hon sansen och vettet — hon var ju bara ett filspån som magneten drog. Staden slök henne. Men med arbetarens driftighet var det förbi, han sörjde och söp. Och han diktade långa besynnerliga ramsor om sin sorg, och eftersom han tyckte om musik och vers blef han marknadssångare. Där står han nu.

Sången var slut, och »din ljufva bild» dog bort i positivets vanliga snarkande tremulando-final. Nu skulle recetten höstas in. Två- och femöringar tumlade in i slokhatten. Jag hällde dit alla mina marknadspengar — det är bäst att vara »snäll», man kan aldrig veta hur det kan gå en i lifvet.

Höstskog.

Ett motiv från Värmdön.

Till *Wilhelm von Mörner*.

Det var med en viss förvåning jag en gång såg en svensk författare taga till orda för att söka göra hösten till årets skötebarn. Tilltaget var tillräckligt djärft, men ungt folk är nu en gång så där fasligt hänsynslöst. Finner det kanske bättre att skriva nya ord än att omskriva de gamla och snällt sloka vingarna i allfarvägens hjulspår. Och sker det än i paradoxer, är det åtminstone egnadt att väcka eftertanke.

Mannen, det var för öfrigt Per Hallström, hade gjort en mycket vacker metafor för hösten, en saga om höst i människolif, som just af höstens glädjetomma fattigmansdag känner sig eggadt att trotsigt bjuda tillvaron envigeskamp:

»— — hell det lif, som i stolt förakt
med öppna ögon kämpar!
Hell höstens brännande djupa prakt,
som döden kväfver, ej dämpar!
Hell hösten ej tigger ur glädjens skatt, —
sorgen i fann han tvingar,
kväfver dess rop med sitt trotsiga skratt,
dansar sig varm i den frostiga natt, —
hör hur hans stämma klingar.»

Går jag än in på att höstens kalfält egga mig att skapa och dess oväder verkar som en trumpetstöt rätt i öra och hjärta, kan jag ändå aldrig *älska* slagregnet, duggregnet, dimman, de moddiga vägarne och uppblötta stigarne, de beständiga våta omslagen af ungbjörkar i snåren. Men ett vet jag som jag älskar af all min själ: skogsmotivet en frostmorgon i höstetid! Det är den höghvälfdade himmeln, den lätta, kylslagna luften, som låter hvarje ljud fjärran ifrån höras så förvillande nära, det är den af nattfrosten uttorkade myllan och stelnade mossan, det är det brokiga färgspelet i löfträdens vissna bladverk, hela stämningen i det karga, härjade, det ord- och tonlösa. Vapenhvila efter vårens kamp om kärlek, och ro efter sommarens dårande ljuflighet. Men därtill en underström, som sorlar om något svalt och saligt långt i fjärran —

*

Vi landa vid viken i hagen, där sekelgamla ekar skjuta som underliga jättesvampar ur jorden. Eljest ingen skogsväxt mer än en och annan murken björk med hängande, slokande spön. Marken ligger med nedvisset gräs och stora öppna flackor, där de fårbitna enbuskarna nu i frostkalla morgonen stå som spröda koraller. Skranken är borta ur hålk, från vik och solgnistrande fjärd; bara några pergamentgula blad hänga kvar i björken för att riktigt låta tomheten sticka i ögat. Men eken har kvar en skatt af gyllenlöf i rödbrun färgblandning.

Och spänstigt vandra vi stigen framåt, och nötskrikan lämnar skrånande ållonskogen och flaxar bort öfver sädesfälten som ligga blågröna liksom sjögräs äfver en hafsbotten. Öfver stättan klifva vi in i barrskogen, där gran och fur stå vintergröna med smackande ekorrar och klängande korsnåbbar uppe bland kottarna. Vi stanna och andas *ut*, vi stanna och andas *in*, vi stanna och lyssna. Mesarna draga

sisande fram i snåren, prata sju stugor fulla under vägs —
men ur fjärran, långt ur fjärran böljar som ett doft orgel-
brus och klara, klingande toner, som höja sig ur svallet.
Är det naturens andar som hamra dessa toner ur vår fläm-
tande inbillning liksom man slår gnistor från en stålplåt —
eller är det, nej det är ju dref, stöfvarne ha räfven på föt-
terna! —

Jakten är det dråpligaste motivet i nordens höstskog.

I Hafsbandet.

1840

1840

Skär.

Till *Edward Rosenberg.*

Ytterst i hafsbandet ligga de, skären, i det närmaste eller fullständigt kala, bildande en villsam arkipelag med undervattensgrund mellan stora och små klabbar. I krets eller rad utbreda de sina förskansningar till värn för de skogiga holmarne inåt fjärden — dessa vackra holmar med lind och ek och apel, med förvånande yppig grönska under löfträden och lummig vass långs sandvikarne.

Här ute i förpostkedjan, hvarest den oskymda horisonten låter blicken sväfva rakt in i oändligheten och fånga liksom en reflexglimt af denna, här ligger skärens vildmark. De växla i storlek, kobbarne, men städse förete de samma egendomligt karga skaplynne och samma stämning af urgrå forntid. Se här i trolsk soldis det sällsamt danade Grisselskär med sina två flygrönnar i en skrefva och sin vädervridna tall, hvars nakna rotarmar hakat sig fast på kalbärgen. Här bo grisslor och tordmular kolonivis i stenkumlen vid strand. Så är det Trutklubben, en kullrig klippklump med en remsa jord i en däld, där »hvitfågeln» häckar med rede vid rede på den af sorkgångar minerade ljungmattan. Och sedan Själbådan, där det i höstkvällen vrålar hemskt som af människor i sjönöd, medan bränningarnes dofva dån ljuder rundt om ur mörkret.

Det är förmiddag med brisen rätt bidevind, när kuttern för oss dit ut till sagolandet. Ljusgröna, bubblande, tränga böljorna in på den jäktade båten, och i snöhvitt lyser skummet från hvarje våg, som vill vältra in öfver relingen. I lävatten, där det i solbrand glimmar och glittrar och dallrar som en sjudande trollbrygd, rider farkosten upp mot ett klippnäs med god ankarplats. På stranden ringlande tångarmar öfver stenbankarne och gängliga stånd af härdig vildråg. Landstigningen besväras visserligen af milliarder knott, som yra upp ur gräs och remnor, samt hälsas med ett ovänligt kackel af på skäret födda måsar, men något absolut paradisa ha vi svårt att hitta på jorden och utsikten ostvart hän är i alla fall sådan, att den tvingar oss att öfvervinna allt obehag. I flödande sol synas de här, alla skären, på milsvidt håll, rödgrå, glänsande som marmorklippor, infattade i ett vatten, som strax intill oss är djupgrönt, men längre bort får färg af utrördt guld. Från revets halfkretsformade grund sprudlar vattnet oafslåligt upp som en präktig springbrunn i renaste, fradgande hvitt. En hafstrut seglar i fjärran på slappa vingar öfver den böljande ängden, och på en bukid håll, som likt ett blankt öga tittar upp ur sjön, sitter en ensam drillsnäppa och kväder en visa till den härliga, korta försommarens lof. Nedom våra fötter en skog af tång och sinnate, där den grönbandade abborren står på lur, tätt tryckt intill stjälskarne.

Här, längst ut på en klippa, kan man sitta timtals och stirra öfver de storslagna vidderna, medan hafsvinden sjunger sin underliga låt in i ens öra och hjärta. Det är en gammal sång om kamp i ensamhet, om hängifvenhet och försakelse, om kamp för lif och frihet. Hela motivet är detsamma nu som för tusen sinom tusen år sedan, som i tidens morgon, men människan skiftar håg och sinnesart för hvarje år som går. Här ute bland skären är ett fridlyst rum för själfpröfning, här är koret vidfamnande och tämpeltaket höghväldt.

Och här är jämväl en plats, där man riktigt kan vänja sig vid att skåda den stora ensamheten i lifvet rätt in i hvitögat, söka andas sig stark och rena blodet. Allt som dagligdags bekymrar blir här så löjligt smått, här kan man anlägga den stora synpunkten på lifvet som man lär af ödemarken med dess trygga, oföränderliga öfvergifvenhet såsom af ingen annan. Härliga skär ytterst i hafsbandet! Rêdan som barn älskade jag eder, längtade till eder, och vorden man styr jag gärna min lätta båt ut till edert vida, fria skönhetsrike.

Vrak.

Till *Albert Engström*.

»Nej, det här görat ge vi allt blanka fan, vet ni gubbar», utbrast Strandgårds-Jan, då efter ändad seglats storökan stäfvade in mot Hårstens kummelbrygga, vid hvars yttersta stenläggning han, samme Jan, vigt hoppade i land med fånglinan och med sin vänsteraxel »bar af» för att minska törnens våldsamhet. Här ha vi nu legat i fjorton runda dar med garn och grejor och fått rakt ingenting — för åtminstone vill inte jag kalla det här för strömmingsfiske: herre jösses, bara tjugu fattiga tunnor på fyra båtlag. En sliter ökan och bragderna för minst det dubbla, det är fanken så säkert det», slöt han i harmsen ton.

Skötarne vittjades från strömming — som vanligt fanns där både fet, rar larsmäss-strömming och af själen stympade kräk, på hvilka endast ett grinande hufvud hängde kvar med de utspärrade gälarna fastkilade i maskorna. Så hängdes de upp att torka på de mossstupna nätgistenas långa rader vid stranden, där de hjälpligt rensades från simpor och kantzålar, från tång och musslor och en hop slemmigt krate, som följer med från hafsdjupet. Utmed denna torkställning löpte en stinkande bank, där fiskfrat och refvor af vattenväxter lämnats att multna på den finkorniga sanden. Tvi vale, så det luktade!

Nu var man färdig med det bestyret, axlade spannet med silfverglittrande strömming, som räknats både i valar och kast och minnesströmming, utan att det blef mer för det, samt styrde sedan kurs upp till fiskarstugan nedom bärgknallen, en stockvägggestuga lik alla andra i yttre skärgården. Mest var den anlagd för värme, matäta och hvila — det såg man tvärt på den väldiga murspisen och timmerbritsarna i två våningar. »För minst hundra år se'n murades den spisen», det var Jans stående ordstäf, och det gällde här för kungsord och som någon slags kvickhet man och man emellan. Litet hvar hade sin åtminstone i den skärgården kända rolighet, åt hvilken man alltid drog på munnen — så kunde man få höra om en ordentligt stor torsk: »den där är som en Bonapart, sa' Kalle på Skansskäret», och »nu går det *hyvens* sa' Olle i Horn».

Eld på härden af spillrad, landdrifven vrakved — det blef en lustig brasa. Där syntes unga män med eld i skarpa ögon och svällande ådror i brunhyllt hud, där syntes gubbar med igengrodda ögon — bara en liten kisande springa —, visnadt skinn och blodkärlen hornartade, hårda som vattenledningsrör. Gikten nöp dem i ryggbast och skrupna lemmar, i näfven som krökts kring rorkulten i stormvädren, i benet som spjånats till stöd mot relingen. Äldst bland hela bunten var Nikke estländing, gamlingen med kinderna i rynkor och ärr samt håret färgadt som sollyst vågskum en höstdag. Han var ålderman i laget, kunde sagor från hedenhös och sägner om moskovitens illdåd. Själf hade han flytt väster öfver hafvet undan tyranni och olidlig krigstjänst, flytt till svenska kungens land, där frihetens vårdträd hölls i helgd. Till hans ord lyddes alla när han röt sitt »tyst, pojkar» och ville föra ordet allena.

Nu lyfte gamle Nikke estländing sitt hvita hufvud, blickade spörjande rundt alla dessa »utskäringar», tände masurpipan med holländsk knaster och började: »du, Jan, du är

mig en underlig sälle! Får du hela båtlasten med fisk, så att du knappt hinner salta ner den, så är bevars inte det bra, och får du just ingen fisk alls — som vi varit ute för nu i sommar — då är ju inte heller det bra. Lyckas du knäppa den präktigaste själ, som någonsin gick i land för att sola sig på en kobbe, eller kniper du honom i dina fångstnät kring hällarna, inte är den själen ändå tillräckligt fet och bra till tran och palt och stek och skor och skjutväska åt dig, din vettvilling — du är oförnöjsam som en barnunge. Men jag känner krutet och vet hvart din håg står, Strandgård-Jan: det är till äfventyr, ty du blir led på allting annat se'n du fått bita i det. Det skall vara riktiga lekar åt dig, nappatag på lif och död, det är för tamt hemma kring holmarna. Du vill korna på stormvräktade seglare, och din bälteknif glappar i slidan af begär att få hugga fast i en rik krämares kropp. Nog känner jag ditt lynne, Jan, en karl som du blir aldrig i evighet belåten. Men *tyst nu, pojkar*, och hören på hvad gammel-Nikke har att säga! Jag har sett satan och sjöormen och legat på kryss i det värsta väder som nånsin blåst öfver Östersjön. I kväll är det jag som anför och råder.

Hör nu på! Uselt med fisk få vi, det har ni länge gormat öfver. Men andra tider komma. Snart bli kvällarna kolmörka som ryskornas ögon, när de titta under lugg på manfolk. Då ska vi ha storseglarne att styra vilsevägar rakt på bränningarna, dit våra falska fyrar ska lysa dem. Har ni varmt blod i kroppen, gossar, så lystra och passa på luntan då! Här komma skutor från Reval med mjöl, från Kronstadt med mjöl, från Pernau och Riga med mjöl. Jag känner hvartenda skär, känner ström och grund. Vi ska låta fartygen ränna upp på de värsta kammar som ges i dessa farleder och förankra dem stadigt på topparna af undervattensklipporna. Allt deras gods ta vi som rof och rättfånget. Karlarne få löga sig i blod eller vatten bäst de gitta, men deras mörka kvinnor tar ni hem till ert i stugan,

pojkar, till hustrur eller som ni vill. På det viset får jag hämnd på rysskanaljerna som pinat de mina i långa år och många led. Vill ni lefva lifvet med kläm och släppa på för fullt, så lofva mig här att vara med när det gäller och svär nu att hålla munnen på er för resten!»

Sex par seniga händer sträcktes mot fiskarstugans nedrökta takbjälkar, högst och ifrigast Jans — eden var svuren att hålla samman när nickhakens nöds-kott skulle ljuda ur stormvädret en höstkväll. Och därpå följde som om det varit inöfvadt ett kraftigt, hädiskt rop från alla dessa vilda män: »ja, Gud välsigne stranden!» Med brännande blod gingo de till hvila i stolpsängarne och drömde där galna drömmar om rån och blod och kväfvande famntag med skäggiga ryska matroser.

Morgonen därpå styrde två af de stora skötbåtarna kursen hem till Svartlöga, dit det var fyra dryga mil. Det blåste styf bris, vinden sjöng vikingasagor i tackel och tåg. Det solbrynta och väderbitna råseglet hängde storbukigt kring stagad mast. Öfver stormrörda vatten med bredt svallande vågor gick kosan den långa stråten hem. Böljorna glänste kyliga i grannaste smaragdgrönt men gulnade af vid gryndorna och stenrefven. Öfver de blankslipade, sakta stupande hällarna sköljde de med skummande dyningar. Hafstruten sväfvade kacklande fram öfver den fraggiga ängden, och nästan lika fort brusade draken, »segelhorten», hän öfver vattnen — det fräste mot bordläggningen.

Så voro de omsider framme med sin last af saltad strömming och något själspäck, som utgjorde lönen för all sommarens möda. —

Hvad här kommer att täljas har djupa rötter i det för-gångna men får dock ej fjärmast alltför långt från vår egen tid — det händer och sker nämligen flera underliga ting där ute i yttre skären än man torde vara böjd att misstänka, om man ej desto bättre känner till förhållandena. Plötsligt in-

träffar en händelse, gruflig och fantastisk. Man vet ej hur den kunde tima i vårt »upplysta» århundrade — men ensamheten och afskildheten öfva ej alltid lyckligaste inflytande, och stormvädrets tunga talar minst två språk en mörk och byig höstkväll. Skärkarlens lynne är verkligen ej sådant, att det rymmer endast blida toner. Det gömmer en dryg del vågsamhet och trots, och rättsbegreppen öfverensstämma ej alltid med de för dagen fastslagna. De ha ofta nog mera sin rot i gångna tiders uppfattning än i moralteorierna inne i städerna. Endast sällan slipper ett rykte ut om hvad vildt som stundom sker i den underliga världen där ute i hafskanten — och ändå sällsyntare blir det mer än ett *rykte*. Säkert är att kustorten är något ganska annorlunda än det förtrollade land för fiske och seglats och solomfluten sommarro som hufvudstadsbon älskar att dikta den till. *Allvar* heter grundtonen i hafvets sång, och framträdande partier i densamma bilda *äfventyrlusten* och *lidelsen*. En del af skärgårdsfolket är som huggen af urbärgsgranit, medan du efter behag kan spela på de öfrigas hjärtesträngar, sedan du väl vunnit deras förtroende och vänskap — ty här ute och inne i skogen träffar man hållbart danade karaktärer, som ej släppa ut sin lefnads hemligheter åt den förste bäste.

* * *

Svartlöga stora ö ligger kringgifven af en trång och grund skärgård, där det är vågsamt nog att manövrera en segelbåt, om man ej är »känd» i trakten och vet rätta farleden. Enstaka klippor och vida ref, där man vid stiltje ser den bruna tången vaja mot stenarnas ljusgula jacka af slemmiga alger, värna rundt om mot objudna besök. På ett par ställen i vikarna hänga gryndorna så samman med röse invid röse, att ett slags naturliga dammar eller bassänger med något enda smalt sund hafva uppkommit. Här drages med godt resulta

not i högsommartid, då »badfisken» går i land för att slöa i ljumma vatten. Då lär man stundom få båten full med mörkryggig id. I bladvassarna står gäddan på lur och simmar anden fram med sin fjuniga kull, i afblåsta torrstammar längs stranden har man spikat upp hålkår för att beskatta den äggande skräckan. Öns västra, obebodda sida är det vackraste man kan få skåda i de yttre skären. Under rakstammiga alar och björkar utbreda sig här jämna betesslätter, där starrtufvorna och dessas försåtliga fallgropar fullständigt saknas. Älggräset växer frodigt och lummigt invid träden, de fårbitna enbuskarna krypa längs marken och lämna orrkullen skydd mot den jagande pilgrimsfalken. Barrskog finnes ej — ett dussin mariga, slokgrenade granar är alltsammans. Men i stället träffas flerstädes vildapel, ask och rönn, och det är godt nog. Kor och hästar beta i de fagra lundarna, präktiga liksom vildvuxna parker, och längs stranden står en alhäck som vore den en planterad allé. Det hela en lustgård för naturvännen.

— Nej, men finnas verkligen hästar här midt ute i hafvet? Ja, ty när den milsbreda Svartlögafjärden lägger vid nyår, vilja Svartlöga-Jan och Svartlöga-Jon åka till Blidö kyrka juka fint som en bonde på fastlandet, hvilket ingen må förtänka dem.

Går man längre öster ut och lämnar den gulstammiga rågåkern med vicker och blåklint bakom sig, finner man öns karaktär blifva en annan, blifva alltmera karg och steril. Där ljusnar det esomoftast mellan buskarna för att visa en kal och kullrig bärgsklack, hvars nedre del omgördlas af sammanflätad en och törne och slånbuskar, medan renlafvens bleka klädnad täcker själfva krönet. Däremellan prunka vildörter på sank, gräsiga kärrängar.

Den östligaste delen med by och båthamn är den fulaste och mest ogästvänliga. Här träffar man nästan bara sten-skrafvel och bärgåsar, mellan hvilka de rödstrukna eller hvit-

limmade husen ligga. Vinden rusar på, tjuter kring knutarna och rister i gnisslande flöjlar, sveper fram utan att hejdas af annat än några rönnar, vuxna från rotskott eller af andra orsaker delade i ett flertal stammar från rothalsen, stora och bredskyggiga som parasoll emellertid. Rätt utanför ligger Rödlöga skärgård och stora, vida hafvet, hvaröfver man har god utkik.

Nere vid stranden finnas fisklägets sjöbodas och bryggors med båtar och sumpar. Storbåtarna erinra om de forna drakarna med sin skarpa för och höga stäf; de hafva klumpig men pålitlig tackling, äro snällseglande som få och vaka i hårdaste storm. Så ligga äfven fraktskutor, s. k. rospiggar, förtöjda där — farkoster af ädel form, hvilket bäst synes på tvenne nya skrof, som ännu hvila på träbockar i land. Vägen ner till hamnen, dit väl näppeligen en främmande skulle djärfvas styra in i oväder, ty så svår och krokig är farleden, går öfver kala, nötta bärghällar mellan de på stenblock timrade sjöbodarna — en stig i kornigt ljusrödt hän öfver bleka bärget.

Här råkas mångahanda gods, som täljer stormväderssagor från höstetid. Där ligga väldiga, skarptandade ankaren, stycken af ornerade akterspeglar från skeppsvrak, grofva järnbultar och trossar, en mastkorg, bitar af råstänger och spiror. Ofvan en af sjöbodarnas låga dörrar, stängda med stora bukiga hänglås, sitter fastspikad en gallion som föreställer öfre delen af en framåthukad kvinnokropp, knäppande händerna till bön. Förr sväfvade hon på äfventyr ut mot hafvet och krökte sina fina lemmar intill bogsprötet för att få skydd mot blåst och saltstänk — nu hänger bilden här så fattig och färglös och beder evinnerligen sin gamla bön, som ej var den rätta att afvända faran när det som bäst behöfdes.

Inne i Strandgårds-Jans låga storstuga rådde stoj efter middagen. Ett rykte hade nämligen kommit — ingen visste när, hur eller hvarifrån —, att två präktiga nyländska skutor för kort tid sedan råkat stranda i Tjockösundet, dit de från Hafssvalget drifvits af en ursinnig nordost. Tjocköborna sades hafva bragt den uttröttade besättningen om lifvet ute bland bränningarna och plundrat fartygen på deras rika last. Ena skutan hade äntrats af de galna sällarna, medan skrofvat redlöst krängde på klipprefvet och stampade i brottsjöarna — med åror, båtshakar, harpuner och långa knifvar hade de snart fått bukt på karlarne, hvilkas blod fradgat rödt bland böljornas hvita skum.

Ögonen glödde på allt svartlögafolket vid detta eggande tal, där den ene pratade i munnen på den andre och hela äfventyret snart antagit alldeles orimliga mått. Luften var het och kvaf af fisklukt, os från härden och talgdankarna, af tobaksrök, tran och fränt saltvatten. Hjärtan klappade i febertakt under grofstiekade ylletröjor, och i de omtöcknade hjärnorna föddes begär att tillfälle till slik dräplig illgärning rätt snart måtte yppa sig.

Han Jan hade länge suttit tyst och kramat fästet på sin bälteknif — han tycktes rufva öfver några minnen från forna dåd eller också planlägga ett nytt. Då och då fick hans öga ett stelt uttryck och knep det viljefast kring munnen, medan örat lyssnande vändes mot fönstren, i hvars fogar stormen sjöng sin hväsande olåt. Men plötsligt sprang han upp med ögonen tindrande af ingivelse — sannerligen typen för en obändig väring — och ropade med galgfågelton i stämman: »Hej, pojkar, här skall lefvas lustigt lif — slå tappen ur brännvinskuttingen, gammelmor! I kväll tänder jag på Trutklubben en fyr så grann, att maken till sken aldrig lyst i de här vattnen — är turen sedan god, menar jag vi få arbete vid midnatt. Rusta nu färdigt och gör allting klart, go'

vänner, om ni har lust att vara med på den rolighet, som jag tänker bjuda på!»

Orden hälsades med bifall och jubel. Jan drog ner lodbössorna från läktena under taksparrarna, fick fatt i kruthorn, hagelpung och laddstake, stöpslef och kultång, gjorde piporna rena från krutskofvor sen sista själjakten, stöpte och täljde kulor.

Men Torskar-Kersti, oldmor i byn, utbrast med sorgmodig röst: »Visst ska ni få supa, hjärtans pojkar, måtte väl det, men helst såg jag att brännvinet blef odrucket och fastnade i vrångstrupen på er. Här var samma herrans lif just här i stugan en kväll för åtta år sen — då blef far din borta om natten, Jan, och sedan hittade vi döda kroppen hans på Grisselskär med ett yxhugg genom pannan. Mina kinder voro runda förr, voro rosiga som en ungjantas, så gammal jag var — nu är jag glåmig som en uggle i synen och mitt ansikte fullt af rynkor som tege på en odling, där frosten gått fram. Mina ögon strålade, sade förr i världen de fina herrarna i stan -- nu rinna de som på en svulten hynda. Det har sorgen gjort. Ja, Gud tröste dig, Jan, din vettvilling, och förlåte dig af nåd ditt vilda lynne, att det inte går dig liksom far din!»

* * *

Vid åttatiden på kvällen kastade vinden öfver på nordost och tog till att blåsa med fullständigt raseri. Gick då någon ute på Svartlöga bärgsknallar och spanade utåt hafvet, fick han skjuts af vädret så att han knappt kunde hålla sig uppe. Det ringde i takteglan och sjöng i de täta rönnarna, det grät i fönsterkarmarna, det suckade och bad och svor i murpipan. Sicken en helvetesstorm, det var den värsta under året. —

Efter en timme mojnade han ur en smula. De lågt jagande skyarna brusto då och då för att visa månen i nedan.

Men månen lyste som en stackare nu i senhöstkvällen. När den trädde fram för ett ögonblick, såg man hela hafsytan ligga askgrå under den mörka himmelen, askgrå med breda band af snöhvitt skum. Bränningarna längs ostkusten dånade som i ofredstid, sköto skott på skott, dofva, förfärliga . . .

Rätt som det var stack en storbåt med bottenrefvad t råsegl ut från hamnen, där alla de andra farkosterna blifvit dragna på land eller förtöjda med bästa omsorg. Det var en öka med brant stäf och smidiga former, var Jans fäderne ärfda snällseglare, beryktad i hela skärgården. Det var den enda båt, den djärfvaste svartlögabo ville sitta i, när det som nu gällde lifvet. Som en ejder halkade den öfver vågbärgen utan att i de djupa, breda grafvarna invänta den fradgande böljeklippan, som skulle hafva fyllt den med vatten och dränkt den med ens.

En god stund hade gått utan att de i lä för sjöbodarna samlade fiskarena kunnat upptäcka det bittersta, som var egnadt att skärpa uppmärksamheten eller ge fart åt inbillningen. Då spred sig plötsligt ett klart sken öfver det stormrörda vattnet, hvars vågskum lyste fram så rent hvitt som tänkas kunde, medan hela böljande hafvet glänste ljusgrönt som björkbladen om våren. Mot undervattensklipporna och de långsträckta refven studsade ett beständigt silfverglittrande springregn, som än steg högt mot skyn som från en isländsk gejsjer, samt än dref upp och sänkte sig med bredt bågande konturer.

Det var Jans falska fyr, därom var man viss när man såg karlarne i sticktröja och sydväst glida fram som spöskuggor längs Trutklubbens sluttande hällar. Ett präktigt ljus emellertid, som glimmade från den fyren! Det lyste öfver hela östra Svartlögafjärden och bort mot Gräsköfjärden, det lyste ut mot storskärgårdens villsamma arkipelag. Stormdrifna resenärer på hafvets allfarväg bjöd den sitt rika, granna glitterskimmer till ledning, en ledning lika bedräglig som när

en uppskrämd sparffågel tros skola visa kosan till äggfyllt rede eller när orrhönan låtsar sig sårad för att afvända uppmärksamheten från sina ungar.

Nu syntes två stora skonarter styra in mot fyren — falkögon på skär och strand följde deras stråt. Få segel förde de, men att de voro ingermanländingar röjdes af hela tacklingen. De höllo bekymmerslöst kurs rakt mot den blänkande lampan — lyckligt i sanning att i slikt ett ohyggligt väder få fingervisning om rätta leden!

»Herre Jesus, nu stötte den ena på grund!» skrek Torskar-Kersti och drog sin fladdrande förklädessnibb upp till ögonen. När hon väl hunnit sansa sig efter det lika stortartade som ohyggliga skådespelet, hade emellertid äfven det andra skeppet törnat på, medan den förstnämnda seglaren krängt omkull, så att vågorna sköljde hans däck.

Samtidigt med förlisningen hade Jan i spetsen för sina vänner stormat ner till båten, som de lösgjorde och styrde ut mot vraken, hvilka lågo och höggo mot klipprevens hvassa tandgårdar. Den värst medfarna skonaren blef först äntrad, dess mattade män hastigt ihjälstuckna och vräkt öfver bord, där de fräsande böljorna slukade dem. Mycket dyrbart gods blef där funnet i kajutor och hytter, och i lastrummen lågo lifsmedel hopade, så att svartlögaborna godt kunde bärga sig i flera nödår, om bara skutan ville hålla skapligt tätt och godset följande dag kunde bringas i land.

På det andra fartyget, som under tiden tagit obotlig skada bland bränningarna, hade man förstått hvad det gällde och sökt sätta sig i försvarstillstånd. Flera af besättningen hade spolats ner i den kokande sjön, men ännu kunde man ställa tio fullgoda män mot de sex röfvarne och vrakplundrarne, om än allt manskapet var uttröttadt och ej dugde stort till, ehuru här uppenbarligen förestod en strid på lif och död.

Äfven nu var Jan den förste att klättra öfver relingen

och sätta sin fot på de slippriga däckstiljorna. »Gifven er», röt han med en stämma, som öfverröstade stormens. Men nu hade den vilde vikingen funnit sin öfverman, ty innan han hunnit att lyfta något vapen till själfvärn, hade timmermannens yxa klufvit hans skalle, så att han segnade ner på knä, medan hans blodsprängda ögon hämndgirigt stirrade på mördaren. En sekund hade knappt hunnit gå, innan han tumlade omkull på det bloddränkta däckets och med ett kväfdt, hest, ohyggligt rosslande skri gaf upp andan.

Under detta snabba envig hade emellertid de andra fribytarne kommit upp till valplatsen. Gamle Nikke tog öfverst från fallrepstrappan korn på Jans baneman och fällde honom med ett välriktadt skott. »Satan», mumlade han, när han sparkade karlen öfver däck. I samma vefva slungade han Jans lik ner i båten. Nu vidtog ett vildt handgemäng med alla möjliga tillhyggen: bilornas egg lemlästade män, som värjde sig med dödsförakt, bössornas lod flögo surrande in i heta kroppar, harpunens klo slog fast i hufvudskålen och ryckte stycken ur denna med sig, blod frustade rundt stormasten och bragte de kämpande att halka. Snart fanns ingen kvar i lifvet af allt skonarens folk, men då hade också en fiskare hunnit göra Jan sällskap till de dödas land.

Fick man än rikt byte från den förra seglaren, öfvergick dock det, som blef vunnet från denna sista, allas förhoppningar. Att rofvet kunde erhållas blott efter förlusten af två människolif gick ingen så vidare djupt till sinnes. Ingen utom gammel-Nikke estländig, ty han höll af Jan för hans underliga lynnes skull — aldrig hade han råkat någon, som i likhet med Jan kunde på en gång vara trotsig och galet hänsynslös och vild och dock innerst inne vek som ett litet barn.

Det sista Nikke gjorde innan han lämnade vraket, som låg och stönade i böljegången och hotade att när som helst remna sönder, var att slå loss gallionen under bogsprötet.

Den föreställde en blek kvinna med ljuslockigt hår, sammanknäppta händer och uppåt riktade, sorgsna ögon. Den bilden tog han med hem, tog flickan i sin nedsölade famn och spikade henne ofvan dörren till Jans sjöbod.

När gamla Torskar-Kersti hörde bragden, ryste hon som i frossa, och när hon fick se sin ende sons lik, föll hon i konvulsioner och blef sedan kollrig så länge hon lefde. Men de andra kvinnorna höjde spefullt på sina smala axlar och ömkade henne ej, ty hon hade alltid velat hålla sig för den yppersta bland dem.

Till hafs.

Till *Gustaf Bonde*.

Har man ensamheten så kär att man satte bo med henne ett ordentligt stycke undan från de stora stråkvägarne, lär man ändå ej kunna hindra att tankarne ofta nog söka sig väg till de större samhällscentra, där vänner och »Den kjære Familie» på ett eller annat sätt få tiden att gå — och hvarför skulle man väl vilja söka hindra dem däri? Vid den sprakande barrvedsbrasan eller sent en kväll efter jäktadt tankelif dyka personer och minnen upp ur det framfarnas töckenhaf, lika drunknade som vilja ros i land för att få kristlig begrafning med mull och amen och bön om griftefrid. Man ror dem snällt till strand och drar dem upp på det torra, ty man vet så väl att man aldrig kan undslippa det förgångna. Mota bort det med sammanbitna tänder — det står dock om natten vid din hufvudgård. Det går igen oblidkeligt och länkar med knotig, hållfast hand vårt tillkommande.

För tankarna — och för ansvars känslans, där den blifvit lefvande och dagen lång sticker oss med synålar — ges ej rum, ej gräns. Stäng dörren, de råka dock sitt mål; fäll ned rullgardinen, de storma »Schloss Rheingau» och rusa fjärran ifrån in ur höstnatten, likgiltiga för att regnet piskar och stormen hviner. De komma objudna och slå med hamarslag på ditt hjärtas dörrar.

Du tror att det gäller minnen dem jag helst ville undvika, och att jag därför tänker fly »Till hafs» och lära dig att göra sammalunda. Nej, denna gång är det minnen som jag tar fram utan att det hettar ut i öronsnibbarne. Men i en mening har du kanske ändock rätt.

Det var en af de somrar, jag låg på tjänstgöring i hufvudstaden utan att kunna flytta till skärgården på grund af allt arbete jag hade öfver mig. Förmiddagarne i »verket», där det var kvalmigt och luktade snusk — där fanns godt om månghundraårigt, ärorikt damm —; eftermiddag, kväll och halfva natten hemma vid skrifbordet. Bojorna blefvo ej lättare af att jag för tjänstgöringen hade eländigt betaldt liksom alla mina olyckskamrater, hade mindre än en renskrifvare. Och till på köpet var sommaren så varm, att gatstenarne brände under vägen hemåt på middagen.

Hvilken brokig mångfald af själfskapade struntomsorger och bekymmer rymmes ej inom begreppen samfunds- och sällskapslif! Ja, det är rent häpnadsväckande när man väl företager en fördomsfri granskning och har tillgång till den välsignade humorn. »Lugna dig, bida din tid, lär dig behärskning och resignation», lalla de välmente gamle med sitt blida leende. De fingo höra detsamma i sin ungdom — och blefvo för gamla, om de ock skulle sitta tronen så nära som helst. Men jag vet ett bättre sätt, som lyster mig hellre: det är att kapa trossarna, som hålla farkosten fast, och på rånocken trotsigt hissa sjöröfvarens svarta enfärgade flagg. Eller vi gå på vildmannavis ut i skogen och bygga en kula där den skyhöga granen föll och välte upp sin rot. Där spelar sago-fågeln och sjunger trollfågeln, där fångar du lifvets hemlighet under granarnes sus. Är du som jag, hvissla vi gemytligt åt allt hvad de dästa människorna girigt fläta fingrarna om och ha styrka att med ett småleende på läpparne gå att möta det storstilade, sanna lifvet: lifvet i ensamheten.

Det blef lördag åtminstone en gång i veckan. Att då efter slutad tjänstgöring stiga ombord på någon ångbåt med namn från yttre skärgården och med ett ganska försmädligt grin vända staden ryggen var ett ståtligt nöje — som jag på medpassagerarnes belåtet skinande anleten fann att jag ej var ensam om. Allra roligast var att fara utan mål och följa med till sista bryggan, som anlöptes, och sedan öfvergifva alla vanliga stråkvägar och med anlåtande af sommarnatten söka taga sig så långt ut i hafsbandet som tiden möjligen kunde medgifva. Man får ju ibland slita en hel del ondt på sådana där improviserade färder, men det är bara trefligt och behöfs så väl ofvanpå det myckna osunda stillasittandet; och just mödorna verka att man efteråt i långa tider har minnena från sådana där små äfventyr kvar alldeles ogravade.

Stockholms skärgård är känd för sin naturskönhet. De allra grannaste och mest tilltalande skären ligga emellertid längst ut, dit ångbåtarna ej utsträcka sina turer, ligga utanför det område som lawn-tennis-hattarna och bambuspöna exploaterat. Det är mera oförfalskad natur, mera vildmark här i hafsbandet. Här är vattnet grönast och blankast, vinden friskast, fågeln tryggast. Den odlade marken inskränker sig till ett potatisland eller en rågteg utanför stugan, men jorden är utmärkt myllrik och bördig. Mellan bärgen eller på skyddade lägen vid stränderna finnas präktiga lunder af frodväxta löfträd, ängarna stå fulla med vackra blommor. Här skräpar ej sommargästernas smörgåspapper. På den bländande hvita sanden, som bindes af islandsråg och rör och slingrande tångreflar, krypa örter med kronblad i den renaste färg som prålat under himmelens fäste.

I sena kvällen kom man fram till ångbåtens sista tillläggsplats. Genom befålets vänliga åtgörande lyckades man efter en del intressanta öfvertalningsförsök få följa med några »utskäringar», som skulle tillbaka till sitt hem. Var det

bris, seglade man — var det motvind eller stiltje, fick man hjälpa sig fram med årorna och göra till en hederssak att inte ligga på latbänken. När man fått tillräckligt af att knoga med »granseglen», var man berättigad att slå sig ner på tofterna för att njuta mödans lön: den behagliga mattigheten efter ärligt arbete, och motivet öfver fjärden. Månskifvan strömmar ut en underbar belysning öfver vattnen. På ena hållet glittrande, dallrande ljus i en bred flod utåt det fria, ändlösa hafvet, på det andra kämpande skuggor och töcken, märkvärdiga att skåda, svala, rogifvande . . .

Vid fisklägets stenbrygga förtöjes skötbåten, och så vandrar man på tufvig, daggig mark upp till en liten rödstruken stuga, till hvars kammare man visas. Först emellertid som hastigast in i köket, där alla sofva. Far själf väcker pigan med ett bestämdt: »Det är en främmande herre, stig upp och bädda!» Sömndrucken ruskar hon litet i dunbolstrarnes rikedom, håller i en skvätt tvättvatten från ett ämbar på förstubron, bjuder »god natt nu och sof godt», hvarpå man inom kort ligger sträckt på det svällande mjuka lägret.

Tre timmar efter midnatt vaknar man ur en dröm att man flög fram i genomskinligt blå luft men råkade törna mot på något håll — bara hufvudet som slog mot sängväggen. Nu drager man i en fart kläderna på kroppen, får fatt i fiskedonen och ger sig af ned till hamnen, där man utan betänkligheter väljer en båt och ror ut på speglade fjärden. Ännu råder en lätt skymning, men efter hand ljusnar horisonten i öster, går öfver från hvitt till gult och sist till intensivt rödt, då solskifvan glimmar fram och förgyller vattnet. Då med ens blir det lif i fjärdens alla hörn, betagen hvilat jag på årorna. Hvitfågeln flyger hungrig och nyfiken öfver båten, gör en vid lof och kommer tillbaka på nytt. Anden skriker i vassen, drillsnäppan sjunger i stenkumlen, ejdern gör en simtur mellan hällarne, rödbenan vinglar öfver

skärets kråkrismatta, och fiskörnen seglar förnämt fram på sin stolta röfvarstråt.

Nu just är den behagliga tiden för abbormmete, och man stiger i land på en klabb, hvars klippor på ett håll stupa rätt ned i vattnet. Tången sträcker sina bruna armar från hafsbotten utan att någonsin nå upp till sol och ljus, hvilket däremot lyckas för den gängliga naten. Här i gräset står fisken på lur efter hvad han uppsluka månne. Kan man saken och har en smula fiskelycka, blir man ej lottlös i sitt förehafvande.

Så kommer badet vid soluppgång. Det kännes friskare och är härligare än middagstiden. Solen är nu som då bästa handduken. Efteråt smaka de söta, delikata skärgårdshallonen förträffligt. Knappast färdigklädd, får man påhälsning af en flock grisslor, som slå ner i vattnet och börja dyka efter mat — tills de upptäcka mig, som stått orörlig, och skyndsamt gifva sig på flykten.

Timmarne rinna omärkligt undan, ty antingen du vill tro det eller ej är det för en naturvän så mycket att syssla med, att se på och lyssna till. Men magen börjar pocka på att blifva tillgodosedd, hvarför man vid 8-tiden vänder båtens stäf hem mot fiskläget. Där har man nyss stigit upp, ty det är sabbat och hvilodag och man har då sällan några »bragder» att sköta om. Den hastiga toaletten fullständigas nu i någon mån, hvarefter man är färdig att inmundiga den i kammaren dukade frukosten. Hvilken frukost vid detta fönster med utsikt öfver vida hafvet! Praktig, nystekt flundra, ypperligt smör, fet mjölk med färg af ängens gula blomster. Till efterrätt stora, söta jordgubbar, som växt på en sandvret och mognat i denna härliga luft. Den mest kräsne skulle här må godt som jag.

Förmiddagen användes till samspråk med folket om väder och vind, årsväxt och fiske, nyheter, jaktäventyr och märkvärdigheter i naturen. Ämnet är rikt, bara man får en

gammal fiskare riktigt på tu man hand. De ha en sådan gedigen syn på tingen, dessa s. k. obildade människor här ute i hafsbandet — litet »naiv» kanske, men i alla fall röjande godt omdöme och karaktärsstyrka. Och »naiviteten» är bättre än den högvisa ståndpunkt, där man inte tror på ett dugg annat än att det under vissa förhållanden kan vara godt att äta och dricka. Man har i mer än ett afseende behållning af att ej gå dem stolt förbi utan i stället söka tränga in i deras tankelif.

Fjärden, som låg solblank och speglade lätta moln, har krusats af en bris, som längre fram på dagen växer i kraft och rör upp vattnet till fräsande skumkammar och bredt sköljande vågor. Då stagas masten i stora skötbåten, och så bär det af ut på kryss bland skären — den friska vinden spolar mot ansikte och kropp, och man känner att man lefver. Seglatsen varar så länge det är möjligt för att i tid hinna tillbaka till ångbåtsbryggan, men afbrytes ett tag för holmgång och ett andra bad.

Efter denna långa, njutningsrika dag med dess uppkryande friluftslif är man preparerad för den stundande arbetsveckan inne i stenstaden, har bättre lust och behärskning att taga fatt i alla luntorna och har dessutom skaffat sig minnen att länge framdeles glädjas åt. Man har ändrat dräkt, går ombord på ångbåten som en korrekt stockholmare och småler hjärtegodt för sig själf vid tanken på allt det treffiga, som man var med om på hafvet.

Mästerlotsen Bromans torskmärke.

En skärgårdshistoria.

Till *Gustaf Ankarcrona.*

Gubben Broman hade aldrig tyckt så vidare bra om sin son Karl Henrik — han var för kavat och näsvis och hade såna helsikes vidlyftiga historier med jäntorna rundt omkring i hela skärgården. Han blef som bortbytt under de två somrar han »seglade pojke» med grosshandlare Carlzon ombord på kuttern Galathea med sidenklyfvarn. Sedan var det bevars bara fina kläder, cigarr i mun, konstiga herrskapsord, ett olidligt ratande af allt hvad husmanskost hette och därtill ett drag med kjoltyg, som sannerligen kunde reta gallfeber på gammalt förståndigt folk. Med nöd hade han som lotslärling kunnat taga examen inne i Stockholm — hvad han annars gjorde där, kan man nog förstå — och sent omsider blifvit lots på Kummelskär ute i hafskanten.

Mästerlotsen var skral och gnatig sista vintern, anfäktades obarmhärtigt af »rematiskan» och var inte god att komma i ordbyte med. Att han inte kunde lefva till vår och isgång hade man allmänt klart för sig utan att behöfva resa in till doktorn i stan för att få höra precis detsamma — det skrek i bröstet på Niklas Broman än som en snöskatunge, än som skräckan låter när hon finner att äggplundrare hemsökt hennes

värphålk i strandtallen. Hade eljest i alla sina dar varit katig karl, Niklas Broman. Kommando och respekt hade han haft med sig, det hade varit besked med hvad han sagt. Många underligheter hade han varit med om både till lands och vatten — och de hade just inte förlorat på att berättas många gånger om. Till sist dugde inte annat än orkaner, sjötroll, hafsormar och torskkungar och glåmiga gengångare, som sökte villa bort kompassen i mist.

Styf fiskare hade han varit liksom far sin, af hvilken han fått reda på ett öfver all beskrifning präktigt torskmärke ute vid Måsklubben. När de andra legat ute och torskat timalts kring slangarne och grunden och kommit hem med en 8—10 stycken, hade mästerlotsen suttit på sitt märke och tuggat buss och dragit torsk, så att han på en liten momang hade hela sumphålet fullt med den raraste bärgtorsk man ville se. Det hade varit ett fasligt smussel bland granarne för att få reda på gubbens märke. Man hade metat och lodat nu i många herrans år utan att lyckas skära in i rätta märket — »det är inte värdt ni gör er besvär», brukade gubben säga, »märket är inte större än min öka, och ni hittar det aldrig!» Karl Henrik hade tiggat och bedt att få veta det och lofvat att söka bli till lags, om han finge följa med en gång — men det hade han aldrig fått och därför gaf han gubben »fasingen», som han brukade säga. En gång hade han supit far sin full med stadskonjak för att lura af honom märket — gubben berättade om sjöormen och fågeln Fenix och annat fanstyg från sjön, men om märket skvallrade han inte ett ljud. Saken var nämligen den, att gubben Niklas dyrt gifvit sig den och den på att hemligheten skulle gå i grafven med honom, så att den odågan Karl Henrik inte skulle sitta och fräsa öfver far sin åtminstone i märket vid Måsklubben, där gubben haft så mycket trefligt i sina dar. Niklas Broman kunde aldrig förlika sig med en sådan tanke.

Så en dag i februari hade det blifvit rakt slut med gamle mästerlotsen. Han orkade inte gå ut och titta på vädret och kunde inte på villkor hålla eld på pipsnuggan. Det hade varit snöglopp på morgonen, men efter hand lyste det opp — det var solblank middag, när gubben Niklas lade sig på sotesäng inne i kammaren. Usch, hvad han var trött — det var så det kröp i hela kroppen på honom och stack som med fina synålar. Nu skulle han dö, det kände han. Han nickade afsked åt allt i rummet: åt gevären, åt sjöfågeltvettarne, åt slottet på den till hälften nedrullade gardinen, åt briggen »Esperanza», som på väggen ofvan sängen seglade fram i ett giftgrönt vatten för förlig bris och med alla klutar hissade. Han tyckte att han skulle med nu igen, ut på långfärd — att han varit i land på permission, och att styrmans hvisselpipa ljöd.

Men det var Karl Henrik, som kom in och hvisslade på en slagdänga. »Hå kors, ligger ni till sängs midt på dan, ni far», sade han och bjöd till att se obesvärad ut. »Gör det ja, gör det ja», svarade gubben och försökte att med sina matta ögon titta riktigt stadigt och långt på Karl Henrik. »Lär väl vara slut med mig nu i det nogaste», tillade han. »Åh, så ni talar, inte — —», skulle Karl Henrik försöka med ett af sina belevade inpass, ehuru han visste huru det stod till. Men gubben afbröt: »ja, och så skall du ha tack för hvad som varit oss emellan, men *sköt* dig, pojke, för eljest får jag aldrig en glad dag mer!» Men det var ju så sant, han skulle ju *dö* och få slippa ifrån alltsammans — och ett förläget leende lekte i de slappa rynkorna kring munnen, och på de urgröpta, bleka kinderna spred sig en svag rodnad. Att nan kunnat glömma själfva Döden! — »Får jag veta märket vid Måsklubben, far?» kom det plötsligt och hest från Karl Henrik. Mödosamt reste sig gubben så pass, att han kunde stödja sig på armbågen — — »du», sade han ändtligen med ett oerhördt förakt i tonen, »*aldrig!*»

Så lade han sig ner och vände hufvudet mot väggen. Man hade kunnat höra Karl Henrik mumla ett *satgubbe*, när han tog ludemössan och klef i väg uppåt utkiken.

Mästerlotsen Niklas Broman dog verkligen samma kväll, slocknade rakt som en lampa utan att någon lade märke till det. »Det var hjärtförlamning», sade fyrvaktaren, som gått igenom en samaritkurs och ville anses för läkekunnig. Gubben var välbärgad och en smula tät, hade stuga och bodar, ekbåt, skötar och nya laxgarn och pengar på banken. Karl Henrik ställde till en riktig herrskapsbegrafning med konfekt och prima portvin och på kvällen toddy öfver lag. Tog sedan arf efter gubben och gifte sig med sin sista fästmö, som stod och sålde grönsaker på Kornhamnstorg. Hon var så led på grönt, tösen, att hon tyckte det var riktigt trifsamt att komma ut till grå kalskäret.

Han hade stått nordost ett par dar med hård bris, hög sjö och en otäck regntjoeka. Helenadagen var det förstås storm enligt ordstäfvet, en rykande arg rackare, så att man fick länsa undan för focken i en kokande skumränna och vara glad att man kom i land med lifvet. Så hade han kantrat om och gått tvärt öfver på sydvästen. Tjockan dref till hafs och lade sig som täta moln vid horisonten, det blef med ens varmt och vackert kring kobbarne. Strömmingen sökte in mot land, siken gick upp på gryndorna, på torskrefven hängde där präktiga fiskar mest på hvarannan tafs. Det var i början af augusti, den tid då torsken inte är så uppblåst af luft utan har börjat svälja och blifva fet. Nu rann det besynnerliga märket vid Måsklubben Karl Henrik i hågen. Det vore väl ändå själfvaste Marocko, om inte han till sist skulle hitta reda på far sins märke! Han drömde om det på nätterna, fick ingen ro för det på dagarna — antingen han så stod vid ratten på en petroleumångare eller hängde och kikade öfver hafvet. Det blef en *hederssak* för honom att hitta märket. Och tidigt en morgon begaf han sig ut med jämt sju kast

nyfiskad romströmming till bete, två snören med stadiga krokor och en butelj konjak. Nu skulle hin och Karl Henrik Broman *taga hand* om torsken.

Rodden gick utåt Måsklubben, den förgjorda, elemenskade Måsklubben, där den skråniga hvitfågeln häckar massvis: fiskmås, tärna, sillmås (gjuse) och några par hafstrutar. Där brukar ock finnas ett par labbar — »torsklabbar», såsom de kallas här i östra skärgården. Nu var Karl Henrik framme, spottade *tvi* så det bubblade i vattnet, lade till yttermera visso in en stadig upptagare ur konjaksflaskan och lät gå snöret. Till agn hade han satt på en bjärtröd gälbit, en riktigt aptitlig en. Han började loda — som han och många andra gjort många gånger förut — tätt inne vid tvärbranterna kring kobben och rodde sakta utåt med snöret mellan fingrarna. Denna gång tog han en ny riktning, stäfvade envist rakt på ruskpricken och fyrtornet därbakom. Bottnen var ojämn, blysänket stötte mot sten emellanåt, så att man kunde tro det vara ett svagt napp. Nu blef det grundare, så med ens ett par famnar djupare — hej, nu högg torsken fast! Blixtnabbt ett ögonkast åt andra hållet för att få tvärmärke, därpå rask och varsam inhalning, tills Karl Henriks darrande hand grep midskepps kring en torsk på ett par kilo, en matad, mörk bärgtorsk med rosenrött insprängdt å flankerna. Bytet fick plumsa ner i sumpen, och snöret firades ut å nyo. Nu var det grundare, intet napp — båten hade glidit öfver märket. Men när Karl Henrik fick in riktpunkterna, skärningen mellan ruskpricken och fyren å ena sidan samt två bärguddar å den andra, då högg det igen. Niklas Bromans beryktade torskmärke var ändtligen återfunnet, torsken stod som packad i en grubba ej större än ökan, som salig mästerlotsen sagt. Karl Henrik satt och drog torsk så mycket han hann, småskrattande knipslugt för sig själf, tullade konjakspluntan och tuggade nigger-head, så att han kring gapet liknade en stadspojke som frossar på lakrits. Han vågade

inte kasta ankaret af rädsla att skrämman bort fisken — nästa gång skulle han kanske försöka. Satt bara och smårodde och halade in den ena torsken större än den andra. Till sist hade han sumpen proppfull och därtill en hög slaktad kokfisk till middan. Då tyckte han sig hafva gjort det bra och vände karskt hemåt.

När Kummelskärsborna fingo höra talas om Karl Henriks upprepade fiskafängen, som ingen annan kunde göra maken till, började de gnola om några »särdeles talanger», om trolldom och själfva Den Svarte. Karl Henrik sade öfverlägset ifrån, att han hittat reda på far sins bästa torskning, men det kunde ingen tro honom om, hvarför man utan vidare fastslog, att Karl Henrik försvurit sin själ åt den lede och därför fick lassvis med torsk, hvars beskaffenhet ingen människa sett maken till. Mästerlotsen Bromans torskmärke var och skulle förbli oupptäckt, hettes det — det skulle på något sätt hafva försvunnit samtidigt med gubbens död. Nå, Karl Henrik brydde sig inte vidare om att söka gendrifva de fula ryktena utan stack näfvarne i byxfickorna och såg illmarig ut. Nu betalar uppköparen 10 öre mer på kilot för hans torsk, och allt hvad han får ur sjön går åt, medan de andra få ge sitt öfverflöd åt grisen, när de saltat för vinterbehof. Karl Henrik säljer färsk torsk och salt torsk fjärdingvis, välsignar sin goda tur och är kakstyf af bara katten. Här ute i hafsbandet kan man ha nytta af att stå väl hos Svartepelle.

Ett dansgille i skärgården.

Till *Viktor Andréén.*

Grisselskär ligger alldeles i hafsbandet. Utanför sträcker sig vida öppna gattet med sin aldrig tiggande dyning. Det är också Östersjön, storartad i både storm och stiltje. Knappast en kobbe i sikte ostvart hän mer än Själhällan — och henne är det icke värdt vi tala om, ty hon är förgjord. Längs det bukiga höglandet sluter sig en krets af slangar och bränningar, där brottet står som en springbrunn när sydostliga stormen ligger på och rifver upp vattnet i himmelens höjd, skummande, dånande, lysande hvitt som piskad grädde. Grisselskär är en långsmal holme, där bärgpucklarna draga fram i ormande åsar med trånga dälдер, hvarest älggräset frodas under klubbalar och enbuskar. På klippan ytterst mot söder står fyrtoronet och lotsarnes utkik, en rankig stege med ett stycke golf där ofvan.

Här på rama hällebärget, halfnaket och skyldt blott af hvitlafvars lapptäcke och några mossarters trasmatta med insättning af bleka styfmorsblommor, ligga stugorna fastnitade. Nystrukna lysa de intensivt röda mot de grå bärgknölarna — som vallmoblommor i mogen säd. Trefna hem äro de dessa små röda stugor med sina hvitmålade fönsterfoder och

dörrposter. Och hustomten heter Förnöjsamhet. Krukväxter prunka vid rutorna åt solsidan, på »scheffanjern» stå porträtt af alla släktingarna i Amerika och ligga snäckor, koraller och flygfiskar och ett albatrosshufvud som minnen från fars eller pojkens märkvärdiga långturer. Sängen pöser af ejderdunsbolstrar och står bäddad halfvägs mot taket. Det är just nätt, att själstudsaren och »remington'arn» och silfverrofvan på lomskinet få rum på mellanstycket.

Nu är det högsommar och lördagskväll och dansbud till Olof Viklunds vinterstuga. Aftonen mot helgdag lägger man aldrig fiskebragder i skärgården — fisken skall ha någon fred han också. Man är ledig och parat att glamma. I sjunkande sol vandra med samma mål fisklägets alla åbor bärgsstigarne framåt: lotsar och lotslärlingar, fyrmästaren, fyrvaktaren och fyrbiträdet, tullvaktmästare, yrkesfiskare, unga och gamla, allt det Grisselskär, som har en smula hett blod och kan röra benen i takt efter fiolens eller dragspelets låt.

Där är »Stortusan», traktens starkaste karl och en vild sälle, när han får brännvin i kroppen; där är låghalte Karl-Arvid, som är mästare i »hamburska» och för lika stadigt som någonsin åldermans-Johannes, den fräkniga räkeln som jämt och samt hänger i kjolarna på jäntorna, isynnerhet om de äro unga och stiliga — en riktig filur försann! Där är lille Kristoffer med knifhugget, Pettersons vindögde Agust med sin af snusvalkar svällda trut, Torsk-Nisse från Landsort och vår vän Karl Henrik Broman och annat godt folk. Viklunds vackra Matilda är förstås också med — hvar skulle slefven vara om inte i grytan! Hon går i den högre stilen och har tjänt som husa hos en herrskapsfamilj i stan. Men hon blir som galen, jäntan, när det knäpper i en fiolsträng, och sprant är hon — alla veta af att hon har barn med lotsförmans dräng.

Med den till danslokal valda stugan är det särskildt den egendomligheten att den vid västra gafveln har en syren-

häck, urgröpt till berså. Denna omständighet har väsentligt bidragit till stugans popularitet, ty där kunna nu gubbarne alldeles i skymundan tulla stop och kantiner på Smithens rara droppar, och där kan en gosse slå armen om sin flickas lif och pussa henne midt på munnen och äfven krama henne en smula utan att det genast sticker i ögonen på skvallersjukt folk. Man är liksom lite *i fred* där, begrips! Stugan är eljest en vanlig femvägges med kök och kammare och vindsvale. En liten rabatt invid den höga träbron ståtar med ringblommor och aklejer och godluksörter med sköna blad, som kunna fagna en stackare på kyrkväg i ökan eller under predikan eller om man stoppar dem bland kläderna i dragkistan. Väggarna och taket äro invändigt hvitlimmade, i sparrlaget hänga halfbyggda nät och muskedunder för sträckfågelskyttet om våren.

Åströms Kalle försökte sig på mungiga, innan spelemännen af socknens nåde kommo. Där tråddes på storkvistiga golftiljor en laber vals och en mojpolkett — mera på känn och för att fördrifva tiden, än för att det egentligen var som det skulle vara. Men när de korade, de riktiga musikanterna kommo, då blef det med ens hej och stamp och skjortärmar och svett droppande kalufser och flottiga ansikten. Som af en sugpump drogs dammet upp ur hörn och springor och sotet ur spiselvrån, spindelväfvarna i taket flaggade som nödsignaler, det blef ekande skratt och kvädda fnissanden på bänkarna, ordentliga tag om jäntornas midja och ett snurrande i dans utan uppehåll, så länge musiken räckte. Styfvast i gamla valsen var åldermans Johannes — flickjägarn, just en dans för honom; i hamburskan Karl-Arvid, i polkettan Ålö-Gustaf.

Den sistnämnde ej minst var sprakande glad — hade väl fått sig en piliknarkare eller två i bersån och tyckte bra om kjoltyg. Genom den gapande skjortan lyste som sommargyllen hans blondludna bröst, och kring midjan hade han nedom byxlinningen en svångrem med ett rödt kors och in-

skriften *Gut Heil!* Det var något finare det än de vanliga mässingsskeppen på låsplåten. Det var inte utan att töserna tyckte fullt ut lika bra om honom som om åldermans Johannes, den lede fyren.

Rätt som det var, skar en rå stämma genom vimlet och dammet. Det var ingen annan än Stortusan, som skulle ut och knäa i nigarevals med Viklunds Matilda. Det lät som ett rop af ufven, när han sitter på kalskåret och i kvällningen skriker hest från stockbron till skötboden. Alla drogo sig en smula undan -- packade sig längs väggen eller sökte in i kammaren -- när hans röst ljöd: »ge nu bara svängrum åt mina armbågar, eljest tar er sjöormen! Här ska ni få se på tjo och svenska pojkar och glatta fan!» Det var endast Stortusan och Viklunds Matilda som voro ute på golfvet i den dansen. Med sega spänntag och klackjärnstramp mot suckande golfplank, med hvarje muskel spänd i viga kroppar gick den vildt lustiga färden, som ändade med att tösen lyftes mot taket och släpptes ned efter en djärf, ordentlig smällkyss. Alldeles yr under den upprufsade hårknuten, öfversiggifven af låtsad harm och verklig förtjusning, hamnade hon i kretsen af de andra, där hon mottogs med småslugt plirande ögonkast eller en afund som illa doldes af ett ansträngdt leende.

Och balen fortgick under allmän belåtenhet och uppbyggelse. Man ångade litet hvar som en maskinist i sin bur en sommarmiddag -- men det var i alla fall skönt med den rara värmen, när man stormade fram tryckta tätt intill hvarandra. Och pojkarne flinade och flickorna myste, och långfärdspojkarne sade flinande ekivoka saker på engelska, hvilka de på inga villkor kunde öfvertalas att öfversätta till svenska. Men flickorna hade i alla fall på smyg- och skvallervägar fått veta hvad de betydde.

Ute var man kvitt den svett-, damm- och tobaksmättade atmosfären i dansstugan. På hafvet var det nästan stiltje, men också i land stod luften kring den kutryggiga terrängen

ren och klar, inpyrd med vattnets friska andedräkt. På ett håll slogs man och figurerade som pappgubbar mot hvarandra, på ett annat ställe hördes en klunk och ett belåtet struppläte eller ett smackande, när varan nådigt gillades — att förningen var både stark och riklig blef tydligt när gubbarne som fantomer vinglade ut ur buskaget. Men somliga bland de yngre, som sade sig veta bättre och ville vara liksom litet förmer, läto eldvattnet vara och höllo sig i stället till det mera ofarliga »diamantvattnet» ur borrhurrunnen vid fyren.

Hela syrenbersån lefde. Det gjorde den bevars i hvardagslag också, men nu egde den personligt medvetet lif. Där fnissades i halfdunklet, där ljud ibland ett eko som af en kyss, där hördes ett litet galet skrik — — och de hjärtformiga bladen hängde på dallrande skaft och smektes och symboliserade satsen att det inte alls är människan godt att vara allena en vacker sommarkväll.

Inifrån stugan ljödo taktfasta stampningar och ett surrande eko af tramp --

Kvällen skred fram, skuggorna började tätna, och månen skrufvade upp sin båg-lampa på himmelen. Fyrens ljus strålade ut som en gloria kring det gamla tornets krön, månglansen låg glitterblank bort öfver hafvet. Dyningen drog sorlande och stönande in mot bärgbranterna i strand. I fjärran hördes från den förgjorda Själhällan, där en engelsk skonertbesättning drunknat i bränningarna, själarnes dofva, klagande, ända in i hjärteroten gripande rop. Färdas man där förbi, skadar det inte alls att slänga ett kopparöre i sjön — det kan alltid vara nyttigt till något.

Balen var slut — slutad bal, sa' Boman. Par om par vandrade i det trolska skenet från månen och fyren ungdomen från dansgillet med armarna kring hvarandras lif fram öfver de kullriga bergen, där de kala aftecknade sin sällsamma urvärldskontur mot den djupblå fonden. Långfärdspojkarne hade öfvergått från de engelska glosorna till vår gamla

hederliga svenska — eller också fälldes där ej minsta ord, utan man smektes tätt tryckta mot hvarandra och såg hvarandra varmt rätt in i ögonen. Man behöfver heller ej tala när tankar och känslor mötas på inre vägar. Så mycket mystik kände man också på Grisselskär.

Skärgårdsbref

från Bo Fjällström till Gunnar Björk.

Till *Bruno Liljefors*.

Solöga den 15 juli 189—.

Gamle hedersvän!

I ett obehagadt ögonblick lofvade jag skriva till dig från mitt sommarbo i hafskanten. Min ambition ger mig ingen ro — men eljest skulle du sannerligen inte få en rad från mig, ty här är allting som förtrolladt. Jag drog hit ut pinad af stadsvärmen, det bråda jäktandet på gatorna och vanmakten att arbeta. Här ute i stillheten skulle jag bevars skriva från morgon till kväll — starka stämningar, fångade direkt ur oändligheten och sedan individuellt detaljerade, burna af saltmättad sommarbris och af solglans ur en oskymd horisont. Men nej, gösse lilla, det *gick* inte! I fjorton dars tid har jag bara ströfvat på och omkring min kobbe, inte fäst en bokstaf på de rena pappersarken, bara »solfänat», ordentligt fascinerats af hafvet och naturen. Täljer jag dig så hur jag haft och har det —

Solöga ligger ytterst i hafsbandet, utanför alla holmar och skär. Det är en klippa med kullriga bärgklackar i oafbruten, vågig följd som ett stycke stelnadt urvärldshaf. Träd finnas ej alls, men i dällderna träffar du björkbuskar och i någon skrefva en flygrönn. Ostvart på land är det en

smula sankt mellan bärgåsarne — du kan där hitta en norrländsk hjortronmyr i miniatyr. Där går storsparfven på höga styltfötter och frossar på de rödgula, oljeglänsande bären — egentligen ren konkurrens med lotsbarnen, som snaska på bären ännu medan de äro kart. Rundt omkring breder sig hafvet. Inåt skärgården stora, vida fjärdar, mot norr och öster obegränsade synfält, där man kan blicka oändligheten till mötes och känner hur blodet syrsättes af andligt lif. Timmar i sträck kan jag sitta på en klint, låta blicken glida bort öfver vattnet och förlora sig i det obestämbara fjärran, där fantasien bor och alla brokiga drömmar ha ett hem. Jag känner hur allting lefver ikring mig, hör hur tusen svaga stämmor hviska rundt om och förnimmer hur de ha genljud i mitt väsens allra innersta. Dyningen skvalpar och sorlar mot branterna, vattnet glittrar i förmiddagssol, grunden lysa i blekgult och smaragdgrönt, klipporna i rödgrått och lefverbrunt — det hela långt ifrån så färgfattigt som du kanske tror. Kom hit och måla!

På västra sidan af Solöga ligga tullhuset och fyren samt en del rödstrukna stugor med hvita fönsterfoder och gafvelknuter. Flaggstänger resa sig stolt från närmsta bärgklint där invid. Här i stugorna bor tull-, lots- och fyrbetjäningen, alla mycket noga om titulaturen herre, fru och fröken, hvilket förefaller en smula lustigt här ute, hvarför jag kallar gubbarne vid tillnamn och flickorna vid förnamn. Jag är ingen vän af kastskillnad, ty intet är ideellt sedt mera oberättigadt, och jag har sagt att de få kalla mig för du om de ha lust — det synas de emellertid taga som ett ganska dåligt skämt af herr badgästen. Dalkarlen och lappen säga du; det bruket tycker jag om. Lotsförman har i sin kammare pianino, säger hvarken mer eller mindre än *pianino*, hans döttrar ha guvernant. Klinka och sjunga italienska barcaroler ena stunden, stå vid tvättbaljan eller ligga vid skurhinken minuten därpå. Va tyx? En viss jalousie råder mellan tulluppsyningsmans och

lotsförmans — den säkert ganska otäcka striden, som föres tyst och energiskt under ständig tillströmning af fejdemotiv från kvinnolinien, gäller hvem som i själfva verket är förnämst af de två. Jag är inackorderad hos den förre och äter fisk till frukost, middag och kväll: ypperlig strömming, torsk och flundra. Då jag är stark fiskvän, skall jag inte hinna ledsna på enformigheten under hela denna månad. Men det finns också några yrkesfiskare här: två familjer om tre personer vardera och därtill en ensam gubbe, som utan all hjälp knogar på sjön och lagar sin mat, diskar, skurar, lappar sina kläder. Gubben bor här året om, men de andra flytta i december till inre skärgården, sedan de fiskat hvad de behöfva för att kunna lefva till slutet af mars, då de komma hit igen. Jag sitter ofta och språkar vid dem i deras torftäckta små kojor, ty jag tycker bättre om dem om än öns »adel», som rides af högfärd och afundsjuka samt bara vill veta skvaller och »nyheter».

För att ytterligare rita af min kobbe skall jag berätta, att det finnes en för alla vindar skyddad, ypperlig hamn, en vid »flade», som öppnar sig mellan bergen bakom ett trångt sund eller en s. k. orna. Här ligga skötbodarne med sitt utspringande tak, sina sjöfågelvettar på ena långväggen och segel på den andra, sina långa, höga bryggor, där lotskuttrar, fiskarbåtar och sumpar äro fastgjorda. I stranden rankiga ställ med torskrefvar, vakare, »flickor» och trossar, vrakgoods och drifved, tjärpytsar och vattenkikare, i bärgsskrefvorna grytor för att koka must och »lätta» näten mot åverkan under fisketiden, på bärgsknölarne gisten att torka skötar och flundrenät på. Öfver denna flade, invid hvilken fisken rensas och där det växande ynglet går in, sväfva beständigt tärnor och måsar — de äro så litet skygga, att de flyga tätt öfver hufvudet på folk och slå ner efter rof alldeles intill båtarne. Men så gör heller ingen dem något ondt — fattas också bara att man skulle skjuta »hemfågeln». Där simmar ibland en

ankkull, dock under bevakning nu, ty hafstruten slök en unge i förgår. På de kala bärgpucklarne kan man ofta nog se kobbens tre kor afteckna sina silhouetter. De verka förstås alldeles fristående mot den ljusa fonden, och det hela ser inte så litet egendomligt ut. Det är mig fortfarande en gåta hvad de lefva af, och jag förstår ej hvad de ha att göra på bärgknösarne — men kanske att de finna sin glädje i att titta på hafvet, de likasom jag. För öfrigt finns det fyrti höns, en utterfärgad katt, en af ålderdomskrämpor anfäktad och komplett döf hund samt en hvit dufva, som tagit sig i land från ett strandadt fartyg.

Visste jag dig inte vara åtskilligt släkt med mig själf, skulle jag kanske misstänka dig för att undra huru en »civiliserad» människa kan trifvas här ute i ensamheten, borta från allt man eljest lefver i. Men du förstår ju att jag mår härligt just därför att jag vann en smula af den ro jag behöfde och längtade efter. Jag behöfde ett tag vara i fred med mig själf och det kan jag få här, där jag är ordentligt undan från feberlifvet i hufvudstaden. Är ute i enkelheten, i naturen — utanför, bortom allt det snedvridna, som skall skrufvas rätt med domkraft och ej med min lilleputtstyrka, ehuru man i det längsta stretar emot som myran när hon bitit sig fast och släpas med af ett såradt djur. Du vet hur man hetsjagas af någon »dämon» i människan och jagas af andra, när man på grund af utveckling blifvit en smula »abnorm», d. v. s. olik flertalet, och vågar gå egna vägar, vågar lefva sitt eget lif i stället för att mista sin individualitet och snällt bli en reflexionsspegel åt tusen andra. Och då blir man ibland så trött, att man känner sig rent apatisk. Just nu kan jag inte göra något och kan heller inte konversera med folk, måste lefva isolerad för att få ny kraft i vingarne, som nyss kämpade med stormen. Jag har inte behof af att pladdra med någon, och min hvita pappersbunt har slutat att gnaga mig — jag betraktar den med ett ironiskt småleende: »kug-

gad». Här ute är allt så lugnt och godt, så stilla. Sitter jag på mitt Nordkap eller uppe i utkiken och ser ut öfver hafvet med alla inre sinnen bidande att andäktigt anamma mysteriet, flyter det öfver mig en sådan ro, att jag försjuncker i salighet. Jag ser hur allt lefver och brinner med en färgglans utan like, och jag »hör harpor i luften». Tro inte att det där experimentet slappar — nej, käre, det är äkta naturmedicin, quinta essentia från alla väderstreck, är en kvist jag bryter från själfkännedomens träd som har sin rot i lefvande Gud. Nej, det gör en nervös och utpinad stackare så godt! Vingarne, som stundom släpade i vågskummet, få här luft under sig.

På förmiddagen rör jag ut till några skär, som ligga på en fjärdingsvägs håll inåt fjärden. Just så fort jag behagar färdas jag fram öfver det djupgröna vattnet — känner ej längre slafpiskan öfver ryggen. Med de hvita årbladen rör jag upp ett regn af gnistrande smaragder, som kyla och svalka mig också där jag sitter svettig på roddtoften. Och när jag så är framme vid viken på Lilla Lökskär, hoppar jag i land med fånglinan och gör en äkta sjömanskноп kring stenen, jag burit dit. I stranden slingrande band af tång och småsten och där ofvanför en drifbänk för aster, tusengyllen och den stora axärenprisen, som sträcker sina klarblå blomspiror rätt upp mot höjden. Längre upp på bärget väljer jag hafsörnens hviloställe med storslagen utsikt. Sedan knottsvärmen väl upphört att i krypenen leka »brinnande buske», dröjer jag betagen kvar här och låter blickarna famna hela blånande hafvet, som brinner och vibrerar och tar mig fatt med alldeles underlig makt. Hafvet och jag räkna släktskap — jag känner mig beständigt dragen ut till dess fria vidder, dess karga, stolta, oberoende ensamhet, dess mäktiga väckelser, dess tysta, innerliga sånger rakt in i mitt hjärta. Det letar fram hos mig det bästa jag har, ger mig nytt mod och dådlust — välsignadt vare det!

Umgänget med naturen skall man taga med nödigt lugn och inte hafsa ifrån sig rendez-vous'erna. Ty på den vägen kommer man inga hemligheter på spåren — bekantskapen blir helt ytlig, man fångar bara en snart flyktande stämning. Nej, man skall gå ut törstig och hungrande, med brinnande, men behärskad åtrå, skall fördjupa sig i gåtorna och aktsamt söka föra de förnimmelser samman, som enligt naturens lagar sträfvå att råkås. Där leder efter hvad jag håller före en smal stig — men en kungsväg — till verklig utveckling, andlig utveckling i själfkänedom. Så har gått med oss, genom materialism och yfverboren vetenskap, att vi kommit alldeles in i återvändsgränderna, att vi från de yttre företeelserna i naturens värld, om vi bara mäktat känna dem tillräckligt starkt och innerligt, få sluta till hvad som försiggår i den andliga inom och utom oss. Om man lyckas göra detta möjligast friad från egoismens hämsko på alla stegrade värden, om man ser allt i själförsakande kärlek — då är man på rätta vägar stadd enligt hvad vise män lärt vid vår bildnings vagga och från hedenhös af. Då är man kommen därhän, att »stenarna tala».

Men, käre, blir jag väl ej för allvarlig? Börjar manne ej ditt blod att hetta under makten af de tysta tankar, som jag med gudakraft ville fjärran ifrån sända öfver till dig för att också för dig måtte dofta den passionsblomma, jag med skälfvande hand bröt ute i ensamheten. Jag vet hur du vandrar stigarna framåt utan hållhake i lifvet, känner hur ditt konstnärstemperament tar dagen som den kommer och hur du tolkar alla din obändiga naturs lifsyttningar som gudasända — men du skulle skumma bort den lätta egoismen och behålla hvad som ger tyngd åt karaktären och innehåll i lifvet: allt hvad du i tanke, ord och gärning medvetet verkar för andra. Den ihärdige altruisten är den sanne egoisten, ty genom lif för andra främjar man bäst sitt eget verkliga lif, det inre jaget, som ligger slutet som pärla i skal och trår

till frihet, dina för tid och evighet dyrbaraste aflagringar af allt du drömde djupast och tänkte innerligast. Tankar äro lif, ord äro grafstenar — rena och stärk tankarne, och du skall märka hur allt blommar ikring dig.

Ack, det förhånade allvaret! Det höjer i meditationens stilla salighetsstund vår ande ur de bojor, kring hvilka vår skröplighet leker fjärilslekar. Det bringar äkta lifssaft som reagens ur den bubblande brygd vi nyss togo för qvinta essentia. Vi ha alltför litet allvar i lifvet — materialismen må sedan göra sig hur bukig som helst. Ty det ges stunder då slappgrinet stelnar kring munnen och man längtar som ett barn till de plan; där det utsägliga har hemvist.

Du, gosse, som är konstnär, förstår hvart jag syftar i förtäckta ord. Och du känner liksom jag hur det breda, tvärsäkra bondgrinet håller igen för så många, som gå med brinnande hjärtan och vända i ögonen. Här ligger orsaken till att de bästa, starkaste männen och kvinnorna vi ha draga sig för, ej gitta att skänka ut rubinstänk af sitt röda hjärteblod. De »vackraste dikterna bli därför aldrig nedskrifna», man *kan* ej i småmynt ge det dyrbaraste och finaste man eger, det skyggaste man gömmer. Allt det ädlaste stoff vi samlade på vandringen blir doldt med girigmans hand och liggande räntelöst, där vi ej omsätta det i tankeakter och ge uttryck åt det i lif och samlif. Ty också på de vägarne tror jag att det når fram och blir till godo.

Vi svalka oss i hafvet — ty nu är jag varm, om också ej du. Båthamnen är äfven mitt badställe. I vatten så härligt som här är det för resten en lust att bada. Från klippans yttersta stup hoppar jag ner i hafvet, som slår sina friska böljor samman kring mig. De lyfta mig på bubblande, gnistrande våg, de vagga mig som en mor sitt barn, de föra mig in i ljumma viken, där tången bildar häck i tvärbranten. Abborren går på lur därinne i skymundan — jag ser hans tuggrörelser, ser hans kropp sakta glida framåt och de stora

ögonen forskande snegla på mig. På en finsandig botten når jag upp till land och saltorkar i lä af bärget, där det är hett som i Sahara — snart är jag brun som en arab från topp till tå. Hvilka bad min vän, man blir tusen år yngre för hvarje gång! Man blir så lätt och nöjd efter dem och känner sig växa i alla riktningar. När jag så kommer hem efter min rodd krig skären, står middagen färdig: hembakadt bröd, smör och mjölk, gula af blommorna på ängen, kokt bärgtorsk med persiljesås. SjälF var jag med om att vittja torskrefven i morse, och därför smakar förstås fisken ändå bättre. Till efterätt hallon och jordgubbar från odlingen mellan bärgknösarne på Solöga.

Nu farväl för denna gång — min långa epistel torde hafva tröttat dig alldeles tillräckligt. Hälsa fångarne på landbacken!

I tillgifvenhet din

Be Fjällström.

Solöga den 29 juli 189—

Vän Gunnar!

Tack för ditt sorglustiga bref — just en skön skildring af landtlifvets behag du där ger! Hafver du alltså flyttat ut till Granby i Uppsalatrakten. Men hur *kunde* du, hur kunde *du* gosse med din vikinganatur välja slikt kvalmigt sommarbo? För att få vara i fred och måla åkrar och ängar, sädeskyllar och hövålmor, kor och kalvvar, stättor och smutsgula åar? Emellertid låter exempelvis denna passus ej så värst lockande: »värmen slår ner mig och gör mig till djur — jag hoppas på höstregn och stormar. Du som bor vid hafvet...

Hos mig finns bara vichyvatten. Jag kan inte bada förrän jag flyttar in till staden i september. Du kan tänka dig så trefflig jag måtte vara! Minsann annat än likt dig må som pärla i gull där ute i hafskanten!»

Hade du en dags arbete med att läsa förra brevet, knappa vi denna gång in på husmanskosten, jag bjuder. Har sista tiden ej varit på alldeles godt humör heller. Här har varit en smula ruskigt. Tjockan har tidt och ofta satt oss i säck. Intressant har det varit — men ohyggligt enformigt — att se dimslöjorna komma dragande och svepa in land och vatten, tills de alldeles stängt utsikten. Just som på teatern, när bärgakungen fäster den förtviflade stolts jungfrun, som ingen vart kan komma. På alla kanter bara fladdrande ridåer kring de kala, kutryggiga bergen, mot hvilka den blygrå böljegången sorlade. Under sådana dagar kände jag kanske någon gång, att jag satt rätt ensam på en kubbe ytterst i hafsbandet. Och alltsammans verkade så tröstlöst, så förtorkande ödsligt, var en nutidsscen ur jätteskådespelet i tidens gryning. Måsarne seglade på slappa vingar fram som gäss i grådagern. Men så lyste det åter upp med silfverglans genom töcknet, dimman dref i väg som älfvornas skirklädda följe försvinner ute på blommande midsommaräng, vinden friskade i — och som genom ett trollslag fick jag tillbaka mitt vida panorama med haf och blanka hållar, som lika ögon stirrade ut öfver vattnet, lågo som drömmande lif, som vaggande näckrosblad i dningens skvalp.

Men vi ha ju haft stormar också, rifvande stormar, när himmelen varit täckt af långsmala, gråhvita strömoln, s. k. ullkardor. Vinden har galen af lidelse vräkt sig i vattnet, tumlat sig i forsande svall, i nästa nu rusat upp på skären och med segerskrän i en blink stormat bärgkrönet. Bränningarne kring kusten hafva dånat som kanonskott vid anryckande störtlåg, skummat och kastat sitt hvita springregn högt upp mot skyn, det har skriat hest och hemskt i bärgs-

klyftorna, suckat och tjutit, bedt och hädat, vrålat och svurit. När jag på kvällen lagt mig till ro på min bädd af sjöfågeldun, har jag hört stormens ande rista i knutarne och bända i fönsterkarmarne — ett våldsverkarlif utan like, som också medfört drömmar, vilda drömmar utan like.

Du har ju ej svårt att förstå att jag kan vara intresserad fiskare, du som själf metar, slantar och ror drag. Du känner de röda och gröna flötenas trollmakt, abborrens tvärknyck och ålens ringdans. Här har jag förstås ofta varit med om att taga upp bragderna. Därigenom har jag dels kommit att få betrakta den härliga soluppgången med dess underbara färgspel öfver land och vatten, dels ock fått glädjas åt synen af skötar fyllda med glittergrann strömming, hvars fjäll antingen som silfverpaljetter svirrat tillbaka ned i sjön eller kommit att utgöra ett praktfullt garnityr på näten. Så ha vi hämtat sik- och flundrenäten samt vittjat ålkatsarne — ibland fisk, ibland bara algsmörja i garnen. Ofta nog har jag seglat med lotsarne, när de legat på kryss ute på öppna gattet i afvaktan på ångare. Det är härligt att leka fågel mera på allvar än i drömmarne om natten, när man bara behöfver höja kroppen och taga simtag med armarne för att stolt och fritt sträcka ut genom rymden — till häpnad för medmänniskor och förfäran för anhöriga.

I går företog jag en dråplig utflykt till Utterskär. Det var vindstill, hela hafvet låg blankt som en spegel, vattnet gnistrade och glittrade, lefde och sjöng veka, innerliga visor. Man kände sig till mods som ville man låta sig glida ner i hafvet och bli till ett samman med det, som ville man alldeles försjunka i den stämmningsfulla harmoni, som dallrade rundt omkring, famna den, gömma den djupt inne tills stormvädret kom. I sådana sabbatsstunder, när man endels råkat i harmoni med sin högre natur, känner man mäktigt och djupt det mystiska sambandet mellan naturens lif och det högre lifvet inom en själf. Och därför äro dessa stunder oskattbara.

Jag rodde inåt skärgården med dess enstaka, underliga bärgkobbar, som här och där stucko upp som fästningsverk ur hafsslätten. Efter något mer än en timmes rodd framme vid Utterskär, gick jag i land där och dukade på mossan under alarne upp matsäcken af smörgåsar, stekt torsk och mjölk i en butelj. Det smakade bättre än den mest anspråksfulla »festmiddag» efter en lång tryckt matsedel — det kändes helt enkelt ljufligt att långt borta från förkonstlingen och all hejdlös njutningslystnad få andas ut och söka hvila hos naturen. Man kunde räta på sig, fick själfbjuden möjlighet att växa, hade en ostörd stund att hämta urämnen från hjärte-djupet, där skatten ligger och kungsådran rinner.

Det var en utmärkt vacker holme sådan man endast råkar på ute i kustbandet. Präktiga talldungar, blandade med björk, hänggran och rönn, ängar med de rosor och blader, med tusende blomster i renaste, starkaste färg. Långa stränderna stodo alhäckar skapta så fina som vore de ansade af trädgårdsmästares hand. Mellan och utanför dessa växte bland svingel och rör de yppersta smultron. Underlaget af sand och grus hade tjänat som drifbänk i det flödande solljuset, och här sutto nu bären på svagt böjda skaft fullmogna, mörkröda, tätt invid hvarandra — en riktig smultronåker. Till desert alltså dessa smultron och därtill vildhallon i ett stenröse. Ganska famost, vill jag lofva.

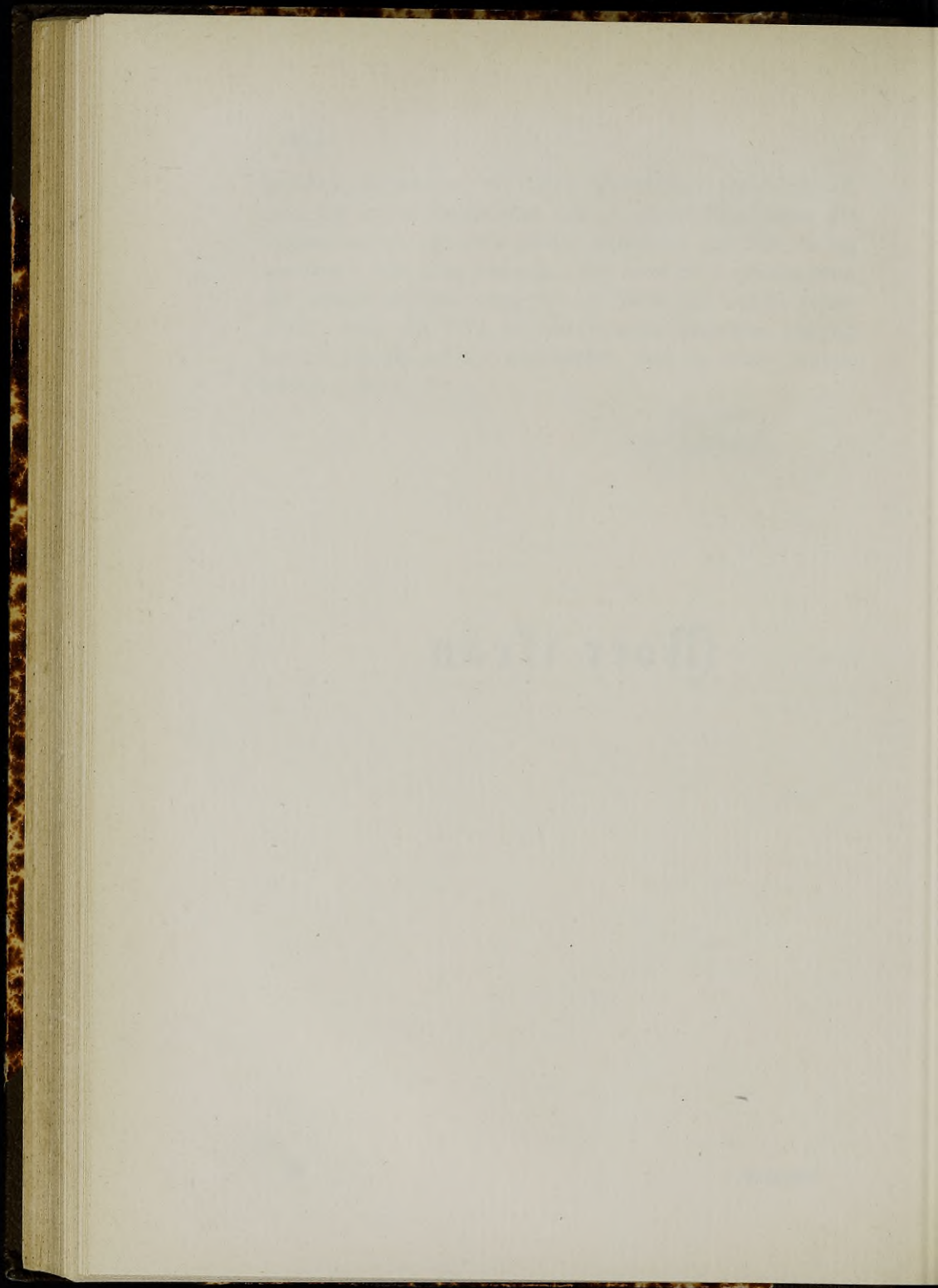
Under återfärden rådde samma granna solskensväder, det hettade i ansikte och på hals, och under lägerrocken lackade svetten längs min rygg. När jag kom i båthamnen, drog dimman med ens in från hafvet. Allt vardt som förbytt, luften kändes rå och fuktig som våta omslag, min kobbe tedde sig så enslig och ogästvänlig. Men jag var ett vackert minne rikare.

Nu är det slut med mina skärgårdsbref, Gunnar! Har du hittat ett njutbart korn någonstades i dem, är jag glad. De äro skrifna från vän till vän. En dag stoppar jag mitt

gepäck i kappsäcken, stufvar in den orörda pappershögen och reser till staden för att taga fatt på arbetet igen. Men alla vackra minnen och hela härliga hafvet tar jag med — jag har dem i mitt allra innersta. Där lyser det i solskensglans, där stänger dimmans vägg som en förlåt, där brottas stormväder. Men allt detta är mitt väsendes helgedom, som jag har att feja för sol och sommarvind. Och för lifvets fattiga, härliga lycka.

Din vän
Bo Fjällström.

Norr ifrån.

Enslingar.

En folklifsbild från öfre Norrbotten.

Till *Juhani Aho*.

I tjugumilaskogen mellan Ängesån och Kaliks älf ligger någonstädes, ehuru stället kanske ej står utsatt på kartan, ett litet enstaka hemman *Flakabärg*, vanligen kalladt *Granströms* efter namnet på den käcke och tilltagsne nybyggare, som en gång bröt bygd där. Egentligen var det högst märkvärdigt att »han Granströms-Grels» hittade på att slå sig ner just här — det var rent ut mer än löjligt i fleras ögon, ty ingen ville ens på skämt kalla det grunda, magra bärggruset för en passande odlingsjord, och långt var det till några slättermyrar, långt till utfartsväg. Hur det då kom till att han valde Flakabärg? Ja, därom hörde jag först gamle sågverksinspektoren berätta en del, och sedan har jag hälsat på hos Grels samt därvid fått reda på, hvarför han med berådt mod byggde sitt bo djupt inne i ensliga vildmarken. Jag vill nu berätta det.

Grels Granström var en ungersven, som i likhet med öfriga den norrbottniska allmogens barn växt upp utan någon vidare trägen föräldraomvårdnad och så godt som utan lek-kamrater, ty byarne lågo miltals från hvarandra, folkskolor saknades den tiden, och barnen fingo för öfrigt syssla med

annat än lek. Såsom yngling förvärfde han därför i hög grad förmåga att reda sig på egen hand, men oskiljaktig som en skugga följde honom samtidigt en tryckt stämning, en böjelse för slutenhet och tungsinhet, hvilken utgör ett framträdande drag hos den befolkning, som har att sträfva sig fram i karga, kraftpröfvande men natursköna marker och att lefva i ett strängt klimat med lång vinter. Den böjelsen ärfves med modersmjölken, ty den är just lika mycket bofast i bygden som folket själf, och af resande främlingar, som aldrig gjort sig möda att söka förstå detta folk, kallas den vanligen utan vidare slöhet, lojhet, sturskhet och mera dylikt. För resten är det ganska naivt att tro och kanske fordra, att folk skall på beställning duka upp sitt hjärtas och lifs hemligheter för förste bäste.

Grels härstammade egentligen från Kamlunge i Nederkaliks socken. Där hörde han från sin spädate barndom den vilda, farliga forsen brusa öfver blankskurade hållar, där såg han höstkvällens trolska belysning öfver älvens vatten, där kände han den egendomliga tjusningsmakt, som bor inne i ödsliga furumon. Kom han så ut i lifvet. Hos det ännu bestående stora sågverksbolagets skapare tog han anställning som flottare, ty den tanken hade aldrig runnit honom i hågen, att arbete för hemgårdens häfd och förkofran egentligen var hans osökta uppgift. För timmerarbetet, trefligt men ansträngande, fick man bra betaldt, och nog kunde man hålla i tills man fått några hundra banko eller så samlade, ty slantarna hade man väl alltid användning för.

Grels älskade det farliga arbetet under flottningen; vig, senig och kraftfull som han var, blef han därför rent af vågsam. Balanserande med en båtshake eller fork stod han upprätt på timmerstocken och följde den ned på det strida vårflodsvattnet, som kom den att skälfva i hela sin längd och att vältra rundt litet emellanåt, så att man måste vara påpasslig att flytta fötterna efter som stocken vred sig — nåja, *det*

var då en vanlig idrott under flottarelivet, och stocken brukade ibland ej öfvergifvas förrän öfverst i forshufvudet. Värre var det, när timret strandat på någon klippa i forsen och där bildat en bråte, mot hvilken vattnet brusade och skummet yrde. Då fick man sannerligen se hvad en karl gick för!

Först gällde det att i den långsmala båten bana sig väg genom de svallande böljorna fram till timmerfästet, som oupphörligt vann i omfång genom nya, fastnande stockar. Därpå var det knuten att hastigt och lustigt utröna hvari upphovet låg till den väldiga bråten. I mån som man nu med båts-hakarne lösgjorde den ena stocken efter den andra och kanske med ett enda lyckligt grepp under forsens dån och ett bedöfvande brak af timret kunde befria ett tiotal stammar, blef den vacklande hopen en allt farligare uppehållsort — det var just då, när alla andra stucko ut med sniporna och brådstörtadt stäfvade in mot land som Grels visade sig från den förträffligaste sidan, där han stod dristig, ja trotsande, men lugn och säker ute på det gungande timret för att med en väldig bräcka eller luna söka lösa dess sista band, innan det i nästa nu och så godt som i ett enda ögonblick skulle gifva sig ned utför den svindlande forsstupan.

Förmännen varnade tidigt nog hvilken oförvägen, uthållig sälle den där tröge, envetne och tjurskallige Grels egentligen var och det töfvade därför ej länge innan han fick uppbära högsta brukliga dagaflöningen. »Du är en präktig gosse, Grels, jag vet det, men jag tycker inte om din sorgsna uppsyn» — sade själfve grosshandlaren en dag, det mindes Grels så lifigt; och finnarne, som i alla älfvar talrikt togo del i de stora timmerflottningarna på våren och försommaren, tyckte sig, tack vare likheten i skaplynne, i honom skåda en anhörig — »voi voi perkele, kuinka uljas mies tämä on, juuri oikein suomalainen!»

En sommar, när Grels kom med timmerflottan från Öfverkaliks ned till kusten, hörde han att det just skulle bli marknad på Lillfisket, en mindre, flack holme strax inom älfmyrnet. Det grämde ungersvennen att aldrig hafva varit med på något dylikt roligt, och han lät den gången lätt öfvertala sig att följa kamraterna. Hur han gick där och vankade mellan salustånden med deras brokiga kram och glitter fick han ögonen på en mörkhyllt tös, sannerligen en grann stinta! Trots all sin blyghet lyckades han komma i språk med henne och erfor då att hon var från Siknäs, en af sjöbyarna vid Törefjärden, och hette Greta Nilsson. Herre du store, så blodet nu brände Grels — aldrig hade han brytt sig om kjoltyg förr, nej inte det bittersta, det försäkrar jag, men nu var han illa därän. När flickan log, så mulnade han, och när hon blef allvarsam, flinade han med hela ansiktet — ja, det var rent för tokigt! Gingo de så och larfvade där tillsammans utan att någöndera sade just mycket. Men Grels hade god lust att kyssa och smeka Greta och att med sina starka armar sluta henne tätt intill sig och rymma bort med henne, det märkte nog tösen på armens darrning kring hennes midja och på glansen i gossens ögon. Marknaden blef slut, Greta for hem med en silkesduk »som minne af en god vän», och Grels följde sitt gamla båtlag tillbaka uppåt älfven. Men på lillfingret hade han en smal silfverring som Greta låtit honom röfva — ett i dessa trakter vanligt tecken till bevägenhet.

Efter att under långa mödosamma dygn hafva stakat sig upp genom forsarna, där man ibland måste i stränderna draga fram båten med af fururötter tvinnade linor, nådde Grels byn Jokk med dess vattenfall, hvarest han af en timmertummare blef beordrad att med ett bud vandra rätt öfver finnskogen fram till Ängesån och Linalinka. Under denna sträcka, som fågelvägen kunde vara omkring tre och en half mil samt af Grels befors nu för första gången, kom vår man

att vandra öfver Flakabärg, på hvafs krön han stannade som betagen öfver den härliga, omfattande vildmarksutsikten.

Där slöt storskogen sin jämna krets rundt om en vidd med flata furumoklickar, där renlafven lyste hvit under grönskan och brandfuran tecknade sig skinande askgrå, med tjärnar och myrar, med granhult och björkbackar, där torrträden stucko upp med risiga stammar och svarta toppar. Strax nedanför berget låg ett glimmande träsk — »där finns det nog god fisk», tänkte Grels — med stor vattenyta och ändå större hjortronmyrar rundt om, bortom strändernas täta ruggar med kofoder och ypperlig kängskostarr. »Fattas nu en stuga på den jämna planen där ett stycke neråt däliden», for det i Grels — det infallet kom på honom så tvärt och grep honom så mäktigt, att han fick hjärtklappning. »Ja, tänk hvad här är märkvärdigt vackert och hvad man ser långt bort öfver markerna», fortsatte han med riktig bäfvan i bröstet, »här skulle vara ljuft att bygga sig en hydda! Och då skulle Nils-Greta flytta till mig som hustru!» Denna sista förhoppning, som nog legat groende i hans hjärta alltsedan marknaden, nu mognade i ensamheten och med trängande nödvändighet arbetade sig fram till full öfvertygelse, den färgade i hast hans brunbrända kinder mörkröda. Här var sannerligen uppslaget till ett för framtiden afgörande steg.

Grels Granström var en man, som fäst sig den rosiga, mörkögda Greta Nilsson och till hustru förde henne in i krononybygget Flakabärg, hvarom han underdånigst ansökt, hvilket han nådigst fått sig beviljadt och som han sträfsamt bragt till stånd. Hade någon fått veta så oerhördt Grels ensam arbetat, skulle han flatnat och påstått att det var lögn.

Med hjälp af sin hos patronen innestående fordran hade den kække Grels skaffat sig redskap och verktyg för att fullständiga hvad han förut egde, och så köpte han sig två kor, en häst, några får och getter, men allt husgeråd slöjdade han själf, liksom han ensam timrat både stuga, stolpbod och fähus.

I den magra grusbacken lät han gräftan eka och plogbillen rassla och sådde sedan korn där, men det måste till följd af stränga nattfroster under första årens skördetid skäras halmoget och lönade knappt sädet. Där strax i grannskapet af stugan länge varit oländig mark med skog och stenar, lät han oförtrutet sågklingan skära, yxviggen hugga och järnspeppet bryta, röjde ihärdigt undan alla torrfuror, vindfällan och gamla brandstubbar från skogseldarna, svedjade af nyodlingen samt kastade därpå korn i sveden och tillredde där myllbädd åt jordpäronen. Med spade och gräfyxa afdikade han en stor myr och fick därigenom en präktig äng, som åtminstone lämnade rikligt med starrhöfoder till kreaturen. En lada med nedåt stupande väggar byggde han där också. Flerstädes inne i skogen hade han hässjor vid bäckstränderna, men någon riktig gräslinda hade han svårt att åstadkomma.

När emellertid Grels gått på i den där vägen ett tiotal år, hade han skapat hemman så godt som af rama obygdan och nämndes med aktning af hvarje vägfarande sockenbo, såväl svensk som finne, hvilken kosan ledde till Flakabärgs backar. För de vidlyftiga, kostsamma bestyren hade han likväl då måst sätta sig i skuld hos bolaget, och därifrån skulle sedan hans olycka och undergång såsom själfständig härleda sig.

Bodde så han Grels många, långa år under idkesamt lif där inne i ensliga vildmarken. Inte blef lynnet just lättare, hvarken af den myckna ensamheten eller af det stränga arbetet, allra minst sedan en kringdrifvande læstadianpredikant fått Grels att grubbla öfver religiösa frågor.

Greta hade födt sin man ett enda barn, en son, hvilken hållit på att längta ihjäl sig i bevaringsåldern, innan han efter mycket om och men fick bestämdt löfte af far sin att få vandra ut till det märkvärdiga, lockande landet i fjärran västern, där den idoges hacka en dag lär skola klinga mot lyckans sten. Litet emellanåt letade bref från honom sig väg

fram till de båda ensamma föräldrarna, hvilka, om man blott kunde bortse från stundom pinsamma näringsbekymmer, i sin afkrok och vrå af världen lefde lifvet så lugnt som det är förbehållet ensamt allmogemannen att kunna göra. Ibland kom det pengar med brefven, och då blef det glimmande solljus i stugan, ty af kaffe, socker, mjöl och tobak hade man då råd att köpa hem ett litet lager — det var för resten rent ingen drygsl med slika varor!

Grels' affärer hade på grund af oår vid det svårbrukade och tungskötta hemmanet kommit att blifva litet tilltrasslade, och han hade förgäfvets sökt att bota refvorna med alla till buds stående medel. I detta afseende fann han naturligtvis tämligen snart på att afyttra skogen, skogen som han ändock varmt älskade och som han vid afvittringen fått en rundlig vidd af, alldeles för stor för öfrigt i betraktande af hemmanets omfattning och af att det gällde en i affärer omyndig, för hvilken rätteligen staten bort vara förvaltare. Liksom de flesta andra hade han ej tänkt på att från början och i första hand med all kraft skaffa sig ändå större ängar, energiskt drifva fram kreatursskötseln vid gården och lika energiskt undvika hvarje skuldsättning hos det välvilliga bolaget, som nog kände Flakabärgsskogens värde och gärna ville åt den. Han vände sig till en timmertummare och bad denne, som förstås spelade det stora bolaget i händer — ty det är en gång så att ler och långhalm hålla ihop — att räkna upp och värdera hans skog. Så kom själfva inspektoren dit en dag på första vinterföret, och efter mycken nedlåtande vänlighet från den myndige affärsmannens sida och flera grundliga köpskålar afhände sig Grels då hela skogen, som »beräknades» innehålla tiotusen timmer med en minimidimension af åtta tum vid brösthöjd. Kanske inneslöt den tredubbelt större trädantal, och däribland fanns det en hel del grofva bjälkträd — det var dålig längd på skogen, dryg farväg till närmaste älf och kostsam flott-

ning, motiverade inspektoren, som nog hade åtskilliga dylika finfina affärer på samvetet och honorar för sådana på sparbanken. Men »affär är affär». Priset var ackurat fyra tusen riksdaler, hvaraf femton hundra afdrogos till gäldande af Grels' skuld i bolagets digra och aldrig fullständigt godtgjorda böcker, femhundra skulle lämnas kontant till inköp af flere kreatur och ett skapligt åkdon samt återstoden två tusen stå inne hos bolaget och i form af varor tillhandahållas Grels bara han behagade rekvirera.

Emellertid blef allt det där så tråkigt som möjligt, och efter några få år var Grels åter på balans i inspektorens afräkningsbok. Skogen var han af med — den slutna, präktiga barrskogen! — lättheten att erhålla de för öfrigt oskäligt dyra varorna hade gjort att han genom sina uttag betydligt öfverskridit slutsiffran i sitt kreditkonto (något som vederbörande på heder försäkrade verkligen vara fullt och angaf sig vara beredd att styrka med siffror), och nu, då han trots allt sitt arbete hade det sämre än i ungdomen, tyckte sig likställd med en tiggarlapp och var helt i våld hos bolaget, som ej kände ordet misskund, nu måste han mot en kontrakterad, eländig dagspenning släpa i timmerskogen hela vintern igenom.

Undra då ej på att Grels var glad och tacksam för hvarje liten hjälp, hans son från främmande land kunde skicka. Lifvet hade minsann gestaltat sig helt annorlunda för nybyggaren än denne någonsin kunnat drömma om under den värsta marridt en senhöstnatt. Tur var det förstås att hustrun var så snäll och blid — för en kan ha ett helvete med sin käring! Och inte lär humöret vinna på att allt går en emot. När Grels ibland svor och var rent förbannadt arg på allt skojarpack, utledsen på hela eländet — då stämde Greta i en ohejdadt skämtsam låt och narrade gubben sin att gapflina. När Grels var sorgmodig så att allting ville brista i honom och andedräkten kändes tryta — då drog hon fram med

några vistrall af vekt och hjärtevarmt innehåll, och då måste ju karlen tina upp under kväfda snyftningar.

Hunno de somliga år att skära kornet innan det gick fördärfvad på den frostländta marken, och leta fram en skäppa päron under den svartnade potatiskålen, då kom det likväl som nytt lif och ny förhoppning i dem båda två. Var det sedan fågelår, så att man emellanåt kunde koka sig en soppa på tjäderns och ripans välsignadt rara kroppar, och fiskår, så att man fick några tunnor mört att låta surna inne i mjölk-kammaren, då var det för tillfället intet att vara bedröfvad öfver.

Grels Granström och hans käring Greta voro ett gammalt inhysesfolk, som bodde invid hemmanet Flakabärg, hvilket på billiga villkor öfvertagits af en bondson från Öfverkaliks, som troddes kunna draga sig fram om han ej släppte taget. Men nu var det också annat mot förr, ty den nye brukaren behöfde ej bryta bygd i sådan utsträckning som Grels utan hade blott att vidmakthålla och utvidga hvad som redan var åtgjort — så händer det ofta i nordligaste Sverige och Finland, i Norr- och Österbotten: den förste nybyggaren går under till följd af missväxt, öfveransträngning eller brist på förutseende, men den andre eller tredje kan lyckligt slå sig igenom, och enligt denna järnhårda lag blir det småningom odlad bygd af ödemarken. Men fastän litet hvar känner till den saken, är dock begäret efter en egen torfva af gammalt så starkt och hoppet så segt, att hundratals arbetsföra karlar gärna sloge sig ner som torpare och kolonister på kronoparkerna — om de bara finge. Detta ehuru de kunde hafva det mångdubbelt bättre som fasta arbetare vid sågverken längs kusten eller som yrkesmän i de större byarne.

Grels hade »värken» i kroppen, så att det bästa var taget på honom, Gretas fordom finhyllta kind var fåråd, hennes spelande, mörka öga matt och glanslöst. Båda hade ensamma,

utan hjälp och deltagande af några »goda vänner, trogna grannar och mera sådant», hängifvet gjort hela lefnaden till en enda lång arbetsdag, efter hvars genomsträfvande de knappt hade bröd för aftonen, ålderdomens skymningsstund. Lika ensamma — om ej ännu mer, ty nu drogo alla vägfarande förbi utan att vårda sig till att hälsa på hos inhysingarna — sutto de nu i sin stuga på gamla dagar, tacksamma för hvarje vecka som gått utan alltför kännbar inknappning i kosthållet.

I det vidsträckta träsket, hvars mellan starrvassar inramade vatten en gång så löftesrikt glittrat och lyst för hans ögon, fångade Grels på andelsfiske både gädda, abborre och sik och på vintern lake; i vildbäcken, som med flere småforsar brusade fram genom granhulten och dränkte sig i träsket, tog han fet harr och laxöring på flugkrok. I stockgiller, s. k. flakar eller bränder, narrade han på furumon, alldeles nere vid kanten af hjortronmyren, som utbredde sina tufviga sankmarker hela fjärdingsvägen bortåt, både tjäder och ripa att löpa in och ända sina dagar, i gärdesgårdarna tog han vintertiden ripa och hare med snaror — som fågelfångare hade han verkligen tur gubben Grels, det var känt och erkänt i orten. Med skytte kunde han väl också få några dussin järpar och samla litet gråverk till marknads-tiden i januari, då han spände en renhärk för pulkan och körde ner till kyrkbyn för att afyttra sina i en lassakja insnörda skatter: frusen fågel, lakar stela som pinnar och avvigkrängda skinn af ekorre. För öfrigt förtjänade han en slant då och då genom att slöjda träkärl och skidor.

Jag har tills nu glömt att berätta om den tredje medlemmen af familjen — ja, han hölls som barn i huset! Det var en raggig gråhund med upprättstående öron, den vaksamme och trofaste Halli, som mådde kräsligt när husbond-folket hade god tillgång på mat, men svalt eller gladt redde sig med sorkar, benknotor och afskräde, när det var sämre beställt med födan. Grels hade fått hunden till skänks i

den angränsande finnsocknen och vårdade honom så godt han kunde. Aldrig sparkade han honom, aldrig slog han honom med gårdsgårdsstörrar eller trädgrenar när hunden ville förfölja renar. Också Greta likade honom godt, och de tre höllo troget ihop i både glädje och sorg.

Ute i skogen var Halli ovärderlig på eftersommaren och hösten — när tjädern slog upp i björkens grenar eller järpen hvisslade från granarnas barrgungor, då var hunden påpasslig att göra nytta för sig. Nedanför tjädern satt han då och skällde så smått och retsamt och uppförde en sådan lustig dans med skutt och krumsprång, att fågeln ej kunde taga ögonen från hunden, innan Grels kom till och sköt den med sin lilla lodbössas enda hagel. Nedanför granen med järpen satt han och gnisslade med tänderna så försiktigt och småtrefligt, att fågeln glömde bort att anlita vingarna, förrän den efter skottet tumlade ner ur trädet, sårad till döds. När änder »sutto» i bäcken, kunde han hålla dem i skotthåll från strand aldrig än så länge, och innan deras ungar blifvit flygga på sommaren, »spände» han så många han kom öfver. En sådan hund var Flakabärgs-Grels' Halli, och jag vet att egaren ej skulle sålt den ens för femton kronor.

Hur det nu var, förde mig under ströftågen stigen en dag till gården som nämndt, och jag valde då att gå in till inhysesfolket i nybyggarstugan, i stället för bondehemmet. Först efter ett rätt långt, inledande samspråk om väderlek, årsväxt och sista nyheterna från älfdalen fick jag Grelsgamlingen att berätta om sig själf, hustrun sin och deras gemensamma lefnad här i aflägsna, karga vildmarken. Det gick trögt i början, men sedan han fått litet hygglig tobak i sin masurpipa i stället för den fränt stinkande karftobaken af »finska blader» och vi blifvit liksom en smula närmare bekanta med hvarann, löstes hans tungas band och han gaf sig då oförbehållsamt, alldeles som han kände det. Vi hade

slagit oss ned på förstubron och sökte genom bolmande rök hålla de näsvisa myggorna på afstånd.

Du skulle suttit bredvid oss i den lugna, stämmingsrika sommarkvällen och hört Grels' okonstlade skildring af enformiga dagars möda och ve — min framställning blir så matt. Du skulle ha hört honom berätta om nödåret, när hela hemmanet var en enda snödrifva till fram mot midsommar och kornet frös af strax det kommit upp ur jorden. Höet ruttade bort på hässjorna, och kreaturen fingo vintern igenom äta laf och sin egen träck. Ett sådant oherrans år, voi helgonen! Det fanns godt om minnen som pekade åt samma håll: frostnätter som härjat den mognande äringen och vänt upp ett svart blad i stället för det oskrifna hvita, där förhoppningen ritat krumelurer i rosenrött. Men med stolthet och förtjusning talade han om den storslagna naturen i trakten — nå, den kände jag ju själf: de höga, skogklädda bergen med deras utsikter öfver silfverringlande strömmar, blanka träsk och bruna myrar.

Huru oerhördt två ensamma personer få slita och umbära inne i aflägsna ödebygden, där de ha att göra med ett hårdt klimat samt råkat ut för gränslöst själfviska och hänsynslösa affärsmän, det tolkade Grels så lefvande som helst, men han försummade ej heller att påpeka, den fattige, arme stackaren, att han ännu litade på Försynen och hoppades på bättre dagar.

Detta sista meddelande var vemodigt gripande! Här i höga nordens vildmarksskog, där en oförtruten kulturens pionier, Grels kallad, under en hel mansålder sträfvat efter oberoende men utblottad måst lämna hus och hem, här lefde sålunda en person, samme Grels, en sextiårig, underlig kurre, som samtidigt var svårt bekajad af tungsinthet och så oförbätterligt sangvinisk, att han ännu ej lärt att resignera. Ja, af hvilka märkvärdiga kontraster kan ej en människonatur vara hopkommen: förefölle eller vore allting nattsvart, *måste*,

fordrar man ändå att åtminstone få *hoppas* så mycket en lyster — och den som är snar att hoppas, låt vara att han oftast blir bedragen, är kanske i själfva verket typen för en lycklig människa. Han står bara med ena benet på verklighetens karga torfva — med det andra stiger han ut i ideernas sagoskälfvande rymd.

Folk med slik orubblig öfvertygelse och seg envishet är det emellertid, som skall kunna frestas att i egentlig mening sätta in lifvet på att söka göra ödemarken fruktbringande och mottaglig för en högre odling i allmänhet. Jag tillägger *sund* odling. De gå dit med hängifvenhet, med rena händer, deras är landet, och de *älska* det! De lägga i arbetet in mer än vinstbegär och äregirighet: de offra en skatt af *kärlek*. Men alla de andra, de snikna tämpelskändarne från skilda väderstreck! Hvad skall det bli af när man »exploaterat» våra vattenfall, huggit ut våra skogar och sprängt sig ner i våra berg för att bryta bort malmen! Här måtte komma att se skönt ut om en del år — och det är redan hemskt på mer än ett håll, dit slödder och byke invandrat och där alla fara fram som i fiendeland.

Våra pipor hade slocknat, dimman steg upp ur träskets vatten, medan sommaraftonens sol sakta sjönk bakom mörka furuskogen. Halli låg halfsofvande vid våra fötter och klippte emellanåt med öronen, ty myggorna voro närgångna som vanligt. Samspråket mellan Grels och mig hade tagit en nästan väl allvarlig form med tung stämning, det var visst tid på att draga sig in till den krya Gretagumman, som på min begäran rustat till ett mål präktiga hjortron med mjölk.

— »Nå, hur har *ni* det ställt då, mor Greta? Känner ni er inte bra ensam här och längtar ibland ner till sjöbyarna, till hafvet och skärgården för att se något annat än bara skog och träffa era forna bekanta, ni som tyckes vara rätt språksam af er?» — sporde jag hustrun.

— »Längtan — — ja vet herrn, nu känner jag knappt

längre hvad längtan är, ty nu tycker jag lika bra om skogen som förr om sjön — han Grels är då också som vurmig på på allt hvad skog heter, kanske mest nu sedan han måst slumpa bort sin egen och ingen längre har. Och hvad det angår att prata bort en ledig stund, så har jag ju Grels och Halli, och äro de båda borta och jag känner mig liksom ensam, sjunger jag en stump eller språkar jag högt för mig själf om dem och pojken vår i Amerika — ja, jag har den vanan! Visst är det en smula svärmodigt och riktigt som i öknen att bo här uppe i skogen, men så länge man får vara frisk och ha hälsan, går det ändå så bra för sig, en dag i sänder! Aldrig har heller Grels ångrat att han lämnade Kamlunge och med mig, mitt leda stycke, slog sig ned här, fast det sedan råkade gå illa för oss», svarade gamla Greta med en skrattande glimt i sina vackra ögon.

Det blef ljust så ute som inne efter det omständliga svaret. Och jag kände liffigare än eljest att lyckan ej är beroende af hur man har det i lifvet — bara man fick feen *Hjärtefrid* till kär vännen sin.

I ären emellertid i sanning beundransvärda, ni åldriga enslingar på Flakabärg!

Skogslåt

Till *Georg Nordensvan*.

Boskapen betar och tjukorna klinga,
bromsarna surra och myggorna stinga;
vallargossen ströfvar med näfverlur på skuldran,
undrar om aldrig också han får se huldran.

Mikkogubben såg henne dansa i skogen —
sven var han då, hade slagat på logen,
fästråken följde han, men saktade med stegen
när han väl hann bort till den nysvedda tegen.

Skrämmande trolskt lät i gransnåren suset —
plötsligt gled hon fram i kvällssolljuset.
Underbart fager var hon, och alldeles naken,
mjällhvit som ripans dun, som nysnö på taken.

Hufvudet pryddes af en starrgräskrans,
kring höfterna mindes han att ingenting fanns.
Lössläppt vildt hon dansade, och björklöf slog mot barmen;
slutligen försvann hon och lockade med armen —

Boskapen betar och bjällrorna ringa,
bromsarna surra och myggorna stinga.
Getargossen ströfvar med näfverlur på skuldran,
fruktande och längtande att en gång möta huldran.

Herr Börjes frukost.

Till *Harald Molander.*

Hertig Carl hade legat ute i Livland och krigat med konung Sigismund, men hertigens goda tur hade vändt sig. Han fick uppge det nyss eröfrade Kokenhusen och belägrade förgäfves Riga. Nu lämnade han befälet åt fältherrarne, anbefalldes dem i ynnest hos Mars och gick den 16 november 1601 ombord på en galeja i Reval för att öfver Finland vände hem till Sverige. Efter en ganska farlig resa nådde han Ekenäs den 20 november och fortsatte därifrån färden till Åbo. Här stannade han på slottet i två hela månader och hade därunder hårda nappatag med de finske adelsmännen, som på grund af kronan bevisade tjänster fordrade mera vidsträckta privilegier än sina gelikar i moderlandet, något som hertigen emellertid rätt bestämdt afböjde. I början af februari 1602 fortsatte hertigen till Björneborg och reste vidare längs österbottniska kusten till Torne, dit han anlände de sista dagarna i månaden. Härifrån reste han utefter norrländska kusten hem till mellersta Sverige.

Nu var han kommen till Kaliks. När hans rymliga bredsläde, dragen af finska trafvare och följd af två raggiga ryska vindhundar, i dagningen nådde fram till kyrkplatsen med dess spridda gårdar och sammangyttrade grå kyrkstugor, befallde han rast och hvila. Och efter intagen måltid lät

han eftersända kyrkoherden. Denne var högvördig Birger Erics, som år 1593 deltagit i underskrifvandet af Uppsala mötes beslut. Två år efteråt hade han sett både kyrkan och prästgården i Kaliks afbrunna genom våldeld, men nu hade han förnyat sin bostad och fått upp en präktig stenkyrka på sandbrinken ofvan älfven. Åtskilligt af den gamla kyrkan från 1400-talet hade också blifvit i behåll. Lågorna hade ej mäktat slå omkull de väldiga stenmassorna.

Birger Erics hade vaknat klockan 4 på morgonen och funnit att det var så kallt i rummet, att andedräkten stod som rök ur munnen -- den nya spiselmuren höll värme som en stackare. Här var ju på detta sätt bistert som i Lapponien, och man fick gikt i axeln, så att man till sist ej orkade draga på de höstoppade pjeksstöflarna. Han var vid ett högst bedräfligt lynne och for som vanligt ut mot sin hustru. Prästfrun hade skyndat upp i bara stubben af kamlocktyg och höll på att elda med några vedträn af kärntall. »Bannen icke så styggt, Birger, eljest får I ju icke frukost, veten I» -- det var hennes sätt att afvärja mannens mustiga morgonböner. »Äst du kommen från helvetet för att pina mig, kona?» sporde herr Birger, vände hufvudet åt väggen och somnade om. När han vaknade, stod hans hustru och bjöd på ångande mjölk med rågkusar. Hon hade tydligen åtrat sig; och herr Börje sväljde belåtet den varma drycken och tände sin morgonpipa. Härunder berättade han för minst hundrade gången om sin norrländska kollega på Uppsala möte, hvilken när ordföranden, Nicolaus Olai Bothniensis, sport honom om hans mening rörande liturgien svarat på landskapsmål: »*jag gjäfver!*» Åter en gång sporde mäster Nils hvad han menade om liturgien; men prästen svarade som förut: »*jag gjäfver.*» Då frågade mäster Nils, som ej var västerbottning för ro skull: »*hvem gifver du henne?*» Härtill svarade prästen: »*jag gjäfver henne fanen.*» Men då hade mäster Nils blifvit vred och sagt: »*skall du så bortgifva din*

matmoder, som dig i många år rundeligen födt och uppehållit hafver?» Prästen hade tidigare på grund af sin tillgifvenhet för liturgien fått ett präktigt gäll — nu förflyttades han till ett mindre.

Och herr Börje skrattade, så att hans stora mage hoppade. Just i detsamma kommer en piga in och skriker: »bud från nådige herr hertigen att herr Börje genast möter honom vid hållstugan!»

Herr Börje hade just ärnat berätta sin fruga en ganska pusslerlig historie om samme hertig, som på tillfrågan, om ej Calvin borde i mötesbeslutet särskildt upptagas som *kättare*, gemmält: »sätten in alla dem, som I veten att de äro af det slaget, så ock därhos själfva fanen i helvetet, ty han är ock min fiende!»

Emellertid rusade han nu upp ur sängen, strök nattmössan från hufvudet och fick i en fart på sig helgdagskläderna. Hade man hört talas om att kungliga högheter reste genom nätterna som vanligt pack? Herr Börje brummade som en björn, och svor som en papist under exorcismen när han ej genast fick fatt i sina nya lappskor. Han stälpte omkull stånkan med dricka och bannade sin hustru när hon ej strax tog fram hundskinnspälsen och bäfvermössan. Hvarpå fruns sade att hon gaf både hertigen och honom fanen, och att herr Börje finge se sig om efter frukost. Bäst att gå in till birkarlen och äta surströmming, menade hon — de hade båda samma stinkande materia.

Herr Börje gick ut i den kyliga morgonluften, snön skrek under stegen. Var han af järn denne hertig Carl, som gjorde slika färder i midvintern? Eller var han af samma art som »Narvi», ryssarne, hvilka Herodotus i sin artiga Melpomene säger en gång om året göra sig till vargar, hvar efter de igen bli människor. Väntad var han, sändebref och tidender om hans resa hade ju kommit från prästen i Torne, Æschillus, som också var med och ritade sitt namn nere i

Uppsala 1593. Men hvem kunde tänka att han *verkligen* skulle komma!

Och herr Börje steg mera retad än underdånig fram under hertig Carls skarpa ögon. »Hvad heter du?» sporde hertigen. »Herr Börje», svarade prästen. »Herre ock?» frågade hertigen. »Ja, Eders Majestät», svarade Börje, »böndren kalla mig så.» Hvarpå hertigen stint såg honom i ögonen. »Har du ingen nåd eller ansökning att begära af mig?» frågade fursten.

Herr Börje funderade på att begära en tobaksdosa af silfver, men han visste att hertigen var snål. Därför svarade han: »Nej, Eders Kongl. Majestät, andra besvär hafver jag ej, än att min hustru ej vill gifva mig frukost!» Nu skrattade hertigen så att hans barska öga glittrade — »du skall få frukost», ropade han, »du skall dagligen få frukost! Farväl och ade, gå i frid, du har min konungsliga nåd!»

Härefter utfärdade hertigen donationsbref på 8 tunnor korn årligen i vederlag till kyrkoherden i Kaliks, och denna förmån, som kallades och än i dag kallas »Herr Börjes frukost», har blifvit oupphörligt stadfäst: 1644, 1680 etc.

Ljustereld.

Till *Vilhelm Smith*.

Vi hade varit ute bland holmarne hela dagen, den enda lugna och regnfria dagen på en månads tid. Jaktbytet utgjordes af fyra harar och ett par ripor — behållningen i andra hänseenden var oskattbar.

När det började skymma vid 6-tiden, hoppade vi i ljusterbåten, som vi hela tiden haft på släp efter ångbåten. Lysjärnet planterades i stäfvén och fylldes med ved af spillrade torrskatar. Hej, det blef en lustig brasa, och hon yrde ut gnistor som fyrverkeri undan kvällsbrisen.

Vi stakade fram båten med ljusterstångens frånända. Det bar utmed strandens björk och gråal och spärrigt vide, medan lysjärnets kupa flammade och sprakade gnistor. Bränderna föllo en efter annan fräsande ner i vattnet. Fjärdens botten låg dagsblank längs strand. Än var det partier med smärre stenar som uppe på holmens rullstensås — på sådana platser råkar man säkrast harrar — än sandbotten med strödda stora och små stenar, där man kunde ha utsikt att träffa gädda och sik.

Där står en harr nästan orörlig, nu kilar han i väg — men innan han hunnit utom räckhåll, har ljustret vändts upp och ner och hugget ramat honom i ryggen. Han slänges upp i båten och lösgöres ur hullingarnes våld. Snipan får

ny fart och glider som en ande öfver vattnet. Vindkårar draga ibland in under läland, och när båten lofvar, yr gnistregnet från lysjärnet i skurar öfver dräkten och ansiktet, där man står i fören och spejar och manövrerar. Det osar svedda kläder, och en eldfluga biter sig fast i halsskinnet. Mössan doppas upprepade gånger i vatten för att ej låta flagorna glöda genom kullen. Och det går framåt under träff och misshugg. Af kylan känner man stort ingenting, ehuru det är en oktoberkväll i öfre Norrbottens kustland.

Fjärden ligger gråblå, ön ritar en jämnstruken svartgrön skogskontur, holmarna och fastlandet teckna sig som mörka klumpar i fjärran. Ångbåtens lanternor glimma som stora kattögon, som vilda loögon, stjärnorna tindra, och från vår lätta båt lågar ljustereldens kupiga bloss. Gnistregnet yr ut i dunkla kvällen, och när vi efter slutad präktig idrott styra kurs på ångaren, är det mig som rodde vi vilsna själar i Charons båt öfver de dödas haf.

Pajala-pastorns julgran.

En skildring från den læstadianska finnbygden.

Till *Carl Kjellin*.

Pajala är som bekant en kyrkby vid Torne gränsälf samt ligger ungefär 18 mil norr om Haparanda och 9 mil ofvanför polcirkeln. Byns odlade område befinner sig på en smal sträcka längs älfven och upptager ungefär en fjärdingsväg med spridda rödmålade hemmansgårdar och magra kornåkrar, och befolkningen består nästan uteslutande af finnar, hvilka lifnära sig med landtbruk och ladugårdsskötsel, handel och handtverk. De äro nästan samt och synnerligen læstadianer, dessa finnar . . .

Lars Levi Læstadius var en prästman, hvars lefnadssol rann upp i en by nära Arjepluog vid den fjällhägnaade Hornavan, hvars mannaålder förflöt i vår nordligaste kyrkby Karesuando och hvars lif här nere slocknade en vinterkväll i Pajala. Ensligheten i vilda ödemarken förfelade ej att rista märken i Lars Levis känsliga sinne — och redan af naturen hade han lappmarksbons lättrörda håg och böjelse hän mot allt hvad mystik heter. Kunskapsrik botanist, sysslade han ifrigt med att utforska växtlifvets hemligheter, men än trägnare sökte han som en andans man att färdas på själslifvets dunkla farvatten — och för detta senare intresse fingo sedermera alla andra vika.

I lika kärnfulla som naturalistiskt hållna föredrag häfdade han andlighetens ovillkorliga oafhängighet af all materiell äflan, predikade bot och bättring, gisslade befolkningens sköteslaster: superiet och det lättfärdiga lefvernet, manade till bibelstudium och sedlig vandel, till aktgifvande på den inre rösten. Han reste omkring i gårdarna och samlade bekännare och lärjungar bland såväl lappar som finnar, nomadiserande och fastboende, nybyggare och hemmansegare. Det blef med ens en väldig rörelse! Ej endast i Enontekis fjällmarkssocken utan ock nedåt älfdalen samt djupt inne i Finland och norska Finmarkens fjällöknar blomstrade den snart samt slog där rot och fäste. Sedligt och religiöst omdanande blef den, fixerade den drömtunga naturkulten i naiva läroformler och skapade karaktärer som allvarligt, men ensidigt och hänsynslöst sträfvade för sin utveckling. Læstadius älskade grofhyfveln och höll ej knifven borta från de rötsår han märkte. Siden och sammet bannlystes fullständigt, brokiga kläder finge ej användas, kvinnornas hufvudbonad skulle utgöras af en svart »hilka» eller schalet och deras hår finge ej fästas upp utan borde hänga i en stripig fläta, bruket af spritdrycker och att inblanda svordomar i talet förbjöds, väggarne i stugan skulle vara kala, på sin höjd hvitstrukna, silfver var en onödig lyx, som introducerade till helvetet.

Medan de otrogna, d. v. s. alla icke-læstadianer, fördömdes samt tillförsäkrades en ålderdom i ruelse och ett evigt lif i de gräsligaste kval, sågo de »kristne» eller »Guds barn» fröjdefulla inre syner och förde på läpparna ett segervisst tal i förvirrade liknelser. Inbundna naturer från tysta vildmarken, hvilken lärt dem tänka mycket och tala föga, kände inspirationens glöd bränna den exalterade kroppen, höllo vid sammankomsterna långa föredrag om Jesu sår och blod och dödskamp, berusade sig själfva med sin ovana röst och talförhet, biktade under verop sina synder inför trosförvandterna, snyftade, gräto, ropade, skreko, tjöto, tills de vanmäktiga

segnade ned på pörtenas grofva plankgolf. Den sanna brödräkärleken skulle framförallt odlas och ådagaläggas, och därför var det ett omfamnande och ett kyssande utan all ände vid »samlingarna», där någon lapp eller finne förstod att rycka de andra med sig, så att rummet till sist genljöd af ett frenetiskt *hi-ho-skrän*, hvilket sedermera gaf upphof åt sektens finska namn, *hihuliter*. Att emellertid en flock dylika naturbarn, som till fullständig exaltation påverkats af sina religiösa lidelser, kunna vara farliga nog, därom vittna de mord, som under inflytandet af dylik sinnesöfverretning begingos i Koutokäino kyrkby i norska Finmarken år 1852, då en länsman Bucht och en handelsman Ruth, som ej erkändes för att vara »kristna», på det grymmaste aflifvades af de rasande lapparne. Numera ske väl inga dylika blodsdåd, men læstadianismen, som till på köpet ordentligt urartat under senare tid, är ändock samhällsvådlig ur flere synpunkter, ej minst i betraktande däraf, att en sektens anhängare genom ångerfull bikt inför en meningsfrände eller en af församlingens »äldste» kan erhålla fullgiltig syndaförlåtelse för hvilka brott som helst, hvarigenom upptäckt och laga straff ofta alldeles omöjliggöras.

* * *

Læstadius, som i cyniskt lyxförakt under de sista åren af sitt lif bott och ätit på lappmanér, där han med sin af lapsk börd födda hustru och sina lappklädda barn satt och åt ur grytan ute i köket, hade år 1861 gått ur tiden. Han dog på en björnhud i sin dragiga kammare. Dyrbara vetenskapliga arbeten, dem han som gäfvä mottagit från franska vetenskapsakademien, hade han bränt upp; hederslegionen, som han erhållit för utmärkta förtjänster såsom botanist, hade han slängt i ett hörn strax han fick den. Det var nu på 1870-talet. I den lilla rödfärgade prästgården residerade

emellertid en ny pastor, en som skådat Uppsala och legat vid akademien, hvilket långt ifrån alla norrbottenspräster gjort. Han lutade ej så värst åt læstadianismen, den pastorn, om han än förstod att hålla god min i elakt spel! Nu var det midvinter med snö öfver vidderna och snö i skogen, djup käle på hed och myr, is öfver älf och sjö. En beständig skymningsdager med en kort stunds gryning på förmiddagen rufvade öfver den ensliga kyrkbyn, där folket ströfvade i pjeksor och på skidor eller färdades i finnsläde och i pulka efter ren.

Det var under julhelgen, själfva julafton. Rätt mycket folk hade kommit ner till kyrkplatsen från skogsbyarne, och på förmiddagen höll en präst från Öfvertorne, just en læstadiansk öfverstepräst, finsk gudstjänst i kyrkan på höjden ofvan strandbranten. Prästen kom, och folket gick in — någon bestämd gudstjänsttid fanns ej. Och så spelade orgeln upp, en skolorgel i miniatyr; den långdragna psalmsången skränade i salen, och predikan börjades från en kateder, som skjutits fram i åhörarnes omedelbara närhet. Till inledning talades om synden, om världens onda väsende, som dödar så mycket godt, hvilket kraftigt spirade i hjärtat, som fördärfvar sädets och dräper brodden, som motverkar det Gudi behagliga tillintetgörandet af själfviskheten och det egna jaget. Alla äro vi ohyggligt syndfulla och skulle sålunda egentligen hamna i »helveti». Ingen är så funtad att han kan räkna på att smaka sötman af de saligas eviga glädje i paradiset. Genom »Kristuksen sovitus» (Kristi försoning) har det likväl blifvit utsikt från sorgens och längtans jordeland in i sälla, himmelska ängder, där lidande och död äro okända men fröjd och lycka evinnerligen bofasta, där ingen förvandling längre gifves — Kristus har genom sitt »kuolon vaivat» (dödsarbete) och sin blodssvett på Golgatas bärg lidit för våra synder, brutit udden af hela helvetets makt . . .

Nu börja spridda snyftningar att höras, och de växa endrättigt under stigande exaltation, tills de svälla ut och

fylla kyrkan liksom med ett enda mäktigt eko. Prästens röst blir alltmer bedjande, trängande, han är skolad læstadian och känner de ord hvilka förmå att framkalla de vanvettiga känsloutbrotten eller den s. k. liikutuksia'n, han smyger in dem här och där på behagliga ställen: blod, sår, dödskamp, kval, helvete, paradiset — han njuter af att pröfva sin makt öfver dessa enfaldiga själar från ödemarkens gömma, af att känna hur han har dem alla hängande på ett snöre, som han kan manipulera efter behag. Snart råder en allmän liikutuksia i bänkarna. Som måsars och tärnors skri kring skären en stormvädersdag, som ett ursinnigt hätskt stöfvardref, som vipans klagande lät öfver starrbeväxta strandängar ljuder den hysteriska kören. Karlarne skratta, hårdt och oböjligt, ett rått och ovant skratt, som skall gifva uttryck åt deras förtjusning eller rörelse; kvinnorna snyfta skärande förtvifladt som bruste deras hjärtan, gråta dukar och kläden våta, slingra i nervös berusning armarna om hvarandras halsar, resa sig och klappa i händerna, vandra under formlig tandagnisslan rundt på gångarna och sjunka slutligen halft vanmäktiga ner i bänken med det svettdränkta hufvudet gömdt i händerna och blodet kokande, alla nerver i uppror.

Emellertid har ej prästen kunnat göra sig hörd under det värsta skränet, men när tillfälle gifves flikar han in några lämpliga ord, hvilka tjäna såsom drag på en flammande låga. Och det är ej naturliga ljud som församlingen låter höra, utan det hela låter som dårars skri ur hvälfda celler och korridorer, där männens hänskratt ackompanjerar kvinnornas gälla rop — hemskt är det alltsammans och det isar blodet i ens ådror. Gudstjänsten, både den offentliga och privata, har i denna stormande liikutuksia sin glanspunkt, och det religiösa föredragets värde mätes just efter det mått af gråt och rop, som det kunnat framkalla. Och förhölle sig en åhörare stillsam och lugn utan att tillåta prästen eller allmogepredikanten att framkalla nervrus genom att på detta ovärdiga

sätt spela på hjärtesträngarna, då skulle hans kyrkogång vara till intet nyttig, vara en droppe i hafvet, ett blad för vinden, ty då har han förhärdat sitt hjärta, röjt trilsk kyla gent emot det ofattliga, det gudomliga — nej, med värkande, tom hjärna, förstörda ögon och febermatta steg skall han lämna helgedomen efter att där inne hafva skriat sin gud till ära.

Predikan var slut, folket stömmade ut, finnar, lappar och några få svenskar. De, som enats i husandakt under veckans lopp eller voro riktigt såta trosfränder, gingo med armarne kring hvarandras lif. Man talade upprördt om prästen, om hans underbara begåfning och makt öfver ordet. Nu styrdes kosan ut till begravningsplatsen, där en död skulle jordas. Äfven här samma karaktäristiska känslöytringar, samma gråt och högljudda veklagan. När kistan sänkts ner inom lerboningens styffrusna väggar, tog en del af de närvarande hvarandras händer och började i högtidlig, pompös takt ett slags dans kring den öppna griften, medan ursinnigt skri banade sig väg öfver deras läppar — det påminde om de tjutande dervischernas gudstjänst och om dansande salier. *Motsvarighetens lag*, skulle Svedenborg sagt. Vida öfver den tysta nejden, som hvilade i vinterskymningens ro, trängde detta skri — det nådde på andra sidan älfven och försvann som eko i skogen. I en graf strax i närheten låg gamle Lars Levi Læstadius jordad. Hade han kunnat, undrar jag just om han ej uppenbarat sig för sina efterföljare och ur grafkullens frusna hvalf låtit sin röst ljuda för att förmana med nya tankar och nya ord, dem han på gossevis fått lära i Mamres svala lund bortom tidens ström — —.

Predikanten hade gått för att äta middag hos sin ämbetsbroder i prästgården, där han fått löfte om extrafin rentunga till smörgårdsbordet. Han sken af belåtenhet, ty han var inte större än att segerruset stigit honom åt hufvudet. Han var en präst af ordentlig kaliber, han Jussi, han hade de

rätta gåfvorna och visste på pricken hur allting förhöll sig. Och han såg medlidsamt ner på sin kollega, som han tyckte borde lägga in om afsked, då denne inte kan få folket att tjuta ens en halftimmes tid. Det var med själfkänsla Jussi tog sig ett mörghen och lät sina tjocka läppar smacka kring den verkliga delikata rentungan.

Finnarne voro emellertid ännu kvar ute på kyrkogården, och där blef då både taladt, gråtet och dansadt en dryg stund, ty den afidne hade varit en god læstadian och äfven eljest en ärans man. Ändtligen blef det dock slut på uppträdet, och man vandrade i klunga inåt byn för att spisa af vägkosten och på kvällen samlas till bön och gråt i Pekkaris stora pörte. Då råkade under vandringen Antti Alaintalo säga: »månne ni har hört, att pastorn låtit sin dräng hugga en granbuske på skogsskiftet och att han satt den granen i ett kors på golfvet i sin sal? Han har hängt dit gulltråd och ljus och granna fåglar af rent silfver. Pigan deras, Marja, har berättat det för Karhinenvärdinnan, så nog är det sant, men *synd* är det, och det är *skam* att ha en sådan präst!» Ja, häri voro alla strax ense, ty hvad var väl det för ett fåfängligt, lika ohördt som oerhördt påhitt att fälla granar i skogen och släpa hem dem för att öfverhölja dem med »granntor» till själens fördärf. »Ögonens begärelse, ögonens begärelse, voj voj, prästen kan inte vara en rätt kristen», beskärnade sig en gråhårig finnkäring.

»Jag menar vi borde gå till prästen allesamman och säga honom hur vi tänka», fortsatte Antti. »När han hör att hans synd väckt anstöt i församlingen, som han bör vara som en herde för, kan han nog inte vilja behålla den där pyntade granen i socknens prästgård. Vill ni följa med, gå vi strax och tala vid honom?» Förslaget rönste allmänt bifall, och inom kort traskade hela flocken i pjeksor förbi prästens ladugårdsknut, skred fram öfver gårdsplanen, klampade upp-

för förstubron och klef utan vidare krus in i salen, hvares dörr lämnades öppen.

Här inne sutto pastorn med familj och den främmande kyrkoherden kring salsbordet, där ripsoppa, rentunga och lappmarkssik vankades i öfverflödande mått. I ett hörn stod julgranen i högtidlig eklärering, så att allt glittret skimrade som silfver och guld till barnens förtjusning. Förvånad öfver bullret, vände sig pastorn om och fick se Alaintalo i spetsen för byborna, som trängdes i dörren.

»Hvad vill ni, godt folk?» frågade pastorn. Ingen svarade, Alaintalo vred förläget på sin ludenmössa, såg ner på golvet och spottade ett par tag. De öfriga stirrade på granen som vore de utsatta för en vision — det började sticka i deras rödgråtna ögon. »Var snäll och säg, du Alaintalo, hvad ni önskar, för vi hålla på att äta middag nu, och det går inte an för kölden att ha dörren uppe så här!» sade pastorn.

»Jag skall väl säga då», började finnen, »att vi äro djupt bekymrade öfver pastorns gudlöshet att vid själfva julen ställa till med satans fåfängliga gyckel i skogens grannar. Se bara, så det glimmar och glänser från alla grannarna där på grenarna: det är *synd* detta och det leder till själens fördärf och evig pina i helvetet!» »Det gör så, det gör så, så är det», instämde de öfriga. »Därför ville vi nu bedja pastorn», fortsatte den uppmuntrade Antti, »att kasta ut detta djäfvulens lysande redskap, så att församlingen ej må taga anstöt af sin själasörjares syndiga funder.»

»Detta var då för en gång rakt på sak, åtminstone», anmärkte pastorn, »men bra dåraktiga äro ni, om ni tror att jag eller de mina tar skada af att julträdet lyser oss, eller om ni däraf hämtar anstöt. Mina barn ha läst i böcker att man söderut i landet allmänt använder julgran denna helgdagskväll, och äfven de ville då så gärna hafva en, hvarför jag lät drängen hämta denna gran ur skogen. För öfrigt»

— anmärkte pastorn allvarsamt och myndigt — »för öfrigt är jag väl själf så till åren kommen, därtill en församlingens lärare, att jag tror mig kunna skilja mellan ondt och godt och synd och tillåtna gärningar! Därför blir nu den första julgranen i Pajala helgen igenom tryggt stående här i salen för att bereda de mina glädje och mana er att följa samma vackra sed, och nu ber jag eder gå i frid till en sann julglädje!»

Men då lyste i Anttis öga ett återsken af vaxljusens solar bland grangrenarnes grönska, dristigt steg han fram och ropade med trots i rösten, ett retadt naturbarns trots: »Skam vare dig, bukiga präst! Men du skall vid Gud ej lyckas förstöra den hjord, du borde veta dig vara satt att vakta mot djäfvulen. Detta satans bländverk skall hvarken lysa de dina till syndig glädje eller oss till harm vidare i denna dag, ty *synd* är förborgad i glittret och de granna ljusen! Hvem har väl för resten sett ett sådant sätt att bruka de träd, som Gud låtit växa i skogen. Nej, nu tar jag din gran, pastor, och slänger den på sopbacken!» I samma nu ilade Antti bort till salshörnet, grep den lilla granen, bar ut henne genom dörren samt kastade henne på drifvan, där ljusen strax slocknade. Pastorns böner och barnens gråt imponerade ej ett dugg på honom — han visste hvad han ville och kände hur mycket han vågade. Den læstadianske prästen från grannförsamlingen hade försiktigtvis hållit sig neutral: han ville ej kasta någon tändande gnista åt ena eller andra hållet, ty han tålde ej sin ljumme, beläste kollega och var mer än mån om folkgunsten, bland annat enär han tänkte bli riksdagsman.

Emellertid hjälptes Antti och de öfriga åt med att knäcka den stackars granen och beröfva den dess grannlåt, hvarefter de slängde den på sopbacken och belättna med sitt verk gingo inåt byn, där Antti den kvällen predikade så att

liikutuksian höll på att lyfta taket från pörtet och män och kvinnor kysstes och smektes som besatta — allt i helig yrsel.

Detta är skildringen om den första julgranen i Pajala, om pastorns nesa och læstadianernas egenrådighet. Först på de senare åren har bruket att ställa till med gran på julaftonen arbetat sig in hos svenskfamiljerna i Pajala och kunnat blifva tolererad af finnarne. Ännu har väl dock ingen af dessa senare haft en julgran i sitt pörte, och det dröjer säkerligen länge nog innan så kommer att ske. Att gå på skidor på barmark går trögt, men trögare går det dock att få nymodiga eller åtminstone förut mindre kända sedvänjor antagna bland de senfärdiga och betänksamma finnarne. Och i många fall har nog detta förhållande haft lycka med sig.

Norrland är hemlandet för lidelsen utan lifsglädje, Norrland är de frusna älfvarne, dem sommarsol ej nått.

Vid laxfisket.

Till *Carl Johansson*.

När isen gått med buller och bång och älven återvunnit sin under långa vintermånader kufvade frihet, slår strandbon ut sitt mer eller mindre invecklade, men städse besvärliga och kostsamma fiske, ty då söker laxen från hafvet och skärgårdens fjärdar upp i älvarna, där han går så långt han kan, innan mötande vattenfall ohjälpligt stänga vägen — de stundom vildt strida forsarna stormar han däremot käckt igenom. Laxfisket, med hvilket i öfre Norrland förstås just själfva apparaten för laxens fångande, är naturligtvis af flera växlande modeller, bland hvilka man urskiljer gårdar, forspator och strandgarn.

Laxgården brukas vanligen vid älfmynningen, där strömmen ej är alltför hård, och består af i sjöbottnen nedslagna pålar, stolpar och störrar, fast sammanvidjade och genom starka nät omöjliga för laxen att genomtränga. Från land går en arm af dylikt stängsel ända ut mot älvens kungsådra, där hägnaden vidgas till det rektangulära karet eller den s. k. karsina'n som är den egentliga fångstplatsen och utefter ena sidan lämnar laxen fritt tillträde, sedan han väl sökt sig upp i gårdesgårdens tvära vinkelhorn, dit den måst taga tillflykt efter att hafva stött på såväl den synnerligen långa landarmen som ock en annan nästan lika lång arm, den i strömriktningen utslagna »snålarmen».

I forsar längre uppåt älfvarna tillrustas däremot vid tiden för laxfångstens början s. k. pator, hvilkas resning utgöres af starka, tätt ställda störar, mellan hvilka tinor här och där äro utspända. I somliga forsar, t. ex. i Kamlunge (Kaliks älf), brukas tinor af mässingstråd för att kunna vara riktigt hållbara. Patan, mot hvars gängliga byggnad det skummande forsvattnet störtar i djärfva, brusande satser, ger sig städse tillkänna på mycket stora afstånd, tack vare allt böljornas larm och störnarnes oupphörliga skramlande. Kring holmar i skärgården utanför älfmynnnet har man för sed att vid utskjutande stranduddar anordna s. k. mokkfisken, som bestå af starka garn eller nät, spända mellan ramar af i botten neddrifna pålar. Äfven detta fiske lönar sig, ehuru naturligtvis ej så bra som laxgården, där man fångar äfven smärre laxar, medan däremot laxar om blott 5 à 6 kilogram veta att krångla sig igenom mokkfiskegarnens maskor.

Under en seglats en sommar såg jag när en lax fastnade i ett dylikt mokkfiske: först yrde han upp som en galning, slog volter och vältrade sig, så att vattnet stod i ett skummande springregn högt i luften — sedan kommo sparsamma plask med våldsamma vågrörelser, då han satt där fast och pålitligt, den trötte friseglaren.

* * *

Det var en härlig, solskimrande julikväll i Kaliks, en sådan där lugn, sval afton som kommer »sörlänningen» att tänka på allting annat än bädden inne i dagsljusa kammaren. Vi hade varit ute och ströfvat i skogsmoar och björkhagar kring den breda, granna älfven ända sedan arla om morgonen och funno omsider på att se till huru aftonvarpet vid laxfisket månne lyckas. I samma båt som de karlar, hvilka hade bestyret därmed om hand, färdades vi alltså fram öfver det glittrande, sakta strömmande vattnet ut mot det ansenligt

stora fiske, som hvarje år iordninggöres vid Kalfnäsudden af grannbyarna Näsbyn och Bredviken samt i hvilket hvarje hemmansegare har andelsrätt efter den skatt, han utgör. Efter att hafva kommit fram till huset eller karsinan, där manskap från Bredviken väntade, stego vi i en bred färja, där noten med sina sänkstenar och korkflöten låg ordentligt hoplagd, samt beredde oss på att börja fångsten. Där var den mörkhyllte Johan Jakob Stråle, som alltid såg så djupt högtidlig och mystisk ut, innan han senare på kvällen fick sin lilla vanliga fylla, där var den skämtsamme Johan Wiklund, som alltid flinade med hela ansiktet och tog fasta på hvarje lustigt infall. Och där voro de allesammans, fiske-skötarne, fyra fullgoda karlar från hvardera byn.

Först fästes nu ett nät längs efter karets nedre gärde, så att inga laxar skulle kunna klämma sig igenom mellan störrarna. Därpå roddes färjan upp till den motsatta, öfre ändan af karet, där noten hastigt slängdes ut tätt intill timringen, hvarefter garnet varpades fram öfver karsinan med tvenne färjor vid dennas långsidor — den färjan, som gick åt stranden till, hvarest själfva ingången fanns till karet, måste härunder drifvas fortare än den andra, så att inga fiskar skulle slippa ut. När noten sedan närmade sig nedre palissaden, drefs den af strömmen tätt intill det allra först utspända garnet, hvadan laxarna — om det fanns någon, ja! — voro på alla sidor stängda af garn och maskor.

Snart tillkännagaf dallrandet af vissa störrar att kolkningen — så kallas notdräkten här — ej varit lönlös, hvilket också nogsammt förmärktes när vi började taga upp garnen. Där lyftes den ena präktiga laxen efter den andra upp i färjan, hvarest djuren i grämelse öfver sin förlorade frihet ursinnigt piskade farkostens sidobord — blott en kort stund likväl, ty laxen dör så godt som genast efter upptagandet ur vattnet. Inalles fingo vi 6 laxar, den minsta omkring sex, den största omkring tretton kg. tung, och då hade fisket

under dagen inbragt ej mindre än inalles 46 laxar. Där lågo de nu och kippade efter andan, de stora, granna, vackra fiskarna vi fångat. Både den mörkare »islaxen» och den ljusare »gångslaxen» fanns representerad, och af dessa både stora och små exemplar. Två af dem hade tydligen förut setat fast i något morkkfiskes maskor, hvilket framgick af tatueringen på nacken, och med en af dem hade den rofgiriga själen varit i färd, så att ett stort sår lyste i den stackars fiskens rygg. Troligen hade laxen lyckats lösgöra sig ur garnet just när den af fisk och fiskare hatade själen slet loss ett stycke kött från sitt tilltänkta offer.

Så var då den sista kolkningen för dagen verkställd, och i våra lätta älfbåtar rodde vi hem öfver det blanka, solglänsande strömvattnet, som drog ut mot hafvet likt en kokande massa af smälta, färgrika metaller.

En julhelg i Norrbotten.

Till *min Far*.

Julfrandet i de nordliga delarne af fäderneslandet företer ännu en hel del af kulturhistoriskt intresse — vissa fornartade sedvänjor som lyckats bibehålla sig på grund af landsändans aflägsenhet från våra odlingscentra. Eljest har ju samma högtlofvade odling öfverallt hunnit rätt väsentligt om-dana bondens lif och åskådningssätt samt har under sin framfart i allmänhet förjagat forna dagars nedärfda bruk — om lyckligt eller olyckligt, må lämnas därhän. Fjärran hit upp till älf och skog och myr når emellertid sydligare trakter högre civilisation endast ytterst långsamt, ty den konservative norrländingen håller troget fast vid allt »gammeldagsens», som han önskar skall lefva och bestå. Därför är också julen här ännu den stora glädjehögtid, som fröjdar och fagnar unga och gamla, den hemmets glada fest, som manar minnen ur det gångna och skänker minnen för det kommande. I finnbygden vid gränsälvarne sker likväl alls intet julfrande: där är julen blott ett dödt datum i almanacken, en lättjefull hvilotid till kyrkgång och lekmanaföredrag i pörtena men i saknad af all den ideella innebörd den eljest städse har.

Midvintern i Norrbotten är bister och besvärlig. Den kommer med öfverflödande snö, med köld och mörker. Vid starbraket eller vintersolståndet blir det emellertid jul, och

julen med alla kära bestyr låter folk glömma naturförhållandenas vidrigheter. Är det mörkt och kallt ute, är det i hemmen i stället ljust och varmt i alla rum och i alla sinnen. Helgen föregås af ett grundligt stök med rengörning, brygd, bak och slakt, ty äfven om ekonomien tillåter inköp af de för julfirandet erforderliga matvarorna, fordra dock gammal häfd och god ton, att gården själf skall prestera dylika. Så räknar man under besvärligheterna och julklappsvaket på sina fingrar: »da'n före da'n före da'n före — dopparda'n», och rätt som det är står jultomten för dörren och väntar att blifva insläppt. Hvilket han förstås blir —

*

Det var år 1890. En kamrat och jag hade blifvit inbjudna att under julen gästa en familj i Nederkaliks. Dagen före julaftonen kuskade vi därför sent på kvällen i väg från vår bostad i Lule för att i släde och med s. k. långskjuts färdas de 11 milen fram till den vackra kyrkbyn vid Kaliksälvens stränder. Att börja med rådde ganska vackert väder under vår resa, hvarför vi somnade in i den bekväma rislan eller finnsläden, men snart uppkom ett väldigt snöfall, hvilket efter en stund öfvergick till hård snöyra, som ej endast väckte oss utan äfven kom oss att frysa ganska ordentligt, enär vi endast hade uniformskapporna till ytterplagg. Häststackaren frustade och stretade och drog, körsvennen tog sig gång på gång förtvifadt energiska »åkarbrasor» och stoppade sina röda fingrar i munnen för att värma dem, själfva sutto vi som snögubbar och huttrade af köld.

På detta sätt körde vi genom hela natten fram öfver ständigt växande drivvor den långa, stundom villsamma vägen, i hvars gästgifverier vi rastade för att bereda hästen nödig hvila samt få litet värmande i våra stela och genomblåsta kroppar. Middagstiden på julaftonen voro vi äntligen framme

och kommo då lagom för att efter en hastig toilett taga del i en grundlig middag hos en sågverksegare, på hvars rågade bord den öfliga julmaten dukats — där fanns lake, skinka, julöl och hjortron i öfverflödande mått. Gästfriheten florerar här, och man är matfrisk och törstig som en nordbo höfves.

På eftermiddagen var det inne i »kyrkstaden» bönestund i sockenkyrkan, dit folk hopats från den angränsande trakten, ty kaliksbon är både kyrksam och har religiösa behof i vidare utsträckning, liksom fallet är öfverallt i Norrland, där alla möjliga sekter snabbt vinna anhängare. Den gamla helgedomen strålade af ljus från tunga mässingskronor och konstnärligt arbetade lampetter, från altarrunden och läktarne, hvarest gamla och unga, pojkar och stintor, trängdes om utrymmet nu vid juletid. Församlingens gamle kyrkoherde talade, sedan den släpiga psalmsången förklingat och ekot från orgeln dött under stenhvalfven, om julens änglar, som mana till »en god vilja» bland människorna och önska bo i alla hjärtan, som veta fatta betydelsen af julens stora högtid. Han talade om kärlekens och fridsamhetens gudasände apostel, som längesedan föddes i österlandet, där de vägfarandes härberge blef hans födelsegård och stallets strå hans bädd; talade om stjärnan af höjden, om de heliga tre konungars hyllning med guld, rökelse och myrrha, om herdarnes tillbedjan och änglarnes sång ur öppnade skyn — — folket snyftade i bänkarne, och få voro de ögon som ej blänkte, få de hjärtan som ej klappade af öfversinnlig stämning, när julens ängel frammanats och osynlig på hvita vingar sväfvade fram genom det rum, där det gamla mysteriet berättades.

*

En timme efteråt hade vi just tändt granen och druckit kaffe, då jungfrun kom in och meddelade att »stjärngossarna» stodo utanför dörren och frågade om stjärnan vore välkommen

och de finge komma in. Ja, visst fingo de så, de tillhörde ju julfrandet lika innerligt som julbocken, jultomten och att doppa i grytan. Och så kommo de in, allesammans gossar från byn, iförda toppmössor af papp och linneskjortor med granna besättningar af blått och gult papper. Främst klef pilten med den brokiga, lysande stjärnan, vidare konung Herodes med sin drabant, de tre vise männen och Judas med pungen. Andäktigt ställde de upp sig vid dörren, stjärnföraren svängde på sin grannlåt, och så började sången:

»Goder afton, goder afton, hvar och en i sin stad,
 husbonde och matmoder vare nöjsam och glad!
 Vi önska eder alla en lycklig, god jul,
 ifrån alla olyckor bevare oss Gud.»

Nå, det var ju mycket vänligt! Nu tog konung Herodes till orda, medan han skyldrade med en träsabel: »här står jag, en herre och konung, och min makt sträcker sig vida; in i salen på min gångare grå är min lust att rida; där skall jag förgöra de vise män tre som makt emot mig hafva lagt; detta skall du, min trotjänare göra.» Nu skyldrade drabanten eller »knekten» och sade: »jag är konungens trotjänare, som har värjan i min hand och slidan vid min sida; så vill jag efter konungens befallning mot de tre vise män strida.» Härpå utspann sig en stunds oblodig fäktning mellan de tre vise männen och konungens knekt, hvarefter träsablarne fridsamt stuckos tillbaka i gehänget. Sedan sjöngs följande kör medan stjärnan svängdes fram och tillbaka:

»Guds son är född i Betlehem på juledag,
 allt efter eget välbehag
 och vorden kött:
 af blotta gunst och nåde
 är han oss till hjälp och tröst,
 och hafver från all väde
 all världen återlöst.

Ack, kärleks Gud,
 när jag din godhet tänker på,
 mitt hjärta villigt brista må;
 ack, kärleks Gud,
 som så har älskat världen,
 att Du Dig själf i döden gaf,
 och undergick den flärden
 att helga så vår graf.

De vise män och hedningar
 af Österland,
 som kommo ifrån Midian
 till Betlehem,
 uppläto sina häfvor
 med största hjärtans rörelse
 och skänkte honom gåfvor:
 guld, myrrham, rökelse.

På detta namn beror ock all vår salighet,
 som skriften nogsamst säga vet,
 i detta namn skall alla släkten varda,
 som uppå jorden finnas må,
 välsignade och sparda
 att himlens krona få.

Af hjärtans fröjd ock lät oss vara glad'
 och med de herdar gå åstad
 och prisa Gud att följa stjärnan efter,
 som är vår Guds ords klara ljus,
 på vägen jämn och rätter
 till Herrens helga hus.

Välkommen hit, min bror, min Gud, min själavän,
 från jorden upp till himmelen,
 välkommen hit; fast Dina lemmar späda
 i krubban lades ned på strå,
 skall dock Din kärlek gläda
 dem, som Dig skåda få.

Låt oss begå att fira så
 vår julefest,
 att Jesus själf må bli vår gäst
 vi önskom må;

det kan oss intet fela
välsignelse i råd och däd,
när han vill oss tilldela
sin kärlek och sin nåd.»

Härefter gick »Judas med pungen» fram till en hvar af oss och erhöi sin skärf, hvarpå kören stämde upp:

»Hafven tack, hafven tack för den hederliga skänk,
Eder skänk skall vara hos Gudi, betänk,
hafven tack, hafven tack och godnatt!»

Nätt och artigt! Det lär emellertid hända, att stjärngossarna förändra denna sista vers, om de ej få någon gåfva, och i stället för »den hederliga skänk» sjunga det mindre vackra »Edert rackarepack». Dock förekommer något dylikt naturligtvis ytterst sällan, enär man gärna gifver de snälla gossarna, julens budbärare, gåfvor och penningar, mat och dryck efter lägenhet. Det är ett gammalt vackert bruk denna vandring med stjärnan från hem till hem, och den företages ej endast på julaftonen utom äfven på trettondagsaftonen, hvarför stjärnan vanligen nämnes »Trettondagsstjärnan».

Vid stockeldsbivuaken.

Till *Johan Tirén.*

Det var under tidiga vintern, i öfre Norrbottens skogsland. Aspen och björken hade redan fällt sina frostbrända blad, ute på myrarnas jämna mattor stod starren vissen och rasslade dvärghjörken med sin aflöfvade, risiga långskog. Kylan hade fjättrat älfvens frihetsälskande flöde, och snö hade fallit, sakta, stilla, som svepning kring frusen jord och domnade skogar. Granens grenverk bågade under tyngden, och i furans risiga krona såg man liksom underliga fågelreden af snö.

En morgon bar det ut på tjänstgöring i marken; en ren drog packningen på skogskälke; mina följeslagare, sex finnar, samt en kronojägare och jag gingo ömsom till fots, ömsom på skidor. Vädret var härligt, härligt som det blott kan vara en vinterdag i Norrbotten: rimfrosten brann färgrik i de nedsnöade träden, solen stod omgifven af ljusa dunstringar, halft i skymundan ofvan en björkbacke, temperaturen var ej under 10 köldgrader, vädret alldeles lugnt, luften hög och ren — just en dag som man älskar och minnes. Renen sprang spänstigt och lätt liksom alltid när det är kallt, och kälkens skidböjda medar gled hastigt fram öfver terrängen, som ibland var på nordanskogavis öfversållad med vindfällan och risiga träd, hvilka störtat under sista skogselden. Än

färdades vi fram öfver vidsträckta myrar, där renen med sina stora trampplattor och likt kastanjetter klapprande lättklöfvar rörde upp ett i solskenet som diamantregn glittrande moln af kristallinisk yrsnö; än gick kosan öfver sluttningar och branter, där kälken oupphörligt skrillade mellan de frostöfverdragna stenarna.

Den förrättning, vi förehade, kunde omöjligt hinna afslutas på en enda dag, hvarför vi nödgades tillbringa natten under öppen himmel. När skymningen omkring klockan 3 började falla så pass tät, att vi ej längre kunde fortsätta arbetet, påbjöds hvila och att lägereld skulle iordninggöras. Ett par vindfälda furor afstympades därför, snön röjdes undan på en en plats under några yfviga granar, en tallstubbe bröts upp för att aflämna sitt kådiga tändvirke, och inom kort flammade brasan lustigt upp mot snötyngda grenar. Träden gräto strömmande tårar öfver den bedrägliga värmen, som beröfvade dem den klädsamma vinterdräkten. Vida omkring i skogsdunklet spred stockelden sitt darrande sken, som illuminerade i rött öfver drivvorna samt långt in bland videsnår och granbuskar sände en mängd färgrika reflexer.

Centrum, vår »fasta punkt», utgjordes gifvetvis af denna stockeld, kring hvilken vi så småningom slogo oss ner, sedan renen blifvit fränspänd och fastbunden, provianten uppackad och lappmuddarna pådragna — ty att vara klädd bara i vanlig skogslöpardräkt går ej gärna an när det gäller att bivuakera en vinternatt omkring 30 mil från kusten — — jag har många gånger gjort det, men det har kommit ganska surt efter. Rundtom lägerplatsen hade manskapet fällt smågranar och lagt dessa i häck ofvanpå hvarandra samt därpå tätat det hela med grankvistar, så att grenverket blifvit nästan ogenomträngligt för den händelse vi skulle få snöstorm under natten.

Så begyntes då nattillrustningen, som är ett lika viktigt som intressant moment af lifvet i skog och mark. En med-

förd gryta fylldes med vatten från en ypperlig källa i myrkanten samt ställdes att koka öfver en glödhög, hvarpå vattenet försattes med salt, smör, kornbröd och lufttorkadt renkött — detta allt blir en närande soppa, som på finska benämnes »kiisseli» och allmänt brukas här uppe, under flottningar och timmerafverkningar ej minst. Den går fort att tillreda, och man blir i en fart både varm och mätt af den.

I afvaktan på att denna särdeles omtyckta rätt skulle blifva färdig hade emellertid finnarne ur sina matväskor dragit fram smöraskar, ojäst kornbröd, någon hemma i nybygget stekt fågelkropp och kanske litet amerikanskt fläsk, drucko den outhärliga surmjölken ur flatbukiga träflaskor samt mumsade väldeligen och med den dråpliga aptit, man kan påräkna efter strapatser i skogen. För egen del drack jag kakao och stekte i min lilla emaljerade panna en mustig renbiff. Kiisselin blef färdig, och nu vardt det ett sådant sörplande i kaffekoppar och bleckmuggar, att den tjudrade renen ett tag glömde bort att äta laf från grangrenarna. Hvarje karl i laget tänkte nu blott på att få sin andel med af den varma, fettdoftande drycken.

Under djupaste tystnad afslutades middagen, kaffepannan aflevererade sitt sorlande, mörka innehåll, ur torkade lomskinn framtogos »finska blader», hvilka karfvades på pjekskostöflarna och slutligen, instoppade i pipans masurskalle, kolade med sin karaktäristiska något salta och fränt mögliga lukt.

Litet hvar sträckte sig nu på markens frusna mossbädd med benen vända mot den knastrande stockelden, och inne i granhvalfvens halfskymning glimmade snart pipglöden, där man på allehanda sätt sökt skaffa sig lämplig hufvudgård. Hvad den kännes skön, denna mattighet, denna tillfredsställda ro, som faller öfver en när man en hel dag knogat i markerna, ätit sin enkla middag med ypperlig aptit och sedan fått räta ut kroppen i hela dess längd på en granrishop fram-

för lägerelden med dess jämna värme! Sanningen häraf kan blott den förstå och intyga, som själf left en smula vildmanslif.

Och hur intressant är det ej att följa finnarnes förehafvanden en afton vid bivuaken i djupa skogen! Där är makligt arbete till tidsfördrif, ett surrande prat, skratt och upp-tåg. Somliga skära björkvidjor, fånga med bälteknifven af deras bark mot skoskaften, vrida och torka dem vid elden, i hvars närhet de sedan stickas ner i marken för att af den det så lyster användas som tändmedel vid det intensiva piprökandet; somliga taga af sig pjeksorna, breda i och för torkning på vederbörligt afstånd från elden ut det begagnade skohöet och hänga sedan upp både själfva pjeksorna och strumporna, om dessa blifvit alltför genomsura under dagsmarschen. Andra skära drickskoppar ur masurvuxen björk, andra åter fjättras af tröghetskraften i maklig ro med pipan mellan tänderna.

Heikki Lehtipalo Isokangas är en bland de präktigaste skogsbor här, som jag lärt känna. Han går dagen i ände, ofta i obekanta marker, lika uthålligt och säkert som trots någon yngre person; och mister han någon gång rätta stigen, vandrar han dristigt och lyckligt vidare efter en hastig observation af solens läge samt lafklädnaden på stenar och träd — en fullständig indian.

Och ypperligt berättar han. Vid backvarden (stockelden) har jag ofta hört honom skildra mystiska ting, som hända i de djupa skogarnas rike, hört honom eftertänksamt och begrundande orda om de mäktiga Tontat, som bo där fur och gran i skogsdunklet växa samman till täta snår.

Nu i afton berättade han tilldragelser från sin ungdom, då han varit lycklig krypskytt under pågående tjäderspel — det var i de tiderna då en stackare kunde få skjuta några storfåglar om dagen utan att jägmästarn tog i tu med honom. En jaktdag, riktigt en vacker vårmorgon, fick han död på

fem tjädergubbar. Nu sedan detta skytte kitsligt nog förbjudits, tog han skogsfågel i snara och stock — och sköt förmodligen fortfarande sin tjäder på spelet, ty gammal kärlek rostar ej lätt.

Tiden lider fort undan. Fram mot klockan åtta känner man den vallmokransade sömnguden nalkas med sin mäktiga, sköna magnetism. Och likt något konstigt djur hvilket som helst drager man då in armar och hufvud så långt man kan i den värmande lappmuddens skinnhölje samt bereder sig att somna och drömma om allt hvad dagen bragte och skogen lärde. Men innan man lägger sig till ro ser man än en gång ut öfver stockelden och den kring densamma lägrade gruppen.

På andra sidan om de glimmande lågorna synas manskapets ögon glänsa under tofvigt, mörkt hår, medan reflexerna glida öfver smutsiga, skarpt skurna ansikten; i en björk, som afhuggits för att bilda en af väggarna i lägret, hänger den brokiga ren-selen, hvars gula och röda färger lysa mot eldskenet och hvars stora röda tofsar svänga för vinden. Bunden vid en gran står renen och äter, mumsande som en kanin där han med mulen skjuter undan snön för att afnoppra de spåda laftopparna. För resten ser renen ruskig ut nu, ty hornens hårbetäckta hud har ej fullständigt affejats utan hänger från den flerstädes blodiga hornmassan ned i långa trasor. Emellanåt sträcker renen hårdt på grimmans bindsle, och då darrar trädet och stjalper en hel drifva snö i djurets hvitgrå fäll. Men renen ruskar af sig snön och mumsar som förut.

Nu börjar det smått snöa. Sakta komma små, så små, frostglindrande flingor nedsvirrande, glänsa som diamanter mot eldskenet. Kanske blir det snöfall till natten, eller kanske snöstorm? Stor sak, vinterkyla och snöfall äro drägligare än de blodtörstiga myggsvärmarna i sommarbivuaiken och regnet i höstetid.

Tvärs öfver finnskogen.

Till *Daniel Fallström.*

I landets nordligaste gränsmarker infann sig 1890 års vår så pass tidigt, att man blef rent förbluffad. Särskildt tyckte vi Pajaliter i vår kyrkby vid Torneälflen, att den kom oförskyllt snart.

I allmänhet är ju våren en härlig årstid. Här i dessa högnordiska bygder är den dock kanske mer än på andra håll efterlängtnad och älskad, ty här vet man gifvetvis att uppskatta den hårda kamp mot köld och snö och mörker, hvori den har att bestå och afgå med seger, här bjudas den osökta tillfällen att uppträda med öfverväldigande kraft, här är den också sällspordt fager och ljufvig.

Ganska egendomligt var emellertid att skåda den snabba scenförändring, soljuset nu åstadkom i det nyss så vintriga landskapet. Inne i skogen smälte drifvan undan för ett ständigt grendropp, som genomborrade det pösande hvita markhöljet till likhet med snår af underliga koraller, myr och fält drucko sig otörstiga af kyligt snövatten, och älflen visade en blånande, öppen strimma ute i kungsådran. Älflen var måhända mest intressant att studera, ty i mån som flödvattnet steg, erbjöd den ett dagligen växlande utseende. Närmast

»landkallen», där en matt gulgrön sörja lyste bortom den töande strandisens brustna bryggor, höjde sig vattnet alltmer för att snart kunna pressa ner förankringarna bland stenkumlen; längre ut, där vintervägen dånat för lustigt hästraf, där rankbågens bjällerkransar förgäfves ringt samman på enslig färdestråt och där renen framför lappens pulka svängt sin månggreniga hornkrona, där lopp nu långs randen af strömfåran en tydligt markerad, buktande strimma, hvars färg underligt stötte i brunrött — där dref all den upptinade hästspillingen kring bland halm och strö, medan vattenståndet steg och så småningom dränkte detta slags osnyggande vinterminnen.

Åkertegarna och gräslindorna kring kyrkbyns spridda hemmangårdar visade ett grådaskigt snötäcke, som här och där föreföll lappadt med mörkare isättningar, hvilka dock endast utgjordes af stora kala markstycken, där den gulnade sädesstubben drömde om uppståndelse. På konstladt sätt hade snön här blifvit undanskaffad genom påförande af en blandning aska och sand, som underlättat smältningen — också med landsvägarna förfar man här ibland på samma egenomliga sätt. Somliga dagar mot slutet af april föll regn, mildt, vackert vårregn, som naturligtvis endast påskyndade föryngringsarbetet, hvilket synbarligen pågick med sjudande fart. Och att våren heller ej kunde vara fjärran, därom kvittrade också sädesärlan, därom drillade lärkan och sjöng bofinken, medan svan och gås förnämt drogo fram i fylkingtåg under den klarblå himmeln. Ju längre fram i månaden det led, desto kortare blef det mellan regnskurarna, och gammalförståndigt folk profeterade om en svår myggsommar, hvilket också blef förhållandet.

Denna tid eller vårbrytningen kallas här uppe »förfallet», »föres-förfallet», ett rätt betecknande namn för öfrigt. Inga vägar äro då pålitliga hvarken till lands eller sjös, det »hvarken bär eller brister», och den som då måste färdas ute i

mark och skog har att öfvervinna svårigheter, om hvilkas beskaffenhet och utsträckning en »sörlänning» knappast kan drömma.

* * *

Den 29 april skulle jag för tredje gången under året resa den 16 mil långa vägen rätt öfver skogarne till Gellivare. Förut hade denna färd endast erbjudit behag tack vare ypperligt före och mestadels gynnsamt väder, men nu skulle det säkerligen blifva annat af — hade jag blott velat lyssna till mina vänners alla välvisa föreställningar och ej uteslutande tagit hänsyn till nödvändigheten af att efter ändad tjänstgöring i Pajala begifva mig till mitt nya hem i Gellivare, skulle jag också utan afsäknad inhiberat denna mer än besvärliga resa, den mest ansträngande jag någonsin företagit. Det var emellertid endast med största möda, som jag i Pajala kunde finna någon villig att lämna skjuts till Tärändö, hvilket var det första hållet. Man tvekade nämligen allmänt att släppa ut hästkrakarna under sådana här vidriga naturförhållanden, och denna omsorg røjde nog åtskilligt mer än bara ömsinhet mot djuren, ty af den åkomman lider befolkningen helt föga — den förekommer ytterligt sporadiskt här uppe. Ändtligen hade jag lyckats öfvertala en finngubbe att kуска i väg med mig och min koffert, och efter inmundigandet af sedvanliga »färdknäppar» bar det så midt i natten af från jägmästarebostället på älfbrinken.

Strandbranten aflevererade genast ett formligt snöskred, när hästhofvarne började hasa i sluttningen, men häraf vållades dock intet vidare spektakel, utan lyckligt och väl passerades såväl älfbacken som det remnade landfästet, hvarefter vi styrde ut på Torneälfvens töande isar. Omedelbart här efter somnade jag in på »rislans» mjuka höbädd — man sofver förträffligt på färdvägar i en sådan där lång, bekväm finsk spjälsläde på skidböjda medar — samt stördes sedan ej det

minsta af den mig åtföljande lapphunden Skuolfes oupphörliga skall eller väcktes af att vi vid hemmanet Pääskynen (d. v. s. Svala) körde upp på älfstranden ett stycke för att undvika Kärrikoski, en fors som redan förde ganska mycket vatten. Förbi Juhonpieti-gårdarne nådde vi härpå efter några timmar fram till gästgifveriet Peräjävaara, där jag synbarligen inte alls gladde den långsamt sig morgnande skjutsentreprenören med min anhållan om en häst till Tärändö — hade han kunnat strejka, vet jag att han så gärna gjort det.

På vägen mellan Juhonpieti och Peräjävaara hade jag plötsligt vaknat i en orolig dröm, hvarunder jag tyckte släden sjunka. Utan hvarje motsvarighet i verkligheten var dock denna föreställning ej så alldeles, ty under den ganska kalla natten hade tunna isspeglar slagits ut öfver älfvens myckna flödvatten, och när vi nu körde fram på den lika villsamma som farliga vägen, sjönk släden oupphörligt ner öfver ett kvarter, där medarne äntligen träffade den fasta vinterisen, hvars snösvepning smält under de föregående dagarnes regn och blida. Det var ett öronpinande rassel, ett knastrande och brakande utan all ände, när den nattgamla isen bräcktes under hästhofvarne och medarnes järnstänger.

Som sagdt fortsattes färden från Peräjävaara till Tärändö, denna trefna kyrkby, belägen omkring utflödet af älfven med samma namn, hvilken tjänstgör som en slags ytterst märkvärdig vattendelare eller bifurkationsflod mellan Torne och Kaliks älfvar, ett måhända i hela världen allenastående naturfenomen. Härunder iakttog jag bland annat en samling svart-håriga fjärillarver på snön och en präktig gammal gräsandrake vid en öppen bäckåder, som silade fram genom en myr. Flere gånger varsnades gäss och svanar sträcka norr ut med makliga vingslag.

När man kommer till kyrkbyn denna väg, har man att passera ett flertal vidsträckta myrar, och dessa liknade nu stormrörda fjärdar. Vattnet förebildades här af myrens smäl-

tande snösörja, som ofta redan gått öfver i flytande form och hvars färg drog i grågrönt, vågbärgen eller böljekammarne af råkar, som tornat upp mot hvarandra, skummet af hålfylld, frasande is. Skuolffe föreföll ej något vidare belåten öfver att behöfva kryssa sig fram öfver alla dessa besvärliga myrar — ibland måste han gifva sig i och simma, sedan han hållit en lång, klagande monolog. Den yfviga pälsen slöt sig ruggig och stripig efter hans stackars frusna kropp, men jag kunde sannerligen ej hjälpa honom, då han på inga villkor behagade åka.

Klockan 7 på morgonen nådde vi fram till Tärändö, hvarest jag tog in i gästgifveriet i Wanhatalo-gården, där den gamle skjutshållaren Heikki Adamsson då ännu lefde och bodde. Af min körsven fick jag till lifs åtskilliga historier om de underliga samlingar af lokor och gamla hästskor och allehanda husgeråd, som denne Wanhatalo bragt ihop. Han var tydligen offer för en samlaremani, som både idiotiserat och förljufvat hans lif liksom så många andras, men som en sannskyldig drake rufvade han verkligen öfver sina skatter, ty jag fick hvarken nu eller följande sommar den äran att fullständigt bese dem. Folk i bygden spådde honom en ordentlig gastkramning på dödslägrat, ty malicen ville veta, att han i likhet med sin trollkunnige far plägade vara skäligen orätt-rådlig — denne gamle Adam Wanhatalo fick en förskräcklig ändalykt för omkring 50 år sedan: gästarna huserade alldeles fasligt med hans döda kropp och hade synbarligen sökt att få honom, ty skinnet felades flerstädes på liket. Nu är äfven Heikki Adamsson Wanhatalo gången ur tiden, men folkets profetia lär hafva besannat sig, ty gästgifvaren »gick igen» rätt ofta och spökade som en hel karl.

Gubben Wanhatalo bad mig särdeles bevekande att få slippa skjutsa på grund af det miserabla väglaget, men därtill var det mig naturligtvis omöjligt att lämna samtycke, då jag ju i sådant fall ej kunnat på denna väg komma fram till

Gellivare annat än till fots och detta efter en rundlig tid först sedan snösmältningen var undanstökad; utan efter en föga stärkande frukost af torrt renkött, grafvad sik, mjölk och detta evinnerliga »rieska» (osyradt kornbröd) kuskade vi vidare in i finnskogarne. Flerstädes mötte vi bäckar, som vi måste öfver trots strömsättningen af tövattnet — i början såg det ganska kusligt ut att köra ner i det rinnande vattnet, men så småningom vande vi oss vid det, synnerligast som underisen ännu i allmänhet var fast och pålitlig. Emellertid hände det ganska ofta, att vatten forsade in i slädkorgen, så att allt höet och vi själfva blefvo genomblöta. Men fram gick det i alla fall, och äfven Skuolffe, den arma stackaren, lyckades krafla sig öfver de uppsvällda åarne utan att dränka sig.

Var »föret» på dessa bäckar, hvilka redan varslade om vårfloed, bekymmersamt till den grad, att det stundom nödgade oss att fälla granar för att stjälpå dessa öfver bäcken och dymedelst vinna ett säkrare underlag för häst och släde än den dolda, ofta bräckliga isen, var som sagdt detta »före» här både riskabelt och rent af farligt, var det emellertid föga bättre i den djupa, lösa snön på myrarne, där hästen till följd af svårigheten att draga mestadels måste gå fot för fot. Ej stort bättre var det heller i slutningarna af bärgen, t. ex. på Rovavaara, där släden hoppade som en liten tätting bland stenarna på den jämmerliga vintervägen genom vildskogen.

Nu var den stora frågan den, huruvida Narkausjoki (Narkälven), hvilken vi måste öfver, redan »gick» eller ej. Gjorde den det, ja då blef jag med all säkerhet tvungen att återvända till Tärändö och så göra en faslig krok via Korpilompolo och Öfverkaliks längs allmänna landsvägen till Gellivare — det skulle just bli ett skönt spektakel! Denna Narkälven är nämligen rätt betydande, den för mycket vatten, hvartill bland annat bifloden Koinujoki bidrager, och skulle man än kunna praktisera sig öfver på en flotte trots den strida böljegången vid vårtiden, kunde man ej föra några

saker med sig och kunde ej heller komma vidare. Det är därför ej att undra på, att vi med otålig oro afbidade det ögonblick, då vi skulle höra bruset från Narkälven.

Rätt som det var, hade vi den framför oss i all sin vildmarksglans: på och nedom närmaste strandbrant lågo stora bråtar afverkadt timmer, invid motsatta stranden, där timmer också låg hopfördt, strömmade vattnet i glittrande solsken. Efter en grundlig undersökning med störar af den öppna rännan, som under sitt mer än alnsdjupa vatten gömde fast isgata, styrde vi ner på älven och gåfvo oss ut i strömfåran, där vattnet forsade in i släden, så allt bagaget låg och sam som i en bassäng. Lyckligt nådde vi emellertid öfver till andra stranden, men den vanliga uppkörsvägen visade sig vara spärrad af timret, hvadan vi måste sätta uppför en nästan lodrätt stupande backe, där hästen störtade gång på gång. Nu kom jag att sitta i bakkorgen i vatten till midjan, alldeles som en fisk i en spjälsump, men situationen var sannerligen föga behaglig, hvarför jag skyndsamt krälade fram till slädens främre del, hoppade ur och hjälpte skjutskarlen att hålla släden, så att den arma hästen kunde få ett drägligt säkert fotfäste i älfbacken, där svallisen låg spegelblank under snön. Äntligen lyckades vi krafla oss upp på jämn fastmark, och då tyckte vi oss båda vara förtjänta af en god stunds »piphvila». Ej heller Skuolffe syntes vara missbelåten med rasten, som han tillbragte med att söka slicka sig litet torr — han hade ett tag varit nära att ryckas med af den brusande älven.

Så småningom hunno vi fram till byn Kompelusvaara, där vi läto en i hast hopkommen stigmansfrukost oss väl smaka. Härefter fortsattes färden öfver den uppsvällda, strömande Kursujoki vidare in i vildmarken, som särskildt denna årstid sannerligen gjorde rätt för namnet. Öfver och långs sluttningarne af Kuusivaara körde vi sedan till Äijävaara by på en slingrande, backig väg, öfverflödande på vindfallen,

stenar och timmerskatar, som tjänade släden till ett föga afundsvärdt surrogat för ordentligt före. Hade snön i allmänhet förbytts och runnit bort i vattenbäckar utför bärgsbranterna, låg den emellertid ännu ganska djup kvar i åtskilliga beskuggade backar.

Från dylika är det jag erinrar mig den egendomliga känsla man erfor, när den långa släden af finnkampen röcks ner utför stundom svindlande höjder — sensationen verkade på mina för tillfället irriterade nerver ungefär så, som när man i dröm sakta glider ner i ett bråddjup eller också sänker sig ner med en ballong, om man råkar hafva den förtjusande behagliga förmågan att kunna drömma sig vara aëronaut. Efter att så till sägandes hafva »gått på hufvudet» eller rent af stått på ände under några minuters snabb färd stampar emellertid rätt som det är släden sedan till så pass grundligt i den vanliga urgröpnigen nere vid backens fot, att man ej lär kunna undgå att vakna ur sina fantasier, ty då slängs man som en boll mot spjälkarmen, och bagaget hoppar då som vore det förhäxad.

Från Äijävaara styrdes kosan ut på den vida Palovaaranvuoma. Denna myr tedde sig som ett veritabelt haf liksom nästan alla de andra myrarne, vi hade att passera, och de lågvuxna, risiga martallarne, som här och där voro utposterade på dess i öfrigt fullkomligt kala slätt, bidrogo endast till att förhöja illusionen genom att verka som »prickar» eller något annat slags sjömärken på den ensliga farleden genom ödemarken. Efter att hafva rest fram öfver bärget här invid, Palovaara med dess åsar af blandad tall-, gran- och björkskog, kommo vi så ner till den breda Ängesån, som öfverfors under tämligen gynnsamma isförhållanden strax nedom Pahakorvankoski — det var i allmänhet de smärre vattendragen, hvilka hittills visat sig som mest brydsamma. Nu körde vi fram genom ett hedland, där furorna stodo i så skarp belysning af förmiddagens granna solljus, till den grad kringflutna af

ljus, att de nästan föreföllo flata, målade på väf à la teaterdekorationer. Jag misstänker emellertid, att en regissör väl skulle betacka sig för att göra fond med resliga timmertallar! Öfver Huhtamaanvuoma nådde vi härefter fram till byn Järämä, den ock Satter kallas.

När vi efter en stunds rast, hvarunder jag af trötthet somnade in på pörtgolfvet i en af gårdarne, åter drogo ut på den mödosamma färdvägen, kommo vi först till en myr, där Eriophorum blommade och en trana syntes spatsera utan att det minsta oroas af vår skäligen bullersamma framfart på det slaskiga föret. Nådde vi så Aksujoki, som vållade oss bekymmer, förtret och nesa. Vid den vanliga undersökningen med en påle befanns nämligen denna vildt brusande bäck, som redan strömmat vida öfver sina bräddar, föra mer än famnsdjupt vatten, hvarjämte isen där under var långt ifrån pålitlig. Då Aksujoki, som är ett biflöde till den ganska stora Linaälven, sålunda redan börjat att »gå», återstod intet annat än att göra en krokväg ner till hufvudälven, som nog ännu borde vara trafikabel liksom Ängesån.

Genom ett vidsträckt grandrog, där träden stodo som i kruka, enär grendroppet bildat djupa grafvar i snön kring stammarne, togo vi oss därför fram till Linaälven, som rinner fram mellan branta stränder och hvilken vi utan vidare äfventyr passerade strax ofvan Rautakoski, en högljudt larmande fors, i hvars grannskap vi varsnade tvenne alfåglar — våren var sannerligen i annalkande, det syntes tydligt nog! Att börja med hade vi nu ej ens någon af dessa eländiga vintervägar att följa, utan måste tvärs genom vildskogen i en mycket kuperad terräng söka oss fram bäst vi kunde. Efter ett oupphörligt rakande öfver vindfallen och moras kommo vi dock äntligen fram till den gångstig, hvilken på vinterföret befares med släde mellan finnbyarne. Härefter styrdes kurs på Yrtivaara, en rätt omfattande by på en höjd ofvan Rautajärvi stora, vackra träsk, som vi efterhand nådde.

I Yrtivaara dröjde jag en god stund under samspråk med byborna om den gångna vintern, skogsförhållanden, nyheter och väder och vind. Trots af att gubbarna sålunda finga sitt lystmäte på allsköns prat om allt möjligt och ingenting samt i uppsluppet godt lynne behagade smickra mig för mitt tilltag att ej tveka att färdas öfver skogen den här vanskliga årstiden midt i »förfallet», gjorde ändå husbonden i den gård, där jag tagit in, allehanda svårigheter vid att lämna mig skjuts vidare och att släppa ut någon af sina vuxna pojkar till körsven åt mig. Han svor och förbannade sig på, att det här just var ett radikalt sätt att taga död på både folk och få.

Då jag emellertid bestämdt förklarade mig ej blifva ett dugg hjälpt genom alla hans jeremiader, om jag ej kunde få låna hästen och pojken hans att frakta mina saker — själf kunde jag väl trampa och gå i snösmörjan — tinade han likväl upp så småningom och lät sina skrupler fara. Det kunde han för öfrigt godt göra, ty vägen fram till Hakkas, eller åtminstone till allmänna landsvägen, var verkligen skapligaste stycket på den långa färden genom skogarna, om det än var skäligen drygt — för att ej säga *oskäligt* drygt.

Först hade vi att köra fram långa åtskilliga branta höjder och att färdas öfver den betydande Rautavuoma, hvarvid vi lyckligt och väl trasslade oss öfver ännu en bäck: Haukioja, utlopp för Haukijärvi, och redde oss skäligen bra på sankmarkerna kring Aborrträsk eller Ahvenjärvi; sedan att söka nå fram till landsvägen mellan Gellivare och Öfverkaliks, som löper fram här i närheten. Men allt vårt tålmod frestades verkligen under denna nattliga färd, som aldrig tycktes vilja taga slut. När vi så »efter sju sorger och åtta bedröfvelser» ändtligen hörde slädmedarne rassla mot landsvägsgruset, ansågo vi oss nära nog framme, men det var minnsann ej fallet.

Visserligen var nu den långa, ansträngande resan tvärs

genom vildmarken mellan landsvägarne ändad, men ännu voro vi hvarken i Hakkas eller Gellivare. Till det förstnämnda stället, en stor by med gästgifveri och skjutsstation, hade vi dock endast omkring 3 kilometer, men att äfven ett så pass litet vägstycke kan kräfva en rundlig tid, därom hunno vi blifva grundligt öfvertygade, medan vår hästkrake fot för fot stretade sig fram på landsvägen, där det var komplett *barmark*.

I Hakkas ville man naturligtvis ej bestå någon schäs under det rådande usla väglaget — schäsen var *sönder*, hette det förstås därför. I stället fick jag klifva upp i »ett åkdon af simplare beskaffenhet», såsom frasen lyder i skjutshällets dagbok, och däri härbergera mina medförda egodelar för färd vidare norrut. Ja, sannerligen var ej detta åkdon af »simplare beskaffenhet», rent ovärdigt simpelt för en uttröttad och redan förut tillräckligt råbråkad gentleman! Det var nämligen utan alla omskrifningar rätt och slätt en arbetskarra utan tillstymmelse till fjädrar af något slag.

Snällt och beskedligt emballerade jag mig emellertid i min lappmudd samt lade mig ner på kärrans botten med en filt som hufvudgård, hvilket jag tyckte skulle blifva högst bekvämt. Men min skapare hvad den kärran skakade erbarmligt! Inte ens med bästa vilja och anlitande af alla mina krafter lyckades jag ligga still i det oroliga fordonet, utan slängdes som en vante från den ena sidan till den andra och tog gudnås ordentlig »törn» öfver allt. Väglaget var nämligen helt enkelt gement, än knaggligt, så att min kropp formligen led tortyr, än uppblött och snömängdt, så att vi måste köra som ena riktiga stympare. Emellertid kommo vi verkligen helbregda fram till nästa gästgifveri vid Leipojärvi, hvilket förvånande faktum nästan öfvergick mina förväntningar.

Om den återstående delen af vägen är nu ej mycket att säga. Att myrarne lågo öfversvämnade som sjöar och att

älfviken (lugnvattnen i älfven) liknade hafsvikar, att bäckarne med sitt myckna strömvatten gestaltade sig som åar, allt detta är nämligen redan nämndt. Ofvan Leipojärvi började emellertid väglaget att blifva allt sämre för hjuldon, om det också ej alls dugde för släde. Där fanns nämligen djup snösörja nästan öfverallt, och detta förhållande verkade naturligtvis menligt på farten och tröttade hästen öfver höfvan. Till sist nådde vi så fram till Gellivare — klockan var då omkring 7 på aftonen. Jag hade sålunda på 1 $\frac{1}{2}$ dygn tillryggalagt den 16 mil långa, mer än mödosamma vägen från Pajala, såsom förut nämndt den besvärligaste och mest ansträngande färd, jag någonsin vet mig hafva företagit.

Här i Gellivare höllo »De Dundrande Bröderna» — så tolka laici föreningsinitialerna D. D. B. — ett festligt ordenssamkväm, hvori jag välvilligt inbjöds att taga del. Det går dock skäligen krent att glamma, när alla leder värka och hufvudet tynger af trötthet! Därför bröt jag upp strax efter supén eller vid 12-tiden och gick till kojs på mitt rum i hotellet för att njuta välbehöflig hvila.

Såsom bevis på huru genomtrött jag då var, vill jag till sist nämna, att jag under den djupa, dödstrunga sömnen ej ens vaknade, när en »dundrande broder», som visst idkat någon gammaltrakisk »amystis» eller »störtsupning», gement nog gick upp på mitt rum och ytterligare välkomnade mig genom att placera min stora, fullpackade, tunga koffert ofvanpå min lekamen i sängen. Emellertid måtte jag under sömnen hafva krängt af mig den besvärande belastningen utan att likväl vakna af bullret, då den ramlade i golfvet, ty om morgonen fann jag till min förvåning kofferten ligga kullstjälpt invid min bädd och mig själf »spjälad» med vedträn, som man haft älskvärdheten att på flera håll sticka under under min kropp. Samtidigt är ju det anförda ock ett bevis på hur näpet det ibland kan gå till i civilisationens utkanter.

Vid Angermanälfvens strand.

Till *Anton Genberg.*

Låt oss följas dit upp där älfven brusar mellan skogklädda stränder, där bygden ligger som ett schweizerlandskap på nipornas flackor och högt uppe i grönskande bärget, där forsen brusar och kvällsol skimrar i förtrollande glans öfver fjäll och åsar och silfverklara vatten. Skenläggningen ringlar fram som en bro för kulturen från sydligare nejder — och för ditt turistbesök. Det är ju så lätt att komma dit! Vi färdas längs den breda Ljusnan, omgifven af långa höjdsträckningar och däribland den egendomliga »Järfso klack», fortsätta genom de vilda skogspartierna i norra Helsingland, det forna »nordanskog», passera den forsande Ljungan, rulla genom Ångebyn med dess höga, härliga luft, titta på Håsjöstepeln, ila genom den fagra Ragundabygden, köra fram öfver Indalsbron med dess präktiga utsikt och varsna rätt nu »Döda fallet», som vi vore hågade att bese mera noggrant med det samma, om vi ej tänkt fara till Sollefte direkt. Ett gripande intryck gör det emellertid att skåda dessa branta, kala klippor, utför hvilka Indalsälfven en gång dref sitt skummande vågsvall — nu är där tyst, så tyst, hållarna ligga svarta som en grift, och fram öfver den egendomliga, torra, mörka bärgsstupan slingrar sig en kilskrift i rött och täljer att

klippafsatsen är en jättevärd öfver en väldig, numera hänsofven naturföreteelse.

Då man väl kommit till Hellgum, råkar man Faksälven som rinner upp vid riksgränsen och ej långt ofvan Sollefte förenar sig med Ångermanälven. Långs förstnämnda vattendrag kör man till stationen Långsele, där man byter om vagn för att ej bli tvungen att följa med till Vännäs och Boden — hvilket vi spara till nästa gång, då vi gifva oss direkt till Gellivare och skåda midnattssolen. När man kommer fram till den utomordentligt natursköna punkt, där älvarna blanda vatten med hvarann, ser man i fjärran den ståtliga bron öfver Ångermanälven resa sitt fantastiska järnverk öfver granitkolonnerna i kokande forsen. Och sedan har man en utmärkt vacker väg kvar på den höga högra stranden af skummande älven.

Djupa raviner ligga ingrädda i sandbrinkarna och gifva upphof åt kilformiga plan, »niporna», nedifrån lika stympade käglor, oftast kala och jämnstrukna, stundom beväxta med ungtall och björk. Där skummar en bäck i trånga hålgången och tömmer sitt löddriga vatten i älven. En lummig björk sträcker sina hänggrenar däröfver för att få pärlestänk på sina susande blad. Korna gå med mässingknoppar på hornen och läska sina strupar i bäckens vatten, och en hvit, långraggig getabock står och stirrar på tåget med stora, undrande ögon. En stinta i röd kofta viftar åt oss alldeles öfvergifvet längtansfullt och länge — res dit och se, hon står kanske kvar ännu.

Vi behöfva ej fara till Norge eller Schweiz för att skåda en alpygd, vi ha den här kring Ångermanälven inom eget land. Vill man vara grundlig — och det är både nöjsamt och lärorikt — börjar man vid Hernösand nere vid kusten, reser med flodångare och fortsätter ända till fjälls från Sollefte. Då har man sett någonting som kan vara lönt att sätta sig och minnas.

Kring Sollefte äro niporna särskildt höga och sönder-rifna, ofantligt måleriska. Den ena, Borgen, ligger på högra älfstranden, den andra, Rämle- eller Appelbergsnipan, på vänstra. Båda dessa egendomliga naturfenomen, som tydligen en gång i tiden bildat ett enda väldigt »sandbärg», förenas genom en präktig stålbros på granitpelare, som man riktigt känner darra i den våldsamma forsen. Är man anlagd för natursvärmeri, bör man gå dit en höstafton, när månens bleka nattlampa hänger öfver det förtrollade landskapet, glittrar i forsens skummande våg och sprider reflexer öfver de höga dunkla stränderna med rimfrost öfver all sanden. Från Appelbärgsnipan med dess furupark ser man vida öfver älfven mot norr och söder, ser glänsande forsar, en mångfald af byar och så dessa förtjusande stränder med skogklädda åsar, som i aldrig tröttande mångfald sänka sig terrassformigt ner mot vattnet.

Solleftebygden är en åldrig kulturtrakt, ätthögar tala litet hvarstädes sitt stumma språk om förfäders id och vandel. Hvad beträffar själfva namnet på platsen, gissar man genast på en förvrängning, och att en dylik verkligen här föreligger, därom kommer man snart under fund, när man hör ortsbefolkningen kalla platsen *Söllet* med ett å-ljud med dragning åt ö. Förhållandet lär nu vara detta, att i lappskan finnes ett ord sollet, hvilket betyder ett ställe där två rinnande vatten förenas, såsom Faksälfven förenar sig med Ångermanälfven strax där ofvanför. I sockensigillet står namnet såsom *Soleta*: »Soleta Soehns Sigill», på 1700-talet hette det i tryck och skrift *Söllefte*, men numera har man fått det att lyda Sollefteå. Några ortsbor säga också Sjölefte. Det minsta man kan göra är att taga bort ändelsen på å. Doktor Hazelius, som är en »renlifves» man, skrifver alltid Sollefte.

Jul i vildmarkstorpet.

Till *Carl Adolf Öhrström.*

Lång, mörk och kall är vintern i lappmarken, psykiskt och fysiskt manafrestande, mäktigt påverkande känslolifvet, eggande till tungsinthet och drömmar. Den är föremål för såväl djup och stolt kärlek som förtviflans förbannelser, är både efterlängtdad och motsedd med bäfvan — ej under då, att den högnordiska folkfantasiens kommit att särskildt vid denna årstid knyta föreställningen om åtskilligt öfversvinnligt, för hvarje naturreligion betecknande, som i skumma skogen för sin i norrskenskvällarna förnimbara tillvaro. Ojäfviga vittnen om denna folklynnets böjelse hän mot allt, som med minsta skäl kan vara möjligt att grubbla öfver, äro de brokiga sagor hvilka man och man emellan täljas framför nomadens öppna äril eller den fastboendes murspis i pörtet, när vinden en vinterafton hviskar i rökfånget öfver härden. Och ger man sig bara ut på färdvägar i dessa tigande, på grund af ett evigt enahanda oändligt ödsliga, gripande ödsliga nejder, finner man ovillkorligt — därest man eljest har ett mottagligt sinne — att naturen verkligen eger både röst och tunga att kunna tala till de mest dolda hjärtevrår.

Snön var ovanligt djup det året, midvintern sällspordt sträng: nöden kom med frostdun i vingarna sväfvande fram

mellan furorna på heden, gläntade på nybyggarkojans dörr och gled ljudlöst som en månskensflod in för att sitta till bords vid fattigmans knappa aftonvard. Från fjällens fantastiska jättevärld drog vinden ner i dalarna för att riktigt andas ut, för att med öfverväldigande kraft draga tvångströja kring myrar, hult och frusna vatten, men af skogen, den tysta, allvarsbjudande, outgrundliga lappmarksskogen, i hvars gömma finnen förhoppningsfullt timrar sig gård och den kringströfvande lappen reser sitt vadmalstält på nedsnögad mark, af skogen hejdades dock dess framfart, ty fura och gran hade nedom fjällens branter i täta led ställt sig på post till den primitiva odlingens värn.

Nåväl, i detta herrans väder — alltsedan Luciadagen hade det ju sällan varit under 20 grader, och nu var det ändå kallare och blåst till på köpet! — gick vår färd efter snabba renar fram på en drägligt uppkörd stig till ett aflägsset i finnskogen befintligt litet torp, där vi ärnade öfvernatta. Långväga ifrån vi kommit, och lång var vägen framför oss: ner till norska ishafskusten för att rymma undan ensligheten, lydde nämligen lösen för vinterns strapatser: och just under julhelgen var det.

De stora, öppna myrarna, haf af frost och snö, voro besvärligast att passera, ty där trängde stormen på så våldsamt att man blott med möda kunde hålla sig varm trots sin tjocka renskinnsdräkt à la nomad — terrängen var där helt jämn, och pulkan gled fram särdeles stadigt, hvadan just inga tillfällen bjödos till önskvärd motion för kroppsvärmens bevarande. Men så kommo vi in i skogen, den härliga, täta skogen, och då hade vi nått en sannskyldig oas i vildmarksöknen: där hven ej storm, där brände ej köld. Renarna påskyndade nu sitt traf, och min lapphund skällde af glädje. Om en stund yttrade vägvisaren, som körde först: »nu menar jag mig se ljus hos han-Isak Pekkarigubben — vi säga Perivanha, ty han är illa gammal! Hans hund Musti morrar

redan, att värdinnan kan sätta på kaffepannan.» Och så voro vi strax framme.

Den oundvikliga redogörelsen för yrke och namn samt resans mål och ändamål var lyckligt undanstökad, kaffet drucket, masurpipans karftobak itänd och ett par ripkroppar lagda i kitteln för att jämte gryn och vatten koka till fågelsoppa. Under afvaktan på måltiden redogjorde Perivanha, en gänglig, väderbiten åldring, som med son och sonhustru bebodde den af honom själf uppodlade torplägenheten, för det lika ensliga som sträfsamma lif, hvilket lefdes vid vintertid här inne i vildmarken — det var förstås den gamla visan: släp och slit i timmerskogen för sågverksbolagets räkning, nöd och umberändan, sargande bekymmer och tårlös sorg. Särskildt var denna vinter dem nog så svår, och hade ej alldeles okända, hjärtegodas människor söderut i landet räckt Perivanha och andra nybyggare en hjälpsam hand genom att skaffa mjöl och foder, skulle väl grytan stått tom öfver spiselglöden och ladugårdens sista ko fått släppa till lifhanken, så jul det än var.

Middagen var inmundigad och piporna åter tända: vi sutto på en bänk framför spiselmuren och språkade, medan ungmor, som med korslagda ben och pipan mellan tänderna slagit sig ner på golvet, så ogeneradt som möjligt skötte om sin lille skrikande Heikki. Eldskenet från härden förde i fönstren en underlig fejd mot mörkret där utanför, medan natthimmels alla stjärnor glimmade öfver tysta vildmarken; på pörtets kala, nedrökta stocklag lekte lågornas trolska ljusbilder; en katt låg och spann på en grenstol; hundarna hade ordagrant tillkämpat sig frid och sedan sträckt ut sina lurfviga kroppar vid våra fötter — det hela gaf en sagostämning så god som någon! Nu ville jag få Perivanha-gubben att berätta några äfventyr från skogen — svärsonen Juhani tittade vid mitt förslag med en lustig glimt i ögonen upp från sin skidslöjd och försäkrade, att den gamle varit med om både ett och annat märkvärdigt i sina dagar. Efter mycket kruser-

ligt tal började Isak Pekkari Perivanha, åbo i Karhuvaara-torpet, att orda sålunda:

»Ja, du jägmästare, det är nog så, att det finns en del underligheter i skogen: hemliga väsen bo där. Går man öfver tallmon här bredvid, hör man stundom skrik och jämmer någonstans långt borta — det är skogsrået, som ropar och dess ungar som kvida. Så kunde jag berätta, huru folk som mycket ligger ute i markerna ibland får höra trolen husera rundt om timmerkåtorna sina: då hugges där ved, hojtas och stojas, så att en människa blir rent vettskrämd.

Du har inte hört talas om honom ekorrskytten Jussi? — — han var en gång ute på Koivuvaara, hade ströfvat vida omkring under dagen och mot kvällen tagit in i en kåta med sina två hundar. Rätt som det var, började hundarna skälla högljudt utan att likväl våga sig ut. Då gick Jussi ut men märkte intet. Hundarna skällde dock fortfarande. Tog så Jussi en eldbrand och kastade in i skogen, hvarvid han såg ett oformligt vidunder taga till fötters; hundarna vågade nu förfölja. Men trollet kom igen. Då tog Jussi sitt flintlod och sköt inåt skogen. Åter flydde trollet, åter förföljde hundarne — vidare kom dock ej trollet tillbaka, ty trolen frukta bössor.

Försiktighet är emellertid af nöden i dylika fall, hvarför gammalt folk vid ankomsten till en skogskåta alltid frågar skogarnas andeväsen, huruvida de kunna få begagna sig af kåtan. Så var där en som lade sig utan att fråga; men strax kände han, huru någon drog honom ut vid benen. Då reste han sig hastigt upp, erinrade sig sin försummelse, tog alla sina saker och slängde väskan på rygg för att laga sig till att gå, hvarefter han begärde hvilostad i kåtan. Intet svar fick han. Då lade han sig ner igen, men hörde då någon yttra: »rätt att du frågade, men flytta dig nu på andra sidan elden, ty på din plats skall en femhundraårig gubbe ligga!» Just då föll en murken björkstubbe omkull på marken där.

En gång voro ett par grannbor ute och jagade ekorre strax före marknadstid. På en ekorre i en grantopp måste de emellertid skjuta nio skott — och han föll ej ändå. När så det tionde skottet lossades, slog kulan tillbaka och höll på att råka en af karlarne i hufvudet. Hunden började då tjuta och jägarne förstodo, att det måste vara något märkvärdigt med den ekorren, att han ej *finje* skjutas.

Detta och mycket annat berättade den gamle med liflighet i vissna lemmar och glans i skumma ögon — det rådde som sagdt en verklig sagostämning här i vildmarkstorpet, och nu som förr förstod jag fullväl, hurusom en ensligt i skogen boende nybyggare så småningom kommer därhän, att han hör furan på heden tala och sjunga, att han kan förnimma och för all tid djupt i bröstet gömma ett eko af vildmarkens för honom outgrundliga lif, »vildskogavåndan», som han på sin ståndpunkt ej kan undgå att fatta både öfversinnligt och personifiera i blodfulla drömgestalter. Det är för öfrigt rent välsignadt detta, att den fattige skogsbon besitter slik en lättroilig fantasi; ty om han ock blir inbunden till lynnet och snar till tungsinta grubblerier, känner han sig dock lycklig öfver att i en skymningsstund kunna försätta sig till äfventyrsvärldens lockande nejder, där allting strålar i ideellt ljus —: han har *sagans hviskande vildskog* strax utom knutarna.

Det mörknade alltmer, bladpipan var utbrunnen, glöden på spisens järnhäll flammade till, lyste och slocknade ett efter annat — snart var det blott stjärnglansen och norrskenets böljande skimmer, som trolskt lekte in genom fönstren. Julhelg var det — så kunde åtminstone läsas i den finska almanacken efter Haparanda horisont, men därpå tydde platt intet i Pekkaris skogstorp, därpå tänkte ingen. Men så är det öfver allt i vildmarken — ej gör man sig där besvär med julgran, och ej har man där råd till några särskilda tillrustningar.

God natt hade jag redan bjudit mitt fattiga, men vänliga

värdfolk, som anvisat mig sin bästa sofplats i en liten kammare, och snart låg jag — beredd till sömn och juledrömmar — på madrasser af en bunge kornhalm, bolster af renhårssäck, lakan af renhud och täcke af en harskinnsfodrad, röd yllefäll. Tankarna sökte sig väg till sydligare bygder, där mina vänner lefde och julen var mer än ett datum i almanacken — — kölden bände i fönsterkarmen, och stjärnorna tindrade underbart som i en barnsaga — — snart slötos mina trötta ögon, och jag drömde brokiga drömmar om en julens vackra fe, som kom med frostdun i vingarna sakta sväfvande fram mellan furustammarna på heden.

Fantasier.

Junkerns hjärta.

Till *Knut Pauli*.

Det var en gång en ung riddare, jag vet ej hvem, ej heller när och hvar. Men länge, länge sedan är det, väl i det närmaste tusen solhvarf sedan dess — solen stod inte stilla då som nu. *Bo* lär han emellertid hetat, junkern, det är allt jag lyckats utforska. Spörj nu själf vidare i bygderna om dig lyster.

Om den junkern gick öfver allt land det tal att han egde ett *hjärta*. Hvad kunde manne det vara, hur såg det ut, hvad skulle han med det, af hvem hade han fått det — ett hjärta, aldrig hade någon hört mälas om slik tingest Hi hihhi så märkligt — detta är en sannskyldig saga! Fjärran ifrån kommo vise män med undrande sinnen och nyfikenheten speglad i sina storbukiga synglas. Då lät borg-herrn draga upp vindbryggan, okvädade männen och tvang dem att återvända, ty han ville ej visa sin son som ett konstigt djur, inför hvilket ett spefullt eller fånigt leende kunde vara tillåtligt.

Själf mindes han godt huru allt timat. För egen del var han fri från skuld, han hade ej gifvit pilten något hjärta. Men väl en annan. Hvem hon var hade han aldrig fått veta, men nogsam erinrade han sig en stormig höstkväll, när en

mörkhyllt, vilsefaren kvinna vandrat borgaled och tigt väktaren om härbärke. Från österlandet bortom hafven sade hon sig stamma, i öknar och palmlundar hade hon slitit sina sandaler, nu tunna som vissna blad. Fager syntes hon som intet annat på jorden — visst fick hon härbärke och den spis hon trängde till. Och bästa pokalen med skummande vin. Hon verkade som en gengångerska ur fantasivärlden, där allt är större och grannare än här. Kort därpå giljade gamle riddaren till henne, fäste henne med stenprydd ring och äktade henne käriligen sedan han med hot och löfte om ett jordagods tvungit munken att läsa välsignelsen öfver »häxan». Efter fyllda månskiften födde hon en pilt i frustugan. Matt låg hon kort därpå i brudelin på sotesäng, när hennes darande fingrar öppnade en påse af fläckigt tigerskinn, som hon dolt under ett hyende. Rikt stickad var den med klara rubiner och stora granna pärlor. Bland trolldomsorter låg där ett sprittande hjärta, ett underligt litet ting, som hon gaf sin nyfödde att svälja. Sedan somnade hon in i fullmånens ljus och vaknade aldrig mer på jorden.

Efter den sorgenatten hade tjugusomrars sol lyst öfver tidvisarestenen på slottsgården. Men riddaren var det hela som en dröm, som det vekaste minne han gömde. Fejd och jakt hade aldrig kunnat drifva bort det.

Unge junker Bo var svårmodig i hågen och plägade umgänge med tunga tankar. Gärna satt han i någon af borgens djupa fönsternischer och stirrade ut öfver markerna, medan han lyddes till ovädrets brottning med tornens flöjldrakar och till regndroppet mot hornrutan. Sällan tändes då en glimt i hans öga, blicken låg och drömde öfver vallgravven. Skogens allvarsamma linjer, som stängde lik en mur kring fädernehemmet, fångade som vanligt hans irrande hugskott — ack, att vara tusende milar därbakom! Pulsarne slogo och blodet brände. En förtorkande ensamhetskänsla bemäktigade sig honom. Han längtade vildt, visste dock ej

hvert eller efter hvad. Bäst trufdes han ute i marken på obanad stig, där vildrosen blomstrade och strutsvingebräkens strutrar stodo som en skog under granhvalfven. Där vandrade han tida och sent, tills han kände hvarje sten i gryten, hvarje träd på mon. Med främmande folk gitte han sällan byta ord, men hästen, falcken, vindhunden och en halt träl voro hans såta vänner. Narren likade han vanligen godt och tillgaf honom hans speglosor — heliga jungfru, det var ju hans yrke att spela tokig och säga folk sanningen, när alla andra tego.

»Har jag ett hjärta jag?» frågade junkern sin falk, då denne efter slutad jakt slog klorna i husbondens skinnstoppade axelputa och hoppade ner på fångsthandsken. »Ja, det har du», skrek falcken, borrhade sin stolta blick in i ynglingens ögon och smög hufvudet mot hans kind. »Har jag ett hjärta jag?» sporde junkern sin springare och lutade sig fram öfver hans manke. »Ja, herre, du eger två», gnäggade hingsten, »ett stort för mig och oss andra, som tjäna dig, ett litet för dig själf.» »Tror du jag har något hjärta jag?» sade junkern till trälen, som just kom från nysveden i skogen. »Ja, signe dig, junker Bo, det har du», gentog trälen; »din faders hand slår, din hand smeker och hugsvalar — som din fader varder du aldrig.» Halfvägs trodde junkern dem, då häxan och själfva narren kommo till och ropade »pjosk», så att eko dånade mot borggårdens murar. »Jag menar du föddes tokig du med allt ditt dumma munväder och dina sällsamma griller», for den gamle riddaren harmset ut vid taffeln i ekpanelad slottssal. »Såsom en drömsjuk kvinna ter du dig, du som ändock är ett lo, en ung varg — inte har *du* något hjärta!» och därvid blef det.

Men junker Bo undrade öfver lifvet och människans saga —.

En solljus vårdag red herr Bo med bedröfvelse i sitt sinne ut i skogen. Vid gården hade nyss en träl blifvit

piskad till blods för att han stulit en skäppa mjöl åt sina svältande barn. Vid sonens föreställningar hade gamle riddaren ej fäst afseende.

Stiglös stråt ledde fram öfver en äng, sirad med tusende majblomster. Därifrån styrdes kosan i skridt in i storskogen, fram till djupa mon, där löfjerskan bodde. »Hallå, är du hemma? Nu är jag led vid hela lumpna lifvet och trår till glömska hos dig», ropade junker Bo och slog med svärd-fästet, så att barken rasade från furorna. Då gled hon ut i solljuset, löfjerskan, och stod som den fagrade drömbild inför honom, medan klipparen skyggade. All sin hemlighetsfulla kraft samlade hon i ett långt, stumt betraktande, tills hon sträckte sitt stjärnsirade finger mot honom, som kallat henne. »Du är olycklig, unge junker, förtviflans svarta fåglar kretsas kring ditt äne, du lider bland människor, dem egennyttan och själfgodheten jäkta. Jag känner aldrig kvädna gåtors tydning, känner också dessa människor: de äro som döda invändigt, de kunna ej älska, ej tänka för andra, de offra hemdjuren på sin själförgudnings altare i stället för sina lustars vilddjur. Vinterfrost råder i deras sinnen, och det lyckade knepet är deras lifs vår. Du tycker dig svag som hjortens kid med ett koppel hetshundar i sina spår, tycker dig inte kunna ensam dämna vildbäcken och längtar så att blifva bror med döden. Käre, fäst nu blicken på mig, låt ditt öga stelt hvila i mitt, och så vill jag hjälpa dig för att lifvet, ej döden, må bli din läromästare. Din moder kände jag väl, vi skådade båda solen i samma underbara visdomens land — dig känner jag af din moders suckar och af hofslagen från din gångare.»

Susa, susa gran med dina korsbyggda kvistar, med dina solbyggda grenar — —.

Stela häftades junkerns blickar vid löfjerskans skimrande, lågande, växande pupiller — så slet han upp älghudsskjortan och blottade sitt bröst. Strax gled då hjärtat, blekrödt som

en karneol, långs en solstråle ner till löfjerskans finger. Hjärtat höjde hon i vädret och bröt förtrollningen. »Här håller jag nu det hjärta, som din moder gaf dig på sitt döds-läger», sade hon. »Dig och många andra var det ännadt till glädje, det kände du nog själf också då när det som mest bragte dig ve, ty fröjd och sorg äro tvillingfödda barn af samma gudom. Nu har skogen förbarmat sig öfver dig, trötte, sjuke, vilsne vildfågel, och nu gömmer jag ditt hjärta i min kammare, där furornas ormvidna rötter hänga som lysvedskronor i bukigt tak, gömmer det tills du en dag, manligare än nu och led vid en sämre sida af dig själf, kallar mig med svärdfästet liksom nyss och begär din skatt åter. Gladare länder jag den gången till ditt möte än hvad jag nyss gjorde.»

Susa, susa gran med dina korsbyggda kvistar, susa med dina solljusspärriga genar — *per crucem ad lucem!*

*

Junker Bo kände sig lätt som efter ett bad i fjärden, då han i sporrsträck vände tillbaka mot borgens kopparförhydda torn, som glimmade i solen. Springaren var dock ej van att känna sin sida stingas af järn utan sprängde fram med fradga kring nosen. Så red den unge herrn öfver dånande vindbro in på borggården, där trälen nickade åt honom. »Af med hättan, lätting, eljest letar min dart sig väg genom bröstet på dig», röt junkern. Och trälen drog ovan sin hätta från hufvudet och kastade en snabb blick under lugg på sin forne vän. »Jag tror min själ att junkern blifvit klok», sade narren och fnittrade under krumsprång, medan hans gycklarelufva ringde till fest. »Nu duger han ej ens till narr längre», hviskade han därpå stilla. »Där handlade du rätt för en gång Bo, min son», anmärkte från vindögat riddaren med upprörd röst.

De följande dagarna blefvo långa som år för trälen,

falken och vindhunden. Aldrig hade de sett sin herre så fordrande, så nyckfull, så hård — där vankades aldrig ett berömmande ord som förr utan endast hugg för det allra minsta. Så sade den gamle vid bordet en dag: »Bo, du är min ende son, tager namn och sköldemärke efter mig, blir herre till allt mitt gods. Nu synes du mig redo att gå ut i lifvet för att lära känna olika människors sedvänjor, tiden är inne för dig att bli man. Jag gifver dig orlof att färdas hvart dig lyster och bjuder dig välkommen åter om två år, om jag då lefver. Fyll din sadelrensel med guld, mången förde sämre packning till vägs. Vandra dristigt på banade stigar, var höfvisk och klok, grip ej till svärdet, om man ej tränger dig in på lifvet. Flyg nu ur fädernebo — snarligen skall du skönja ädlare vildt än falken kunde skaffa dig!»

Dagen därpå red junker Bo sunnan från borgen. Trälen strök ödmjukt hättan af hufvudet och hade ögonen fulla af tårar. Men till honom och hans sorg såg ingen. Då skrattade narren ett hårdt, klanglöst skratt: »hi hi, ha ha, ha ha ha, *bra*, junker Bo, *bra!* Nu är du på god väg att bli klok, junker, skam drabbe tvetalan. Ingen skall hädanefter dig till hån förmena att du har ett hjärta — — ingen vis man komma ur österväg för att se eller lyssna till dig — — ho ho ho, en gång bar du på en ädlare börda än guldets, nu är du fri och *tom* — — nu rider du breda vägar och blir lik alla andra! *Bra*, junker Bo!»

När junkern red hän mellan de gamla furorna på mon för att nå ut till allfarleden, blef det med ens vindstilla, och då hörde han löfjerskan snyfta.

Aldrig återfordrade junker Bo sitt hjärta.

Priorinnan.

Till *Erik Rålamb*.

Du skulle klädas i nunnedräkt, de svala, bleka! Kring din smärta kropp skulle häktas birgittinersystemens hvita och grå kjortlar, i hennes fotsida kappa skulle du höljas, att man ej brunne vid din kalla fågring. Din växt, din ljuflighet, din jungfrulighet skulle så få vissna. Blott hårets rikedom borde allt framgent bölja öfver skuldror, hvilkas gudomliga form vadmalet döljer — men eljest ville jag se dig arm och oskön.

Nej, och tusen gånger *nej*, *icke* arm och oskön, jag rasar ju! Fattig blir aldrig du, så länge du finnes till bland levande, ty din döda ro och din underbara härlighet äro mera värda än hela världens skatter, och lika lockande blir du, bure du också bara nötta trasor kring dina lemmar. Men jag ville se dig i nunnans dräkt för att kunna få knäfalla framför dig med bön om hugsvalelse i sympati, det heter medlidande.

Du sitter på en bänk af snidadt eke och möter med lugna ögon min skälfvande blick.

Priorinna, du stolta, fagra — se då, huru jag ligger vid dina fötter och trängtar efter dina smala fingrar på min nacke, efter dina hvita, runda armar kring min hals! Stramar linnelaget kring dina blodlösa kinder, lös det då. Tränger den snäfva kappan öfver barmen, slit då bort bröstknappen.

Hettar halsstycket ditt mjälla hull, låt det då i fönsterspringan flagga för vinden. Trycker dig det svarta lärftsdoket, rif det af och låt det segla på cellens stengolf. Plågar dig din sträfva, fjättrande klädnad, låt den falla!

Du skådar mig an med lugna, klara ögon.

Priorinna, känner du kärlekens hemlighet? Har du hört fågelsång i vårskogen, där träden susa vackra visor, har din puls någonsin gått i febertakt under långa vaknätter? Har du aldrig begärat lossa läderbältets häktor när i en doftfylld kväll bensöljorna kring din midja klungo som musik under vandring i kryddgårdens blomstergångar. Har du ej längtat, gränslöst längtat draga fjärran på andra sidan klostermurarne och de blå bärgen? Har du ej hejdlöst gråtit i förtviflans maktlöshet utan att dock veta hvarför? Svvara mig, priorinna, du sköna sfinx!

Ah, du är ingen kvinna! Dina lugna ögon säga mig att jag talar hädiska ord —

Priorinna, du får ej lyssna till de min tungas vilsna ljud, som vanvettig sorg drifver öfver läpparna, darrande än af lystnad, än af leda. Du måste lyssna till mitt hjärtelag, du kloka, du som är van att leda människotankar. Jag kysser med brännande glöd din kjortelflik och väter fällen med heta tårar, jag tigger dig om förbarmande i kraft af det röda korset, som du bär på kappan ofvan ditt kyliga hjärta, i kraft af din hvita lärftskrona med Kristi fem blodröda sår. Låt din svala hand ej längre dröja att glida ned öfver min värkande panna, lägg henne med en mors ömhet öfver mina trötta ögon, och jag vill välsigna dig i evigheters evighet. Du härskar öfver unga sinnen, som nyss svärmade i lummig lund och drömde älskogsdrömmar ute i guds fria natur, men som nu böja knä på skifferhällen nedom stenkoret på cellens långvägg. Hys förbarmande!

Priorinna, min bäfvande blick möter dina svala, kalla ögon, som aldrig tindrat i kärlek. Hos dig vissnade allt

vekt och innerligt, medan det spirade hos mig, och aldrig rodnar väl din bleka kind i en gryende vår. I nunnans dräkt ser jag dig klädd, intet känner du, intet svarar du — men vid dina fötter ligger jag med svallande blod, tröttad till döds.

Inför dig, blott för dig, ger jag till spillo min stolthet och ter mig i tiggardräkt. Min kraft och behärskning har du röfvat, liksom du stal min frid. Men ditt blanka öga glider lidelsefritt öfver mig och min stormande färd, och förströdd lyssnar du till alla heta ord. Och när jag diktar om dig och drömmer om dig, står du inför mig som en sfinx med gåtfullt lysande ögon, hvilkas hemlighet jag aldrig lyckas utforska.

Jägaren.

Till *Axel Karlfeldt*.

Jägaren gick i fjället att söka vildrenar. Då mötte honom bärgekungens dotter.

»Är månne du den, som stör friden för far och mor och oss alla här?» sporde flickan. »Näppeligen torde jag vara densamme, men möjligen är det de andra, de som timra sig kvafva hiden nere i dalen, där vallarelurens låtar dränkas af klockeklangen — själf saknar jag annan gård än en kula i skogens snår», sade jägaren. »Dock störde jag gärna din frid, om jag det kunde, ty du är så fager», tillade han dröjande.

Hon gaf honom ett hastigt, dunkelt spörjande ögonkast och såg ned på en tufva med fjällsippor.

»Vill du följa mig in i min faders kamrar och stanna hos mig i all tid?» frågade hon. »Gärna, du väna, gör jag så», mälde jägaren. »Ingen har fått min tro och ingen vill ha den, fågelfri är jag vorden bland människor. Men dig ville jag ega, ty du synes mig fager som fjällets tigande hemlighet, som en dröm bland blomster vid forsen.»

Så vandrade de hand i hand uppför branterna, sågo gård och bygd bli löjligt små som getingbon i en slånbuske, kände friheten strömma in i bröstet med det rena, svala vinddraget. »Hvad heter du?» sporde flickan och hejdade sina steg.

»Nu», sade svennen. »Och du?» »Förr är mitt namn, vi två kunna passa godt samman», yttrade bärgakungens mö. »Jag har också ett annat namn, men det får du ej veta, ty det är heligt och bildadt af mäktigt verksamma ljud, som ej få missbrukas», slöt flickan.

På fjälltoppen låg en gammal offerplats, där gångna släkten låtit otamda djurs blod välla ner öfver härdens slagstenar. »Här bo vi», sade Förr. Och så trängde de ner i grottorna, där paddor med smaragdögon lyste vägen. »Förr har fått sig en man med skumsynta människoögon», fnissade de stimmande vätterne. Hon hade då också alltid varit en konstig tös.

»Nu vill jag visa dig våra skatter och klenoder», sade Förr. »Här ser du ett kostbart smycke efter mormor min, som var sierska. Det är en gul, blank kristall, som afspeglar hvarje lönlig tanke, hvarje lösligt hugskott. Skådar du länge i den, kan du läsa hvad som händt i himmel och på jord sedan tiden blef till samt se alla skapelsers verkliga natur. Bakom dessa sju regler hänger gullharpan fastlåst i fjällväggen — den som hör hennes strängar ljuda får skalde- och siaregåfva, han kan gå öfver vatten och såras ej af eld eller svärdshugg. Här ser du gyllne horn af uroxen, boskapsdjuret vårt medan vi ännu allmänt lefde ofvan jord. Lyfter du ner ett sådant horn, fylles det strax med härligt mjöd, bryggdt på trolldomsörter och dvärgagråt. Den drycken ger lustigt sinn vid midnattstid, och jag vill bjuda dig den, innan vår fjäderlöse hane gal.»

Så hukade de sig ner och plockade i svängda ekekistor, där det gula guldets lyste med bedårande glans. Och kring jägarens hals hängde hon då en tung, mästerns midnattsked som fästegåfva — —

Hur Nu åter kommit till stenkumlet vid offerplatsen, mindes han knappt. Hans käraste hade i den stora kristallen sett hurusom hans undrande sinne vändes i leda för guldets

och längtan till friheten på fjället. Då hade gamle drottens grufligen vredgats, fäst kronan af råguld och brutna månstrålar öfver sina hvita lockar samt lyst Nu i bann. Kunde varit detsamma, ty biltog var han redan tidigare. Alla vättnar hade sjungit besvärjelser, fjället hade skälft som när åskan gick och jordvärldens matta dagar lyst in genom en remna. Nu var han här. Hängde ej kedens länkar fast kring hans hals, skulle han varit frestad taga alltsammans för en dröm i solskenet. Men det var Förrens fästegåfva, och den kunde han aldrig bli kvitt.

Så ströfvade han ut på vidden och njöt af att känna sig riktigt som människa igen. Ty det är ansträngande att på en gång vara både troll och människa. En örn kom flygande, den föll för hans lod och gaf sin längsta vingpenna till prydnad åt hans lufva. För två vildrenar kröp han inom håll och fällde dem med säkra skott bakom bogbladet. Deras blod drack han för att mätta sig, och så tyckte han sig vara helt sig själf från fordom — utan någon Förre. Och hans bröst vidgades, när näsborrarna insöpo köttets starka, råa doft.

En bäck rann fram ur en sommardrifva. Där sköljde han gommen med det porlande, iskalla vattnet och lade sig ner på ljuven att hvila. Då kom saknaden öfver honom med sällsam styrka, hjärtat klappade vildt som om en hemlös fågel hamrat med näbben mot en sten någonstädes i närheten, och strupen blef stram och torr som af fjällsyrans blad. Hvarför hade han lämnat henne, den ljuftva högborna mön, som af kärlek gifvit sig åt honom? Det var ju henne han äktat vid gullharpan klang och pysslingarnes underliga kväden — hvad kommo väl alla andra honom vid? Bara i fåvitsko hade han längtat bort från sin brud där inne i bärgets härliga salar.

Bössa och renar lämnade han vid bäcken — sprang på allvar ifrån hela sitt gångna lif, det kände han nu tydligt — och lopp brådstörtadt upp till offerplatsen, slet vårdtecknet

af halsen, nötte skramlande dess länkar mot mossiga stenar och ropade: »Förr, kom ut, jag trår till dig och all eder hedna glans i bärget, din sista kyss bränner ännu mina läppar, min kropp är ännu varm af ditt sista famntag. Kom, Förr, kom!»

Ur dunkla djup syntes då Förr stiga fram, mer fager och underbar än någonsin. Det sken som sol rundt hennes hufvud, gula föllo hennes långa lockar till ankeln och läto henne framträda i äggformig infattning som ett helgon, och hennes stora blå ögon lyste som safirer — med *själ* i, ty hon var Bärgekungens enda dotter och bar ett heligt namn, bildadt af mäktiga ursprungsljud.

»Jag visste väl att du skulle komma tillbaka», log hon, »den som skådat mitt guld, druckit mitt mjöd och hört mig leka på harposträng han glömmet det aldrig, vore han så en nyfödd pilt eller en gubbe, vissen som en torrfura. Nyss längtade du ut för att ensam vandra vilsevägar öfver fjället eller kanske var det till hvardagssorlet bland människor, men nu längtar du tillbaka till mig. En underlig man är du, du är på en gång så stark och så svag, att dina vänner skulle både häpna och gråta, om de kände dig. Så lägg nu hufvudet i mitt sköt, och jag sjunger för dig vackra, konstfulla galdrar så länge, att du glömmet allt utom mig. Sedan lär du utan tvekan ånyo följa mig till min faders hof, där glimmande guld ligger hopadt och din djupaste längtan varder stillad ti evig tid.»

De drogo in i bärgekungens höghvälfda hallar, klipporna slöto sig bakom dem, och jägaren syntes aldrig mer på jorden. Prästen läste den sorgliga bön han plögade när någon farit vilse och troddes omkommen på ödefjällen, och härigenom menade han sig bereda frid åt Nu. Men Nu hade redan funnit frid och stafvade runa för runa livvets och dödens hemligheter. Allt folket höll emellertid Nu som en vettlös själfspilling.

Här ändas sagan om jägaren.

Den eviga döden.

Till *Thorolf Holmboe*.

Visst känner du ju Patrik Sorgespeldiktare, alias Patrik Ulfelou, mannen med den ödsliga, vidfamnande blicken, på en gång kärvändig och så iakttagande skarp att du rycker till och naglas fast vid hans öga utan att hinna se det skeptiska draget kring munnen, denne besynnerlige kurre som hånar och ironiserar öfver allting bara för att få gå i fred och bära på den nypa guldsand han tror sig ha vaskat ut.

Du känner säkert till hans ursprunglighet och mångsidiga begåfning, en del drag från hans uppväxtår och studietid, vissa konturer af hans egendomliga utvecklingssaga till i dag, hans bizarrerier och brokiga fantasilif, hans storartade skapelser då och då. Man har kanske berättat dig om hans bokfarenhet, kosmopolitiska bildning och säkra omdömesförmåga, hans möjligheter och hvad vi hoppas af honom. När du så troligen har stommen till karaktäristiken klar, skall jag för dig som är en välförstående man skildra några intima ting, dem Patrik yppade en skymningsstund i höstas.

Nu kommer alltså Patrik Ulfelou Sorgespeldiktare fram på scenen. Han talade och sade:

»Ja, kära bror Sune, så förhåller det sig verkligen. Det är som vore jag besatt af mysticismens alla stora och små andar — eller också af denna högmoderna s. k. känslö-

rubbnings. Helst det sista, ty där ges så bekvämt plats för allt och alla, som inte passa in under måttet. Spirar kålhufvudet en smula högre på den ene, strax skall det knipsas af för den saliga likformigheten och kontinuiteten. Den som inte är lik flertalet är förstås abnorm, det ligger ju redan i ordets betydelse.

Men jag tror i så fall att vi diktare och konstnärer litet hvar dragas med den sjukan. Vi känna så öfvermåttan lifligt allesammans, vi enervera oss i hänförelse och förtviflan, taga oss så nära af allting, sätta när det gäller allting på ett kort, koncentrera alla våra intressen på ett enda mål — men hafva samtidigt tusen andra som bränna blodet. Kommer småsten i vår väg, blir den i vår uppjagade fantasi stora bärg; möter oss en sorg, antager den alldeles orimliga proportioner, så att vi ligga lamslagna af bagateller. Natten bringar oss härliga drömsyner, och dagen kväljer oss. Anstränga vi oss en gång riktigt för att söka få fram något af hvad vi gå och bära på, blir det bara eländiga smulor vi lyckas komma ut med. Vi veta hur det borde vara, vi ha sett och känt det bättre, starkt och fast så att det kunnat stå i alla väder — men det blir bara strunt. Och efter den där utsökt misslyckade konstskapelsen, som andra äro nog vänliga att komplimentera oss för, kryper slöheten i våra spår och tar sig dagligen en munsbit af oss för att förlänga njutningen. Och trötta, trötta till döds drifva vi spillrade ut på lifvets sorlande strömvatten.

Se ut genom fönsterna, bror, och märk hur björklöfvet gulnar och rönnbärsklasarna glöda! Det är nu andra hösten jag sett det där utan att jag satt ett enda skriftecken på mina hvita pappersark! Tro inte att jag saknat motiv — kanske har jag i stället haft alltför många präktiga sådana, dem jag hållit vid lif genom pulsådror direkt från mitt hjärta. Man blir blodfattig af sådant där, alldeles utpumpad, gosse, till på köpet när man längtar som en febersjuk efter den

saliga, *rätta* stunden för att ge sina tankar form och gestalt och lifslevande lif.

Har jag nu sagt så här mycket, kan jag gärna fortsätta. Och servera dig alla vansinnigheterna på en gång. Jag har alltså äran, Sune Konstnär och Bokläsare, att bjuda dig in i min österländska lönkammare och lägga dig före en ganska underlig gåta, som du inte alls behöfver göra dig något besvär med att söka tyda. Jag berättar inte för att få del af din spekulation eller ditt medlidande — ett förhatligt ord — utan endast emedan det lättar att få röra en smula på vikterna.

Har du någonsin i gamla arbeten — jag menar sådana där ordentliga böcker i folio och bundna i blanknött kalfskinn med mässingsknäppen, böcker med kopparstiek och stora rödfärgade initialer — har du där, frågar jag, träffat på ett sådant här vignettmotiv: ett kroppsafsnitt med bara hufvud och axlar? Ögonen blicka forskande ner öfver jorden, på skuldrorna äro fästade ett par väldiga örvingar med i kanterna djupt sargade pennor. Vet du, hvem han är, denne som djärfögd^t stirrar dig till mötes från det grofva, ålderdomliga papperet? Jo, det är inspirationens, ingifvelsens helige ande, som blef boren i en palmlund vid Indus i människostammens barndom. Årtusenden lefde han där, förmedlande kunskap om öfversinnliga ting och täljande tankedigra sagor, innan han sakta drog väster mot solnedgången till de djupa barrskogarnas riken. Hans öfverstepräst manade till djärfva dater och stred främst i fylkingen, hans barder sjöngo de fallnes lof och sägner från hemlandet under soluppgången. Drapan och galdrarna, som söfde svärdshugg och stillade storm, efterträddes af idyllen, af folkvisan och romantiken. Som bäst vann den gehör i höga norden, där folket vandrade drömtungt under den långa vintern, då landet låg öfversnögd^t och det trolska norrskenet, »de hädangängnes lek», brann på skälfvande stjärnhimmeln.

Men se, nu i seklets aftonväkt komma enstädes ifrån fribytare med dolskhet i hjärtat och den röda fanan i barmfickan samt propa på att blifva hyllade som adoptivbarn af anden och korade till det vardandes förelöpare. Lyckligtvis äro tecknen väl svaga för att man skall tro att hela världen skall gå bankrutt, något som eljest måste bli följden — fy, dessa själfgoda, narraktigt pyntade stympare, som stiga ut på torget och pocka på underkastelse i kraft af och öfverensstämmelse med deras nyck för dagen. Sanningen trifs under en ärlig narrkåpa, men ej under falskmyntartröja, och Skönheten vill ej hjonelag med en som af bekvämlighetsskäl söker slippa ifrån att sopa rent för sin dörr.

Hvad vi behöfva är *Sanning*. Begreppet synes dig kanske flervärdigt, men du förstår ju att jag menar absolut individuell ärlighet. Här ha så många lönskalägen förekommit i litteratur och konst, att det är på tiden att luften rensas och *sanna* framställningar ur lif och fantasi få se dagen. Realismen gick ett tag för vidt och spelade materialismen i händer. Nu har bakslaget kommit, och den ärliga realismen har gjort sig till vän med den ärliga idealismen. Och ur detta fria förbund, som Gud Fader välsignar, om också ej prästerna, skall födas en ny andlig planet, en sund, stark, personlig och själfmedvetande skönhetssfär.

Inspirationens helige ande, som står öfver alla akademier och skolor, talar fortfarande till oss i dröm och vaka, i naturen och hennes reflexionsspeglar. Mänsklighetens skönhetsträngtan, som är en omskrifning för religiösa behof som ej tillåta en definition, d. v. s. begränsning, är i evighet densamma; hvad som med pensel, penna eller mejsel danades *sant* ur lif och fantasi, det kan aldrig bli omodernt eller förgå, ty det tjänade eviga syften. Vi skola ej bråddöma, heller ej förtvifla, men helst af all makt hoppas på segerkrafter i bäfvande bröst och på dag som stundar. *Framåt* bär det alltid — men det går framåt efter att en tid hafva

stätt stilla och kanske gått tillbaka, ty sådan är utvecklingens lag. Kraften behöfver potentieras för att kunna verka.

Det blef en lång utflykt, vän Sune, men nu knyter jag fast där jag nyss klippte af.

Jag försäkrar att få torde känt sig så kallade af denne helige ande som jag. Från det jag var helt liten och tills jag vuxit ut så här pass. Arla och serla, ute i markerna under studietiden och hemma vid skrifbordet i midvintern. Och i det välsignade lifvet, där jag stundom kände mig upptagen till helt andra rymder. Men nu på sistone vet jag ej hvad som kommit öfver mig — förbannelsen har råkat mig. Jag har visst fått skogsmaran i kroppen på mig, och nu suger hon ur mig mitt bästa, sundaste blod. Satan, en ny demiurg, vill skapa mig till likhet med den vanformade nutidsmänniskan med sina kategoriska omdömen och sitt kalla, tomma hjärta, där kärleken till Sanningen ligger jordfäst i mångdubbla kopparkistor och gräset gror öfver uthamrad järnhäll.

Nu är jag framme vid det förtärande sorgesamma. När jag efter en natt tillbragt i strålände drömsyner och under vaka med ansträngdt tänkande kommer ut i skrifrummet och plockat fram papper och pennor och anteckningslappar, då griper mig, just när jag vill söka rita ner allt härligt jag erfarit och bearbetat, en sådan beklämning, en sådan trötthet och leda vid allt arbete och alla futtiga surrogat för det fria, intensiva skådandet, vid allt, att jag i förtviflan och vredesmod slänger pennan, kastar mig på soffan och midt på blanka förmiddagen dåsar bort från alltsammans. Diktartämningen, som ej älskar smulor och nödmynt, flyger sin kos — och jag ligger där som en stackare. Tänk dig nu något värre, om du vill, men skratta för Kristi skull ej åt min vända!

Föreställ dig något värre, tänk dig något pinsammare än dessa dagar, veckor och månader med tusen dråpliga

uppsåt och därför feber i blodet, med vanmakt i fingrar och hjärna och tjtande människor rundt om mig — ah, det är som när man i disigt väder gått vilse i en ödeskog och inte på villkor hittar ut fastän man svär och ber och ber och svär.

Och sedan nätterna — nätterna! Hade jag ändå någon hos mig då för att hela allt elände, som jag i ursinne själf vållat! Gardinen drages så ordentligt ner, klämnes fast mot fönsterposterna för att stänga ute både mån- och lyktljus; nattlampan med sin vallmoslinga kring flusskupan skrufvas upp; jag lägger mig uttröttad af nervernas vilda tumlande, trött som en flyttfågel *utan att ändå hafva gjort någonting under dagen*, lägger mig ner på en hård madrass, — — men tror du jag får sofva? Sömmen, den välsignade, *vill* ej komma. Först själfrensakning och själförakt, sedan detsamma om igen och en förtviflan, som snör ihop min strupe. Jag slänger mig som en mört på det torra, kan ej ligga stilla, får ej lägga mig till rätta och lugnt bida sömmen, ty då börjar sängen kränga som vore jag drucken, jag domnar bort under vilda fantasier samt vaknar till sans med kallsvevt på pannan och klappande hjärta — förvånad öfver att jag lever. Nyss kände jag rätt hvad vanmakt ville säga — jag önskade vakna, men jag kunde det ej. Och jag tyckte jag ropade — men ingen hörde mig.

Och sedan, när jag tycker mig ligga som drunknad på en hafsstrand, då kommer inspirationens helige ande sväfvande ned på mäktiga örningar och skådar mig an med blickar, som väcka både min åhåga och fruktan. Då känner jag huru det börjar sjuda i blodet och doft surra i alla pulsar, huru maskineriet börjar gå igen och jag *vill* rusa upp och fram till skrifbordet för att få ner allt skönt jag känner, ehuru jag *måste* ligga kvar och som en hypnotiserad se in i dessa djupa, underbara ögon, som brinna med dunkel glöd.

Klockan på nattduksbordet sisar sin monotona sång och minner om, huru skördefolket bryner sina liar ute på slätter-

ängen en arbetsdag — ja, kom med lien, du outgrundlige, ty du för den nog ändå i dina händer, eftersom du aldrig låtit mig se dem!

Pulsarna bulta och hjärtat dunkar som steg af inbrotts-tjufvar, gommen blir torrare och torrare och munnen står vidöppen af ångest — så når jag äntligen in i drömmarnas ljusa värld, dit jag slinker in som af nåd. Drömmer du, Sune? Eljest unnar jag dig det, ty där ligger lifvets fullhet, mot hvilken dagens småslantar äro som genomborrade skiljemynt vid sidan af en fullödig gyllen. Här först är jag fri och i stånd att realisera mina hemligaste önskningsar, här hör jag harpoklang, vise män och ett sorl af tungomål, som nu äro mig fullständigt främmande, här förnimmer jag tusen subtila ting, som jag under medvetandet trots förtviflade ansträngningar ej mäktar fasthålla. Långa, glänsande tal håller jag, böcker skrifver jag, där hvarje ord är som en hornstöt, märkliga stordåd utför jag, som göra de olyckliga lyckliga — men själf förblir jag den fattigaste bland de fattiga.

Så där är det, broder — och förmodligen lär det väl så förbli. Jag får lefva för mycket i dröm, min kraft rinner ifrån mig, energien mördas och struntsaker upptaga min tid. Att åstadkomma en helgjuten lifsgärning, ehuru jag har programmet klart i detalj, blir aldrig min lott i det här lifvet. Mot inspirationens ande, den helige, har jag brutit och försyndat mig, ty jag har ej lydt hans omedelbara maningar, har svikit och förnekat honom och hånat honom och hånar honom fortfarande, har ej gjort något af hvad han väckt till lif hos mig och gifvit stenar i stället för bröd. Hemfallen är jag därför åt den eviga döden, som synden mot anden har i släptåg.

Det är höst nu, och snart kommer den långa fimbulvintern. Bräcker det verkligen sedan till dag, nåväl jag hälsar honom med det vackraste kväde jag kan, men rufva fjärde solhvarvet skyarna lika tungt om våren som förr, då

vet jag att lifskvällen, att den eviga döden står för dörren. Och jag hälsar äfven honom med det vackraste kväde jag kan.

Sjung sedan requiem i granhvalfven, du skygga koltrast, och susa, susa griftefrid, du svala furumo!»

Ja, broder, där har du ett brottstycke ur Patrik Sorge-spelsdiktarens saga; få nu se hur det kan gå med den karlen!

Trettondagsstjärnan.

Till *Oscar Lejdström*.

Midvinterkvällens storm hviner öfver snöhöljda marker och frusna vatten, rister de toppade pilträden vid landsvägen och hvärfver som en skogseld i spiral kring den ensamma granen. Åkrarne ligga som stelnade vågor under snöhöljet, lärkans bo på vissna gårdet är en hopgyttrad snöklack, lik en styltfot som hästen lämnat på töande vinterväg. Det ges ej skydd där ute.

Men slottet ligger hägnadt af parker och trädgårdar. Åldriga almar och lindar resa sig till värn mot stormen. Långt ur fjärran ser du dess torn prydda, koppartäckta tak höja sig ur skogsdunklet. På närmare håll ter det sig nästan som ett befästadt hus, verkar i stil och stämning som en borg ur riddarsagorna. Men nu lär ingen fräjdad kämpe sitta i vapensalens ekkarmade högsäte och tänka stora, vikingadjurfva tankar — nu pöser där i stället en liten tjock herre och funderar öfver svinafvel och korthornstjurar och superfosfat.

*

Lyss, hör, hastiga fjät knarra någonstädes på hårdfrusna vägen, där stormen tjutande kör sin stridsvagn på dikesrenen — — för visso är det barnafötter som trampa den

brådskande takten. Snart synes också en gosseflock, blonda piltar om ett dussin vintrar, alla klädda i underliga, hvita kläder. — En ljuslockig pojke bär en stor, grann stjärna, prydd med gullpapper öfver en ram af sälggrenar och björkvidjor. Som trolska vinterskuggor skymta barnen fram mellan ekarna i allén och ställa med rädda steg kosan till sin herres hus. Rostig gnisslar tornflöjeln för hvarje väderil och skrämmer de små, så att de stundom villrådigt dröja med klappande hjärtan — men därpå fortsätta de vandrigen upp till gårdsplanen med den domnade springbrunnen och den hedniskt nakna marmornymfen.

Här hälsar dem bandhunden med ilsket skall från sin koja, sliter vildt i järnköppet och gnisslar af raseri. Nu kommer nattvakten, klädd i kappa med läderbälte om lifvet, i toppig björnskinshätta och med lur på arm — han ryter åt barnen, hvad månde de väl vilja här? Kammartärnan trycker ett förvirradt ansikte mot de öfverisade rutorna i sin jungfrubur, där man skönjer stockbrasan flamma i en öppen spisel och med ett darrande skimmer illuminera i de blyinfattade fönsterglasen. Härpå kommer grefvens jägare, bald och kavat, en torpareson från socknen, och ropar: »bort med er, satans yngel och patrask, grefven gitter ej ha er till gårds i afton! Gå genast hem med er stjärna, ty *vi* vilja ej förnöjas vid ert gyckel!»

*

Du borde i signad julhelgskväll ej jagat bort barnen från ditt slott, nådige herre. Du skulle i stället gått ut ur din varma sal, näpst väktaren, tystat bandhunden och befallt jägaren visa dem väg till köket, där hushållerskan kunde fägnat dem med vänlighet, med litet stärkande mat och dryck af allt ditt öfverflöd. Sedan borde du, ädle, högättade herre, låtit dem komma in i din smyckade sal, där ljusen från mäsingskronorna spegla sig i silfverkannorna på ekpanelningen.

Här kunde de oskyldiga gossarna förnöjt ditt sinne med blida kväden och sin stjärnas skimmer.

Höge herre, du som bjuder öfver många själar, fåvitskt och orätt handlade du! Blott bland de mäktige är du van att färdas och endast dem känner du, säkerligen dock ej alltid till glädje — — men dessa små från torparstugorna vid vintervägen öfver dina egor, dem känner du ej och dem vill du ej känna. Hvadan detta? Ändock träla ju deras föräldrar långa heta sommardagar och frostkalla vinterdagar dig till behag, all sin kraft gifva de dig för rätten att odla en åkerteg och bo i en koja, där du väl näppeligen ville hysa dina dyrbara jakthundar. I din tjänst, nådige herre, arbeta de sig till ohälsa, i din tjänst gråna de, i din tjänst få de äntligen dö, glömda och förgättna af dig lika visst som du glömmer en förlust i tärningsspel, men aldrig glömmer dina döda ridhästar.

Till ynkedom är du okunnig om lifvet, anborne herre, aldrig har du sökande fingrat på dess tunga, allvarsamma, konstsmidda portklapp. Endast med lättfångna njutningar är du förtrogen. Aldrig har din förstugas stenhvalf genjudit af dina underhafvandes träsko- eller klackjärnstramp, ty du har ej, ädle herre, velat eller kunnat tala vid dem som människor bör göra till människor. Dörren till din örmussla är igenväxt med tät borst, som afhåller allt stort och obehagligt och lämnar tillträde blott åt det futtiga och angenäma att på listarevis smyga sig in.

Tre fågelsagor.

Till *Alfred Bergström*.

I. *Också en kärlekshistoria.*

»Ditt lof vill jag sjunga till en harpa,
som har strängar af rödan gull.»

Han var en gransångare och hon en strömstare. I vildmarken hade de sett hvarandra, ute i tysta skogen, dit eko ej nått af människors skratt och gråt och heta äflan.

Han bodde inne i ett granhvalf och hade lärt sina sånger då kvällsvinden drog fram i grenverket. Hon bodde vid forsen och hade lärt trolska sånger af Näcken.

De kände ej hvarandra, ton hade ej växlats dem mellan, men hans tysta tankar nådde henne, ty han svärmade jämt om henne och drömde sig henne som det bästa och finaste som kunde finnas. Fagrare syntes hon honom än allt annat på jorden.

När han satt på sin barriga gren i skogsskymningen, sedan väl färgspelet vid solnedgången förtonat och allting tystnat, då tänkte han på henne. Hennes bröst var mjällhvitt som fjällripans, hennes hufvud svarthårigt som huldrans, hennes ögon mörka och outgrundliga som den speglande tjärnen långt inne i skogen. Han var lycklig bara af att veta henne finnas i närheten — djärfdes ej låta henne höra sina

enkla låtar, ville ej truga sig på henne, ehuru han brann af längtan efter henne. Tordes knappast lyssna till hennes sång, som verkade rent förtrollande på honom, ty där fanns i stämman ett genljud från skogsbäckens sorlande färd, från älfvens brus och forsens mäktiga svall. Där fanns i rösten en glöd, som tog honom fången hel och hållen.

Men det var en egen gransångare. Han tyckte i själfva verket att det var bäst just som det nu var, att de inte kände hvarandra. Man hviskade i skogen att hans fagra vid forsens var dum och inbilsk och kall som vårfloedens isvatten, att den blef olycklig, som kommit att älska henne en gång och sedan lärt känna henne i grund och botten. Nu hade han alla sina drömmar i behåll, alla sina vackra tankar om henne oskärade, nu kunde han utan själfbedrägeri herne till ära dikta vekt och innerligt, kväda så sprödt och stilla att det förblef så godt som osjunget, ty skogssuset öfverröstade det

Och så gick tiden allt under det han längtade efter henne utan att våga närma sig. Han var rädd att sveda vingarna, intalade sig fegt och egenkärt att hon ej alls var värd att han brann och sedan blindt kastade sig ut i sjösvallet för hennes skull, att han komme att ledsna på henne, att hon ej skulle förstå honom, ej bli något för honom — hon älskade säkert endast den lekande böljegången i älfstranden, medan han höll af stormen, som riste stora träd så att det ringde och sjöng i skogen.

Dagar blefvo veckor och månader utan att de lärde känna hvarann. Han satt och iakttog, och hon ville förstås ej bjuda ut sig. När han sist såg henne, en frostig höstmorgon, hade hon fått sällskap af en domherre, som satt och kråmade sig och gjorde sig grann vid hennes sida. De syntes komma godt öfverens de båda, och de smekte hvarann på isbrädden vid forsens. Då blef gransångaren som besatt, skar näbb i ursinne, högg i frusna björnmossan och barken som

en hackspett på krigarstråt, rasade i dagar tre och försvann sedan utan att någon visste hvart.

När skogens stora spefågel snöskatan fick reda på historien, satte hon sig att skrika och gorma så gällt att hon höll på att storkna och sedan skrattade, skrattade hon tills benen sviktade och bröstet värkte. Tårarne runno och hela kostymen blef genomblöt. När hon hämtat sig, samman kallade hon stora skvallerrådet, och då blef det fastslaget att gransångaren aldrig varit hvad han velat synas utan bara en vanlig mes i fiffig förklädnad.

Det blef den fågelns eftermäle, en *mes* var han. Hvem hade också vågat klyfva näbb med snöskatan? Mot hennes förnumstiga utslag gafs aldrig vädjan.

II. Stormfåglar.

Två stormfåglar bodde i en klippborg ofvan ändlösa hafvet, där vågorna beständigt gingo höga och i snöhvitt bröto sig mot bränningarna.

En gång drogo de ut på jakt, de två — en solblank Sanct Hans-kväll, då fåglarna ega förmåga att tala ut hvad de innerst och bäst tänka. Miltals hade de flugit samman, då den ene spanade ett rof, jagade det, grep det, fråssade, satte sig att hvila på en skumstänkt häll.

Under tiden hade också den andre fångat ett rof, men han sänkte sig mot vågornas vältrande läger och mättade sig där — stillade sin värsta hunger och flög fram till kamraten.

»Nå, nu fortsätta vi och fresta en färd långt långt bort, där vi aldrig varit men där vi från våra klippor sett solen gå ner blodröd om höstkvällarna», manade han.

»Nej, min bror, den resan får du allt göra ensam», svarade då den förste. »Jag har länge nog slitit för att kunna bärga lifhanken, och mina tår ha i min hungervända klapprat på fjällbrantens stup. Här är en härlig trakt, här

tänker jag allt dröja kvar till döddar. Här ges ju mat i öfverflöd. Stormar gör det nog också här, men det bryr mig ej stort när jag tagit för mig af hafvets finaste läckerheter och druckit mig otörstig af vågornas fraggiga vin. Andra stormfåglar slå sig till ro här — då lyster mig kanske att fästa ett vif, bygga bo och lämna vandringslif och nöd bakom mig.»

Den andre tog några hastiga steg liksom för att få luft under vingarna.

»Stackare!» hvisslade han, »du är ingen riktig stormfågel. Nu sitter du dum och däst och öfvermåttan bekvämt i kräsligheter upp till öronen — men du förnekar ju din natur och drager förbannelse öfver dig. Tvärt var du färdig att gå upp i ett hvardagsnöje och att falla undan när du lockades med mat. Hvar blef det glada trotset, stormfågelynnet af? Det som drifver framåt, håller tanken fri och fantasien vindlätt! Hvar är den längtan utan gräns, du nyss talade om. Och som du sade ensam kunde afvinna tillvaron något riktigt värdt att lefva för. Kommer du ihåg hur du sade att endast den som kämpar utan hopp och hänsyn kan blifva föregångsman? Hvar du var lätt att tillfredsställa — ett ordentligt mål mat och du var besluten att sälja dig. Fy, såna fåglar som du duga ej till annat än att ruttna och göda jorden. Och din hädanfärd blir väl att somna efter ett gästabud så grundligt, att du ej märker när vågen ljudlöst smyger sig öfver dig och stryper dig med smala, blekgröna fingrar.»

Så lyfte fågeln och flög ensam i snabb fart väster ut, där midnattssolen glimmade öfver vattnen.

III. *De dödas fåglar.*

Här i norden äro på landsbygden kajorna de dödas fåglar. De äro året om klädda i sorgdräkt och tala med

hvarann så gällt och hårdt men samtidigt så klanglöst, att låten skär i ens öra nästan som en vansinnigs tomma skratt. I borgruiner från glömda tider och i kyrktornens ljusgluggar reda de bon på nakna tegelstenen, där de med fälld blinkhinna ligga och drömma, slutna i sig själfva, liksom rufvade de på gåtor eller märkliga minnen från förr. Ibland se de kanske upp ett tag — men deras blick är ej en sådan som käck söker sig väg öfver fält och ängar och gården, utan den stannar slappt och snällt vid de dödas lägergård under hängask och tårpil. Så draga de flockade ut med sitt gälla skri, vingla kring tornet några tag, försvinna sedan helt plötsligt — man ser icke hvart.

Det är på landsbygden — och bör rätteligen skådas en black söndagsmorgon i påskveckan.

I Stockholm hafva vi jordfäst en dryg del af vår historia i dömen på Riddarholmen. Där äro dufvorna de dödas fåglar. Klippbärgens blådufva, som domesticeringen färgat om i hundratals variationer, har under årens lopp här återfunnit sig själf — man ser så godt som uteslutande blå dufvor, och är dräkten en annan än klippdufvans blå, antyder detta endast att fågeln är immigrant samt har att i sin afvel iakttaga följderna af det vilda hufvudstadslifvet.

Dufvorna passa så bra på Riddarholmen, i synnerhet som staffage om eftermiddagarna, då här är tyst och öde, fullständigt utdödt som i en pesthärjad stad. De forna palatsen, där mer eller mindre förläst eller själavisset folk låter bura in sig i s. k. ämbetsverk, tomma, opersonliga stenhus med rogifvande celler på klostervis, de ligga nu öfvergifna och stirra med mångrutade, solbrända glasögon ut öfver torget, där aldrig någon hört marknadssorl ljuda.

Men de välsignade dufvorna! De röra sin blå, varma söderlandsfägring bland allt detta stelt mattröda och tråkigt grå som heter Riddarholmen. Än med kuttrande färd på tuktad, asfaltbonad sten, ihärdigt kokett och kärlekssjukt, än

i yster, klapprande flykt rundt kvarter med minnen och säger sedan århundraden. Egendomligt kännes det men är lika visst en fröjd att skåda dem liffullt spela in i den tunga, rufvande grafstämningen här, som ju lägger pannan i högjuridiska veck redan på kollegiets nyantagne extra vaktmästare. Dufvorna äro lika litet fallna för att posera som de äro pryda — i öppen dag och på öppet torg visa de fram sin glädje och sin sorg och sin evigt vällustträngande sinnesart.

Dufvorna, som nyss lekte skälmska pantlekar på torget, äro desamma som häcka inne i murarnas natt och i de katolska stenkorsens vittrande gömslen. Se där inifrån deras ögon lysa dig till mötes, och du tror dem vara helt andra fåglar, diktar dem vara tyngda af alla minnen och jordade hemligheter, som hviska kring hjältegrifterna under kors-hvalfven. Brokiga, oklara föreställningar, som aldrig blifva tankar och ord, men ändå synas underligt lockande, fylla ditt sinne framför dufvornas rede i den fornartade kyrkan med dess förgyllda drakflöjlar och solbilder, kunskapens symboler.

Detta nu om dufvorna, de dödas fåglar. Du ser dem med dina ögon — men för mig utgöra de en slags mystisk anknytning mellan det småfuttiga som nu lefver och rör sig och allt det frejdade hugstora, hvares ideer öfverlefva stoffet som multnat i Ridderholmskyrkans sarkofager.

Min tankes barn.

Till *Robert Lundberg.*

Sune berättar:

Jag egde en gång två barn, de dogo i sårfeber. Det var vackra barn, men i ursinne gisslade jag dem tills de lågo blödande för mina fötter. De dogo i sårfeber — min hand, som svängde gisslet, har ej lyft sig till att söka hjälpa eller hela dem.

Men du må höra det alltsammans! —

Fröjd hette den ena, ett guldlockigt litet lif med rosig kind och sol i ögat. Åh, hvad jag älskade henne en tid, vi höllo ständigt samman vi två! Hennes ystra skratt smittade mig att betala med samma mynt — hela hennes väsen andades sund kraft. Hennes vilja hade videts spänstighet och den unga ekens styrka. När hon tryckte sig intill mig — smeksam, ljuf — syntes det mig alltid som om vi på någon sagornas brokiga mantel sväfvat fram i rymden, högt öfver snigellifvet på jorden, som låg oss så oändligt långt fjärran. Ingen tanke var oss för djärf, våra pulsar gingo i samma stormande takt. Men sist började jag ledas vid henne, fann henne konstlad och falsk, ytlig och lögnaktig — — och så slöt jag mig till mitt andra barn, som dittills left i ensamhet borta ifrån mig.

Hon hette *Sorg*. Smärta hade hon känt och smärta hade hon drömt, mörka och outgrundliga skådade hennes

ögon ut öfver världen, fördolda ting såg hon, aldrig log hennes mun. »Hvarför är du så tungsint, älskade min Sorg?» sporde jag henne någon gång. »Hvarför?» — — hon upprepade blott ordet och såg mig rätt in i ögat med sin leende, vilsna blick, som rymde ett chaos af kyla och tomhet och samtidigt ömhet utan gräns. *Hvarför?* Hon lockade som ett hafsdjup, ett vattenfall eller en fjällbrant. Hon kunde fresta en att blifva galen, ty om Fröjd ljög, gaf å andra sidan Sorg ej ett ord till svar — hon var stum som en död, outrannsaklig som ett vildmarksmörker. Hon verkade som ett treenigt eko af hafssorl, skogssus och människolif, gömde på något alldeles obestämbart och ofattbart, som jag tyckte vara just symfoniet af alla hårdast anspända strängar, hvars vibrationer klungo ur världsalltet.

Var hon sann mot sig själf och mig? — Jag vet det ej, men hvad jag vet är att hennes blick gjorde mig vanvettig, att jag tog gisslet i min hand och lät det sarga hennes späda, gudomliga kropp — —

Nu har jag mördat mina tankars barn, gjort mig kvitt dem båda två. Jag ville ej ega hvarken Fröjd eller Sorg, väntade på något mera, längtade hejdlöst efter ändå något annat, något nytt och okänt — som aldrig kommit. En feber efter allt oupphinneligt brann i mitt blod.

Nu är mig allt så smått och likgiltigt. Sedan jag har älskat hafvet, skogen och fjällvidden står jag utanför och bortom det alltsammans. Ensam är jag som en vridväxt flygtall på yttersta skäret. Hur skall det gå med mig? Jag vet det ej, det intresserar mig heller ej. Men hvad jag tror mig veta är att gåtan skall lösas, när i en stilla, månlyst kväll den stora stillheten håller sitt signade intåg i min kropp.

Sune slutar berätta, och berättar väl aldrig mer —

I midnattsväkten.

Till *Erik Lilliehöök*.

Det är mina tankars utsatta barn,
som föddes i lön, som växte i lön —
det klappar hvar natt på mitt hjärtas dörr
och tränger mig med sin bön.

*

Det sörjer, det kvider — — på vakans bädd
jag hör i brännande kval dess röst:
»stätt upp, käre fader, drag riglarna från
och låt mig få ro vid ditt bröst!» —

*

Mitt hemlösa barn, hur jag älskar dig! —
Ditt öga gömmer ett underligt djup:
det är som en lockande vildmarksskog,
en månlyjus tjärn invid fjällets stup.

*

Min gränslösa längtan talar i dig —
i hjärtats krypta din stämma ger svar.
Så kom då, du späda, du älskade lif
och famna din biltoge far!

Ur det fördolda.

Till *Axel Gallén*.

Bo Sune Patrik Joannis berättar:

Vi bära inom oss ett medvetande, hvars verksamhet vi ej kunna regera, hvars lifsyttningar äro oss gåtor. Plötsligt midt under arbetet tränger det fram med en styrka som slår ner hvad vi ha för händer, försätter oss fjärran från vår omgifning och rullar upp för oss taflor ur det förgångna. I nattens stillhet händer sådant som oftast, och samtidigt med att våra fria inre förmögenheter då erfara dessa märkvärdiga ting, känna vi ett under-medvetande som trängtar: »Gud om jag kunde hålla fast bilden, om jag kunde komma fram genom hemligheternas skuggland och vinna klarhet i allt detta!» Men det blir blott skärfvor af strålande spegelbilder, blir endast fragment ur skuggspel vi lyckas fånga. Efter hand ristas emellertid vissa detaljer af den dunkla skriften in, och sviter af bilder träda fram och nås af vårt fattiga dags-medvetande. Sedan jag kommit läran om en återfödelse på spåren och funnit denna uppfattning mer eller mindre gängse i alla tider och hos alla folk, har jag bestämdt trott mig kunna hänföra hvad jag förr kallade fantasier och inbillningar till drag ur mitt eget förflutna, och jag har i det fördolda mörkrum fixerat åtminstone två distinkta bilder, af hvilka detaljerna äro rikligare till den senare. Ett motstycke fann

jag sist — litteraturen är eljest mera rik på sådana än man i allmänhet anar — i Per Hallströms »Delphicus» (Reseboken).

Jag ser mig som *munk*. Klostret ligger i en lummig dälld med ek och bok, och trädgården är full med rosor och stormhattar. Kanske är det Alvastra. Vi lära och predika, lida och glädjas som alla andra, vårt leende är blidt och vårt hjärta varmt, hela bygden älskar oss. Vi utgöra ett ganska litet brödraskap, men vi ha ett dyrbart bibliotek och vi ega heliga traditioner från kristendomens barndom och uråldriga tider, saker dem jag här ej bör vidare beröra, men som utgöra vår lycka och hemliga »regel». När det är, vet jag ej närmare, men det är under medeltiden. Vårt lif är strängt, förakande, vår kost enkel, vårt arbete tråget. Men vi älska att arbeta. Och arbetet hjälper oss att afvisa den yttre världens lockelser, att kufva det upproriska köttet och att somna stilla med en kvällsbön på läpparna. Vi bli andligen rikare och lyckligare för hvarje dag Gud gifver oss. Själf är jag bokvårdare och jag har oskattbara saker att taga vara på: sällsynta codices i pränt och illuminerade figurer, digra folianter med pärmar af trä eller kalfskinn och konstsmidda läs. Men i ett skåp af svartnadt eketrä gömmer jag en rad handskrifter på tungomål, som nu äro mig alldeles okända men dem jag utan svårighet kan läsa där jag ser dem framför mig i visionens strålgans. Hvad där står kan jag ej säga dig, men jag känner att det är något efter våra begrepp ovärderligt arfvegods från människosläktets äldsta tid. Ofta ser jag mig sitta framför ett fönster med tjocka, målade rutor, inramade i blylister. När jag knäpper upp vindrutan, ser jag ner i doftande trädgården och ut öfver insjön där bakom, där anden ropar i bladvassen och gäddan slår ringar midt i vattenspegeln. En stunds hvila, en stunds fördjupande i naturen, »biblia pauperum» — och därefter återgår jag till volymen som ligger uppslagen på mitt skrifbord med timglasets, hvars sand rinner och rinner till nästa mässa i vår helgedom.

»Intryck från läsning, diktardrömmar, inbillning bara!» säger du så tvärsäkert. Nej, min vän, *visst icke*, jag *vet* att så ej är fallet; visste jag det ej, vore jag nog ärlig att säga dig det. Förstode vi hvarann, skulle jag gifva dig bevis.

Säger du däremot att det är vansinne, böjer jag mig ödmjukt för din kända allvetenhet.

*

Den andra bilden är af yngre datum, dock ej senare än 1600-talet. Nu är jag *godsherre* i Södermanland, af adlig ätt, rik, har ett präktigt slott med mycket husfolk, stora egor och vidsträckta skogar. Min gård är befastad och ligger på en utrödjning i skogen, murarne äro höga, vallarne stupbranta, grafvar med sammankedjade spetspålar värja mot oförmodade anfall, och öfver vindbryggan rider jag ut i marken, medan min hingst tuggar betslet och frustar skum öfver skälfvande nos. Tidigare låg jag i krig, lefde vildt i läger och fiendeland, vann sköna kvinnors kärlek och led ej se fyllda remmare vid dryckeslaget. Förde så hem byte och ära och kungens ynnest samt giljade och fäste en högvälboren mö från en af granngårdarne. Huru hon såg ut, vet jag inte alls, men vårt lif var gränslöst olyckligt och jag höll ut med henne blott för de penningars skull, hon förde i vårt bo.

Men så skulle olyckan hända en dag — och jag ryser, och jag kallsvettas, och jag känner hela helvetets här i hälarne på mig när taflan rullas upp. *Jag mördade min hustru*, och jag gräfde själf ner hennes lik i en källare och där bredvid en tunna full med allt guld och alla klenoder hon bragt med sig. Sedan dess fick jag ingen frid mer på jorden, och jag är förvånad öfver att ej rättvisan fick tag i mig eller kommer in med dom och järn och griper mig där jag sitter här, ty så liflig står den hemska bilden oupphörligt inför mig. Mitt lif är som rede jag på en spång öfver forsen: ständig vända,

och erinnyerna jaga flåsande i mina spår. Jag ser mig själf smyga i en trång, hvälfd källargång och när sporren klingar ryser jag till. Vid den i sneda, taggiga rutor järnbeslagna dörren till källaren stannar jag och lyssnar, fastän jag vet mig hafva gräft ner mitt offer djupt, omsorgsfullt, fastän jag vet att hon är död, riktigt död. Det är samvetskvalen som drifva mig dit. Och jag vandrar oförmärkt dit natt efter natt, med blodet i brand och hamrande pulsar.

Nu är det reparation på slottet, och jag har glömt att säga till att östra källaren ej får röras. Brådstörtad resa hem från kungens borg, där jag var bjuden till fest och rådpägning. Åh, hvilken förfärlig ångest under ridten, hingstens sidor blöda af galna sporrhugg. Det bär fram på backiga landsvägar, på smala stigar i skogen. Hemma bidar husfolket — ha de männe hittat något, är väl allting lugnt? Jag läser misstankar i deras ögon, pinar mig utan att våga fråga. Och så smyger jag igen dit ner om kvällen, men lyckligtvis är intet arbete verkställt där, och följande morgon ger jag order att östra källaren skall muras igen såsom obehöflig för gårdens behof.

Men jag har fått sona mitt dåd, vid Gud jag har fått göra bot därför! I sockenkyrkan skälfver jag som en stigitman för att prästen en dag skall visa ut mig, sin patronus, såsom illgärningsman, ty bragden kan ju ändå upptäckas; den snidade ekbänken börjar kränga som för att afvälta sig hans välborenhet och all hans hemska skuld; på jakten i skogen, där hundar och hästar rusa fram i den flyende hjortens spår och hornen smattra, glöder mitt öga som en vansinnigs. Jag ville krossa mitt sköldemärke och utrota ätten; jag vet ibland ej hvad jag skall göra, ty mitt lif är bara vända och elände.

Det är *lyckligt* att vi ej kunna se hela vårt förflutna, ty vi ha nog och öfver nog att dragas med i det nuvarande. Och ana vi vidare, se vi bara något fjät tillbaka — blir

det sten på börda, en börda så tung, att vi kunna brista därunder.

Men från *munken* och *slottsherren* härleder jag de egen-
domliga motsättningarne i mitt skaplyne och allt hvad sedan
händt mig.

Bo Tigare.

En saga om våren.

Till *Emil Wikström*.

Vintern hade varit bister och öfverskådligt lång — en fimbulvinter utan sol. Ungskog hade dött ut af frost, markernas vilda djur hade maktlösa af köld och svält segnat ned bland drifvorna, där den växande snön begravt dem. Så hade skett med hornstolt ren, så med yfsvansad räf och vingsnabb orrfågel.

I oskiftad, klippig vildmark, dit stig ej ledde eller någon hittade, hade Bo Ulfson timrat sig hem. Bygd låg miltals i fjärran, miltals i fjärran — ej hade getargossens näfversko tassat fram öfver de mellanliggande lafhedarne, ej hade jägarnes spiksålade skor klängt i ödefjällen, där Bo egde gård bakom branterna.

I byalaget med sved vid sved kände man ej mycket om Bo. En sägen mälde, att han var kommen af bättre folk, men att någon stor sorg gnagde hans hjärta, så att han i skygghet och leda sökt gömsle undan människor. Det var nu länge länge sedan. Händt hade dock, ehuru ytterst sällan, att han låtit vidfarna skidor gå nyspår till dalen, där rökarne stego pelarformade mot töcknig vinterhimmel. Då hade han pläгат stiga in i någon storstuga och utan välkomsthälsning

taga plats på bänken närmast invid dörren — ord hade likväl aldrig växlats mellan honom och folket. Men timmar igenom hade han suttit tyst och med frusen blick följt bestyren inomhus. Försann en konstig man, rakt som ett troll. Skratt stelnade och skämtets lustbäck isades, där Bos klara grå öga häftade vid de talande. Steg han så upp, axlade sin ränsel, drog skjutregeln från dörren, gick ut tyst som han kommit, utan att mäla ord, utan att byta nick. Det kändes som en lättnad, tyckte man vid det man genom fönsterluckorna märkte honom gripa rännstafven och styra skidspetsarne tillbaka i riktning mot den vida ödemarken, dit ej ens den mest nyfikne hade lust att följa.

Hade han af denna sin underliga färd blifvit kallad Bo Tigare.

Signad blef den dag, när sol stack på mellan furorna och drifvorna började töa. Naturen bytte skaplynne, allting blef ljusare, gladare, lyckligare. Luften dallrade af sång, fjärran ifrån kommo underbara toner, och ljumma fläktar drogo fram öfver heden. Glömd var nu den långa vinterns vedermöda i köld och mörker. Snart ränn skogsbäcken sorlande fram mellan stränder, där blommorna doftade och bofinken spelade. Och aldrig någonsin hade våren syntts så fager som just det året.

En sollyst middagsstund i maj lämnade Bo Tigare sin tillstängda hydda och vände kosan mot dalen, följd af en tam järfunge. Hans ögon strålade, hans läppar darrade, bröstet och hans solbrynta kind arbetade tungt som i en febernatt. Spänstig var dock hans gång, och girigt insöp han markens och trädens vällukter — sådan hade han ej på länge länge varit, och sådan hade här aldrig någon sett honom. Det blef en ljufilig vandring bland gullgula videbuskar och hvita anemoner.

Kommen till en höjd, hvarifrån bygden syntes, skuggade han med handen öfver ögonen och mulnade till, men endast för ett tag för att redan i nästa nu få en mäktig ingifvelses

ifver och trygghet öfver hela sitt väsen. Han lekte en stund frånvarande med järfven. Därpå tog han åter ut stegen och hade inom kort nått fram till en gård, där han fordom gästade på sitt tysta, sorgbundna vis. Nu stod han vid knuten, nu tittade han in genom en ljusglugg, nu steg han in i storstugan och gick dristigt fram ett stycke på golfvet.

»God dag, godt folk!» började han med hes och ovan röst, »här gästar eder Bo Ulfson. Herreman var jag förr, egde gård och tjänare — så gaf jag gården åt drängfloeken och timrade mig en stuga i fjället. Sorger tärde mitt sinn, gåtor från ett outgrundligt förflutet pinade mig arla och serla, jag fann ej ro i min bädd, ej när springaren trafvade genom mina skogar. Men så arm ni nu ser mig, är jag likväl rikare nu än då. Ty nu har jag vunnit frid med mig själf och världen, har kämpat slut på min långa kamp i ensamhet. I sågen mig an med misstrogen blick och harm, när jag om vintern, objuden, stum trädde öfver er tröskel; jag syntes er förryekt, och ni visste jag kände skogens alla fador, när jag var vän med de vilda djuren. Barnen gräto när jag kom, och husbondens näfve knöt sig. Fullväl minns jag det, men nu har jag bytt sinn i signade vartider som födt mig nya, blida tankar och låtit ord välla fram öfver läppar, där den långa vintern satte tystnadens insegel. Nu är min traktan att med brinnande hug varda er en hjälpsam, god granne och kunna käriligen fagna er som nästgårdsvän!»

Sagdt, och med ett stormande grepp lyfte Bo stugans minsta tös i sina armar och kysste, kysste henne, medan tårar fyllde hans strålände, grå ögon.

Hellenism och svenskhet.

Till *Anders Cederström*.

Bland sagor och sägner från forna dar
jag minnes en, som är underbar:
Narkissos' saga.

Vi känna den alla från barnaår,
vi vandrat den stig genom vildskog går
hän genom skymmande buskar och snår
fram till ett trolskt och speglande vatten,
speglande sol och speglande natten,
när den på tysta, mäktiga vingar
ut öfver sofvande marken sig svingar.

Vi minnas en bild, som vid källan dröjer,
beständigt dröjer — och hufvudet böjer
och ögonen sänker men tankarna höjer
att forska i väsendets doldaste vrår,
där vägen till vishet går.

*

Narkissos' mor var en nymf, en fager mö,
som begärde att veta den tid, då hennes barn månde dö;
hon trängtade veta hans dagars slutliga tal,
om hans lif skulle strömma i fröjd eller sakta rinna i kval.

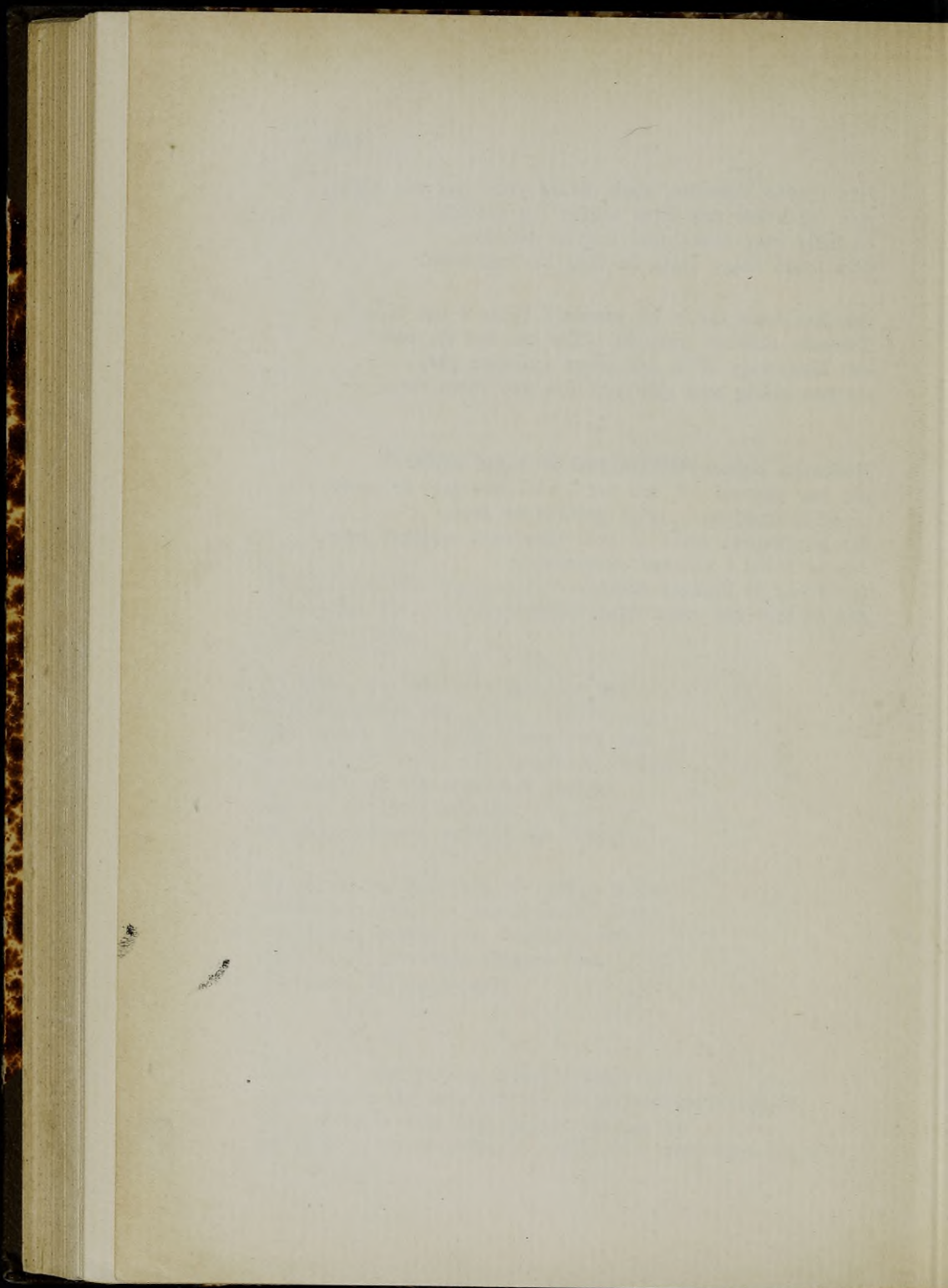
Hon sporde Teiresias, siarn, hvars yttre öga var släckt,
 men för hvars inre blick allting låg obetäckt,
 en helig man, från hvars hufvud det sken,
 från hvars finger lyste de vises karfunkelsten.

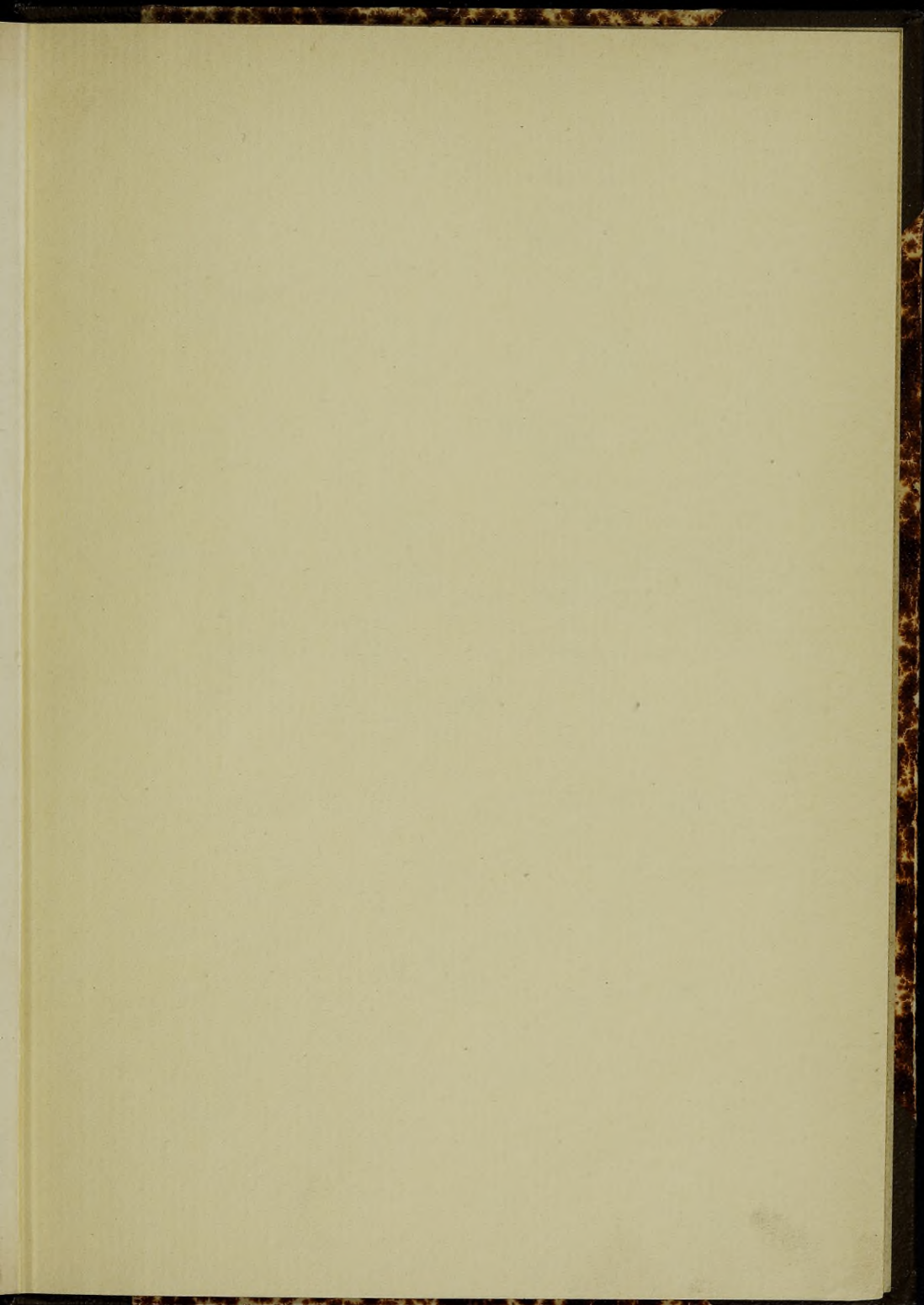
Om Narkissos skulle bli gammal? Djupt i sitt bröst
 Teiresias skådade framtida bilder och hof sin röst:
 »ett långvarigt lif åt den pilten gudomen ger,
 om han aldrig med själfviskt öga sitt väsen ser.»

*

Hellenska sagans Narkissosbild *är* ingen *myt*,
 den har gammal rot, har rot i vårt inre jag, är neofyt
 på själfkännedomens evigt grönskande stam,
 där kunskapens frukt på godt eller ondt spricker fram,
 den är boren i tidernas morgonväkt;
 fast i sagans brokiga dräkt,
 den är med det eviga släkt.

Af samme författare har utgifvits:

Skogs- och jägarlif. *Skildringar.* 1894. Pris 2 kr.

»Så skrifver endast en verklig skald, äfven om han ej lagt rimmets och meterns tvångströja på sin skaldeäder.»
(*Helsingborgsposten.*)

»En anmärkningsvärd novitet. I vissa stämningsbilder höjer sig hans stil och iakttagelseförmåga långt ut öfver den vanliga nivån.»
(*Finsk Tidskrift.*)

På skogs- och fjällstigar. *Jaktskildringar från nordligaste Västerbotten och Lappland.* 1894. Pris 2 kr. 50 öre.

»Författaren är känd för en ovanlig förmåga att uppmärksamma och återgifva de mångfaldigt växlande företeelserna i naturens underbara lif.»
(*Stockholms Dagblad.*)

»Förstår att i varma och behagliga färger måla sina intryck och stämningar.»
(*Nya Dagligt Allehanda.*)

»Präktiga skildringar. Förträffliga typer.»
(*Aftonbladet.*)

»God iakttagelseförmåga. Öppet sinne för skogens och ödemarkens poesi. Naturligt god framställningskonst.»
(*Dagens Nyheter.*)

Från Torneå till S:t Petersburg. *Turistfärder i österväg.* 1896. Pris 1 kr.

Skogshushållning. *Praktisk hjälpreda för mindre skogsägare.* 1897. Pris 10 öre.

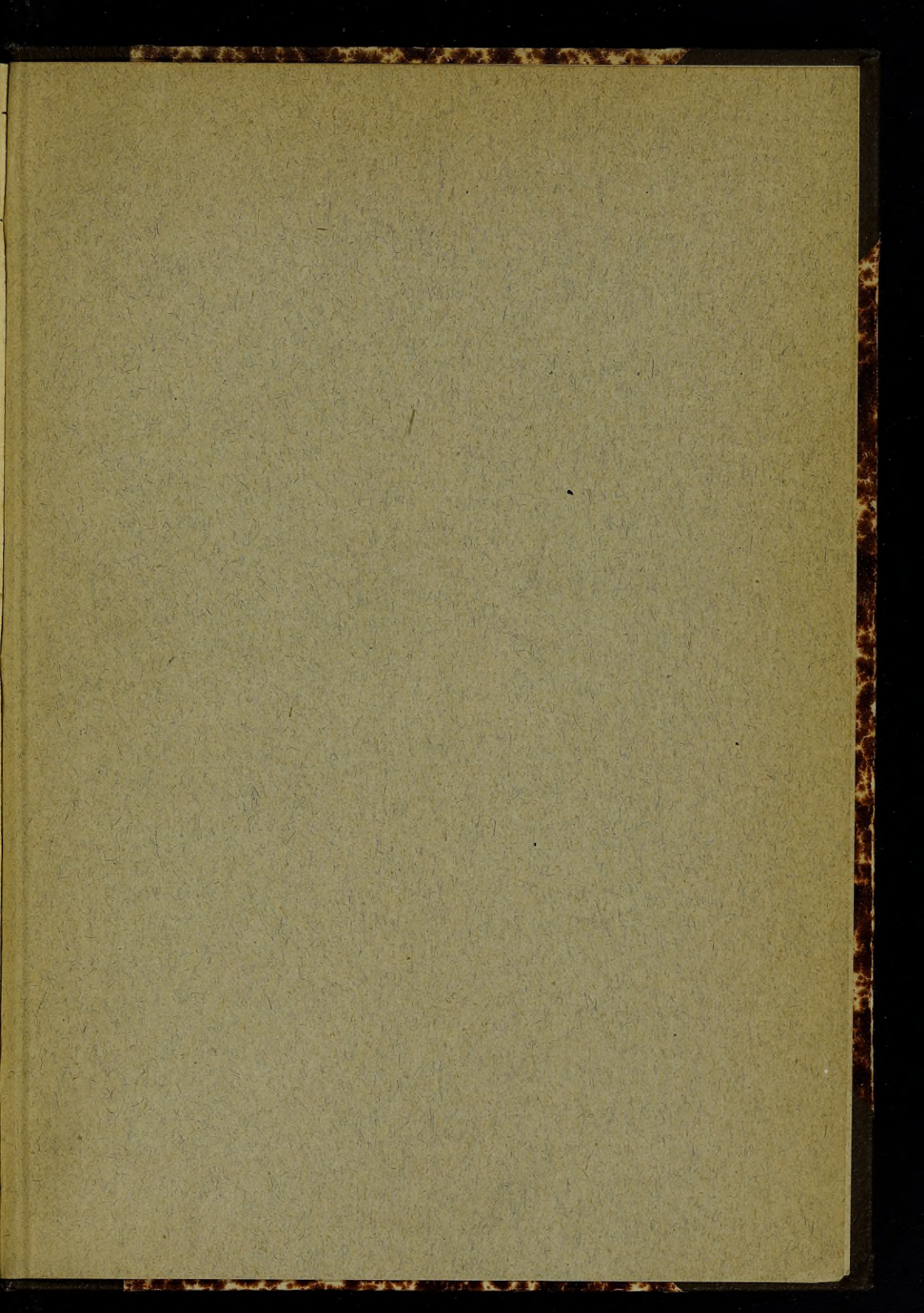
Handledning i jaktvård. 1898. Pris 10 öre.

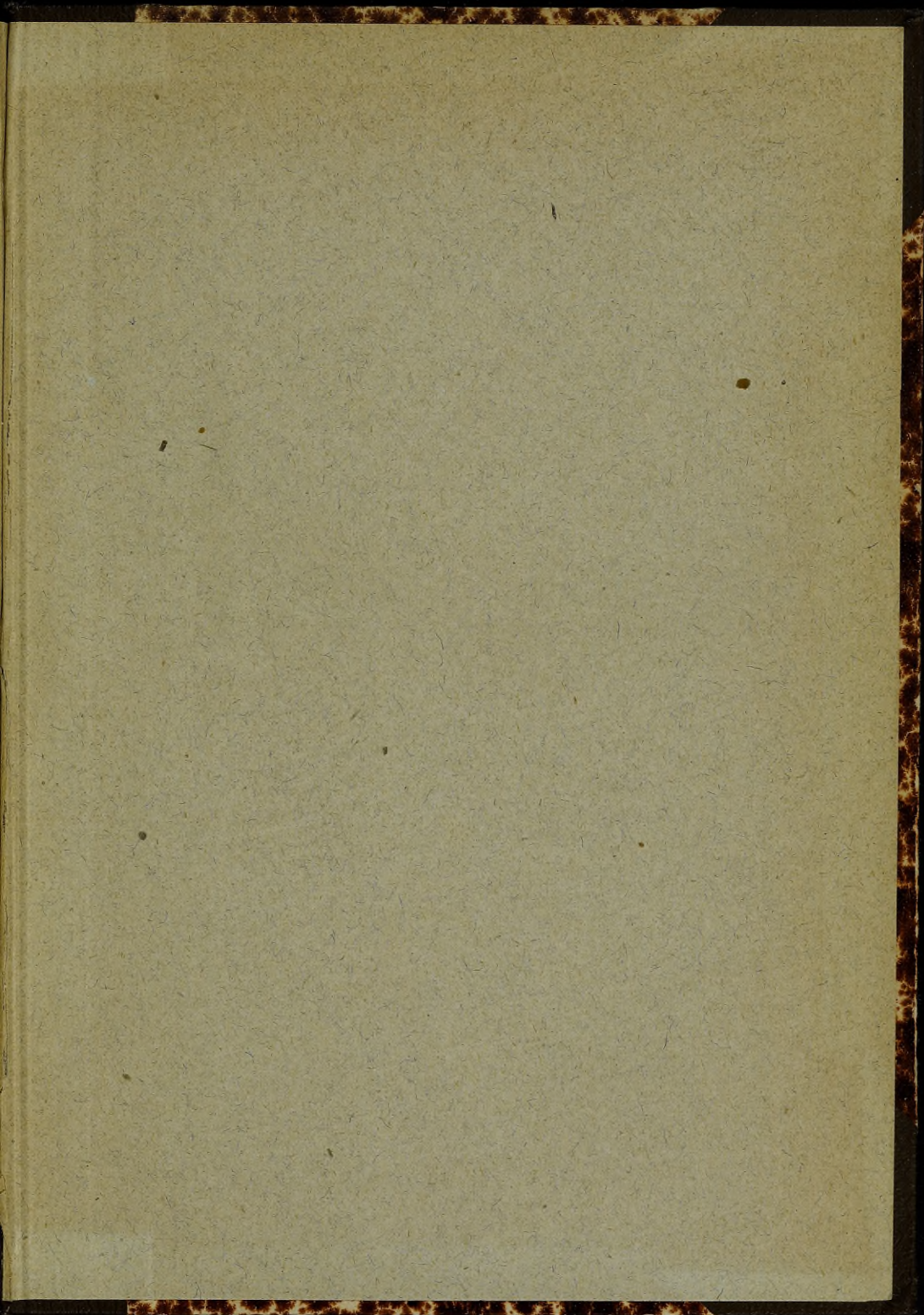
Jägarens almanack. 1897. Med bidrag af författare och konstnärer. Pris 1 kr. 50 öre.

Jägaren. 1895–1899. Hittills 7 volymer med bidrag af nordiska författare och konstnärer. Pris 1895 3 kr. 25 öre, 1897 o. 1898 pr årg. 5 kr., 1896 o. 1899 3 kr. 75 öre.

Kongl. Skogs- och Jägeristaten. *Biografiska studier.* 1539–1898. Jämte en historisk inledning, 1898–1899. Pris 15 kr.

UNIVERSITETSBIOTEKET, LUND

15000

401005032